

AVRUPA
KOMİSYONU

Gayriresmî tercüme

Brüksel, 4.11.2025
SWD(2025) 756 nihai

**AVRUPA PARLAMENTOSUNA, KONSEYE,
AVRUPA EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTESİNE VE BÖLGELER KOMİTESİNE
SUNULAN KOMİSYON BİLDİRİMİ**

AB Genişleme Politikasına İlişkin 2025 Bildirimi

{COM(2025) 690 nihai} - {SWD(2025) 750 nihai} - {SWD(2025) 751 nihai} –
{SWD(2025) 752 nihai} - {SWD(2025) 753 nihai} - {SWD(2025) 754 nihai} –
{SWD(2025) 755 nihai} - {SWD(2025) 757 nihai} - {SWD(2025) 758 nihai} –
{SWD(2025) 759 nihai}

dokümanına ekli

KOMİSYON İÇ ÇALIŞMA DOKÜMANI

2025 Türkiye Raporu

Bu metin, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2025 Türkiye Raporu'nun gayriresmî tercümesidir. Metindeki görüş, değerlendirme ve ifadeler Avrupa Komisyonuna ait olup tercümesi ve yayımlanması Başkanlığımızca kabulü anlamına gelmemektedir.

İçindekiler

1. GİRİŞ	3
1.1. Çerçeve.....	3
1.2. Rapor'un temel bulguları.....	4
2. GRUP 1: KATILIM SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ	19
2.1. Demokratik kurumların işleyişi ve kamu yönetimi reformu.....	19
2.1.1. Demokrasi	19
2.1.2. Kamu yönetimi reformu.....	24
2.2. Hukukun üstünlüğü ve temel haklar	25
2.2.1. Fası 23: Yargı ve Temel Haklar.....	25
2.2.2. Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik	40
2.3. Ekonomik Kriterler	49
2.3.1. İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı	49
2.3.2. Birlik içindeki rekabet baskısıyla ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesi	53
2.4. Kamu Alımları, istatistik, mali kontrol	55
Fası 5: Kamu Alımları	55
Fası 18: İstatistik	56
Fası 32: Mali Kontrol.....	57
3. İYİ KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ	59
4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ	63
GRUP 2: İÇ PAZAR.....	63
Fası 1: Malların Serbest Dolaşımı.....	63
Fası 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı	65
Fası 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi.....	66
Fası 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı	66
Fası 6: Şirketler Hukuku	67
Fası 7: Fikri Mülkiyet Hukuku	68
Fası 8: Rekabet Politikası.....	69
Fası 9: Mali Hizmetler	70
Fası 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması.....	71
GRUP 3: REKABETÇİLİK VE KAPSAYICI BÜYÜME	72
Fası 10: Dijital Dönüşüm ve Medya	72
Fası 16: Vergilendirme	74
Fası 17: Ekonomik ve Parasal Politika	74
Fası 19: Sosyal Politika ve İstihdam	75
Fası 20: İşletme ve Sanayi Politikası	77
Fası 25: Bilim ve Araştırma.....	78
Fası 26: Eğitim ve Kültür.....	79
Fası 29: Gümrük Birliği	81
GRUP 4: YEŞİL GÜNDEM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BAĞLANTISALLIK.....	82
Fası 14: Taşımacılık Politikası.....	82
Fası 15: Enerji.....	83
Fası 21: Trans-Avrupa Ağları	84
Fası 27: Çevre ve İklim Değişikliği.....	85
GRUP 5: KAYNAKLAR, TARIM VE UYUM	86
Fası 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma.....	87
Fası 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası.....	87

Fasıl 13: Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği	88
Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu.....	89
Fasıl 33: Mali ve Bütçesel Hükümler	90
GRUP 6: DIŞ İLİŞKİLER	90
Fasıl 30: Dış İlişkiler.....	90
Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası.....	91
Ek I - Türkiye-AB İlişkileri	98
Ek II – İstatistiki Veriler.....	100

1. GİRİŞ¹

1.1. ÇERÇEVE

Türkiye, Avrupa Birliği için kilit bir ortak ve bir aday ülkedir. Aralık 2024'te Konsey², Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanmasında ve Türkiye ile işbirliğine ve karşılıklı yarara dayalı bir ilişki geliştirilmesinde AB'nin stratejik çıkarı olduğunu yinelemiştir. Konsey, Avrupa Birliği'nin, AB-Türkiye işbirliğinin daha da güçlendirilmesi bakımından Kıbrıs'ta çözüm görüşmelerinin yeniden başlatılmasına ve ilerletilmesine özel önem atfettiğini bir kez daha vurgulamıştır. AB ve Türkiye, 23 Kasım 2023³ tarihli AB-Türkiye ilişkileri hakkında Ortak Bildirim'de yer alan tavsiyeler ve ilgili AB Zirvesi Sonuçları doğrultusunda, karşılıklı çıkar alanlarında yeniden işbirliği sürecini devam ettirmektedir. Söz konusu Zirve Sonuçlarında ortaya konulan koşullara tabi olmak kaydıyla AB, Türkiye ile kademeli, orantılı ve geri çevrilebilir şekilde yapıcı bir işbirliği tesis ederken ortak çıkar alanlarında yüksek düzeyde angajman devam etmiştir.⁴

Türkiye ile yürütülen katılım müzakereleri, Aralık 2024 tarihli Konsey Sonuçlarında da tekrar edildiği üzere, 2018'den bu yana durma noktasındadır. AB'nin, demokratik standartlar, hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve temel haklara saygının giderek kötüleşmesiyle ilgili ciddi endişeleri giderilmemiştir. 2025'in başından bu yana seçilmiş yetkililer, muhalif figürler, siyasi aktivistler, sivil toplum ve iş dünyası temsilcileri, gazeteciler ve diğer kişilere yönelik tutuklamalar ve suçlamalar, Türkiye'nin demokratik geleneğine bağlılığının giderek daha fazla sorgulanmasına yol açmış ve yargı bağımsızlığı konusundaki endişeleri derinleştirmiştir.

2016 AB-Türkiye Mutabakatı sonuç vermeye devam etmiştir ve göç konusunda işbirliği açısından hâlâ kilit bir çerçeve teşkil etmektedir. Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyeliler dâhil olmak üzere, 2,7 milyon mülteciye ev sahipliği yapma konusundaki olağanüstü çabalarını sürdürmüştür. AB, 2011'den bu yana, mültecilere ve onlara ev sahipliği yapan halka destek olmak maksadıyla 12,5 milyar avro ayırmıştır. AB, temel ihtiyaçlar, sınır yönetimi, eğitim, sağlık, korunma ve sosyo-ekonomik destek gibi alanlarda yardım sağlamaya devam etmiştir. Ekonomik açıdan ise Türkiye, 2024'te 210 milyar avroya ulaşan rekor ticaret hacmiyle AB'nin beşinci büyük ticaret ortağı olmaya devam etmiştir. Türkiye aynı zamanda giderek daha aktif ve çok katmanlı bir dış politika ortaya koymuştur. Artan jeopolitik sınamalar, özellikle Suriye, Ukrayna, Gazze ve Güney Kafkasya'daki gelişmelerle bağlantılı olarak, Türkiye'nin stratejik bölgesel rolünü daha da belirginleştirmiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de izinsiz herhangi bir sondaj faaliyeti yürütmemesi veya Yunan adaları üzerinde uçuş yapmaması sayesinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkiler 2023'ten bu yana gelişmiştir. Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımayı reddetmeye devam etmiş ve ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararlarına aykırı olarak, iki devletli çözümü aralıksız olarak savunmuştur.

---

¹ Bu Rapor, 1 Eylül 2024 ile 1 Eylül 2025 arasındaki dönemi kapsamaktadır. Rapor, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve AB Üye Devletlerinin katkıları, Avrupa Parlamentosu raporları ile çeşitli uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarından gelen bilgiler de dâhil olmak üzere, pek çok kaynağa dayanmaktadır. Rapor, özellikle hukukun üstünlüğü alanında olmak üzere, diğer paydaşların oluşturduğu indeksler ve karşılaştırmalı değerlendirmelerin sonuçlarını da içermektedir.

Rapor'da mevcut duruma ilişkin olarak şu değerlendirme ölçeği kullanılmaktadır: başlangıç düzeyinde, belirli düzeyde hazırlıklı, orta düzeyde hazırlıklı, iyi düzeyde hazırlıklı ve çok ileri düzeyde. Raporlama dönemindeki ilerlemeye ilişkin olarak şu ölçeklendirme kullanılmıştır: gerileme, ilerleme kaydedilmemiştir, sınırlı ilerleme, bazı ilerlemeler, iyi düzeyde ilerleme ve oldukça iyi düzeyde ilerleme. Uygun olduğu durumlarda, ara adımlar da kullanılmıştır.

² Raporlama döneminde Avrupa Birliği Konseyi, 17 Aralık 2024 tarihinde Türkiye'ye ilişkin Sonuçları kabul etmiştir.

³ JOIN(2023) 50 nihai

⁴ AB-Türkiye Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog toplantısı Nisan 2025'te; AB-Türkiye Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu ile AB-Türkiye Yüksek Düzeyli Göç ve Güvenlik Diyalogu toplantıları Temmuz 2025'te; AB-Türkiye Yüksek Düzeyli İklim Diyalogu toplantısı Ekim 2025'te yapılmıştır.

1.2. RAPOR'UN TEMEL BULGULARI

GRUP 1: KATILIM SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ

Demokrasi

Seçimlerin genel çerçevesi, alternatif siyasi seçenekler arasında serbestçe seçim yapılmasını sağlamakta ancak tüm siyasi paydaşlar için eşit şartlar sunmamaktadır. Yargının muhalif politikacılar üzerindeki aşırı baskısı, siyasi rekabeti engelleyerek temel demokratik ilkeleri zayıflatmaktadır. Türkiye, seçim sürecinin iyileştirilmesine yönelik olarak, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi ile Avrupa Konseyi Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) tarafından yayımlanan tavsiyeleri uygulamamıştır.

Parlamento resmî olarak, yürütme organını denetleme ve yasama sürecine katılma da dâhil, yetkilere sahip olmakla birlikte bu yetkileri, yalnızca sınırlı bir şekilde kullanabilmektedir. Parlamantonun yetkilerini ve kuvvetler ayrılığını ciddi şekilde zayıflatan, büyük ölçüde merkezileştirilmiş Cumhurbaşkanlığı sistemi varlığını korumaktadır.

Sistemde etkili bir denge ve denetleme mekanizması ve seçimlerin haricinde, **hükümetin** hesap verebilirliğinin sağlanması için gereken araçlar bulunmamaktadır. Düzenleyici kurumların çoğu hâlâ doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlıdır ve kamu yönetimi büyük ölçüde siyasallaşmıştır. Muhalefet partilerinin seçilmiş belediye başkanlarının yargılanarak görevlerinden uzaklaştırılmaları ve bazılarının yerine hükümet tarafından kayyum atanmasıyla yerel demokrasi daha fazla zayıflamıştır.

AB entegrasyon sürecinden sorumlu kurumlar mevcuttur ve bu kurumlar, yeterli personele sahip olup etkilidir.

Sivil toplum kuruluşları (STK'lar) zorlu ve giderek kısıtlayıcı hâle gelen bir ortamda faaliyetlerini sürdürmektedir. Sivil toplum alanı, yetkililerin adli ve idari sürekli baskıları nedeniyle daha da daralmış ve bu, STK'ların çalışmalarını engellemiştir. Buna rağmen, sivil toplum sesini duyurmaya ve toplumsal yaşama aktif olarak katılmaya devam etmiş ve çeşitli alanlarda önemli katkılarda bulunmuştur. Türkiye'nin, yeni mevzuat ve politikalar hazırlanırken bağımsız STK'lara etkili şekilde danışılmasını temin etmesi gerekmektedir.

Kamu yönetimi reformu

Türkiye, **belirli ile orta düzey arasında hazırlıklıdır** ve raporlama döneminde **ilerleme kaydetmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- AB ilkeleri doğrultusunda ve kapsamlı istişareler sonrasında, kamu yönetimi ve kamu mali yönetimi reformuna ilişkin bütüncül bir strateji hazırlaması ve benimsemesi;
- özellikle üst düzey pozisyonlar için liyakate dayalı bir işe alım, atama ve terfi sistemini oluşturması;
- politika planlama belgelerinin ve kanun tekliflerinin kapsayıcı ve kanıta dayalı yöntemlerle hazırlanmasının sağlanması amacıyla politika oluşturma sürecini gözden geçirmesi gerekmektedir.

Fasıl 23: Yargı ve Temel Haklar

Türkiye, hukukun üstünlüğü ve temel haklar alanında hâlâ **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır**. Önceki raporlarda tespit edilen önemli konularda **gerileme** yaşanmış ve önceki raporlarda belirtilen ciddi endişeler artmıştır.

Yargının işleyişi

Türkiye'de yargı, hâlâ **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır** ve **gerileme** devam etmiştir. Temel sistemsel eksiklikler giderilmemiştir. Yargı, hâlâ yürütmenin kontrolü altında olup bu durum yargı bağımsızlığını etkilemekte ve yargı kararlarının kalitesine gölge düşürmektedir. Yargı, defaatle yanlı davranarak,

muhalef figürleri ve seçilmiş yetkilileri hedef almış ancak iktidardaki koalisyonun yetkililerine karşı benzer bir eylemde bulunmaktan kaçınmıştır. Bu dinamik, adli süreçlerin tarafsızlığı konusunda şüphe yaratmakta olup halkın hukuk sistemine olan güvenini tüm zamanların en düşük seviyesine indirmiştir. Yargı sistemi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) bazı kararlarını hâlâ uygulamazken, bazı mahkemelerin Anayasa Mahkemesi kararlarını uygulamayı reddetmesi tüm sistemin bütünlüğüne ve işleyişine zarar vermiştir.

Avrupa Komisyonunun bu hususların ele alınmasına yönelik önceki tavsiyeleri hâlâ yerine getirilmemiştir; bu nedenle söz konusu tavsiyeler geçerliliğini korumaktadır ve daha da acil hale gelmiştir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle aşağıdaki alanlar üzerinde durarak:

- yargının, görevlerini bağımsız ve tarafsız şekilde gerçekleştirmesine imkân tanıyan, Avrupa standartlarıyla uyumlu siyasi ve hukuki bir ortam oluşturması; kuvvetler ayrılığı ilkesini güçlendirmesi ve AİHM içtihadına uygun bir biçimde karar alması gereken Anayasa Mahkemesinin kararlarına alt derece mahkemeleri tarafından riayet edilmesini sağlaması;
- yürütmenin rolünün ve etkisinin sınırlı olması için Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) yapısını ve seçim sürecini değiştirmesi ve HSK'nın veya üst düzey yetkililerin adli süreçlere müdahalesine karşı güvenceler getirmesi;
- şüpheli ve sanıkların usul yönünden korunmasına ve suç mağdurlarına özel önem verecek şekilde, tüm adli süreçlerde temel hakların gözetilmesini; masumiyet karinesi, cezai sorumluluğun şahsiliği ve hukuki belirlilik, savunma hakkı ile adil yargılanma hakkının usulüne uygun olarak güvence altına alınmasını sağlaması gerekmektedir.

Yolsuzlukla mücadele

Türkiye, yolsuzlukla mücadelede, hâlâ **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır** ve raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Türkiye, Avrupa Konseyinin Yolsuzluğa İlişkin Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku Sözleşmeleri, Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO) tavsiyeleri ve BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ne uygun şekilde yolsuzluğun önlenmesi ve kontrolü için bir çerçeve oluşturamamış ve yolsuzlukla mücadele birimleri tesis etmemiştir. Yasal çerçevenin ve kurumsal yapının, yolsuzluk davalarının kovuşturma ve karar aşamalarında usule aykırı biçimde siyasi baskı kurulmasını sınırlandıracak şekilde iyileştirilmesi gerekmektedir. Raporlama döneminde, büyük şehirlerde ve ilçelerde muhalif partilerden seçilmiş belediye başkanlarına karşı üst düzey yolsuzluk davaları açılırken, büyük şehirlerde hâlihazırda veya önceden iktidar partisinden seçilmiş yetkililere karşı hiçbir soruşturma açılmamıştır. Söz konusu seçici soruşturmalar/kovuşturmalar, yetkili makamların yolsuzlukla mücadeledeki etkililiği hususunda güven vermemektedir. Etkili bir yolsuzlukla mücadele; soruşturma ve yargı organları başta olmak üzere, bağımsız, hesap verebilir, şeffaf ve etkili kamu kurumlarıyla beraber açık bir siyasi yönlendirmeyi gerektirir. Bu nedenle, yargı bağımsızlığının yetersiz olması yolsuzlukla mücadelede kaydedilen ilerlemeyi de engellenmektedir. En kırılgan sektörlerdeki yolsuzluğu ele almak için hedefe yönelik risk değerlendirmelerine ve özel tedbirlere de ihtiyaç vardır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve ilgili Avrupa Konseyi Sözleşmeleri başta olmak üzere, yolsuzlukla mücadeleyle ilgili uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi;
- AB-Türkiye Vize Serbestisi Yol Haritası'nda belirtildiği üzere, GRECO tarafından yayımlanan tavsiyeleri, ihtiyaç duyulan mevzuatın da kabul edilmesi yoluyla, etkili bir biçimde yerine getirmesi;
- yolsuzlukla etkili bir şekilde mücadele etmeye yönelik net bir siyasi irade ve vizyonu yansıtan, güvenilir ve gerçekçi bir eylem planıyla desteklenen bir yolsuzlukla mücadele stratejisi geliştirmesi gerekmektedir.

Temel haklar

Ülkede, insan hakları alanındaki genel durum kötüleşmiştir. Türkiye'deki yasal çerçeve, insan haklarına ve temel haklara riayet edilmesine ilişkin genel güvenceler sunmakla birlikte, Türkiye'deki mevzuatın bazı kısımları ve bunların uygulanması Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle (AİHS) ve AİHM içtihadıyla uyumlu değildir. Teröre destek verdikleri iddiasıyla, gazeteciler, yazarlar, avukatlar, akademisyenler, insan hakları savunucuları ve diğer eleştirel seslere yönelik soruşturmalar, kovuşturmalar ve mahkûmiyetler raporlama döneminde artmıştır. Yıllar sonra ilk defa, yasal bir siyasi partinin görevdeki başkanı kamuya açık konuşmaları nedeniyle yargılanmıştır. Muhalif siyasetçilere yönelik davalar devam etmiş ve muhalif bir siyasi partiye yönelik soruşturmalar başlatılmıştır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- terörle mücadele mevzuatı ile uygulanmasını, Avrupa standartları, AİHS, AİHM içtihadı, Venedik Komisyonu tavsiyeleri ve AB müktesebatı ve uygulamalarıyla uyumlu hâle getirmesi;
- kadın haklarının ve cinsiyet eşitliğinin etkili bir şekilde korunması, LGBTIQ bireylere karşı olanlar da dâhil, her türlü ayrımcılıkla ve ırkçılıkla etkili bir şekilde mücadele edilmesi ve azınlıkların korunmasının sağlanması amacıyla, yasal çerçeveyi ve uygulanmasını iyileştirmesi;
- *Kavala v. Türkiye* davasındaki karar da dâhil olmak üzere, AİHM kararlarını öncelikli olarak uygulaması gerekmektedir.

İfade özgürlüğü

Türkiye, bu alanda hâlâ **başlangıç düzeyinde hazırlıklıdır** ve raporlama döneminde **gerileme** olmuştur. Milli güvenlik ve terörle mücadeleyle ilgili ceza mevzuatının uygulanışı, ifade özgürlüğünü engelleyerek AİHS'yi ihlal etmeye ve AİHM içtihadından uzaklaşmaya devam etmiştir. Hükûmete karşı eleştirel olan gazetecilere, basına ve diğer seslere karşı yargısal ve idari işlemler artmıştır. Medya ve yayıncılık düzenleme kurumu, neredeyse yalnızca bağımsız ve muhalif medya kuruluşlarını hedef alarak, idari cezaları ve para cezalarını ayrımcı bir şekilde uygulamaya devam etmiştir. 2022'de kabul edilen Dezenformasyon Kanunu gibi yeni kabul edilen Siber Güvenlik Kanunu da, temel haklar ve özgürlükler üzerinde daha fazla kısıtlamaya yol açabilecek muğlak kurallar ve bağımsız denetim eksikliği nedeniyle ciddi endişeler uyandırmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- tutuklu yargılanan gazetecileri, insan hakları savunucularını, avukatları, yazarları ve akademisyenleri serbest bırakması ve bu kişiler aleyhine açılan ceza davalarının AİHS ve AİHM kriterlerine uygun olarak sonuçlandırılmasını sağlaması;
- Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, İnternet Kanunu, Dezenformasyon Kanunu, Siber Güvenlik Kanunu başta olmak üzere ceza mevzuatını ve ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile ilgili yasal çerçeveyi, Avrupa standartlarına uygun olmasını ve ifade özgürlüğünü kısıtlamadan, orantılı ve ayrımcı olmayan bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla gözden geçirmesi;
- basının, bağımsız şekilde ve misilleme ya da işten çıkarılma korkusu olmadan çalışmalarını yürütebileceği güvenli ve çoğulcu bir ortamı yeniden tesis etmesi için adımlar atması gerekmektedir.

Fasıl 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

Türkiye, adalet, özgürlük ve güvenlik alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Özellikle, İran ile kara sınırının gözetleme ve koruma kapasitesinin daha fazla güçlendirilmesiyle ilgili olarak bu alanda **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyeliler de dâhil olmak üzere, 2,7

milyon mülteciye ev sahipliği yapmak ve bu mültecileri desteklemek için kayda değer çaba sarf etmeye devam etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- özellikle, Yunan adalarından Türkiye'ye dönüşleri yeniden başlatmak suretiyle, Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı'nı tam olarak uygulaması ve AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın tüm hükümlerini AB Üye Devletlerinin tamamı bakımından uygulaması;
- Europol ile Türkiye arasında kişisel verilerin değişimine ilişkin uluslararası bir anlaşmanın akdedilmesini kolaylaştırmak üzere kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmesi;
- ulusal ve uluslararası düzeydeki sınır hizmetleri arasındaki koordinasyonu iyileştirmek amacıyla sınır yönetimine ilişkin bir strateji ve eylem planını kabul etmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Ağır ve örgütlü suçlarla mücadele

Türkiye, bu alandaki AB müktesebatının uygulanması konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. AB müktesebatına ve uygulamalarına uyumda genel olarak **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Türkiye'nin kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatı AB müktesebatıyla henüz uyumlu olmadığı için Europol ile ağır suçlar ve terörizmle mücadele konusunda yetkili Türk makamları arasında kişisel verilerin değişimine ilişkin bir uluslararası anlaşma hâlâ sonuçlanmamıştır. Örgütlü suçlar hâlâ tehdit teşkil etmektedir. Örgütlü suç davalarının başarılı bir şekilde kovuşturulması ve bu davaların mahkûmiyetle sonuçlandırılmasına yönelik hukuki ve kurumsal kapasitenin artırılması konusunda kaydedilen ilerleme yetersizdir. Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- terörle mücadele konusundaki yasal çerçeve ve uygulamaları, AB müktesebatı doğrultusunda iyileştirmeye devam etmesi ve Venedik Komisyonunun tavsiyeleri doğrultusunda, kara paranın aklanması, terörizmin finansmanı ve kitle imha silahlarının yayılması sisteminin finansmanı ile mücadeleleri güçlendirmesi;
- Eurojust ile işbirliği hususunda AB ile uluslararası bir anlaşma akdetmesi, AB'nin eşdeğer kolluk kurumlarıyla işbirliği yapma ve bilgi değişiminde bulunma yönündeki operasyonel istekliliğini daha da artırması ve AB Üye Devletleriyle yeterli düzeyde adli işbirliği yapması;
- tanık korumaya ve verilerin korunmasına ilişkin mevzuatını iyileştirmesi gerekmektedir.

EKONOMİK KRİTERLER

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı

Türkiye, işleyen bir piyasa ekonomisinin oluşturulması konusunda **çok ileri düzeydedir** ve raporlama döneminde **bazı ilerlemeler** kaydetmiştir. İç siyasi çalkantıların ekonomik sonuçlarıyla karşı karşıya kalan yetkililer, politika duruşlarını daha da sıkılaştırmıştır. Zayıflayan iç talep nedeniyle ekonomik büyüme yavaşlarken, dış politika duruşu güçlenmiştir. Sıkı para politikası, enflasyonun düşürülmesinde ve enflasyonist beklentilerin azaltılmasında faydalı olsa da, her ikisi de yüksek kalmaya devam etmiştir. Bankacılık sektörü istikrarlı kalmaya devam etmiştir. Mali konsolidasyonda, deprem yeniden imar harcamalarının azaltılması nedeniyle büyük ölçüde ilerleme kaydedilmiştir. 2024'te iş gücü piyasası güçlü olmakla birlikte, büyük atıl iş gücü, yüksek genç işsizlik oranı ve kadınların iş gücüne katılım oranının düşüklüğü gibi önemli yapısal zorluklarla hâlâ karşı karşıyadır. Yetkililer, çoğunlukla yargının ve ihtisaslaşmış mahkemelerin işleyişi konusunda olmak üzere, iş ortamının iyileştirilmesi için sınırlı adımlar atmıştır. Devlet desteklerinin kontrolü zayıf kalmıştır ve şeffaflık azalmıştır.

Mayıs 2024'te gerçekleştirilen Ekonomik ve Mali Diyalog Toplantısı'nın sonuçlarında yer alan politika tavsiyeleri, kısmen uygulanmış olmakla birlikte, uygulamada geçen yıllara kıyasla önemli derecede iyileşme kaydedilmiştir. Piyasa ekonomisinin işleyişini iyileştirmek için Türkiye'nin özellikle:

- dezenflasyonu desteklemek için, sıkı bir ekonomi politikası duruşunu sürdürmesi;
- planlandığı şekilde bütçe açığını azaltması;
- kurumsallaşmış ve kapsayıcı paydaş istişarelerini artırarak, devletin fiyat belirleme mekanizmalarına müdahalesini azaltarak, rekabeti bozan devlet desteklerini önleyerek ve devlet desteklerinin şeffaflığını sağlayarak iş ortamını daha fazla iyileştirmesi gerekmektedir.

AB içindeki rekabet baskısıyla ve piyasa güçleri ile baş edebilme kapasitesi

Türkiye, AB içindeki rekabet baskısıyla ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesinin artırılması bakımından **iyi düzeyde hazırlıklıdır** ve **sınırlı ilerleme** kaydetmiştir.

Ekonomi, iyi gelişmiş bir hizmet sektörüyle ve güçlü imalat ve tarım sektörleriyle çeşitlilik göstermektedir. 2024'te, yatırım faaliyetleri bir miktar gerilemiştir. Beşeri sermaye ve inovasyon sistemini güçlendirmeye yönelik çabalar devam ederken, beceri uyumsuzlukları ve yetersiz inovasyon sorunu hâlâ devam etmektedir. AB ile ekonomik bütünleşme yüksek kalmaya devam etmiştir.

Komisyonun 2024'teki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir. Rekabet edebilirliği artırmak ve uzun vadeli büyümeyi desteklemek için Türkiye'nin özellikle:

- eğitim ve öğretimi iş gücü piyasasının ihtiyaçlarına daha uygun hâle getirmesi, mesleki eğitim ve öğretimin kalitesini ve erişebilirliğini artırması ve okuldan işe geçişi desteklemesi;
- şebeke istikrarını ve güvenilirliğini sağlayarak enerji arzını çeşitlendirmesi ve enerji karmasında yenilenebilir enerji kaynaklarının payını daha fazla artırmaya yönelik çalışmaları sürdürmesi;
- küçük ve orta ölçekli işletmelerin uzun vadeli finansmana erişimlerini iyileştirmesi gerekmektedir.

Fasıl 5: Kamu Alımları

Türkiye, kamu alımları alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde bu alanda **ilerleme kaydedilmemiştir** ve AB müktesebatıyla uyum konusunda hâlâ önemli eksiklikler bulunmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- kamu ihale mevzuatını, kamu hizmetleri, imtiyazlar ve kamu-özel sektör ortaklıklarını kapsayacak biçimde AB müktesebatıyla daha uyumlu hâle getirecek ve şeffaflığı artıracak şekilde tadil etmesi;
- Pazarlık usulünün aşırı düzeyde kullanımını azaltması ve sözleşme performansının değerlendirilmesine ve sözleşme yönetiminin ve kamu alım süreçlerinin etkililik bakımından incelenmesine yönelik araçlar geliştirmesi;
- AB müktesebatıyla uyumsuz olan istisnaları kaldırması ve ayrımcı yerli fiyat avantajlarından ve *offset* uygulamalarından kaçınması gerekmektedir.

Fasıl 18: İstatistik

Türkiye, istatistik alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Özellikle ulusal hesaplar, aşırı açık prosedürü ve kamu maliyesi istatistikleri iyileştirilerek **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), kısa dönemli iş istatistiklerine ilişkin yeni gerekliliklerle uyumun artırılmasına yönelik çabalarını yoğunlaştırmıştır. Genel tarım sayımına yönelik hazırlıklar da ileri düzeydedir. Ancak, Türkiye'nin TÜİK'in güvenilirliğini ve kamuoyunun resmî istatistiklere güvenini artırması gerekmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- TÜİK'in mesleki ve bilimsel bağımsızlığını güçlendirmek için TÜİK başkanının atanma ve görevden alınma gerekçeleri konusunda, şeffaf, profesyonel kriterler oluşturması;
- verilerin yayımlanmasını engelleyen işaretlerin kaldırılmasına yönelik çabaların artırılması dâhil olmak üzere, ulusal hesapları Avrupa Hesaplar Sistemi (ESA 2010) ve ESA 2010'a geçiş programının gereklilikleriyle uyumlu hâle getirmeye yönelik çalışmalara devam etmesi;
- tarım (genel tarım sayımının tamamlanması dâhil) ile göç ve iltica istatistiklerini daha fazla iyileştirmesi gerekmektedir.

Fasıl 32: Mali Kontrol

Türkiye, mali kontrol alanında **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydetmemiştir**. Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- mevcut kamu mali yönetiminin performansının değerlendirilmesi, Kamu İç Mali Kontrol Politika Belgesi ve ilgili eylem planının güncellenmesi ve kapsamlı bir kamu mali yönetim stratejisinin hazırlanmasına yardımcı olunması amacıyla yeni bir Kamu Harcamaları ve Mali Hesap Verebilirlik çalışması düzenlemesi;
- ulusal bir dolandırıcılıkla mücadele stratejisi geliştirmesi ve kabul etmesi;
- belediyelerin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin tek hazine hesabına alınmasına ilişkin düzenlemeleri gözden geçirmesi gerekmektedir.

GRUP 2: İÇ PAZAR

Fasıl 1: Malların Serbest Dolaşımı

Türkiye, malların serbest dolaşımı alanında **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Özellikle “klasik yaklaşım” ve “yeni ve küresel yaklaşım” altında yer alan ürün mevzuatına ilişkin AB müktesebatıyla uyum sağlanması konusunda **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye, raporlama döneminde ticaretin önündeki bazı teknik engelleri kaldırmıştır. Ancak, AB ürünlerine yönelik gerekçesiz kontroller ve AB ürünleri aleyhine ayrımcılık teşkil eden gereklilikler mevcuttur ve bu durum, Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal etmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- malların serbest dolaşımı önündeki, Gümrük Birliği yükümlülüklerini ihlal eden mevcut tarife dışı engelleri ortadan kaldırmaya devam etmesi, özellikle de Temmuz 2025 tarihli Yüksek Düzeyli Ticaret Diyaloğu kapsamında görüşülen öncelikli engelleri ele alması;
- yerli katkı gerekliliklerini belirleyen diğer planları gözden geçirmesi;
- e-ticaret başta olmak üzere, piyasa gözetimi ve denetimi tedbirlerinin kapsamını ve etkililiğini artırması gerekmektedir.

Fasıl 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı

Türkiye'nin, işçilerin serbest dolaşımı alanındaki hazırlıkları hâlâ **başlangıç aşamasındadır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Avrupa İstihdam Hizmetleri Ağı'na (EURES) katılmak amacıyla mevzuatını ve idari uygulamalarını hazırlaması;

- ulusal mevzuatını, AB vatandaşlarının iş gücü piyasasına erişimine ilişkin AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir.

Fasıl 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi

Türkiye'nin, iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi alanındaki hazırlıkları hâlâ **başlangıç aşamasındadır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Genel olarak, bu alanda uyum sağlanması için hâlâ kayda değer çabaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- ulusal mevzuatı, Hizmetler Direktifi'yle uyumlu hâle getirmesi ve Tek Temas Noktası oluşturması;
- posta hizmetleri alanında, ulusal mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmeye devam etmesi;
- ulusal mevzuatı, Mesleki Yeterlilikler Direktifi ve Orantılılık Testi Direktifi de dâhil olmak üzere, mesleki yeterliliklerin karşılıklı tanınması konusundaki AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir.

Fasıl 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı

Türkiye sermayenin serbest dolaşımı alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye, Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF) “gri listesi”nden çıkarılmasını sağlamayı amaçlayan son reformlar temelinde, kara paranın aklanmasıyla ve terörizmin finansmanı ile mücadeleyle ilişkin yasal çerçevesini ve idari kapasitesini güçlendirmeye devam etmiştir. Yabancı sermaye payı ve sermaye hareketleri konusunda sınırlı adımlar atılmış olsa da, birçok sektörde sınırlamalar devam etmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- yabancı sermaye payı ve sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamaları en aza indirmesi;
- kara paranın aklanmasını ve terörizmin finansmanını daha etkili bir şekilde önlemek için yasal çerçevesini ve idari kapasitesini güçlendirerek FATF tavsiyeleriyle ve AB müktesebatıyla daha uyumlu hâle gelmesi gerekmektedir.

Fasıl 6: Şirketler Hukuku

Türkiye şirketler hukuku alanında **çok ileri düzeydedir**. Raporlama döneminde, kripto varlıkların ölçümüne ve sınıflandırılmasına ilişkin muhasebe ilkelerinin kabul edilmesiyle **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- ulusal mevzuatını, uzun vadeli pay sahipliği katılımının teşvik edilmesi ve sınır ötesi şirket dönüşümleri, birleşmeler ve bölünmeler konusunda pay sahiplerinin haklarına ilişkin AB müktesebatıyla daha uyumlu hâle getirmesi;
- kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması ve gelir vergisi bilgilerinin açıklanması (ülke bazında raporlama) dâhil olmak üzere şirket raporlamasına yönelik düzenlemeleri uygulamaya koyması;
- borsaya kote şirketlerin yöneticileri arasında cinsiyet dengesini iyileştirmek için mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmek üzere adımlar atması ve ilgili tedbirleri alması gerekmektedir.

Fasıl 7: Fikri Mülkiyet Hukuku

Türkiye, fikri mülkiyet hukuku konusunda **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **sınırlı**

ilerleme kaydedilmiştir. Bazı mevzuat farklılıklarının yanı sıra özellikle adli prosedürlerle ilgili olmak üzere uygulama ve yürütme konusunda çözülmemiş sorunlar hâlâ mevcuttur.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- taklit ve korsan malların çevrim içi satışı da dâhil olmak üzere, fikri mülkiyet hakları ihlalleri ile etkin bir mücadele sürdürmek için uygulama tedbirlerini geliştirmesi, hâkimlerin fikri mülkiyet hakları alandaki uzmanlaşmalarının artırılması ve ceza yargılamasında arama ve elkoyma kararı alınmasına yönelik adli usullerdeki zorlukları çözmesi;
- özellikle yargı ve gümrük makamları tarafından hızlandırılmış ve kolaylaştırılmış imha usulleri söz konusu olduğunda, etkin uygulanma ve etkili bir yürütme için fikri mülkiyet hakkı sahipleri ile işbirliğini daha fazla geliştirmesi;
- fikri mülkiyet hakları alanındaki sistemik eksikliklerin daha iyi bir şekilde analiz edilmesi amacıyla, özellikle fikri ve sınai mülkiyet haklarının yargıda etkili bir biçimde uygulanmasına ilişkin doğru istatistiksel verilerin toplanmasını ve işlenmesini sağlaması gerekmektedir.

Fasıl 8: Rekabet Politikası

Türkiye rekabet politikası konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Devlet destekleri alanıyla ilgili endişeler devam etmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Devlet desteğine ilişkin kurumsal çerçevenin bağımsızlığını ve işlevselliğini AB müktesebatına uygun olarak sağlaması;
- uygulama mevzuatını daha fazla gecikmeksizin kabul ederek Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun'u uygulaması;
- tüm destek programlarının şeffaf ve güncel envanterini erişime açması gerekmektedir.

Fasıl 9: Mali Hizmetler

Türkiye, mali hizmetler konusunda **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Finans sektöründe aksaklık yaratan makroihtiyati ve düzenleyici tedbirlerin daha fazla gevşetilmesi suretiyle raporlama döneminde **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Türkiye, girişim sermayesi şirketlerine yapılan yatırımların teşvik edilmesi ve kripto varlıklara yönelik yasal çerçevenin güçlendirilmesi için bir takım adımlar atmıştır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- mevzuatını, gözden geçirilmiş Sermaye Yeterliliği Tüzüğü, Sermaye Yeterliliği Direktifi ve Banka Kurtarma ve Çözümleme Direktifi ile uyumlu hâle getirmeye yönelik çabalarını sürdürmesi;
- bozucu etkiye sahip makroihtiyati tedbirleri aşamalı olarak kaldırması ve düzenleyici çerçeveyi sadeleştirilmesi;
- mevzuatını, sermaye piyasalarına ve finansal piyasa altyapılarına ilişkin AB müktesebatıyla daha fazla uyumlu hâle getirmesi ve bunların uygun şekilde denetlenmesini sağlaması gerekmektedir.

Fasıl 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması

Türkiye, tüketicinin ve sağlığın korunması konusunda **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, özellikle sağlık hizmetlerine yönelik sürveyans sisteminin güçlendirilmesi ve sınır aşan ciddi sağlık tehditleri ile mücadele edilmesi ile ruh sağlığı hizmetlerinin kurumsal yapının dışına çıkarılması konularında **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu

tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- tüketici haklarının uygulanmasını güçlendirmesi ve tüketici hareketi ve icra organları ile koordinasyonu ve işbirliğini daha da geliştirmesi; bilinçlendirme faaliyetlerini artırması; dijital ortamdaki ihlallere yönelik daha fazla tedbir alması ve korunmaya muhtaç tüketicilerin desteklenmesi amacıyla daha fazla tedbir uygulamaya koyması;
- merkez ve taşra düzeyinde halk sağlığı ile ilgili acil durumlar risk değerlendirmesi ve risk yönetimi için yeterli kaynak sağlayarak ve afetlere karşı hazırlık ve müdahaleye yönelik iş gücünü ve idari kapasitesini artırarak temel sağlık hizmetlerini güçlendirmesi;
- mevzuatını, insan kaynaklı maddelere ilişkin yeni AB Tüzüğü ile uyumlaştırmaya hazırlanmaya başlaması gerekmektedir.

GRUP 3: REKABETÇİLİK VE KAPSAYICI BÜYÜME

Fasıl 10: Dijital Dönüşüm ve Medya

Türkiye, dijital dönüşüm ve medya konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir. Türkiye, e-ticaret ve e-yönetişim alanlarında ilerleme kaydetmiştir ve 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi ile Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı'nı kabul etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin özellikle siber güvenlik ve 5G bakımından yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- elektronik haberleşme sektöründe; evrensel hizmetleri, yetkilendirmeye ilişkin düzenlemeleri, piyasa erişimine ilişkin kuralları ve geçiş hakkını AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmesi;
- siber güvenlik çerçevesini, NIS 2 Direktifi ve 5G Siber Güvenlik Araç Kutusu dâhil olmak üzere AB siber güvenlik standartlarıyla uyumlu hâle getirmesi;
- düzenleyici makamın ve kurul üyelerinin bağımsızlığını güçlendirmesi ve medyada çoğulculuğun sağlanması amacıyla Venedik Komisyonunun tavsiyeleri uyarınca İnternet Kanunu'nda değişiklik yapması ve kamu yayıncısının bağımsızlığını güçlendirmek üzere adımlar atması gerekmektedir.

Fasıl 16: Vergilendirme

Türkiye, vergilendirme alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- AB Üye Devletlerinin tamamıyla otomatik vergi bilgisi değişimini uluslararası standartlara göre sağlaması;
- vergiye tabi enerji ürünleri yelpazesi başta olmak üzere katma değer vergisi ve özel tüketim vergileri mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlaştırmaya devam etmesi;
- kayıt dışı ekonomiyle mücadelede devam etmesi ve kaydedilen ilerlemeyi kilit performans göstergeleri yoluyla şeffaf bir biçimde raporlaması gerekmektedir.

Fasıl 17: Ekonomik ve Parasal Politika

Türkiye, ekonomik ve parasal politika konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, özellikle parasal aktarım mekanizmasını desteklemek için tedbirler alınması ve daha gerçekçi bir makroekonomik çerçeve sunulmasıyla **iyi düzeyde ilerleme** kaydedilmiştir. Türkiye, ayrıca aşırı açık prosedürü kapsamında veri kalitesi ve raporlama zamanlaması konularında iyileşme kaydetmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- merkez bankasının bağımsızlığını güvence altına alması;
- finansal istikrarı korurken, şeffaf bir para politikası kapsamında para politikası çerçevesini daha da sadeleştirilmesi gerekmektedir.

Fasıl 19: Sosyal Politika ve İstihdam

Türkiye, sosyal politika ve istihdam konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. İstihdamda ayrımcılık, sendikal haklar, özellikle Roman toplumunu etkileyen süregelen kayıt dışı istihdam düzeyleri, iş gücü piyasasında cinsiyet eşitsizliği ve gelir eşitsizlikleriyle ilgili endişeler devam etmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- ırk ve etnik köken, din ve inanç, engellilik, yaş ve cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapılmaması, iş yerinde fırsat eşitliği, iş yaşam dengesi ve ücret şeffaflığı konularında AB müktesebatıyla uyum sağlamak için adımlar atması;
- sendikalaşma ve toplu sözleşme haklarının kullanılmasını sınırlandıran engelleri, sosyal diyalog mekanizmalarını etkili bir şekilde kullanmak suretiyle kaldırması;
- iş sağlığı ve güvenliği konusunda, özellikle inşaat sektöründe ve platform çalışanları ile genç çıraklar arasında yaşanan ölümcül kazalarla ilgili zorlukları ele alması;
- daha kayda değer ve etkili aktif iş gücü piyasası programları benimseyerek ve uygun fiyatlı bakım hizmetlerini genişleterek kadınların ve gençlerin kayıtlı istihdam oranını artırması gerekmektedir.

Fasıl 20: İşletme ve Sanayi Politikası

Türkiye, işletme ve sanayi politikası konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Yeni bir strateji belgesi kabul edilerek ve birkaç destek programının etki değerlendirmeleri yürütülerek raporlama döneminde **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Kamu alımları uygulamalarının AB sanayi politikası ilkeleriyle uyumluluğuna, büyük yatırımlara yönelik devlet desteklerinde şeffaflık eksikliği ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğüne ilişkin endişeler devam etmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- AB'nin sanayi politikası ilkeleriyle bağdaşmayan kamu alımları fiyat primlerini kaldırması ve bunların yerine inovasyonu teşvik eden önlemler getirmesi;
- sanayi stratejilerinin daha önceki dönemlere ait sonuçlarının yanı sıra sanayi destek programı kapsamında dağıtılan miktarları yayımlaması;
- boşluk ve çakışmaları azaltmak için KOBİ destek çerçevesinin etkisini değerlendirmeye devam etmesi gerekmektedir.

Fasıl 25: Bilim ve Araştırma

Türkiye, bilim ve araştırma konusunda **çok ileri düzeydedir**. Özellikle Ufuk Avrupa Programı'na katılımı bağlantılı olarak, raporlama döneminde **iyi düzeyde ilerleme** kaydedilmiştir ve programa ilişkin farkındalık ve kapasitenin artırılmasına yönelik faaliyetlere devam edilmiştir. Araştırma ve inovasyon konusunda AB ve Türkiye arasında aktif ve artan bir işbirliği mevcut olup Türkiye'nin Avrupa İnovasyon Skor Tablosundaki sıralamasında iyileşme görülmektedir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Avrupa İnovasyon Skor Tablosu sıralamalarında sürekli bir gelişme sağlamak için inovasyonu

desteklemeye yönelik çabalarını artırması gerekmektedir.

Fasıl 26: Eğitim ve Kültür

Türkiye, eğitim ve kültür konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, özellikle mesleki eğitim ve ulusal yeterlilik sistemleri konusunda **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- kız çocuklarına ve Romanlar dâhil olmak üzere, dezavantajlı grupların çocuklarına özel önem vererek kapsayıcı eğitimi daha da geliştirmesi ve okul terk oranlarını azaltmaya yönelik çalışmaları sürdürmesi ve yakından izlemesi;
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nin ve Yükseköğretim Kalite Kurulunun iyi bir şekilde işlemlerini sağlaması;
- 2005 UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik adımlar atmaya devam etmesi gerekmektedir.

Fasıl 29: Gümrük Birliği

Türkiye gümrük birliği konusunda **iyi düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Vergi muafiyeti, serbest bölgeler ve gözetim programları AB müktesebatıyla hâlâ tam olarak uyumlaştırılmamıştır ve Gümrük Birliği kurallarına aykırıdır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- yeni mevzuatı AB Gümrük Koduyla tamamen uyumlaştırması ve risk temelli kontroller ile basitleştirilmiş usullerin AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesine yönelik çabalarını artırması;
- idari soruşturmalarda, örneğin AB'ye ithalatta malların menşeinin yanlış beyan edilmesine yol açabilecek malların ülke içinde aktarılması veya basit dönüşümü gibi durumlarda kontrolleri ve Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi (OLAF) ile işbirliğini güçlendirmesi;
- AB-Türkiye Gümrük Birliği içinde serbest dolaşımda olan mallara yönelik ilave vergileri ve ithalat ve ihracat kısıtlamalarını kaldırmaya devam etmesi gerekmektedir.

GRUP 4: YEŞİL GÜNDEM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BAĞLANTISALLIK

Fasıl 14: Taşımacılık Politikası

Türkiye, taşımacılık politikası alanında **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, özellikle sürdürülebilir taşımacılık stratejileri ve sektörel mevzuat düzenlemeleri konusunda **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Türkiye'nin AB taşımacılık müktesebatıyla genel uyumu, özellikle kara yolu güvenliği, demir yolu serbestleştirilmesi, deniz emniyeti ve çok modlu ulaşımın kolaylaştırılması alanlarında hâlâ eksiklikler göstermektedir. Mevcut demiryolu işletmecisine sağlanan sübvansiyonlar, artan bir hızla devam etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Türkiye'de alternatif yakıtlar için yeni ve yeşil teknolojilerin kullanılmasına yönelik muhtemel fizibilite planlarıyla birlikte etkili izleme tedbirlerini değerlendirmesi;
- hava ve deniz taşımacılığında başlayarak taşımacılığın karbonsuzlaştırılması için özel sektör ve kamu düzeyinde araçlar oluşturmayı ve kapasite geliştirmeyi düşünmesi ve ara hedefler belirlemesi;
- politika diyalogunu geliştirip yerel ve merkezi makamlar arasındaki koordinasyonu artırırken, devam eden sürdürülebilir kentsel hareketlilik planları konusundaki çalışmaların bir parçası olarak afet boyutlarını da içeren sürdürülebilir kentsel hareketlilik planlamasına ilişkin ilk beyaz kitabını tamamlaması ve yayımlaması gerekmektedir.

Fasıl 15: Enerji

Türkiye, enerji konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğinin yaygınlaştırılması ve enerji kaynaklarının daha da çeşitlendirilmesiyle **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Yenilenebilir enerji sektöründeki yerli katkı gerekliliği uygulamaları devam etmektedir. Türkiye'nin doğal gaz piyasasına ilişkin mevzuat değişiklikleri henüz AB'nin üçüncü enerji paketiyle uyumu sağlamış değildir. Rusya'ya enerji bağımlılığı devam etmiştir. Türkiye, nükleer güvenlik düzenlemelerine ilişkin mevzuat uyumu konusunda çaba harcamaya devam etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Doğal Gaz Piyasası Kanunu ve 2009 tarihli AB'nin üçüncü enerji paketi ve bu paketin güncel versiyonu, 2024 tarihli AB'nin hidrojen ve gaz karbonsuzlaştırma paketi ile uyum sağlamak amacıyla, yasal olarak bağlayıcılığı olan bir plan ve faaliyetlerin ayrıştırılması için bir zaman çizelgesi oluşturarak doğal gaz piyasası reformunu derinleştirilmesi;
- piyasa temelli perakende fiyatlandırmayı yeniden tesis etmek ve enerji verimliliği kazanımlarının önündeki engelleri kaldırmak amacıyla enerji yoksulluğuyla mücadele edilmesine ve uygun hane halklarına ekonomik yardım sağlanmasına yönelik tarife dışı tedbirlere geçiş yapması;
- Euratom müktesebatıyla mevzuat uyumunu tamamlaması ve Akkuyu nükleer santraline ilişkin stres testleri sonucundaki tavsiyeleri ele alması gerekmektedir.

Fasıl 21: Trans-Avrupa Ağları

Türkiye, Trans-Avrupa ağlarında **çok ileri düzeydedir**. Raporlama döneminde **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Taşımacılık ağları konusunda Türkiye, kapsamlı trans-Avrupa taşımacılık ağlarının kendi topraklarına kadar genişletilmesine ve Halkalı-Kapıkule demiryolu inşaatının ilerletilmesine katkıda bulunan projeler geliştirmeye devam etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- AB müktesebatına uygun biçimde şeffaf, maliyet tabanlı ve ayrımcı olmayan bir doğal gaz transit rejimi oluşturması;
- Marmaray tünelinin demiryolu kapasitesini artırarak yük taşımacılığı operasyonlarını verimli hâle getirirken, Yavuz Sultan Selim Köprüsü demiryolu bağlantıları için yatırımları harekete geçirmek üzere somut adımlar atması;
- Trans Avrupa ağlarında uyumu kolaylaştırmak amacıyla AB müktesebatının önemli bölümleriyle uyum çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir.

Fasıl 27: Çevre ve İklim Değişikliği

Türkiye, çevre konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır** ve raporlama döneminde, **bazı ilerlemeler** kaydetmiştir. Türkiye, endüstriyel emisyonlar ve atık yönetimi konusunda bazı adımlar atmıştır. İklim değişikliği konusunda Türkiye, 2053 Uzun Vadeli İklim Stratejisi'ni ve bir emisyon ticaret sistemi kuran bir iklim kanununu kabul etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Özellikle Çevresel Etki Değerlendirmesi Direktifi'nin ve diğer yatay çevre mevzuatının tam olarak uygulanması aracılığıyla, depremlerden etkilenen bölgeler yeniden inşa edilirken çevre standartlarının karşılanmasını ve depremde etkilenen bölgelerde asbest maruziyetinden korunmanın usulünce uygulanmasını sağlaması;

- doğa koruma ve hava kalitesi ile endüstriyel emisyonlar, su ve atıklar hakkındaki direktiflere uyum sağlanmasını tamamlaması;
- başta emisyon ticareti olmak üzere, iklim eylemiyle ilgili AB müktesebatıyla uyumunu tamamlaması ve BMİDÇS'ye daha iddialı bir Ulusal Olarak Belirlenen Katkı sunması gerekmektedir.

GRUP 5: KAYNAKLAR, TARIM VE UYUM

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Türkiye, tarım ve kırsal kalkınma konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, **sınırlı ilerleme** kaydedilmiştir. Türkiye'nin tarımsal destek politikası, AB ortak tarım politikası ilkelerinden uzaklaşmaya devam etmiştir. Ulusal mali katkının artırılmasıyla ve önemli miktarda fon kullanılmasıyla, AB Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı'nın (IPARD) uygulanması konusunda önemli iyileşmeler kaydedilmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- başta tarımsal destekleme politikası olmak üzere mevzuatını AB müktesebatıyla uyumlaştırması;
- çiftlik sürdürülebilirlik veri ağını ve entegre idare ve kontrol sistemini tesis etmesi;
- sığır etine ve canlı sığır a yönelik ithalat kotalarının kalıcı olarak açılmasını ve şeffaf yönetimini sürdürmesi gerekmektedir.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası

Türkiye, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**. Bu alandaki AB müktesebatının tam olarak uygulanması için kayda değer ilave çabalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- çiğ süt başta olmak üzere, AB yapısal standartlarını karşılamak için gıda, yem ve hayvansal yan ürün üretimini iyileştirmesi;
- pestisit kalıntılarına ilişkin AB'nin maksimum limitlerine uyması ve tekrar eden eksiklikleri etkin bir şekilde ele alması;
- AB'nin Tek Sağlık Yaklaşımını, zoonoz hastalıklar kontrol sistemine entegre etmesi gerekmektedir.

Fasıl 13: Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Türkiye, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Özellikle kaynaklar ve filo yönetimi ile denetim ve kontroller konularında **bazı ilerlemeler** kaydedilmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- sürdürülebilir balıkçılık yönetimine yönelik bilimsel tavsiyeleri desteklemek amacıyla verilerin toplanmasını ve veri paylaşımını AB mevzuatına uygun olarak daha da iyileştirmesi;
- başta meslek örgütlerinin tanınmasına ve rollerine ilişkin kriterler olmak üzere, piyasa politikasını AB kurallarıyla uyumlaştırma çabalarını hızlandırması;
- Akdeniz'deki balıkçılığın izlenmesi, kontrolü, yürütülmesi, gözetimi ve denetiminin, Avrupa standartlarına uyumunu hızlandırması ve yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş balıkçılıkla (IUU) mücadele edilmesine yönelik çabalarını güçlendirmesi gerekmektedir.

Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu

Türkiye, bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri büyük ölçüde geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- yerel demokrasinin düzgün işlemlerini ve daha dengeli bölgesel kalkınmayı sağlaması;
- Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA II) kapsamında devam etmekte olan operasyonların izlenmesini iyileştirmesi ve IPA III kapsamındaki uygulamayı yüksek kaliteli sonuçlar ile ve fon kayıplarını önleyerek hızlandırması;
- bölgesel politika uygulanmasındaki aşırı merkezileşmeyi ve yapısal zayıflıkları ele alması gerekmektedir.

Fasıl 33: Mali ve Bütçesel Hükümler

Türkiye, mali ve bütçesel hükümler konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde **ilerleme kaydedilmemiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyesi yerine getirilmemiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiye hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Gayrisafi Milli Gelir (GSMG) envanterini Eurostat'ın GSMG Envanter Rehberi ile daha uyumlu hale getirmesi gerekmektedir.

GRUP 6: DIŞ İLİŞKİLER

Fasıl 30: Dış İlişkiler

Türkiye, dış ilişkiler konusunda **orta düzeyde hazırlıklıdır**. Raporlama döneminde, **sınırlı ilerleme kaydedilmiştir**.

Komisyonun geçen yılki tavsiyeleri yerine getirilmemiştir ve bu nedenle hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- gümrük tarifelerini, Ortak Gümrük Tarifesi ile tam olarak uyumlu hale getirmesi;
- AB'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi ve çift kullanımlı malzemenin ihracatının kontrolü düzenlenmesine uyumunu tamamlaması;
- yabancı yatırımların izlenmesine ilişkin (ileride revize edilecek) ulusal mevzuatını, Doğrudan Yabancı Yatırımların (DYY) İzlenmesine İlişkin 2019/452 sayılı AB Tüzüğü ile uyumlu hale getirmesi gerekmektedir.

Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Türkiye, ortak dış, güvenlik ve savunma politikası konusunda **belirli düzeyde hazırlıklıdır** ve **sınırlı ilerleme kaydetmiştir**. Dış politikasını AB'nin dış politikasıyla uyumlu hale getirme konusunda sınırlı bir siyasi irade gösterse de, Türkiye'nin dış politikada ve bölgesel konularda AB ile somut görüş alışverişine daha açık olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, raporlama döneminde bir dizi AB-Türkiye dış ve bölgesel politika diyalogu ve istişaresi yürütülmüştür. Türkiye, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'yla (ODGP) uyumunu artırmaya yönelik bir irade ortaya koymamıştır. Uyumun artırılmasına yönelik hiçbir çabanın bulunmaması, Türkiye'nin AB'ye katılma yönünde ilan ettiği stratejik hedefiyle çelişmektedir.

Türkiye, aktif ve çok katmanlı bir dış politika izlemeye devam etmiştir. Artan jeopolitik zorluklar, Türkiye'nin stratejik bölgesel rolünü belirginleştirmiş ve ortak sınamaların ele alınması konusunda AB ile Türkiye'nin paylaştığı çıkar ve sorumluluğa dikkat çekmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşı konusunda Türkiye; Mayıs, Haziran ve Temmuz 2025'te İstanbul'da gerçekleştirilen doğrudan görüşmelere ev sahipliği yapmak suretiyle kolaylaştırıcılık ve potansiyel arabuluculuk rolünü vurgulamayı sürdürmüştür. Türkiye, AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerine mütemadiyen uyum sağlamamaktadır; bununla birlikte, Rusya'ya yönelik yaptırımların Türkiye toprakları üzerinden etkisizleştirilmesini önlemeye yönelik adımlar atmış ve bazı sonuçlar elde etmiştir.

Orta Doğu Barış Süreci konusunda Türkiye, iki devletli çözümün uygulanması amacıyla siyasi sürecin yeniden başlatılması gerektiği yönündeki AB tutumuna uyum sağlamakta ve bu sürecin uygulanması için "Küresel İttifak" çabalarına katılmaktadır. Türkiye'nin, Hamas'ın Ankara tarafından meşru bir siyasi muhatap kabul edilmesi gibi, belirli konulardaki tutumu Hamas'ı açıkça terör örgütü olarak nitelendiren AB'nin tutumuyla bağdaşmamaktadır. Türkiye, Gazze ateşkesine yönelik arabuluculuk çabalarına yapıcı şekilde katkıda bulunmuş, Barış için Şarm El-Şeyh Zirvesi'ne katılmış ve Zirve Bildirisi'ni 13 Ekim 2025'te diğer devletlerle birlikte imzalamıştır. Suriye konusunda, Aralık 2024'te Esad rejiminin devrilmesinin ardından Türkiye, ülkedeki gelişmeler üzerindeki etkisini kayda değer bir biçimde artırmıştır. Türkiye, geçiş sürecini desteklemek amacıyla paydaşlarla yoğun bir angajmanda bulunmuş ve AB ile ABD yaptırımlarının kaldırılmasını güçlü bir biçimde savunmuştur. Türkiye, Çin ile stratejik ortaklığını sürdürmüş, ekonomik ve yatırım bağlarını güçlendirme, ikili ticareti artırma ve ticaret dengesizliklerini azaltma fırsatlarını ararken, önemli bölgesel ve küresel konularda istişarelerde de bulunmuştur.

Ortak güvenlik ve savunma politikası alanında Türkiye, AB kriz yönetimi misyonlarına ve operasyonlarına aktif bir şekilde katılmaya ve kayda değer katkı sağlamaya devam etmiştir.

Komisyonun geçen yılki tavsiyelerinin yalnızca bir kısmı yerine getirilmiştir ve bu nedenle söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Gelecek yıl, Türkiye'nin özellikle:

- Yüksek Temsilcinin AB adına yaptığı açıklamalara ve Konseyin yaptırımlar hakkındaki ilgili kararlarına uyumunu acilen ve kayda değer düzeyde iyileştirmesi;
- özellikle Rusya'nın askerî amaçlarla kullandığı ileri teknoloji ürünlerine yönelik kısıtlayıcı tedbirlerin etkisizleştirilmesine yönelik faaliyetleri tespit etmek ve önlemek için çabalarını sürdürmesi; ekonomik açıdan kritik öneme sahip malların yeniden ihracatını önlemek için tedbirlerini genişletmesi; Rusya'nın "Gölge Filosu" ile bağlantılı riskleri deniz ve çevre güvenliği açısından ele alması;
- AB ile dış ve güvenlik politikası konusunda daha yapılandırılmış ve düzenli bir siyasi diyaloga katılması ve fikir ayrılıklarını azaltmaya çalışırken, yakınsayan çıkarlar konusunda işbirliği arayışında olmaya devam etmesi gerekmektedir.

***

2. GRUP 1: KATILIM SÜRECİNİN TEMEL İLKELERİ

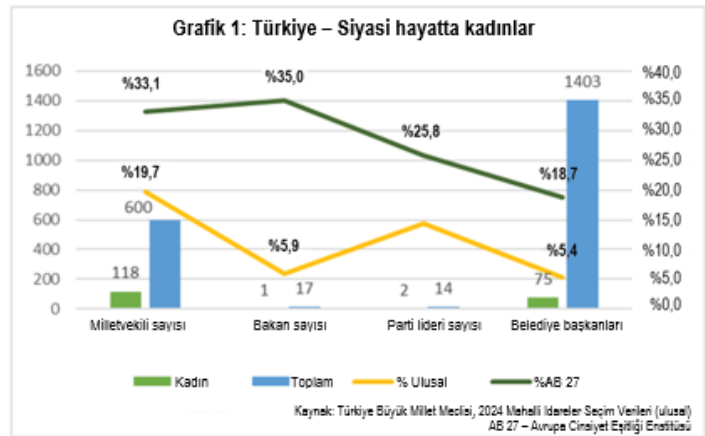
2.1. DEMOKRATİK KURUMLARIN İŞLEYİŞİ VE KAMU YÖNETİMİ REFORMU

2.1.1. Demokrasi

Türkiye'deki demokratik kurumların işleyişi ciddi biçimde engellenmeye devam etmiştir. Başta hukukun üstünlüğü ve yerel yönetim olmak üzere önemli konularda demokratik gerileme devam etmiştir. Temel demokratik süreçlere bağlılık sorgulanırken, Cumhurbaşkanlığı sisteminin yapısal eksiklikleri ile yürütme ve yargı arasındaki kuvvetler ayrılığı yetersizliği halen giderilmemiştir.

Seçimler

Seçimlerin genel çerçevesi, alternatif siyasi seçenekler arasında serbestçe seçim yapılmasını büyük ölçüde sağlamakta ancak tüm siyasi paydaşlar için eşit şartlar sunmamaktadır. Yargının muhalif politikacılar üzerindeki aşırı baskısı, cezalandırılma korkusu olmadan faaliyet gösterme, örgütlenme ve siyasi sürece katılma özgürlüklerini sınırlandırarak temel demokratik ilkeleri zayıflatmıştır. Mart 2025'te, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve muhalefetin muhtemel Cumhurbaşkanı adayı, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ilçe belediye başkanları ve üst düzey belediye çalışanları da dâhil olmak üzere, birçok kişi ile birlikte yolsuzluk suçlamalarıyla tutuklanmıştır. Bir üniversite, Belediye Başkanı'nın 30 yıl önce verilen diplomasını iptal etmiştir. Cumhurbaşkanı adaylarının üniversite diploması sahibi olması gerektiğinden bu karar, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın Cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olmasını engelleyecektir. Belediye Başkanı, kararı temyize götürmüştür. Raporlama döneminde seçim yapılmamıştır.

Seçimleri ve siyasi partileri düzenleyen yasal çerçevede tespit edilen eksiklikler giderilmemiştir. Türkiye, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi ile Venedik Komisyonu tarafından ortaya konulan tavsiyeler doğrultusunda hareket etmemiştir.

Parlamento

Cumhurbaşkanı, Parlamentonun görevlerini kısıtlayacak şekilde, geniş bir yelpazede yer alan politika konularındaki geniş kapsamlı yetkilerini korumaya devam etmektedir. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve kararlarının sıklıkla ve sürekli kullanılması, Parlamentonun yasama işlevini sınırlandırmıştır. Muhalefet partilerinin, yasama görüşmeleri gündemini şekillendirme konusunda yetkisi sınırlı olmuştur.

Parlamentonun yürütme üzerindeki **denetimi** hâlâ çok zayıftır. Milletvekilleri, Cumhurbaşkanı Yardımcısı'na ve bakanlara yazılı soru önergesi sunabilmekte ancak Cumhurbaşkanı'na yazılı soru önergesi yöneltememektedir. Ayrıca, olağan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, kamu politikası üzerindeki önemli etkilerine rağmen, parlamentonun denetim yetkisi dışında kalmaktadır. Venedik Komisyonu, kamu harcamaları üzerindeki yasama denetimini güçlendirme yönündeki acil ihtiyacı vurgulamıştır.

Siyasi çoğulculuk muhalefet partileri ve temsilcilerini hedef alan adli ve idari işlemler nedeniyle zayıflamaya devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), belediye başkanları ve üyeleri aleyhine açılan ceza soruşturamalarında ve davalarda keskin bir artışla karşı karşıya kalmış ve bu durum, siyasi muhalefete yönelik bir sindirme ortamının oluşmasına neden olmuştur. Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesinin (AİHM) derhal serbest bırakılmaları yönündeki bağlayıcı kararına rağmen, iki eski eş başkan da dâhil olmak üzere, Kürt yanlısı Halkların Demokratik Partisi'nden (HDP) bazı eski milletvekilleri hâlâ tutukludur. Ayrıca, milletvekili seçilen, Gezi davasındaki tutuklu sanıklardan birinin serbest bırakılması yönündeki Anayasa Mahkemesi kararı henüz uygulanmamıştır. Terörle bağlantılı suçlamalara dayanan ve 451 parti üyesine siyasi yasak getirilmesine yönelik olarak HDP aleyhinde açılan kapatma davası da Anayasa Mahkemesi nezdinde devam etmektedir. HDP'nin siyasi halefi olan Kürt yanlısı Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM) binlerce parti üyesinin gözaltına alınması ve yüzlencesinin yargılanmak üzere tutuklanmasıyla giderek artan bir baskıya maruz kalmaya devam etmiştir.

Muhalefet partilerinin siyasi faaliyetlerinin engellenmesi amacıyla, kamuya açık toplanmalara yönelik kısıtlamalar seçici şekilde uygulanmıştır.

Parlamentoda kadın temsili tarihî bir seviyeye ulaşmış olsa da **kadınların, karar alma süreçlerinde ve siyasi hayattaki temsilleri önemli ölçüde düşük seviyede kalmaya devam etmektedir.**

Yönetişim

Mevcut Cumhurbaşkanlığı sisteminde Parlametonun, yürütmeyi hesap verebilir kılmak için gerekli olan güvenoyu veya sözlü soru oturumu gibi mekanizmaları bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı, atama, yürütme ve politika oluşturmada geniş kapsamlı yetkilere sahipken, Cumhurbaşkanı'nın siyasi hesap verebilirliği esas olarak seçim süreciyle sınırlıdır. Yürütmenin, kamu yönetimi, yargı ve güvenlik kurumları üzerindeki etkisi hâlâ oldukça geniştir. Cumhurbaşkanı, önemli kurumların ve düzenleyici kurumların çoğunun yöneticilerini ve kurul üyelerini atama yetkisini elinde bulundurmaya devam etmektedir. Kamu sektörü, siyasallaşma görünümü sergilemeye devam etmiştir. Venedik Komisyonunun Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı sistemine ilişkin 2017 tarihli görüşünde yer verilen tavsiyeler hâlâ yerine getirilmemiştir.

Yerel özyönetimle ilgili olarak hükümetin, idari, mali ve adli yollar da dâhil olmak üzere, muhalefet partilerinin belediye başkanları üzerindeki baskısı artmıştır. Kayyum atamaları veya muhalif belediyelerin mali varlıklarına seçici olarak elkonulması gibi baskı araçlarının kullanılması, Mart 2025'te İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tutuklanmasıyla zirveye ulaşmıştır. 1 Eylül 2024 ve 1 Eylül 2025 tarihleri arasında, Türkiye genelinde muhalefet partisinin birçok belediyesine yönelik adli soruşturmalar başlatılmasıyla belediye başkanları görevden uzaklaştırılmış, ayrıca siyasi ve idari personel gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. İddialar arasında, terör örgütü üyesi olma, yolsuzluk ve yasa dışı finansal faaliyetler yer almıştır. 18'i CHP'den, 10'u DEM'den olmak üzere muhalefet partilerinden toplam 28 belediye başkanı tutuklanmış ve görevlerinden uzaklaştırılmış; bu kişilerden bazıları, Mart 2024 yerel seçimleri öncesinde CHP ile DEM arasında yapılan gayriresmî bir siyasi anlaşma nedeniyle terör örgütünü desteklemekle suçlanmıştır. 11 davada, belediye başkanları yerine kayyum getirilirken, dört belediyede meclisler yeni bir belediye başkan vekili seçebilmiştir. Mart 2025'te Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, demokratik olarak seçilmiş belediye başkanları yerine hükümet tarafından atanan kayyumların getirilmesi uygulamasını eleştirmiştir. Kongre ayrıca, seçilmiş yerel ve bölgesel temsilcilerin çalışma koşullarının kötüleştiği yönünde işaretler olduğunu belirtirken, muhalefet partilerinin belediye başkanlarının terör ve yolsuzluk gerekçesiyle görevden uzaklaştırılması, tutuklanması ve yargılanmasının Türkiye'de temel özgürlüklerin ve hukukun üstünlüğünün zayıflamasına neden olduğunu değerlendirmiştir. Kongre, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tutuklanmasının siyasi baskı unsurları taşıdığı görüşündedir.

AB entegrasyonu

Türkiye, katılım sürecini etkili bir şekilde yönetmek için kurumsal yapılar oluşturmuştur. Avrupa Birliği Başkanlığı ve icracı bakanlıklardaki odak noktaları ağı yeterli personele sahiptir. Başkanlık, AB Delegasyonu ile etkili bir şekilde işbirliği yapmaktadır ve bünyesinde, AB genişlemesi ve Katılım Öncesi Yardım Aracı ile desteklenen reformlar konusundaki iletişimden sorumlu bir İletişim Daire Başkanlığı bulunmaktadır.

Sivil toplum

Özellikle kadın hakları, LGBTIQ konuları, çevrenin korunması ve insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, sistematik idari taciz ve adli kovuşturmalar vasıtasıyla da olmak üzere, artan baskılarla karşılaşmaya devam etmiştir. Gezi davasında yargılanan insan hakları savunucusu Osman Kavala ve davanın diğer dört sanığı, derhal serbest bırakılmalarına dair AIHM kararına ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen çok sayıdaki karara rağmen hâlâ cezaevindedir. Olaylardan 12 yıl sonra, Gezi protestolarına katıldıkları iddiasıyla gazeteciler ve diğer kişiler hakkında yeni yargı süreçleri başlatılmıştır. İstanbul Barosu Başkanı ve yöneticileri, “terör örgütü propagandası yapmak” ve “yanıltıcı bilgiyi yaymak” suçlamalarıyla görevlerine son verme ve hapis cezası ile karşı karşıya kalmıştır.

Yalnızca çok az sayıda STK, ayrımcılık yapılarak dağıtılan kamu kaynaklarından faydalanmaktadır. Ağır vergilendirme, vakıfların ve derneklerin işleyişini ve gelişmesini engellemektedir. Yabancı bağışçılardan finansman alan STK'lar sıklıkla denetimlere maruz kalmıştır. Ayrıca, yabancı kaynaklar tarafından mali yönden desteklenen sivil toplum kuruluşları ve bağımsız medya kuruluşları, hükümet yanlısı medya tarafından nefret söylemi ve iftiralarla sıklıkla hedef alınmıştır.

Bağımsız STK'ların yeni mevzuat ve politikalara yönelik kamu istişareleri hâlâ oldukça sınırlı ve etkisizdir. Genel olarak, Türkiye'deki sivil toplumun etkili bir şekilde işleyişini engelleyen siyasi, hukuki, mali ve idari engellerde halen bir değişiklik yoktur.

Güvenlik güçlerinin sivil denetimi

Cumhurbaşkanı ve hükümet, ülkenin güvenlik güçleri üzerinde kayda değer bir denetim gücüne sahiptir. Kamudaki hesap verebilirliğin sınırlı olması ve parlamento denetiminin yetersiz kalması nedeniyle gerçek anlamda demokratik gözetim zayıf kalmaktadır. Güvenlik kurumlarının, profesyonelliklerini ve bağımsızlıklarını zayıflatmak şeklinde giderek daha fazla siyasallaştığı bildirilmektedir. Güvenlik ve istihbarat kurumları üzerinde partilerin bir arada yürüttüğü parlamento denetiminin güçlendirilmesi, kilit önemde bir reform önceliğidir. Savunma bütçesi, harcamalar ve silah alımlarına ilişkin parlamento denetimi ve takibi sınırlı ve etkisiz kalmaktadır. Güvenlik güçleri arasında cezasızlık hâlâ yaygındır; insan hakları ihlalleri, aşırı güç kullanımı ve diğer suistimal iddialarıyla ilgili olaylarda personel, sıklıkla gayriresmî hukuki ve idari korumadan yararlanmaktadır. Genel olarak, güvenlik güçlerinin demokratik sivil denetimi zayıf kalmıştır ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Doğu ve Güneydoğu'daki durum

İktidardaki koalisyonun bir ortağı tarafından, Kürt meselesini ele almak ve AB tarafından terör örgütü olarak belirlenen Kürdistan İşçi Partisiyle (PKK) bağlantılı şiddeti sona erdirmek amacıyla bir inisiyatif başlatılmış ve bu inisiyatif geniş siyasi destek görmüştür. Süreç, hükümet tarafından gizlilik içinde yürütülmektedir. Önde gelen siyasi partilerin üyelerinin de yer aldığı “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu”, PKK'nın silah bırakma sürecinin gözetimini yapmak ve Kürt meselesinin çözümüne yönelik gerekli reformlara ilişkin hazırlık görüşmelerini gerçekleştirmek üzere Ağustos'ta kurulmuştur. Hükümet tarafından yürütülen bu inisiyatifin bir parçası olarak, Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi tarafından defaatle eleştirilen uzun yıllar süren tecritin ardından, aile bireylerinin ve DEM Partili heyetlerin hapisteki PKK liderini ziyaret etmesine izin verilmiştir.

Şubat 2025'te PKK lideri, kamuya açık bir şekilde örgüte, silah bırakma ve kendini feshetme çağrısında bulunmuş ve bu çağrı neticesinde Mart 2025'te tek taraflı ateşkes ilan edilmiştir. Mayıs 2025'te Irak'ın kuzeyinde yapılan bir kongrede PKK, silahlı mücadelesine resmi olarak son vermiş ve örgütsel yapısını feshetmiştir. DEM Parti temsilcileri, demokratik çözümleri desteklemek amacıyla Türkiye Cumhurbaşkanı'yla bir araya gelmiştir. Temmuz 2025'te 30 kişiden oluşan PKK militanı grubu, Irak'ın kuzeyinde silahlarını sembolik olarak yakarak, PKK'nın silahlı mücadeleden siyasi angajmana geçişinin başlangıcına işaret etmiştir. 26 Ekim'de PKK, barış sürecinin bir parçası olarak savaşçılarını Türkiye'den Irak'ın kuzeyine çekmekte olduğunu duyurmuş ve Türkiye'den kendisine, alınacak somut tedbirler doğrultusunda demokratik siyasete geçiş konusunda yardımcı olmasını talep etmiştir.

Bununla birlikte Türkiye, PKK'ye karşı yurt içinde, Suriye'nin kuzeyinde ve Irak'ta gerçekleştirmekte olduğu sınır ötesi askerî operasyonlarına devam etmiştir. 20 Ekim'de TBMM, Suriye ve Irak'ta konuşlu Türk askerlerinin görev süresini üç yıl uzatan bir yetki tezkeresi kabul etmiştir. Sınır bölgelerindeki güvenlik koşulları, PKK'nın yer yer gerçekleştirdiği saldırılar nedeniyle tehlikeli olmaya devam etmiştir. Ekim 2024'te PKK, Ankara'da Türk Havacılık Uzay Sanayii (TUSAŞ) çalışanlarını hedef alan ölümcül bir terör saldırısı düzenlemiştir.

Hükümetin terörle mücadele etme hakkı ve sorumluluğu vardır. Bununla birlikte, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklere riayet etmesi gerekmektedir. Güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri bildirilmeye devam etmiştir. Kürtlere yönelik nefret suçları devam etmiştir. Diyarbakır'ın Sur ilçesindeki ve bölgedeki mülkiyet hakları davalarına ilişkin olarak idari çözüm yolları ve adli davalar mahkemelerde devam etmiştir. Terörizmin geniş biçimde yorumlanması uygulaması ve Kürt meselesi hakkında çalışan gazetecilere, siyasi muhaliflere, barolara ve insan hakları savunucularına yönelik adli ve idari baskı devam etmiştir.

Doğu ve Güneydoğu'daki on bir belediye başkanı görevden uzaklaştırılmış ve devlet tarafından yerlerine kayyum atanmıştır. Bu atamalar, geniş çaplı protestolara yol açmış ve kolluğun orantısız güç kullandığı iddia edilen çok sayıda gözaltı ile sonuçlanmıştır. Bu durum karşısında valilikler, daha fazla gösteri yapılmasını engellemek için birkaç gün süreyle kamuya açık tüm toplanmalara genel yasaklar getirmiştir. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresinin Türkiye'deki yerel demokrasiye ilişkin Mart 2022 tarihli tavsiyeleri henüz yerine getirilmemiştir.

Mart 2025'te Nevruz kutlamaları, yoğun polis mevcudiyetine ve kamuya açık toplanmalar için alınan tedbirlere rağmen barışçıl bir ortamda gerçekleşmiştir. Yine de, Nevruz günü yaklaşık 200 kişi Diyarbakır'da gözaltına alınmış ve ertesi gün serbest bırakılmıştır. Kürtçe yayın yapan basın kuruluşlarının ve kültürel haklara ilişkin kuruluşların çoğu 2016'dan bu yana kapalı durumdadır.

HDP eski eş başkanı Selahattin Demirtaş, AİHM kararlarına ve insan hakları kuruluşları ile AB tarafından derhal serbest bırakılması yönünde tekrarlanan çağrılara rağmen hâlen cezaevindedir. Büyükşehir belediyelerinden olanların da aralarında bulunduğu pek çok DEM Parti üyesi, temsilcisi ve belediye başkanı terörle bağlantılı suçlamalarla gözaltına alınmıştır. Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi'nin öldürülmesine ilişkin dava Anayasa Mahkemesine taşınmıştır.

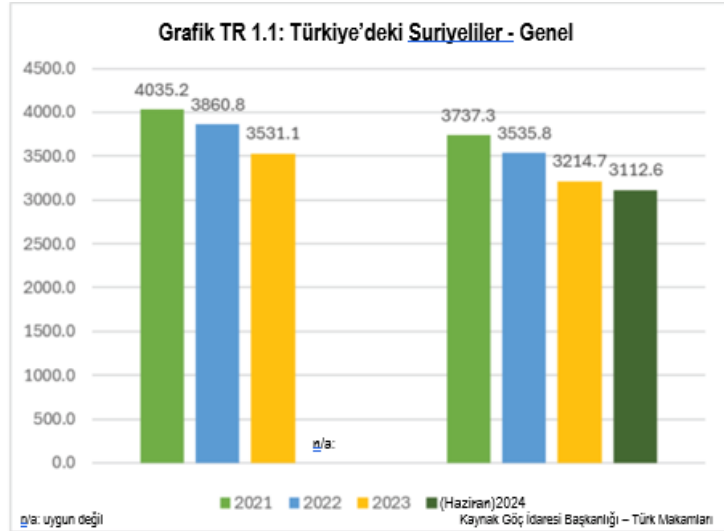
2015 ve 2016'da yapılan askerî operasyonlar ve güvenlik operasyonlarında hasar görmüş kültürel, tarihî ve dini miras alanlarında hükümet tarafından finanse edilen inşaat projelerine karşı açılan davalar devam etmiştir. Kayıp kişiler konusunun ele alınmasına veya güvenlik güçleri tarafından yapıldığı iddia edilen yargısız infazların bağımsız bir şekilde soruşturulmasına yönelik kapsamlı bir yaklaşım getirilmemiştir. Şimdiye kadar, yerel mahkemelere intikal eden 1990'lı yıllardaki zorla kaybedilmelerle ilgili davaların tamamı ya beraatle sonuçlanmış ya da zamanaşımı nedeniyle düşmüştür. Köy koruculuğu sistemi, yerlerinden olmuş köylülerin geri dönüşünü engellemeye devam etmiştir ve Kürt meselesinin siyasi çözümüne engel teşkil etmiştir.

Mülteciler ve yerlerinden olmuş kişiler

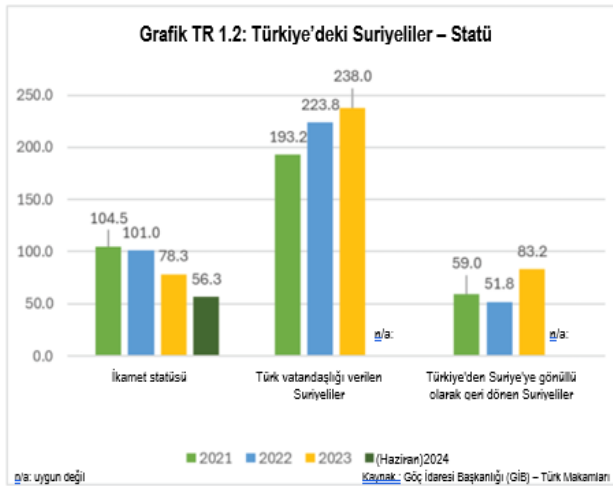
Türkiye, dünyadaki en büyük mülteci nüfuslarından birine ev sahipliği yapmaya devam etmektedir. Resmî verilere göre Türkiye, Ağustos 2025 itibarıyla geçici koruma statüsündeki 2.508.446 Suriyeliye ve kısa dönem ikamet eden 52.437 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye, ülkede bulunan toplam mülteci sayısını düzenli aralıklarla yayımlamamaktadır.

Hükümete göre, Esad rejiminin Aralık 2024'te devrilmesinin ardından Suriyelilerin gönüllü geri dönüşleri hızlanmıştır.

Ağustos 2025'te Türk makamları, Esad rejiminin devrilmesinden itibaren 450.000'den fazla Suriyelinin Türkiye'den ülkelerine döndüğünü açıklamıştır. Gönüllü geri dönüşlerin sayısı 2016'dan bu yana 1,2 milyona ulaşmıştır. Buna ilaveten İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, Mayıs 2025'te Türkiye'nin, çoğunluğu Afgan, Iraklı ve İranlı olan 172.602 kişiye uluslararası koruma statüsü kapsamında ev sahipliği yaptığını açıklamıştır. Diğer taraftan, Ağustos 2025 itibarıyla, insani ikamet izni olanlar da dâhil olmak üzere, ikamet izni olan 1.106.660 yabancı uyruklu kişi bulunmaktadır.

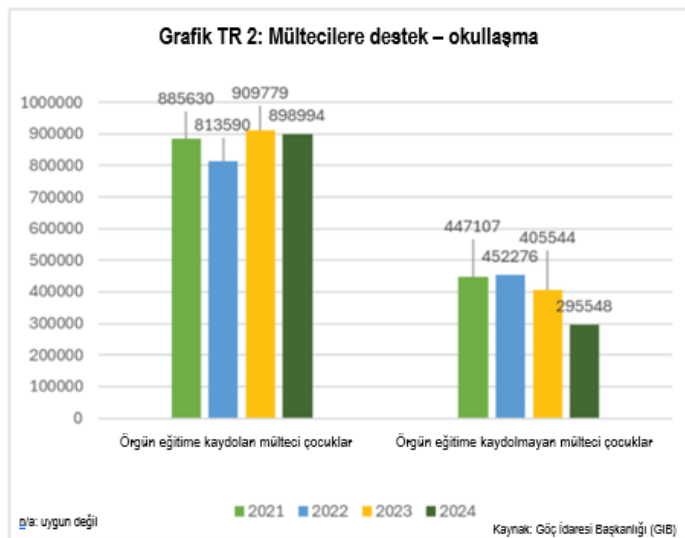
Kayıt konusundaki kısıtlamaların erişimi engellemesine rağmen Türkiye, mültecileri desteklemek ve

sağlık hizmetleri ile eğitim ve öğretime daha geniş çaplı erişimi sağlamak için önemli çabalar sarf etmeye devam etmiştir. Mülteciler (çoğunlukla geçici koruma altındaki Suriyeliler), 176 göçmen sağlığı merkezinde, dokuz sağlık konteynerinde ve Türkiye'deki hastanelerde sunulan ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanmaya devam etmiştir. Mültecilere yönelik ruh sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri, üreme sağlığı hizmetleri, mobil sağlık hizmetleri ve sağlık okuryazarlığı hizmetlerinin kapasitesi iyileşmiştir. Göçmen sağlığı merkezlerinin inşasına ve yenilenmesine devam edilmiştir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların, başta kayıtlı

istihdama olmak üzere, iş gücü piyasasına etkili bir şekilde erişimlerdeki güçlük devam etmiştir. Bununla birlikte Ekim 2024'te, Türkiye, geçici koruma altında bulunan veya insani ikamet izni olan yabancı uyruklu kişilerin çalışma izni alma şartından muaf tutulmalarına izin vermiştir.

Mültecilerin eğitimi konusunda, AB tarafından finanse edilen PIKTES projesi Suriyelilerin örgün eğitime entegre edilmesini desteklemeye devam etmiştir. Örgün eğitime kaydolmuş mülteci çocukların sayısı Ekim 2024'te 938.610'dur. Kayda değer sayıdaki mülteci çocuk (310.301), 2024-2025 eğitim ve öğretim yılında örgün eğitime kaydolmamıştır. Bununla birlikte, bu rakam 2023'te 405.544 olan rakama oranla bir düşüşe işaret etmektedir. Yaklaşık 1,5 milyon mülteci, 2024 boyunca aylık nakdi yardım almıştır.

Düzensiz göçmenlerin Yunan adalarından dönüşleri konusunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. AB, Türkiye'ye, 2016 AB-Türkiye Mutabakatı kapsamında sunulan taahhütlere uygun olarak, dönüş işlemlerinin yeniden başlatılması için defaatle çağrıda bulunmuştur. Suriyeli mültecilerin Türkiye'den AB Üye Devletlerine yeniden yerleştirilmelerine raporlama döneminde devam edilmiş olup Temmuz 2025 itibarıyla bu kişilerin toplam sayısı 43.945'e ulaşmıştır.

1990'larda ve daha yakın tarihlerde Güneydoğu Bölgesi'ndeki şiddet nedeniyle **yerlerinden olmuş kişilerin durumuna** ilişkin olarak ilerleme kaydedilmemiştir. Şubat 2023'te yaşanan depremlerin ardından yerlerinden olmuş kişiler, kayda değer zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir.

2.1.2 Kamu yönetimi reformu

Kamu yönetimi reformuna yönelik stratejik çerçeve

Türkiye'de **kamu yönetimi** ve mali yönetim reformuna ilişkin kapsamlı bir **strateji** bulunmamaktadır. Karar alma sürecinin Cumhurbaşkanlığı üzerinde aşırı merkezileştirilmesi sonucunda, kilit idari paydaşlar arasındaki koordinasyon zayıf kalmıştır. Kamu yönetimi reformu konusundaki siyasi kararlılık eksiktir. Belirli hedeflerle bağlantılı performans göstergelerine dayalı etkili bir performans ölçüm ve izleme sistemi bulunmamaktadır.

Politika geliştirme ve koordinasyon

Politika geliştirme ve koordinasyon mekanizmalarının iyileştirilmesi gerekmektedir. **Politika oluşturma** süreci Cumhurbaşkanlığı sistemi kapsamında oldukça merkezileştirilmiş; bu durum kapsayıcı, katılımcı ve kanıta dayalı yaklaşımları sınırlandırmıştır. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde, politika hazırlama ve bu hususta karar almaya yönelik ayrıntılı usul kuralları bulunmamaktadır.

Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı sistemi kapsamında, yalnızca milletvekilleri kanun teklifinde bulunabilir. Raporlama döneminde, gittikçe kutuplaşan siyasi ortam nedeniyle, yalnızca iktidarda bulunan koalisyon tarafından desteklenen kanun teklifleri kabul edilmiştir. Bu işleyiş, yasama sürecine daha geniş katılımı önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Buna ilaveten parlamentonun, kaynağı ne olursa olsun, kabul edilen tüm kanunların kanıta dayalı olmasını ve amaçlanan politika hedefine etkili bir şekilde hizmet etmesini sağlamak için kanun hazırlama kapasitesini güçlendirmesi gerekmektedir.

İdari ve siyasi **hesap verebilirlik** düşüktür. Politika planlama ve bütçe tahsisi arasındaki bağlantı hâlâ zayıftır. Devlet kurumları, başlıca hükümet programlarının uygulanması konusunda düzenli değerlendirmeler yapmamakta veya kamuya açık raporlar yayımlamamaktadır. Sonuç olarak, hükümet faaliyetleri üzerindeki kamu gözetimi oldukça sınırlıdır.

Kamu mali yönetimi

Kamu mali yönetimine ilişkin yasal çerçeve mevcut olsa da, bu çerçevenin özellikle uygulama bakımından güçlendirilmesi gerekmektedir. Kamu maliyesinin yönetiminde hükümetin ana planlama aracı, Orta Vadeli Ekonomik Program'dır. Yıllık bütçe, daha sonra, bu orta vadeli mali çerçeve içinde hazırlanmaktadır. Çeşitli sektörel politika ve planlama belgeleri kabul edilmiştir, ancak bu belgeler stratejik bir reform gündemi sunma bakımından yetersiz kalmaktadır.

Kamu maliyesinin etkinliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bütçe sürecinin bir parçası olarak kapsamlı ve şeffaf harcama incelemelerinin yapılması, harcamaların etkililiğinin iyileştirilmesine yardımcı olacaktır. Cinsiyete duyarlı bir planlama ve bütçeleme yaklaşımı hâlâ yoktur. Raporlama döneminde, Cumhurbaşkanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı aylık bütçe gerçekleşme verilerini yayımlamıştır. Bütçe rakamları oldukça toplulaştırılmış olduğundan, ayrıntılı analiz yapılması zorlaşmaktadır. Halkın bütçe sürecine katılımı düşüktür. Parlamentonun bütçe üzerindeki denetiminin artırılması gerekmektedir.

Parlamentonun her bir denetim raporunu ayrıntılı şekilde inceleme kapasitesi sınırlıdır. Parlamentonun bütçe üzerindeki sınırlı kontrolü, şeffaflık ve etkili denetimi daha da zayıflatmaktadır. Türkiye Varlık Fonu, hesap verebilirlikten büyük ölçüde uzaktır.

Kamu hizmetleri ve insan kaynakları yönetimi

Kamu hizmetleri **insan kaynakları yönetimine** ilişkin merkezileşmiş sistem hâlâ yetersizdir. Kamu görevlilerine ilişkin yasal çerçeve, tarafsızlığı, sürekliliği veya liyakate dayalı işe alım ve terfiyi temin etmemektedir. Bu durum **kamu hizmetlerinin** etkinliğine zarar vermektedir. Üst düzey kamu hizmeti pozisyonlarına yönelik seçme sürecine ilişkin açık ve tarafsız kriterler bulunmamaktadır; bu durum atamaları, iltimasa ve siyasi etkiye açık hâle getirmektedir. Yönetim seviyesi de dâhil olmak üzere, kamu hizmetinin siyasallaşması endişe vericidir. Temmuz 2025 itibarıyla kamu çalışanı sayısı 5.288.449 olup toplam istihdamın %16'sını oluşturmaktadır. Kamu sektöründe çalışanların sadece yaklaşık %35'i kadındır.

İdarenin hesap verebilirliği

İdari hesap verebilirlik zayıf kalmaya devam etmekte olup hükümetin önemli işlevlerinin çoğu Cumhurbaşkanlığı bünyesinde atanmış bakanlara devredilmiştir. Nihai siyasi hesap verebilirlik Cumhurbaşkanlığı'nın uhdesinde olduğundan, bakanların hukuki ve idari hesap verebilirliği sınırlıdır. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanlığı'nın hesap verebilirlik mekanizması eşit ölçüde zayıftır. Özellikle parlamento denetiminin önemli ölçüde iyileştirilmesi gerekmektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumu gibi gözetim kurumlarının işlevsel ve idari bağımsızlıkları yoktur, bu nedenle bu kurumlar, sınırlı bir role sahiptir. İç kontrol ve denetim kurumları bağımsızlık, kapasite ve özerklikten yoksundur. Halkın iyi yönetilme hakkı, daha güçlü gözetim yapılarını gerektirmektedir. 2023'te yaşanan depremlerle ilgili az sayıdaki soruşturmanın da gösterdiği üzere, kamu görevlilerinin hesap verebilirliği sorunlu olmaya devam etmektedir. İhmal veya görevi kötüye kullanma nedeniyle kamu görevlileri hakkında soruşturma başlatılması için ilgili bakanlıkların izin vermesi zorunludur. Bu zorunluluk, davaların ertelenmesine neden olmaktadır ve çok az sayıda davaya izin verilmektedir. Bilgiye erişim kurallarına getirilen geniş kapsamlı muafiyetler şeffaflığı engellemektedir. Kamuya açık bilgileri proaktif şekilde açıklayan merkezi bir mekanizma yoktur.

2023'te yaşanan yıkıcı depremler ve 2025'te bir kayak tesisinde meydana gelen otel yangını gibi son dönemdeki trajik olaylar, gözetim ve izin verme sorumluluğu bulunan kamu görevlilerinin hesap verebilirliği hususuna bir kere daha dikkat çekmiştir. Hükümet ve belediye çalışanlarına yönelik hukuki süreçler hâlâ yavaş ilerlemekte veya hiç başlamamaktadır. Kamu görevlilerinin hesap verebilirliğini sağlamanın önündeki en büyük engellerden biri, kovuşturma için İçişleri Bakanlığından özel izin alınması zorunluluğudur; bu izin ise neredeyse her zaman reddedilmektedir.

Kişilere ve işletmelere yönelik hizmet sunumu

Kişilere ve işletmelere yönelik hizmet sunumunun iyileştirilmesi gerekmektedir. Kamu hizmetleri genel olarak erişilebilir durumdayken, bu hizmetlerin kalitesi ve ulaşılabilirliği bakımından önemli eksiklikler mevcuttur. Türkiye'de genel idari usullere ilişkin bir kanun bulunmaması, iyi idari uygulamalara riayet edilmesinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Hizmet kalitesini kapsamlı bir şekilde iyileştirmeye yönelik merkezi bir politika veya koordinasyon mekanizması bulunmamaktadır. Bununla birlikte e-hizmetlerin, e-Devlet Kapısı üzerinden genişletilmesinde ilerleme kaydedilmiştir.

2.2. HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ VE TEMEL HAKLAR

2.2.1. Fasil 23: Yargı ve Temel Haklar

Hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı AB'nin kurucu değerleri arasında yer almaktadır. Güçlü (bağımsız, yüksek kaliteli ve etkili) bir yargı sistemi ve yolsuzlukla mücadelede kararlı bir yaklaşım, hem mevzuatta hem uygulamada temel haklara saygı kadar önemlidir.

Yargının işleyişi

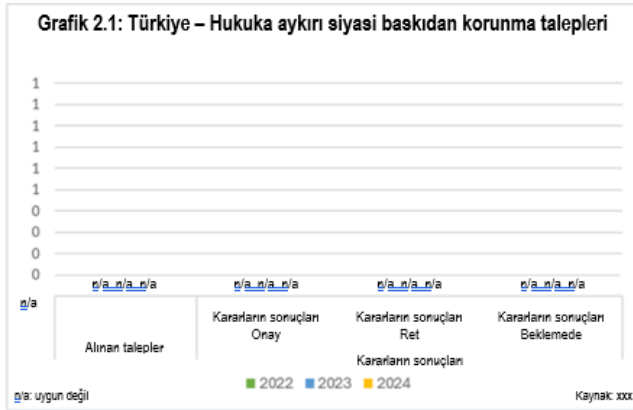
Strateji belgeleri

Türkiye, Ocak 2025'te 2025-2029 Yargı Reformu Stratejisi'ni (YRS), Kasım 2024'te bir yargı reformu paketini kabul etmiştir ancak bu belgeler yargıdaki kritik eksiklikleri gidermemektedir. Yetkililer, yargı bağımsızlığının olmaması gibi önemli sorunları kabul etmemekte; bu da anlamlı bir reformun yapılma olasılığını daha da sınırlamaktadır. Taslak hazırlama sürecinde istişarelerin gereğince yapılmaması da bu belgelerin etkililiğini azaltmaktadır.

Yönetim birimleri

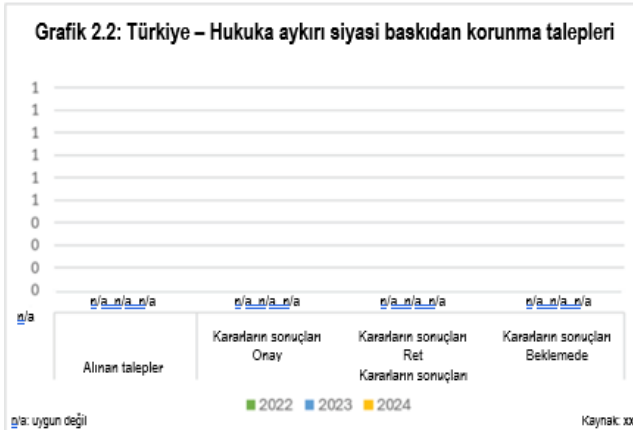
Yargı yönetim organları mevcuttur, ancak Türkiye'nin en yüksek yargı idari organı Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) bağımsızlığının sağlanması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Yargı mensubu üyelerinin hiçbiri meslektaşları tarafından seçilmemektedir. HSK üyelerinin atanmasında yürütmenin güçlü etkisi, yargının özerkliğini zayıflatmaya devam etmektedir. HSK üyeleri, bağımsızlıklarının temel teminatları olan görev süresi güvencesinden ve görev dokunulmazlığından yararlanmamaktadır. Aynı zamanda Adalet Bakanı da olan HSK Başkanı, HSK üyeleri tarafından seçilmemektedir ve özellikle hâkim ve savcılarının denetimi ve soruşturulması konusunda çok geniş yetkilere sahiptir. HSK'nın kararlarının yargı denetimine tabi tutulamaması, bağımsız bir kurumun bu kararların adil ve hukuka uygun olduğunu değerlendirmesini engellemektedir.

Bağımsızlık ve tarafsızlık

Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı üst derece mahkemelerde iyileştirilmelidir ve ilk derece mahkemelerde sorun teşkil etmektedir.

Yargı bağımsızlığına ve kuvvetler ayrılığına ilişkin anayasal güvencelere rağmen, yürütmenin HSK üzerindeki etkisi nedeniyle önemli zorluklar devam etmektedir. Birçok durumda, alt derece mahkemeler Anayasa Mahkemesi tarafından alınan kararları uygulamayı ihmal etmeye veya geciktirmeye devam etmektedir. Bu eksiklikler, ne yeni YRS'de ne de yakın zamanda kabul edilen mevzuatta giderilmemiştir. Siyasallaşma önemli bir sorun olmaya devam etmekte olup üst düzey hükümet yetkilileri, sanıkları alenen eleştirerek ve muhalefet partilerinin üyelerini potansiyel şüpheliler olarak göstermek suretiyle, devam eden davalara sık sık müdahale etmektedir. Bu tür eylemler, hâkimler ve savcılar üzerinde olmaması gereken bir baskı oluşturarak, görevlerini tarafsız bir biçimde yerine getirmelerini zorlaştırmaktadır.

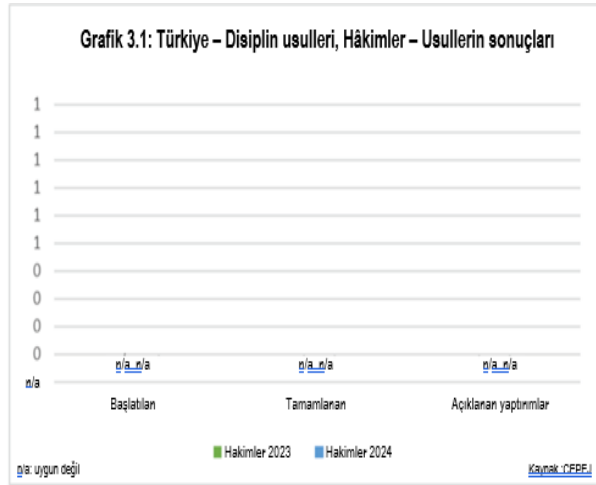
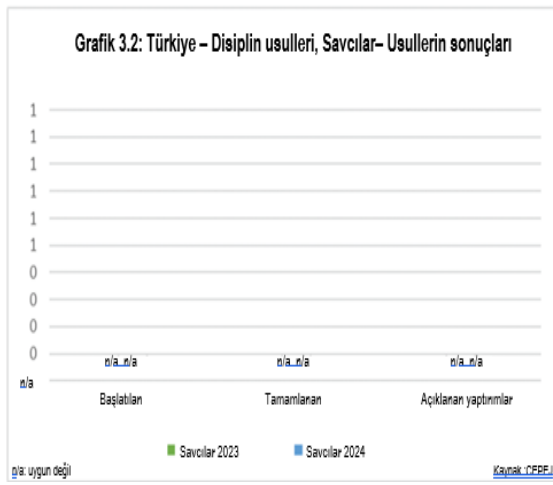

Yargı, ayrımcı yorumlara olanak tanıyan muğlak yasal tanımlara sıklıkla dayanarak muhalifleri, gazetecileri, sivil toplumu ve insan hakları savunucularını hedef almaya devam etmektedir. YRS'de bu konuların ele alınmaması, hukukun üstünlüğünün geliştirilmesi yönündeki siyasi irade hakkında soru işaretleri uyandırmaktadır. Muhalefetin muhtemel Cumhurbaşkanı adayı olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tutuklanmasında olduğu gibi yüksek profilli davalar, yargının bağımsızlığına ilişkin endişeleri artırmıştır.

Hâkim ve savcılarının seçimi, atanması ve terfisi konusunda şeffaflığın artırılması yönünde hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Adalet Bakanlığı, yeni hâkimleri ve savcılarını seçen kurulları yönetmeye devam etmektedir. Ayrıca hâkimler, özellikle kararlarının hükümetin çıkarlarıyla çeliştiği durumlarda, kendi rızaları dışında sıklıkla davalardan alınmakta veya başka yerlere atanmaktadır. Dava dosyalarının dağıtım sistemindeki belirsizlik, sürecin tarafsızlığı konusunda soru işaretlerine yol açabilmektedir.

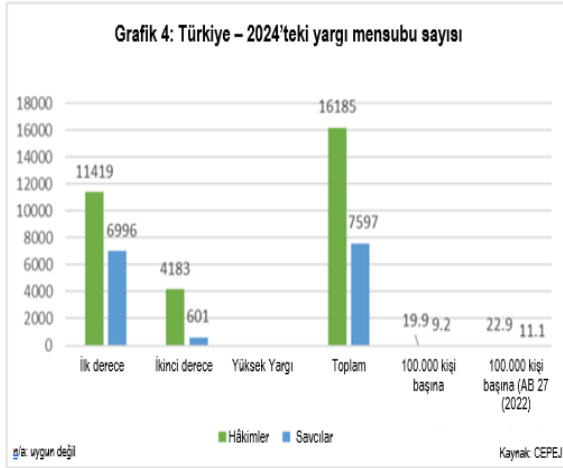
Hesap verebilirlik

Yargının hesap verebilirliği konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Yargı mensuplarının mal beyanlarının etkililiğinin ve şeffaflığının artırılması gerekmektedir. Yargıda yolsuzluk yapıldığına ilişkin iddiaların kamuoyuna yansımalarına rağmen, bu iddiaların soruşturulması ve takibi konusunda hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Hâkimler ve savcılar, göreve başladıklarında, her beş yılda bir ve görevden ayrıldıklarında mal varlıklarını beyan etmekle yükümlüdür. Yasal çerçeve güçlü olsa da denetimin olmaması ve tutarsız disiplin usulleri nedeniyle uygulanması sınırlıdır. Kurallara uymayan veya yolsuzluk yapan kişilere uygulanan yaptırımlar hakkında da kamuya açık bilgi bulunmamaktadır ve bu durum, yargının hesap verebilirliğini sağlamak için denetimin güçlendirilmesi ve şeffaflığın artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yargının kalitesi

Yargının kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. İddianamelerin kapsamlı hukuki gerekçelerden ve somut delillerden genellikle yoksun olması kamunun yargıya güvenini zedeleyen uzun süren yargılamalara yol açmaktadır. Bu yetersizlikler, savcılara ve mahkemelere kanunların yorumlanmasında geniş takdir yetkisi tanıyan muğlak ve geniş kapsamlı hukuki metinlerden kaynaklanmaktadır. Bu durum, seçici bir şekilde muhalifleri ve genel olarak eleştirel sesleri hedef alan, kanunların ayrımcı bir biçimde uygulandığı bir yapı oluşturmuştur. Şubat 2025'te kabul edilen ve Türkiye Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) özel şirketlere kayyum atamasına olanak tanıyan torba kanun, farklı görüşleri bastırmak ve bağımsız sesleri susturmak amacıyla bir sindirme ortamı yaratacak şekilde kamu otoritelerinin özel şirketlere müdahale etmesine imkân verdiği için endişe uyandırmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesine yönelik yolsuzluk soruşturması kapsamında, TMSF, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'na ait olanlar da dâhil olmak üzere, 101 şüpheliden bazılarının ait 24 şirkete kayyum atamıştır.

yargı mekanizmalarının siyasi muhalefeti ve eleştirel sesleri bastırmak amacıyla seçici bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. Sanıkların avukatları gözetimine alınmış, tutuklanmış, dolayısıyla savunma hakları fiilen sınırlandırılmıştır.

Yüksek profilli davalarda, savunmanın temel hakları genellikle göz ardı edilmektedir. Savunma avukatları, özellikle siyasi nitelikli ceza davalarında dosyalara erişimde önemli zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir. Buna ek olarak, birkaç önemli davada savunma tarafından çapraz sorguya tabi tutulamayan gizli tanıklardan elde edilen delillerin kullanılmasına devam edilmiştir ve bu durum adil yargılanma hakkına açık bir müdahale olduğundan ciddi bir endişe konusudur. Tek bir tanığın verdiği ifadeler, destekleyici delil sunulmasını şart koşan yasal hükümlere rağmen, genellikle ilave doğrulama yapılmaksızın kabul edilmektedir. Buna ilaveten, tek bir tanığın ifadesi birden fazla davada kullanılmıştır ve bu da yargılama sürecinin bütünlüğünü daha da zedelemiştir. Bu uygulamalar, AIHM içtihadıyla uyumlu değildir.

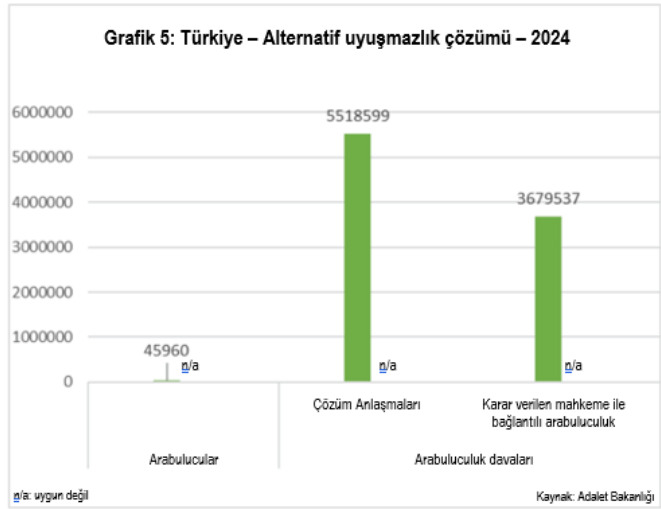
Etkinlik

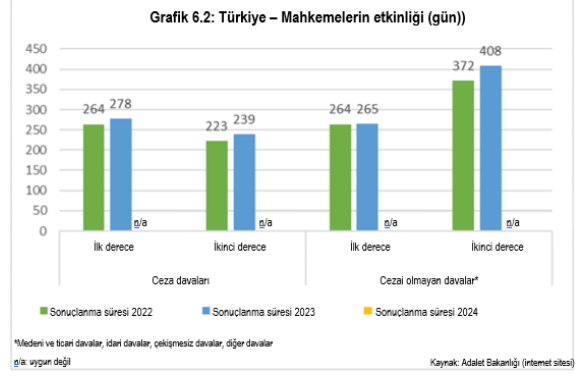
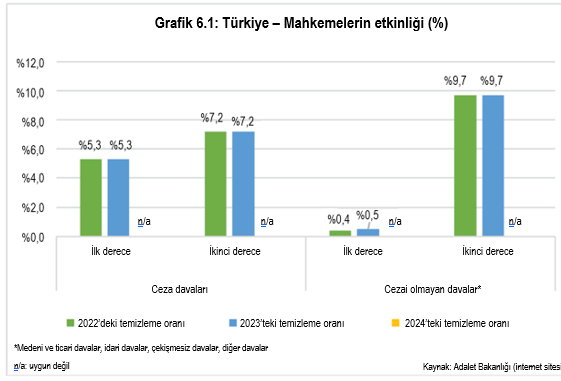
Yargı sisteminin etkinliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Yargı, önemli ölçüde birikmiş dava yükü de dâhil olmak üzere, verimsizlikle mücadele etmektedir ve bu durum halen sorun teşkil etmektedir. İddianamelerin çoğunlukla yeterli delil olmaksızın kabul edilmesi nedeniyle, adli süreçler uzamaktadır. Hâkim ve savcılarının sık sık görev yerlerinin değiştirilmesinin yanı sıra deneyimsiz personelin ağır ceza mahkemelerinde görevlendirilmesi bu verimsizlikleri daha da artırmaktadır.

Adalet sistemi için ayrılan bütçe, 2024'te 207 milyar TL iken, 2025'te 280 milyar TL'ye yükselmiştir.

Türkiye Adalet Akademisi hâkim ve savcı adaylarına hizmet öncesi eğitim ve hizmet içi eğitim vermeye devam etmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atanan bir başkanın gözetimi altında bulunması nedeniyle Akademinin, yürütme organından işlevsel bağımsızlığı kısıtlıdır.

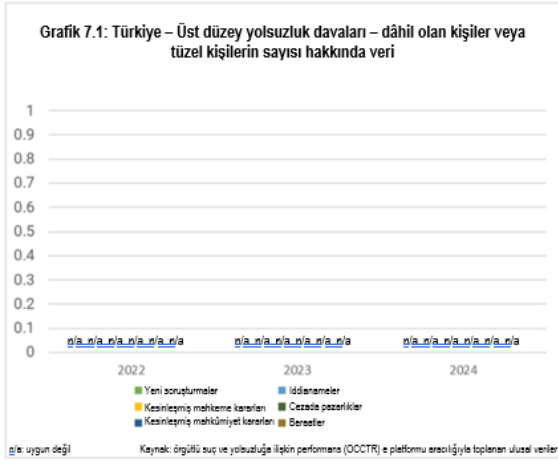
Siyasi nitelikli davalarda savcılarının tartışmaya açık deliller kullanmaları giderek artan endişelere neden olmaktadır. Bazı kişiler, iki parti arasında 2024 yerel seçimlerinde zafer kazanmalarını sağlayan bir siyasi rekabetsizlik anlaşmasına girdikleri için “terör örgütünü desteklemek” suçlamasıyla yargılanmıştır. İktidar partilerinin dâhil olduğu benzer bir siyasi anlaşma ise kovuşturulmamıştır. Bu tür durumlar,

Yolsuzlukla mücadele

Raporlama dönemi performansı

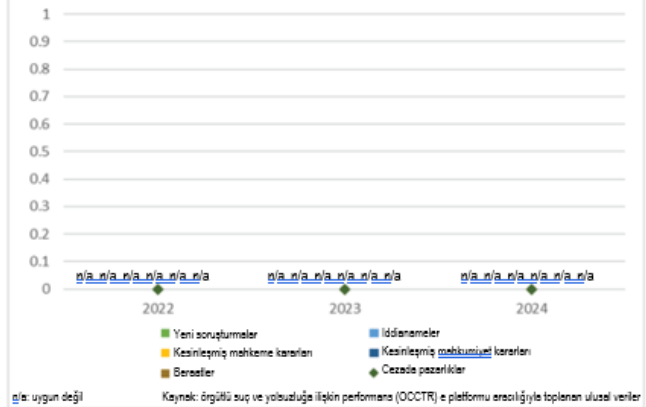
Üst düzey veya üst düzey olmayan davalar bakımından yolsuzlukla mücadele konusundaki raporlama dönemi performansında herhangi bir iyileşme kaydedilmemiştir.

Yolsuzluk davalarındaki soruşturmalar, kovuşturmalar ve mahkûmiyetlere ilişkin raporlama dönemi performansının büyük ölçüde iyileştirilmesi gerekmektedir. Denetim ve teftiş birimleri ile savcılıklar arasındaki işbirliği yetersizdir. İhale usullerinde sıkça başvurulmuş muafiyetler, kamu alımları süreçlerinin bütünlüğünü zayıflatmaktadır. Siyasi partilerin finansmanı, yargı, kamu yönetimi, belediyeler ve inşaat sektörü, yolsuzluk karşısında kırılma olmaya devam etmektedir.

Raporlama döneminde, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı da dâhil olmak üzere, muhalefet partilerinden çok sayıda belediye başkanı, yolsuzluk ve ihaleye fesat karıştırma iddiaları nedeniyle göz altına alınmış ve tutuklanmıştır. Sanıklar, “suç örgütü yönetmek”, “rüşvet”, “zimmet”, “nitelikli dolandırıcılık” ve “kamu ihalelerine fesat karıştırma” dâhil, çeşitli suçlamalarla karşı karşıyadır. Soruşturmanın ayrıntıları ve deliller henüz açıklanmamıştır. Mahkemenin, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'na yöneltilen “terör örgütünü destekleme” suçlamasını reddetmesi nedeniyle, İstanbul'a herhangi bir kayyum atanmamıştır, ancak savcı bu karara itiraz etmiştir. Dava, devam etmektedir.

Yerel yönetimdeki yetkililer, yolsuzluğa açık olmaya devam etmiştir. 2024'te İçişleri Bakanlığı, belediyelere yönelik olarak yapılan yolsuzluk, görevi kötüye kullanma ve ilgili konulardaki 1.701 şikâyet arasından sadece 176'sına soruşturma izni vermiştir. Özellikle büyükşehir belediyelerinde, muhalif belediye başkanları yolsuzlukla ilgili suçlamalar nedeniyle daha sıklıkla kovuşturulmaktadır. İktidar partilerinden birine mensup herhangi bir mevcut veya eski büyükşehir belediye başkanı, yolsuzlukla ilgili kovuşturmaya tabi tutulmamıştır. Adalette keyfilik ve yolsuzluk soruşturmalarının muhalif politikacılara baskı uygulanması için bir araç olarak kullanılması, fiilen yolsuzlukla mücadelede duyulan güveni zedelemektedir. Yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin çalışmalarda tarafsızlık ve şeffaflığın sağlanması, demokratik yönetim ve hukukun üstünlüğüne duyulan kamuoyu güveninin korunması açısından hayati önem taşımaktadır.

Grafik 7.2: Türkiye – Üst düzey olmayan yolsuzluk davaları – dâhil olan kişiler veya tüzel kişilerin sayısı hakkında veri

Yasal çerçeve

Türkiye, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi de dâhil, yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin önemli uluslararası tüm sözleşmeleri imzalamıştır. Bununla birlikte, yükümlülüklerini yerine getirmeye yönelik olarak yeni bir yolsuzlukla mücadele mevzuatı veya reform tedbirleri kabul etmemiştir. Yolsuzluk olaylarını yetkili mercilere bildirenlerin korunmasına ve kamu alımlarına ilişkin yasal çerçeve, henüz Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir. Türk Ceza Kanunu'nun yolsuzlukla ilgili hükümleri yetersizdir. Türk Ceza Kanunu'nda yer alan doğrudan rüşvet verme tanımı, başta özel sektördeki rüşvet konusunda olmak üzere, uluslararası standartları karşılamamaktadır.

Özellikle muafiyetler, imtiyazlar ve kamu-özel sektör ortaklıkları alanlarında AB müktesebatıyla uyum sağlanması için kamu ihale mevzuatında reform yapılması gerekmektedir. Görevi kötüye kullanma iddiaları nedeniyle soruşturma başlatılmadan ön izin alma gerekliliği gibi, kamu görevlilerine tanınan hukuki ayrıcalıklar, usule aykırı olarak bir koruma sağlamakta ve dolayısıyla yolsuzlukla mücadele çabalarını engellemektedir.

Çıkar çatışmalarının yönetilmesi, mal bildirimleri ve siyasi partilerin mali denetimlerine ilişkin yasal çerçeve hâlen yetersizdir.

Strateji belgeleri

Türkiye'de yolsuzlukla mücadeleyle yönelik ulusal bir strateji veya eylem planı mevcut değildir. Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nun (GRECO) henüz yerine getirilmeyen tavsiyelerinin uygulanması konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye'nin, milletvekilleri, hâkimler ve savcılar arasında yolsuzluğun önlenmesine odaklanan GRECO'nun Dördüncü Değerlendirme Aşaması tavsiyelerine uyum sağlaması gerekmektedir. 2023'te yayımlanan son değerlendirme raporunda GRECO, Türkiye'nin, 22 tavsiyeden sadece üçünü tatmin edici bir şekilde yerine getirdiği sonucuna varmıştır. Kalan tavsiyelerin 9'u kısmen yerine getirilmiş; 10'u ise hiç yerine getirilmemiştir.

Kurumsal çerçeve

Türkiye'de, yolsuzluğunun önlenmesini amaçlayan, işleyiş bakımından bağımsız, daimi bir kurum hâlâ bulunmamaktadır. Çeşitli yolsuzlukla mücadele birimleri arasındaki koordinasyon yetersizdir. Özel sektörde yolsuzlukla mücadeleyle ilişkin yasal çerçeve hâlâ yetersizdir. Türkiye'de uzmanlaşmış kolluk birimleri, savcılık hizmetleri ve mahkemeler bulunmamaktadır.

Temel haklar

Genel çerçeve

Temel hakların fiili ve hukuki uygulaması yetersizdir ve raporlama döneminde kötüleşmiştir. Türkiye'nin ivedilikle, insan haklarına ilişkin mevzuatını ve terörle mücadele mevzuatını ve bunların uygulanma biçimini, Avrupa standartları, AİHS, AİHM içtihadı ve Venedik Komisyonu tavsiyeleri ile uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir. Aktivistlerin ve gazetecilerin tutuklanması, mevzuatın seçici uygulanması, basın özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar ve terörle mücadele mevzuatının orantısız bir şekilde kullanılması gibi devam eden sorunlar henüz ele alınmamıştır.

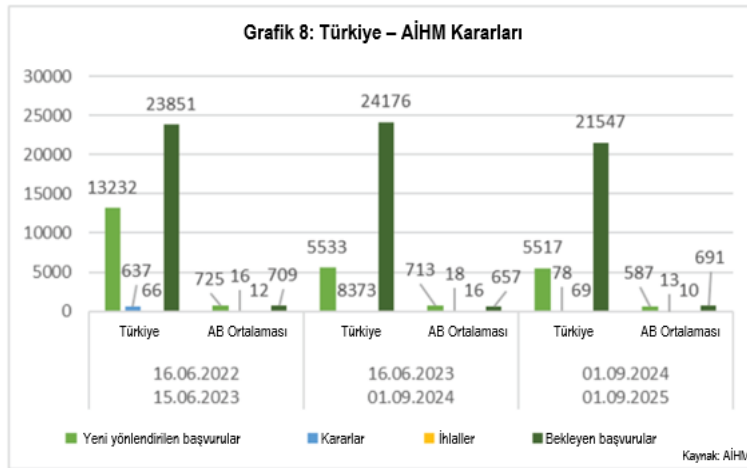
Uluslararası insan hakları mekanizmaları

Uluslararası insan hakları izleme kuruluşlarıyla işbirliği ve bu kuruluşların tavsiyelerinin takibi yetersizdir. Türkiye, çok sayıda uluslararası insan hakları mekanizmasının imzalayıcı tarafı olmasına rağmen, ulusal mevzuatı ve uygulamaları, hâlâ AİHS'yle ve AİHM içtihadıyla tam uyumlu değildir. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, Türkiye'yi, insan hakları standartlarıyla ilgili endişeler nedeniyle, tam denetim sürecine tabi tutmaya devam etmektedir. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresine katılan genç bir Türk delege, genel kurul oturumu sırasında söz alması nedeniyle, “yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla Ağustos 2025'te tutuklanmıştır. Daha sonra, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır. Suçlamalar, Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası bir kuruluştaki ifade özgürlüğünü kısıtlama girişimine yönelik endişe verici bir emsal teşkil etmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHM kararlarının uygulanması hâlâ yetersizdir.

Raporlama döneminde AİHM, Türkiye aleyhine 69 karar vermiştir. AİHM; çoğunlukla adil yargılanma hakkı, özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı ile ifade özgürlüğüyle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Hâlihazırda, Bakanlar Komitesinin genişletilmiş denetimi kapsamında, temel olarak yaşam hakkı ve işkenceye karşı korunma, barışçıl toplanma özgürlüğü, makul şüphe olmaksızın haksız ve uzun süreli tutukluluk ve etkili soruşturma eksikliği ile ilgili 205 dava bulunmaktadır. (Geçen yıl, 185 dava).

İnsan haklarına ilişkin mevzuatın ve uygulanmasının AİHS'yle ve AİHM içtihadıyla uyumlu hâle getirilmesi konusunda ilerleme kaydedilmemiştir; bu durum ciddi endişe yaratmaktadır. Türkiye, bazı AİHM kararlarını ve Anayasa Mahkemesinin ilgili kararlarını hâlâ uygulamamıştır. Türkiye'nin, yargı bağımsızlığı, yargı denetimi mekanizması, güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımı, gerekçesiz tutuklama, adil yargılanma hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, toplanma ve örgütlenme

özgürlüğü gibi sistematik sorunları ele alması gerekmektedir.

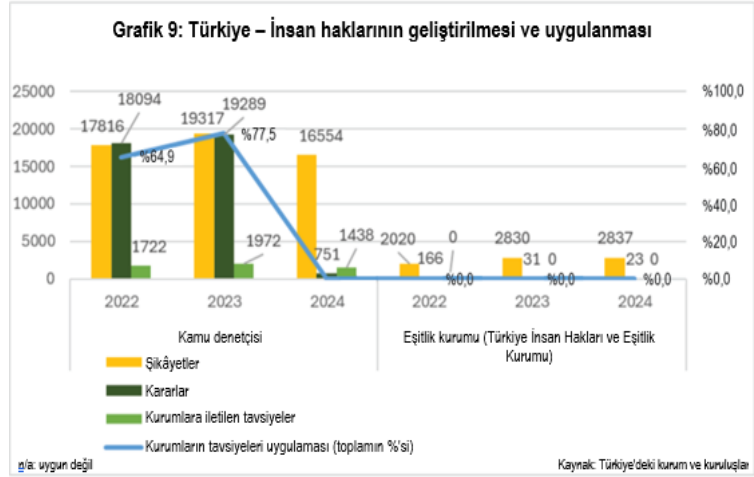
İnsan haklarının geliştirilmesi ve uygulanması

İnsan haklarının geliştirilmesi, korunması ve uygulanmasına ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve eksiktir ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de insan haklarının korunmasındaki ciddi eksiklikleri tam olarak ele almayan 2021-2023 İnsan

Hakları Eylem Planı'nın süresi dolmuş olmasına rağmen yenisi hazırlanmamıştır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumunun etkililiği sınırlı kalmaya devam etmektedir. TİHEK'in yasal ve kurumsal çerçevesi, Paris İlkeleri ile tam uyumlu olacak şekilde düzenlenmeli ve kurumların görevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için yeterli ve güvenli kaynaklar tahsis edilmelidir. Bu kurumların operasyonel, yapısal ve mali bağımsızlığının güçlendirilmesi veya üyelerinin atanmasında tarafsız bir sürecin sağlanması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Bağımsız denetim kurumları olarak görev yapma becerileri hâlâ sınırlıdır ve bu durum, insan haklarını korumak için tasarlanmış mekanizmalara duyulan güveni önemli ölçüde zedelemektedir.

Denetim kurumlarına sunulan insan haklarıyla ilgili oldukça yüksek sayıdaki şikâyetle rağmen, kurumsal düzeyde kayda değer bir yanıt verildiğine dair çok az kanıt bulunmaktadır.

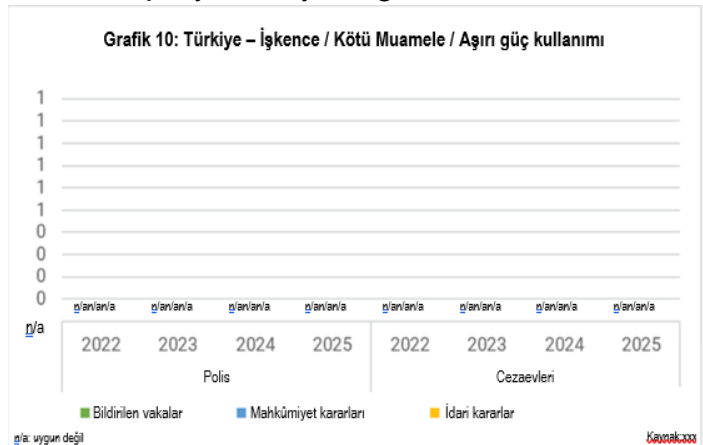
Türkiye'de, kurumsal faaliyetler yoluyla temel hakların ihlalinin önlenmesi konusunda kamu kurumlarının sorumluluklarını tanımlayan ulusal bir eylem planı bulunmamaktadır. Yasal ve düzenleyici denetim eksikliği, insan hakları ihlallerine ilişkin kurumsal hesap verebilirlik konusunda önemli boşluklar yarattığından, Türkiye'nin, AB Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Direktifi'ne uyum sağlaması gerekmektedir.

Yaşam hakkı

Güvenlik güçlerinin cezasızlığı ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir ve geçmişteki yargısız ve keyfi infazlarla ilgili durumun ele alınması için herhangi bir somut adım atılmamıştır. 1993 ile 1996 yılları arasında devlet görevlilerinin neden olduğu iddia edilen ölüm vakalarının zamanaşımına uğramaya devam etmesi, mağdurlar açısından hesap verebilirliği ve adaleti engellemektedir.

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi

Türkiye, işkence ve kötü muamelenin önlenmesi için yetersiz yasal güvenceler sunmaktadır ve davaların takibi yetersizdir. İşkence ve kötü muamele vakaları bildirilmeye devam etmiştir. Az sayıdaki olayda görevlilere yönelik idari yaptırımlar uygulanmış olmasına rağmen, bu müdahaleler yetersizdir ve kapsamı sınırlı kalmaktadır. Cezaevi görevlileri tarafından yapıldığı öne sürülen istismara ilişkin güvenilir iddialar yanıtızsız kalmaya devam etmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı'nın tutuklanmasının ardından yapılan protestolarda kötü muamele vakaları özellikle dikkat çekmiştir.

Fiziksel istismar ve psikolojik sindirme dâhil olmak üzere, güvenlik güçlerinin orantısız güç kullandığı raporlarda belirtilmiştir. Avrupa Konseyi İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), 19 Mart'ta başlayan protestolar sırasında gözaltına alınan

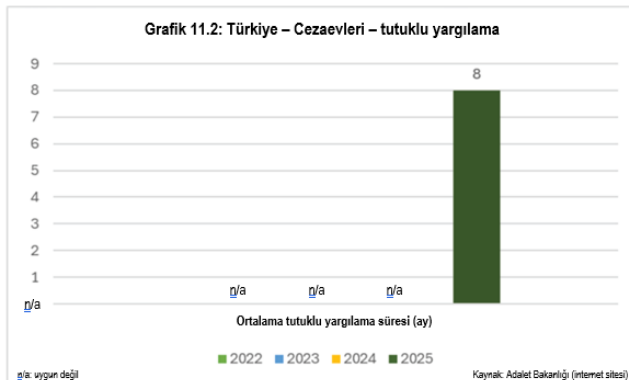
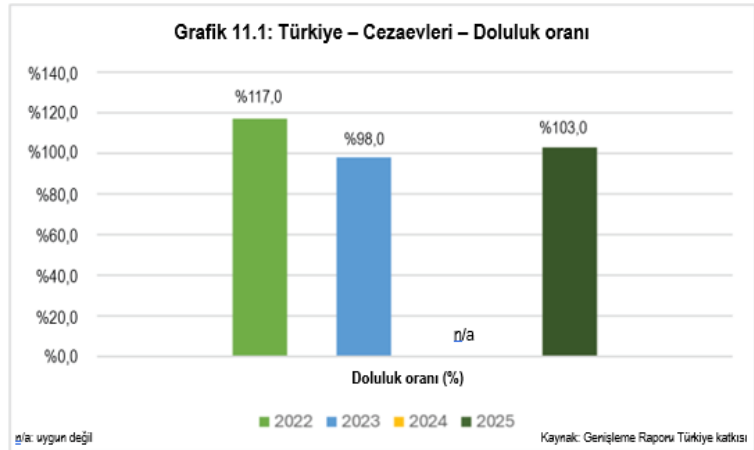
kişilere yapılan muamele ve yasal güvenceleri değerlendirmek amacıyla Nisan 2025'te Türkiye'deki bazı cezaevlerini ve gözaltı merkezlerini ziyaret etmiştir.

Türkiye'nin, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi İhtiyari Protokolü kapsamındaki yükümlülüklerine rağmen TİHEK'in, ulusal önleme mekanizması olarak Protokol'ün temel gerekliliklerine uygunluğunun iyileştirilmesi hususunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. TİHEK tarafından cezaevlerine gerçekleştirilen ziyaretler, işkence, kötü muamele ve istismar iddialarına yanıt vermede etkili olmamıştır. TİHEK, kendisine iletilen vakaları etkili bir şekilde ele alma hususunda hâlâ yeterli değildir ve bu durum kurumun operasyonel kapasitesi ve etkinliği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Türkiye'nin, yaşam hakkının uygulanmasını ve işkence ve kötü muamelenin önlenmesini güçlendirmek için somut tedbirler alması gerekmektedir. Suçun sistemik olarak cezasız kalmasını önlemek ve hesap verebilirliği artırmak maksadıyla, kamu görevlilerinin (güvenlik görevlileri dâhil olmak üzere) soruşturulması için izin alma zorunluluğu yeniden düzenlenmeli veya kaldırılmalıdır. Türkiye, şeffaflığın ve uluslararası yükümlülüklerle uyumun sağlanması amacıyla Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin bekleyen raporlarının yayımlanmasına izin vermeli ve bu raporların otomatik olarak yayımlanmasına yönelik usuller belirlemelidir.

Cezai yaptırımların uygulanması

Cezai yaptırımların (denetimli serbestlik dâhil) uygulanması sisteminin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki cezaevleri kapasitelerinin üzerinde faaliyet göstermekte olup bu durum cezaevlerinde aşırı kalabalıklaşma, yetersiz yaşam koşulları ve temel ihtiyaçlara sınırlı erişim gibi sorunların artmasına neden olmuştur. İfade özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkı ile ilişkili suç iddialarına yönelik vakalar dâhil olmak üzere, tutuklu yargılama uygulamasına hâlâ yaygın bir şekilde başvurulmaktadır. Cezaevi İdare ve Gözlem Kurullarının, mahkumların şartlı tahliyelerini çoğu zaman net bir gerekçe göstermeden geciktiren keyfi kararlarının ele alınması hususunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir.

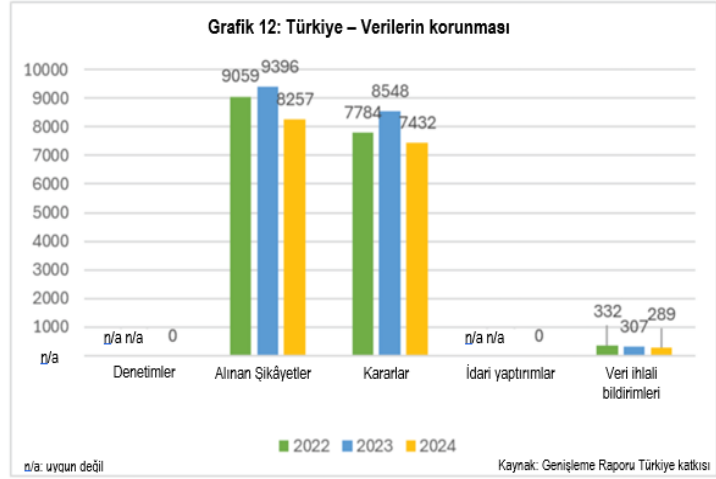
Cezaevlerinde yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin bildirimler artmıştır. Siyasi tutuklular ayrımcı muameleye maruz kalmaya devam etmiş ve bu durum, cezaevi sistemindeki eşit olmayan standartlara dikkati çekmiştir. Eğitim, sağlık hizmetleri, rehabilitasyon ve topluma kazandırma programlarına erişim konusunda ve denetimli serbestlik sisteminin iyileştirilmesi hususunda acilen harekete geçilmesi gerekmektedir. Toplu faaliyetler hususunda, tutuklular sıklıkla keyfi sınırlamalara maruz kalmaktadır.

Raporlama döneminde, İmralı Cezaevi'nde bulunan PKK terör örgütü lideri Öcalan ve diğer üç mahkumun durumlarında iyileşmeler yaşanmış ve kendilerine görüş imkânı sağlanmıştır.

Kişisel verilerin korunması

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin yasal çerçeve yeterli değildir ve Kişisel Verileri Koruma Kurumunun kapasitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, 2016 tarihli Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile belirlenen çerçevede faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak bu mevzuat, özellikle gizlilik güvenceleri, hukuki tutarlılık ve uygulama mekanizmaları açısından veri koruma konusundaki AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu değildir.

Veri korumaya ilişkin mevzuatın denetlenmesi hususundaki rolüne rağmen, Kişisel Verileri Koruma Kurumunun operasyonel çerçevesi Avrupa standartlarıyla tam olarak uyumlu değildir. Özellikle kolluk birimlerinin karıştığı vakalarda, şeffaflığın, hesap verebilirliğin ve kişisel veri haklarının olması gerektiği şekilde uygulanmasının sağlanmasında ciddi eksiklikler devam etmektedir. Kişilerin daha güçlü bir biçimde korunmasını sağlamak için daha fazla yasal iyileştirme yapılmasına ve düzenleyici bağımsızlığın ve denetimin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Din ve inanç özgürlüğü

Türkiye, din ve inanç özgürlüğü konusunda genel olarak yeterli yasal güvenceler sağlamaktadır.

Türkiye’de, ibadet özgürlüğüne genel olarak saygı gösterilmektedir ancak düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün iyileştirilmesi gerekmektedir. Venedik Komisyonunun, Rum Ortodoks Ekümenik Patriği’nin "Ekümenik" unvanını kullanmasına izin verilmesi yönündeki tavsiyesi, tutarlı bir şekilde uygulanmamıştır. Başta ibadet yerlerinin hukuki statüsünün bulunmamasıyla bağlantılı olmak üzere, gayrimüslim ve Alevi toplumunun tüzel kişiliğinin olmaması, çözüme kavuşturulması gereken bir husus olmaya devam etmektedir. Venedik Komisyonunun gayrimüslim dinlere hukuki statü verilmesi yönündeki tavsiyeleri henüz uygulanmamıştır. Pek çok AİHM kararına, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin bir ilke kararına ve BM İnsan Hakları Komitesinin bir kararına rağmen, askerlik hizmetinde vicdani retle ilgili mevzuat hükümleri hâlâ bulunmamaktadır. Yabancı uyruklu Protestan papazlar ve Yehova Şahitleri din görevlileri sınır dışı edilmiştir. Bu konu ile ilgili bir AİHM kararı yakın zamanda kesinleşecektir. Ateistler ve agnostikler ayrımcılıkla, damgalanmayla, toplumsal baskıyla veya eğitim haklarında kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Türk eğitim sistemi çeşitli din, mezhep ve inançlara karşı tarafsızlığı ve yansızlığı hâlâ güvence altına alamamaktadır. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersleriyle ilgili olarak AİHM tarafından tespit edilen eksikliklerin ele alınması konusunda yetkililer tarafından herhangi bir tedbir alınmamıştır.

1971’den beri kapalı durumda olan Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulunun yeniden açılması konusunda adım atılmamıştır. UNESCO Dünya Mirası Komitesinin Ayasofya ve Kariye müzelerinin camiye dönüştürülmesi konusundaki endişeleri henüz giderilmemiştir. Azınlıkların ibadethanelerine yönelik tahrip ve imha eylemleri devam etmiştir. Üst düzey yetkililer ve medya, Gazze’deki çatışma bağlamında, saldırgan anti-Semitik beyanlarda bulunmuştur. Dini azınlıklara karşı nefret suçlarının etkili bir şekilde soruşturulması gerekmektedir.

İfade özgürlüğü

Türkiye, ifade özgürlüğü alanında yeterli yasal güvenceleri sağlamamaktadır. Basın özgürlüğü ve çoğulculuk için elverişli ortam sınırlıdır.

Gazetecilerin sindirilmesi

Türkiye’de ortam; keyfi tutuklamalar, gözaltılar, kovuşturmalar ve mahkûmiyetler nedeniyle gazeteciler, basın mensupları ve diğer eleştirel sesler için kısıtlı kalmaya devam etmiştir. Basın özgürlüğü alanında faaliyet gösteren STK’lara göre, Eylül 2024-Eylül 2025 arasında, 62 gazeteci ve basın mensubu tutuklanmış, hapis cezası almış veya tutuklu olarak yargılanmıştır. (2023-2024’ün aynı döneminde bu rakam 51’dir). Hükümeti eleştiren basın kuruluşları, zaman zaman medya alanındaki düzenleyici kuruluş tarafından seçici şekilde para cezasına çarptırılmıştır. Bu tür uygulamalar otosansür kültürünü kalıcı hale getirmektedir.

Yasama ortamı

Terörle mücadele, milli güvenlik, kamu düzeni, dezenformasyon ve genel ahlakın korunmasına ilişkin kuralların uluslararası standartlarla ve Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi hususunda hiçbir adım atılmamıştır. Bilgiye erişim, ulusal güvenliğin korunması bahanesiyle sıklıkla kısıtlanmaya devam etmiştir. Ayrıca, Mart 2025’te yürürlüğe giren yeni Siber Güvenlik Kanunu’na göre, yetkili merciler; siber güvenlikle ilgili veri ihlalleri konusunda ihbarları yanlış olarak değerlendirirse, muhbirleri cezalandırmayı öngörmektedir. Söz konusu Kanun’un, bağımsız haberciliği susturmak ve bilgiye erişimi daha fazla kısıtlamak için kullanılabileceğine dair endişeler bulunmaktadır. Kanun, siber saldırılarla doğrudan bağlantısı olmayan durumlar için bile ağır cezalar öngören yeni suçlar tanımlamaktadır.

Mevzuatın uygulanması/kurumlar

Mevcut mevzuatın uygulanması Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir ve seçici ve ayrımcı olmaya devam etmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) hâlâ bağımsız değildir ve ayrımcı bir şekilde davranarak para cezası verilmesi yaygın bir uygulama olmaya devam etmiştir. Para cezaları genellikle, içeriğin “ulusal ve ahlaki değerlere aykırı” olduğu veya “genel ahlak” ya da “ailenin korunması” gerekçeleriyle haklı gösterilmiştir. Basın kuruluşları ve internet siteleri, “terör propagandası yapmak”, “müstehcenlik”, “İslam’a hakaret etmek”, “Cumhurbaşkanı’na hakaret etmek” veya “milli güvenliği tehlikeye atmak” suçlamalarıyla hedef alınmıştır. Yolsuzluk, ekonomik durum, seçim haberleri ve hassas toplumsal konularla ilgili haberler dâhil olmak üzere, hükümeti eleştiren içerikler sıklıkla cezalandırılmıştır.

Kamu yayın kuruluşları

Kamu yayın kuruluşu olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), yayınlarında ağırlıklı olarak iktidar partilerini kayırmış ve böylece tarafsızlık ilkesini zedelemiştir.

Ekonomik faktörler

Yayıncılık Kanunu’nda tekelleşmeyi önleyen kuralların bulunmaması nedeniyle, Türkiye’de medya sahipliği, hükümete yakın birkaç ekonomik aktörün elinde yoğunlaşmaya devam etmektedir. Kamu reklam fonlarının seçici bir şekilde dağıtımı ve basılı medya dağıtım kanallarının tek bir şirketin kontrolünde olması durumu devam etmiştir. Resmî olarak tanınan dini azınlık gruplarıyla ilişkili medya kuruluşları, kamuya açık reklamlardan çok sınırlı gelir elde etmektedir; bu da bu kuruluşların mali açıdan sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır.

İnternet

Mevzuat açık ve kısıtlı olmayan bir internet ortamını güvence altına almamaktadır. Hükümeti eleştiren internet sitelerine, belirli gazete yazılarına ve sosyal medya hesaplarına erişim sıklıkla engellenmiş ve görüşlerini beyan eden kişiler çoğu kez kovuşturmaya maruz kalmıştır. Yetkililer, özellikle protestolar veya krizler sırasında sosyal medya platformlarına çoğu kez geçici kısıtlamalar getirmiş veya hizmetlerini yavaşlatmıştır (bant genişliğini kısıtlamıştır). Hükümet ayrıca, çoğu kez mahkeme kararı olmaksızın, gazetecilere, siyasi figürlere, kadın gruplarına, gençlik gruplarına ve aktivistlere ait yüzlerce X hesabının kapatılmasını talep etmiştir. İnternet yayıncılığına ilişkin lisans gerekliliklerinin, sansürü kolaylaştırmak ve çevrim içi erişimi sınırlamak üzere kullanılması nedeniyle bu gereklilikler konusunda endişeler devam etmiştir. Google’ın algoritmasında yapılan bir değişiklik, Türkiye’deki bazı

bağımsız haber sitelerinin görünürlüğünü azaltmış ve gelirlerini olumsuz etkilemiştir. Bu durum bazı medya kuruluşlarının kapanmasına veya küçülmesine yol açmıştır.

Sanatsal ifade özgürlüğü

“Genel ahlak” gibi muğlak hükümler içeren mevzuat, sanatsal ifade özgürlüğünü kısıtlamaya yönelik olarak sıklıkla kullanılmıştır. Sanatsal etkinlikler ve gösteriler yasaklanmış ve hükümet politikalarını eleştiren sanatçılar, üst düzey yetkililer ve hükümet yanlısı basın tarafından aşağılayıcı ifadelere maruz bırakılmıştır. Bu kısıtlamalar kültürel ve yaratıcı ifadeyi baskılamış, eleştirel seslerin alanını daha da daraltmıştır. Belediye başkanlarının tutuklanmasına karşı çıkan ve boykot çağrılarına destek veren sanatçılar, devlet televizyonu TRT’de yayımlanan dizilerden ihraç edilmiştir.

Meslek örgütleri ve çalışma koşulları

Türkiye’de gazetecilik, ücretlerin düşük, kovuşturma riskinin yüksek olması, sınırlı sendikal haklar ve iş güvencesinin olmaması nedeniyle güvencesiz ve riskli bir meslek olmaya devam etmektedir (*bkz. Fası 10 – Dijital dönüşüm ve medya*).

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü

Türkiye’de toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne ilişkin yasal güvenceler yetersizdir ve toplanmalara ilişkin düzenlemeler kısıtlayıcıdır.

Toplantı ve gösteri hakkını düzenleyen mevzuat ile bu mevzuatın fiilî uygulaması, Avrupa standartlarıyla uyumlu olmamaya devam etmektedir ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda öngörülen güvenceleri karşılamamaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi daha önce yetkililere, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nda AİHM ve Anayasa Mahkemesi içtihadı doğrultusunda değişiklik yapılması yönünde çağrıda bulunmuştur. İdare, kamuya açık toplanmalara ve gösteri yürüyüşlerine, muğlak, takdire bağlı ve sıklıkla keyfi kriterler temelinde genel yasaklar getirmeye devam ederek, toplanma özgürlüğüne ilişkin anayasal hakka zarar vermiştir. Mart 2025’te tutuklanmasının ardından çeşitli şehirlerde yüz binlerce kişi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı’nın gözaltına alınmasını ve görevden uzaklaştırılmasını protesto etmiştir. Protestolar sırasında 2000’den fazla kişi gözaltına alınmış, müteakiben 800’ü aşkın kişi yargılanmak üzere tutuklanmıştır. Mart 2025’te Dünya Kadınlar Günü ve Nevruz kutlamalarının ardından da gözaltı ve tutuklamalar gerçekleşmiştir. İçişleri Bakanı’nın açıklamasına göre, 1 Mayıs’ta en az 409 kişi “izinsiz gösteri” gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. Gösterilerde yaralanan protestocuların sayısına ilişkin resmî istatistikler paylaşılmamış olsa da, güvenilir raporlar, güvenlik güçleri tarafından uygulanan sert kalabalık kontrol önlemlerini ve fiziksel ve psikolojik taciz de dâhil olmak üzere kötü muameleyi belgelemiştir. Yetkililer bu iddiaları asılsız olarak nitelendirmiştir. Kamuya açık toplanmalara getirilen keyfi kısıtlamaların acilen ele alınarak, kolluğun orantısız uygulamalarına ilişkin hesap verebilirliğin sağlanması ve insanların görüşlerini barışçıl bir şekilde ifade etme hakkının korunması gerekmektedir.

Türkiye’de örgütlenme özgürlüğü Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olmasına rağmen, mevzuat, özellikle hükümeti eleştiren STK’lara ve sendikalara yönelik çok sayıda yasal engel çıkarmakta ve idari baskı uygulamaktadır. Dernekler kamuya yararlı dernek statüsü kazanma veya kamu desteğinden yararlanma hususunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Çok sayıda belge bulundurma zorunluluğu ve dijital sistemlere erişimdeki eşitsizlikler özellikle küçük ve yerel dernekler için zorluk oluşturmaktadır. Denetimlerin çoğunlukla güvenlik birimleri tarafından gerçekleştirilmesi abartılı ve sindirici olarak değerlendirilmektedir.

Mülkiyet hakları

Bu alanda yasal çerçeve büyük ölçüde mevcuttur. Ancak, özellikle gayrimüslim azınlıkların mülkiyet haklarına ilişkin olarak mevzuat hâlâ bazı eksiklikler içermektedir ve sıklıkla seçici ve ayrımcı şekilde uygulanmaktadır. Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırına ilişkin mülkiyetle ilgili konular ve davalar devam etmiştir. Diyarbakır’ın Sur ilçesinde 2016’da yapılan kamulaştırmalara ilişkin davalar devam etmiştir. Özellikle kültürel ve dini mirasın restorasyonu için kapsamlı planların yapılmadığı Hatay’da, Şubat 2023’te meydana gelen depremlerde, topraklarını ve taşınmazlarını kaybeden kişilerin mülkiyet

haklarının acilen ele alınması gerekmektedir. Gökçeada'da (Imbros) ve Bozcaada'daki (Tenedos) mülkiyet haklarına ilişkin olarak, Avrupa Konseyinin 2008 tarihli ve 1625 sayılı İlke Kararı'nın tam olarak uygulanması gerekmektedir.

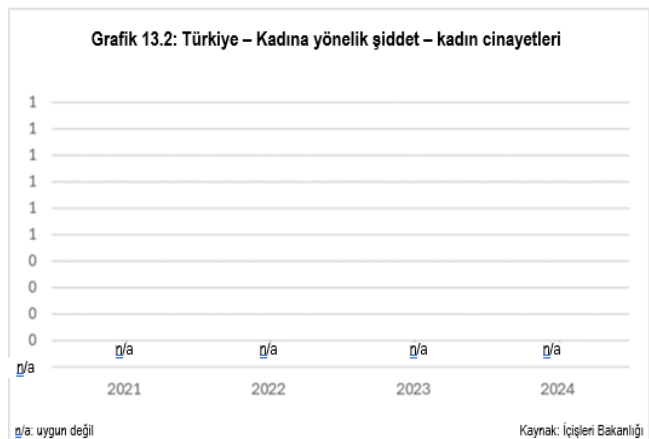
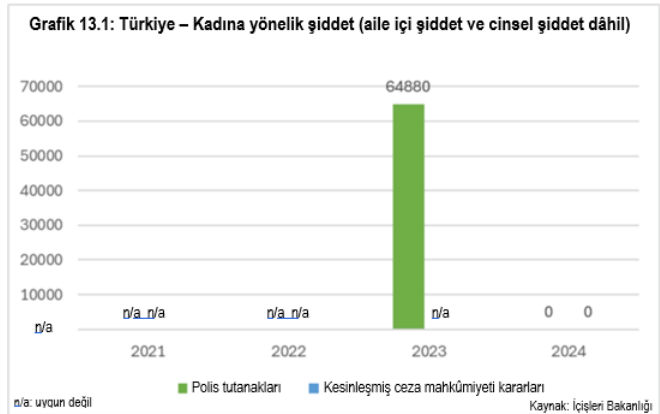
Ayrımcılıkla mücadele

Ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve eksiktir ve eşitlik kurumlarının kapasitelerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, nefret suçuna ve nefret söylemine ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve AB müktesebatıyla ve Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir. Türkiye, Irk Eşitliği Direktifi ve eşitlik kurumlarına ilişkin standartlar hakkında Direktifler de dâhil olmak üzere ayrımcılıkla mücadele mevzuatını, AB müktesebatı ve Avrupa standartlarıyla uyumlu hale getirmek amacıyla revize etme konusunda ilerleme kaydetmemiştir. Benzer şekilde, AİHS'nin ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasını öngören 12 No'lu Protokolü'nün onaylanmasına yönelik ilerleme kaydedilmemiştir. Özellikle etnik kimlik, din ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılık vakalarına ilişkin bildirimler devam etmiştir. LGBTIQ bireylere ilişkin durum bilhassa endişe vericidir. Türkiye, kendi Irkçılıkla Mücadele Stratejisi'ni kabul etmek üzere AB Irkçılıkla Mücadele Eylem Planı'nın rehberliğinden istifade edebilir. Nefret söylemi de dâhil, nefret suçlarına ilişkin mevcut mevzuat hâlâ AB müktesebatından ve Avrupa standartlarından önemli ölçüde sapma göstermekte, bu da kırılgan grupları ön yargı kaynaklı suçlara karşı yeterli yasal korumadan yoksun bırakmaktadır. Kürtlere, Hristiyan ve Musevi azınlıklara ve Suriyelilere yönelik nefret saldırıları devam etmiştir. Aleviler de saldırılara maruz kalmıştır.

Cinsiyet eşitliği

Cinsiyet eşitliğine ve cinsiyet temelli şiddetle mücadeleye ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve eksik olup uygulama ve yürütme yetersizdir. Geleneksel aileyi, hükümet politikalarının merkezine koyan 2024 tarihli Ailenin Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi uygulanmaya devam etmiştir. Belgede, "geleneksel" aileyi önceliklendiren ve "cinsiyet ideolojisini" aile kurumuna yönelik en büyük tehditlerden biri olarak gösteren güçlü söylem belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti ele almayı amaçlayan yasal bir çerçeve ve bazı politika girişimleri mevcut olmasına rağmen, uygulamaya, hizmetlere erişime ve yasal yaptırımlara ilişkin önemli eksiklikler devam etmekte ve bu durum sorunu sistematik ve yaygın hâle getirmektedir. Kadın hakları merkezleri ve baroların adli yardım büroları, şiddet mağdurlarına ücretsiz hukuki destek sağlamaktadır. Ancak hukuki yardım taleplerinde yaşanan gecikmeler mağdurların korunmasında zaman kaybına yol açabilmektedir. Kaynak yetersizliği baroların başvurulara hızlı bir şekilde yanıt verme kabiliyetini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'nin 2021'de Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesiyle yasal çerçeve daha da zayıflamıştır. Mevzuatın uygulanması tutarsız olmaya devam etmekte, failer genellikle mahkemenin hafifletici sebepler öngörmesinden ve suçun cezasız kalmasından istifade etmektedir. Kolluğun yaklaşımı, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti sıklıkla bir aile meselesi olarak ele almakta, bu da suçun

cezasız kalmasına neden olmaktadır. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verilerine göre, 2024'te 394 kadın cinayeti ve 259 şüpheli kadın ölümü yaşanmıştır. Bu, Platform'un 2010'da veri toplamaya başlamasından bu yana kaydedilen en yüksek sayıdır. Kadın cinayetlerine ilişkin kapsamlı bir resmî veri toplama sisteminin eksikliği de ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Çocuk hakları

Çocuk haklarına ilişkin yasal ve kurumsal çerçeve eksiktir ve bu çerçevenin uygulanmasında ve yürütülmesinde yetersizlikler bulunmaktadır. Çocuk haklarına ilişkin mevzuat ve bunun uygulanması, uluslararası standartlar ve AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Ayrıca, bu alana tahsis edilen bütçe yetersizdir. “Çocuğun yüksek yararı” ilkesi yasal çerçevede kabul görmüş olmakla birlikte, bu ilkenin uygulanması çoğunlukla tutarlı kriterler yerine öznel değerlendirmelere dayanmaktadır.

Çocuk adaletine yönelik mevcut altyapı hâlâ yetersizdir ve çocukların adaletle eşit erişiminin sağlanmasında önemli zorluklar devam etmektedir. STK'lar ve barolar, sınırlı kurumsal kapasite ve kaynaklar nedeniyle, davalara etkin şekilde müdahil olma ve davaları izleme konusunda zorluklar yaşamakta veya stratejik davalama gerçekleştirmektedir. Çocuk mahkemelerinin ve çocuk ağır ceza mahkemelerinin sayısının artırılması gerekmektedir; hâkimler, savcılar, avukatlar ve çocuk refahı konusunda eğitim almış uzmanlar gibi nitelikli profesyonellerin istihdamı sağlanarak personel sayısının artırılması gerekmektedir.

Ayrıca, yıllardır çocuklar, sosyal medyada Cumhurbaşkanı'na hakaret etme, terör propagandası yapma ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu ihlal etme gibi suçlardan dolayı Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamında soruşturmalara, gözaltılara ve kovuşturmalara maruz kalmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı'nın gözaltına alınmasına yönelik protestoların ardından, çok sayıda öğrencinin ve çocuğun gözaltına alındığı ve tutuklandığı yönünde bildirimler olmuştur. Bu gözaltılar sırasında fiziksel istismar ve psikolojik şiddet gibi kötü muameleye ilişkin iddialar güvenilir kaynaklar tarafından bildirilmiştir.

Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın (2023-2028) kabul edilmesi olumlu bir adım olsa da, şiddet, çocuk işçiliği, kız çocuklarının okullaşması ve erken ve zorla yaptırılan evlilikler gibi temel sorunların ele alınmasında önemli eksiklikler bulunmaktadır. Çocuklara yönelik şiddet eğilimlerinin izlenmesine yönelik veri toplama mekanizmaları hâlâ yetersizdir ve bu durum, örüntü belirleme ve kanıta dayalı politikalar geliştirme çabalarını zorlaştırmaktadır. 8 yaşındaki bir kız çocuğunun öldürülmesi ve İstanbul'daki çift kadın cinayeti gibi kamuoyunca yakından takip edilen olaylar, mevcut çocuk koruma politikalarındaki ve cinsiyet temelli şiddetin önlenmesine yönelik tedbirlerdeki başarısızlıkları vurgulamaktadır. Türkiye, özellikle kayıt dışı dini nikahlar olmak üzere, tüm evliliklerde zorunlu nüfus kaydı uygulamasını getirerek çocuk yaşta evliliklerin ortadan kaldırılması için kararlı adımlar atmalıdır.

Çocuk koruma sistemlerini güçlendirmek ve çocuk haklarının etkili bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak için Türkiye, bütünsel çocuk koruma sistemlerine ilişkin Avrupa Komisyonu Tavsiyesi gibi önemli Avrupa Komisyonu tavsiyelerinden rehberlik alabilir ve çabalarını, Çocuk Haklarına ilişkin AB Stratejisi gibi daha geniş kapsamlı politika çerçeveleri ile uyumlu hale getirebilir.

Engelli bireyler

Engelli haklarına ilişkin yasal ve kurumsal çerçevenin, erişilebilirlik alanı da dâhil olmak üzere, Avrupa Erişilebilirlik Direktifi gibi AB müktesebatıyla daha fazla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevenin, uygulanması ve yürütülmesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de engelli haklarının iyileştirilmesine yönelik stratejik bir çerçeve bulunmaktadır fakat fiili uygulama düzeyi hâlâ yetersizdir. Türkiye, BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve İhtiyari Protokolü'ne taraftır. Bununla birlikte, ulusal mevzuatın ve uygulamaların Sözleşme'nin gereklilikleriyle uyumlu hale getirilmesinde eksiklikler devam etmektedir. Engelli bireylerin valilik veya büyükelçilik gibi bazı kamu görevlerinde bulunmalarına mani olan mevzuat engelleri bulunmaktadır. 2023-2025 Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı, AB stratejileriyle büyük ölçüde uyumludur ancak uygulamada etkisi sınırlı kalmıştır. Benzer şekilde, Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı (2023-2030)

yürürlüktedir ancak somut sonuçları henüz görülmemiştir. Kapsayıcı kamu hizmetlerinin erişilebilirliği ve mevcudiyeti konusunda veri toplama çabaları yetersiz kalmıştır. Altyapı ve hizmetlerin erişilebilir hale getirilmesi için ek yatırımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Fiziksel alanlar, dijital araçlar, iletişim ve iş yerine/iş yerinden ulaşım konuları dâhil olmak üzere, çalışma ortamlarının erişilebilirliğinin artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Türkiye'nin, hizmetlere yeterli erişimin sağlanması ve engelli çocukların içerilmesine rehberlik edilmesi amacıyla, engelli çocuklara ilişkin veri toplanmasını güçlendirmesi gerekmektedir. Engelli çocuklara yönelik olarak, özellikle eğitim ve sağlık sektörlerinde erken teşhis ve zamanında müdahale için sektörler arası işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye, zihinsel ve ruhsal engelli bireylere yönelik kurumsal yapının dışına çıkarma politikasını sürdürmektedir ve bu politikayı toplum temelli destek programıyla desteklemektedir. Bununla birlikte, bağımsız yaşama olanakları hâlâ sınırlıdır. AB finansmanı kapsamında engelli bireylerin bağımsız yaşamaları ve topluma dâhil olmalarına ilişkin Komisyon Rehberi (C/2024/7188) bu konuda rehber niteliğinde bir belge olabilir.

LGBTIQ bireyler

Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel, interseks ve kuir bireylerin (LGBTIQ) haklarının yasal olarak korunması yetersizdir ve AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Ayrıca, LGBTIQ bireyler ayrımcılığa, nefret söylemine ve damgalanmaya maruz kalmaktadır.

Ayrımcı uygulamaların ve özgürlüklere yönelik kısıtlamaların devam etmesi nedeniyle, Türkiye'de LGBTIQ bireylerin temel haklarının korunması, önemli bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle bireylere yönelik nefret içerikli olayların yaşandığına ilişkin bildirimler gelmeye devam etmektedir. Medya organlarındaki olumsuz önyargılar ile üst düzey hükümet yetkililerinin kışkırtıcı söylemleri, LGBTIQ bireylerin ve toplulukların marjinalleşmesini daha da şiddetlendirmiştir. Ocak 2025'te "Aile Yılı"nın başlatılmasıyla birlikte, bu tür sözlü saldırılar daha da artış göstermiştir. Hükümetin 2024-2028 Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı'nda, "aileyi tehdit eden zararlı eğilimler", "küresel cinsiyetsizleştirme projeleri" ve "millî ve manevî değerler" gibi ifadelerle sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Yetkililer, dışlayıcı ve ayrımcı söylemleri teşvik eden gösterilere resmî izinler vererek LGBTIQ karşıtı mitinglerin düzenlenmesine olanak tanıdı; buna karşın, karşıt görüşleri ifade eden toplantılar sistemli olarak yasaklanmıştır. 2025'te İstanbul'da düzenlenmesi planlanan KuirFest ile Onur Yürüyüşü resmî olarak yasaklanmıştır.

Usuli haklar ve mağdur hakları

Şüphelilerin ve sanıkların usule ilişkin hakları ile suç mağdurlarının haklarına dair yasal çerçeve, AB müktesebatıyla yeterli düzeyde uyumlu değildir ve uygulamada yapısal sorunlar devam etmektedir. AB müktesebatıyla ve daha geniş kapsamlı Avrupa standartlarıyla (bkz. *Yargının Kalitesi*) karşılaştırıldığında önemli tutarsızlıklar bulunmaktadır. Yargılama öncesi tutukluluk sürelerinin uzatılması uygulaması devam etmektedir. Bu konu, toplanma hakkı ve ifade özgürlüğü gibi temel anayasal hakların kullanılmasıyla bağlantılı gözetli vakalarıyla daha da kötüleşmiştir. Adil yargılanma standartlarına ve savunma haklarına uygun hareket edilmesiyle ilgili sorunlar, yargı sürecine duyulan güveni daha da zayıflatmaktadır. Savunma tarafından çapraz sorgulaması yapılamayan gizli tanık ifadelerinin delil olarak kabul edilmesi de dâhil olmak üzere, delillerin güvenilir olmaması ya da usule ilişkin güvencelere aykırı şekilde toplanması yönünde endişeler de bulunmaktadır. Ulusal mevzuatın, Mağdur Hakları Direktifi ve suç mağdurlarına tazminat ödenmesine ilişkin direktifle tam uyumlu hale getirilmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Kırsal kesimde ve dezavantajlı gruplar arasında adli yardım sağlanabildiğine ilişkin farkındalık sınırlıdır.

Azınlıkların Korunması

Azınlık mensuplarının korunmasına yönelik yasal ve kurumsal çerçeve eksiktir; azınlık mensupları nefret ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır.

Nefret suçlarına ilişkin mevzuat hâlen Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir ve ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Nefret söylemi ve nefret suçları devam etmiştir ve bu eylemlerin başlıca hedefleri Suriyeliler, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Aleviler olmuştur. Suriye’de Esad rejiminin devrilmesi ve Alevilere yönelik saldırıların ardından, kamu görevlilerinden ve siyasî aktörlerden gelen söylemler de dâhil olmak üzere, Alevilere yönelik nefret söylemleri artmıştır. Anayasa Mahkemesi, Ocak 2025’te aldığı kararla, iki Rum Ortodoks din görevlisinin bir vakfın yönetim kuruluna seçilmelerinin engellenmesinin, örgütlenme özgürlüklerinin ihlali niteliğinde olduğuna hükmetmiştir. Genel olarak, azınlık mensupları; dini kurumlarının yasal statüsünün olmaması, azınlık dillerinin korunmaması, eğitim-öğretim desteği ve din adamlarının eğitiminin verilmemesi, azınlık dillerinde medyaya erişim sınırlılıkları, azınlık medyasının kamu ilanlarına erişimine ilişkin hukukî kısıtlamalar ve mülkiyet haklarının kullanılmasında karşılaştıkları sorunlar gibi zorluklarla karşılaşmaya devam etmiştir. Okul ders kitaplarındaki ayrımcı ve aşağılayıcı atıfların kaldırılması için bu kitapların gözden geçirilmesi konusunda herhangi bir adım atılmamıştır. Azınlık okulları, kamu kaynaklarından faydalanmamıştır. Nisan 2025’te “Ermeni Soykırımını Anma Günü”yle ilgili tüm sokak etkinlikleri yasaklanmıştır. Ermeni gazeteci Hrant Dink’in öldürülmesine karışan kamu görevlilerinin yeniden yargılanmasına ilişkin dava, Şubat 2025’te sonuçlanmıştır; ancak Dink ailesi, “eksik soruşturma ve kovuşturma” gerekçesiyle karara itiraz etmiştir. Azınlık mensuplarının karar alma sürecine dâhil edilmelerini ve kamu yönetiminde yeterince temsil edilmelerini sağlamaya yönelik olarak hâlâ hiçbir mekanizma yoktur. Azınlıkların siyasi hayattaki temsili ciddi oranda kısıtlıdır.

Kültürel Haklar

İlk ve orta dereceli okullarda ana dilde eğitim imkânının önündeki yasal kısıtlamalar devam etmiştir. Bununla birlikte, Kürt meselesine ilişkin barış girişiminin yarattığı olumlu atmosferle birlikte, anadilde eğitime yönelik alternatifler kamuoyunda tartışılmaktadır. Devlet okullarında Kürtçenin iki lehçesinde ve diğer birkaç anadilde seçmeli dersler sunulmakla birlikte, bu dersler için asgari 10 öğrenci olması koşulu ve atanan öğretmen sayısının yetersizliği engel teşkil etmeye devam etmiştir. Altı üniversite, Kürt dili eğitimi alanında lisans dersleri vermeye ve bu alanda diploma programları sunmaya devam etmektedir.

Romanlar⁵

Roman Vatandaşlara Yönelik 2023-2030 Strateji Belgesi ve Eylem Planı uygulanmaktadır. Roman çocukların eğitime dâhil edilmesine yönelik faaliyetleri dolayısıyla AB tarafından verilen "Romanların Entegrasyonu Ödülü"ne Türkiye'den İstanbul'daki Şişli Belediyesi layık görülmüştür. Doğrudan ayrımcılık ve önyargıların giderilmesine yönelik somut tedbirlerin alınması gerekmektedir. Barınma, istihdam ve eğitimdeki yüksek düzeydeki eşitsizlikler, marjinalleştirilen ve sosyal dışlamanın devam etmesine yol açmaktadır. Roman çocukların eğitim sistemine entegre olmaları, çocuk işçiliğinin ve erken yaşta evliliğin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacaktır. Roman çocuklara zihinsel engel veya öğrenme güçlüğü tanısıyla yanlış teşhis konulması sorunu ele alınmamıştır.

2.2.2. Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

AB'nin, sınır ve göç kontrolü, vize politikası ve iltica ile ilgili ortak kuralları bulunmaktadır. Schengen işbirliği, AB içinde sınır kontrollerinin kaldırılmasını gerektirmektedir. AB adalet ve içişleri ajanslarının desteğiyle, ağır ve örgütlü suçlarla ve terörizmle mücadelede ve adli konularda, polis ve gümrük konularında işbirliği de yapılmaktadır.

Ağır ve örgütlü suçlarla mücadele

Ağır ve örgütlü suçlara ilişkin yasal çerçeve, AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. Ağır ve örgütlü suçlarla mücadele kapasitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

---

⁵ Kapsayıcı bir terim olan “Roman” ifadesi bu metinde, Avrupa kurumlarının terminolojisine uygun olarak, sahip oldukları çeşitlilikler inkâr edilmeksizin, farklı gruplara atıfta bulunmak için kullanılmıştır.

Mevzuat uyumu, stratejik ve kurumsal çerçeve

Çeşitli örgütlü suç türleriyle mücadele eden uzmanlaşmış birimler, başlıca iki kolluk birimi olan Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde hâlâ faaliyet göstermektedir. Türkiye'de uzmanlaşmış, merkezi bir mal varlığı geri alım ofisi bulunmamaktadır. Mal varlıklarına elkoyma ve müsadere, genel ceza yargılaması usulü aracılığıyla yönetilmektedir.

Raporlama döneminde kolluk alanında, yolsuzlukla mücadele veya dürüstlüğe ilişkin yeni bir tedbir getirilmemiştir. Dürüstlük güvenceleri ve iç denetim mekanizmaları hâlâ sınırlıdır ve özellikle bağımsız şikâyet kanalları, dâhili kapasite ve açık davranış kuralları aracılığıyla önemli ölçüde güçlendirilmelidir.

Örgütlü suçlarla mücadeleye ve polis işbirliğine ilişkin yasal çerçeve, AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. Örgütlü suçlarla mücadele konusunda bir ulusal strateji belgesi (2022-2027) ve eylem planı (2025-2027) yürürlüktedir. İlk eylem planı (2022-2024) tamamlanmıştır.

Türkiye'nin, halihazırda Europol tarafından hazırlanan SOCTA (Ağır ve Örgütlü Suçlar Tehdit Değerlendirmesi) ile eşdeğer bir ulusal belgesi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Türk makamları, örgütlü suçlarla ilgili stratejik tehdit değerlendirmeleri yapmaktadır; ancak bu değerlendirmeler, genellikle açıklanmamakta ve SOCTA ile aynı şekilde yapılandırılmamakta veya kurumsallaştırılmamaktadır.

Europol ile işbirliği mevcut Stratejik İşbirliği Anlaşması ile sınırlıdır. Türkiye'nin kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatının, AB müktesebatıyla henüz uyumlu hâle getirilmemiş olması nedeniyle Europol ile kişisel verilerin değişimi hâlâ sonuçlanmamıştır.

Türkiye, Avrupa Konseyi **Siber Suç** Sözleşmesi'ne (Budapeşte Sözleşmesi) taraf olmakla birlikte, güçlendirilmiş işbirliği ve elektronik kanıtların açıklanmasına ilişkin İkinci Ek Protokol'ü henüz imzalamamıştır. Raporlama döneminde, siber suçlarla mücadeleye yönelik ulusal bir strateji veya eylem planı mevcut değildir. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin "Lanzarote Sözleşmesi"ni onaylamış olmakla birlikte, Çocukların Cinsel İstismarı ve Cinsel Sömürüsü ve Çocuk Pornografisiyle Mücadele hakkında Direktif ile daha fazla uyum sağlaması gerekmektedir.

İnsan ticaretine ilişkin yasal çerçeve, uluslararası sözleşmeler ve AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur. Türkiye'nin, insan ticareti tanımını, Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi ile tam olarak uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir. Ocak 2025'te Göç Kurulu, insan ticareti konusunda Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem için Uzmanlar Grubu (GRETA) tarafından talep edilen üçüncü ulusal eylem planını kabul etmiştir. **Tanık koruma** mevzuatı koruyucu tedbirler sağlamakla birlikte, her tür ağır suçu içerecek şekilde genişletilmelidir.

Türk makamları, ateşli silah kaçakçılığıyla mücadelede ve özellikle, Türkiye'de üretilen kurusıkı tabancalar ve işaret tabancalarının yasa dışı bir şekilde dönüştürülmesi tehdidine karşı AB ile daha fazla işbirliği yapmıştır. Kurusıkı tabancalara ve işaret tabancalarına ilişkin Türk mevzuatındaki değişiklikler olumlu karşılanmıştır. Türkiye, EMPACT ateşli silahlar programına katılmıştır.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

Kolluk birimlerinin operasyonel kapasitesi, yeni personel alımları ve eğitim programları vasıtasıyla güçlendirilmeye devam etmiştir.

Türkiye'de, toplam 14 AB Üye Devleti'nin irtibat görevlileri bulunmaktadır. Avrupa Birliği Kolluk Eğitimi Ajansı (CEPOL) ile bir işbirliği anlaşması bulunmaktadır ancak Türkiye'nin eğitim faaliyetlerine katılımı bir önceki raporlama dönemine kıyasla önemli ölçüde azalmıştır. 2024-2025'te Türkiye, Avrupa Çok Disiplinli Suç Tehditleriyle Mücadele Platformu (EMPACT) kapsamında göçmen kaçakçılığı, ateşli silahlar, suçun finansmanı, kara paranın aklanması ve mal varlığı geri alımı alanlarında sekiz operasyonel eyleme katılmıştır.

Eylül 2024 ve Nisan 2025 arasında, 31.385 kişi örgütlü suç gerekçesiyle tutuklanmıştır. Yolsuzluk ve örgütlü suç davalarında suç gelirlerine elkonulmasıyla ilgili olarak Jandarma Genel Komutanlığı, 104 olaya karışan 567 şüpheli hakkında işlem yapmıştır.

Türkiye, insan ticareti konusunda önemli bir transit ve hedef ülke olmaya devam etmektedir. 2024'te, Türk makamları tarafından tespit edilen mağdur sayısı 179'dur (bu rakam 2023'te 223'tür). Mart 2025 itibarıyla, 43 mağdur tespit edilmiştir. Mağdurların çoğu Suriye kökenlidir. İnsan ticareti mağdurlarına ev sahipliği yapma ve etkin ve profesyonel hizmet sunma kapasitesinin artırılmasına ve Europol ile işbirliğinin geliştirilmesine hâlâ ihtiyaç vardır.

Türkiye'de kolluk makamlarının cinsiyet temelli şiddet vakalarını etkili bir şekilde ele alma ve mağdurlara yeterli koruma ve destek sağlama kapasitesi konusunda endişeler devam etmektedir.

Uyuşturucu alanında işbirliği

Uyuşturucu alanında işbirliği ile rehabilitasyon ve tedavi kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Mevzuat uyumu, stratejik ve kurumsal çerçeve

Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028) yürürlükte olup genel koordinasyon Sağlık Bakanlığına verilmiştir.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, AB Uyuşturucu Ajansının ulusal odak noktasıdır ve ulusal uyuşturucu izleme merkezi olarak faaliyet göstermektedir. Yeni psikoaktif maddeler konusunda Ulusal Erken Uyarı Sistemi kapsamında verilerin toplanmasından, risk değerlendirmelerinin yapılmasından ve tavsiyelerin sunulmasından sorumludur. 23'ü 2024'te listeye giren toplam 1.068 yeni psikoaktif madde ulusal mevzuat kapsamına dâhil edilmiştir.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla Asya ile Avrupa arasında uyuşturucu kaçakçılığının kilit geçiş rotası olmaya devam etmektedir. AB'deki eşdeğer kolluk kurumları ile bilgi değişiminin ve işbirliğinin artırılması gerekmektedir. 2024'te, Türk kolluk birimleri tarafından artan miktarda kenevir, kokain, metamfetamin ve ekstazi tabletlerinin ele geçirilmesiyle sonuçlanan operasyonlar gerçekleştirilmişken, eroin ele geçirmelerinde düşüş yaşanmıştır.

2024'te Türk makamları, yaklaşık 4,8 ton eroin, 62 ton kenevir, 3 ton kokain, 36 ton metamfetamin, 2 ton sentetik kanabinoid, kaptagon logosu taşıyan 16 milyon amfetamin tableti ve 5,2 milyon ekstazi tableti ele geçirmiştir.

2025'te Türkiye, uyuşturucu kaçakçılığına karşı kararlı duruşunu tarihinin en yüksek ele geçirme oranlarıyla kanıtlayarak sürdürmüştür. Bu uyuşturucuların imhası, Türkiye'nin uyuşturucuyla mücadele stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır ancak bu yöntemlerin etkinliği ve çevresel etkileri sürekli değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Terörle mücadele ve radikalleşmenin ve şiddet içeren aşırıcılığın önlenmesi

Terörle mücadeleye ilişkin yasal çerçeve AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Terörle mücadelenin, hukukun üstünlüğüne riayet edilerek sürdürülmesi gerekmektedir.

Şiddet içeren aşırıcılıkla mücadeleye ilişkin yasal çerçeve AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Şiddet içeren aşırıcılıkla mücadelenin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kritik altyapıların korunması ve kritik kuruluşların dayanıklılığına ilişkin yasal çerçeve AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Kritik altyapıların korunmasının ve kritik kuruluşların dayanıklılığının geliştirilmesi gerekmektedir.

Mevzuat uyumu, stratejik ve kurumsal çerçeve

Çok sayıda meşru ulusal ve sınır ötesi tehditin varlığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin terörle mücadele çabaları hem ülkenin ulusal güvenliği hem de Avrupa'nın güvenlik mimarisi açısından önemli olmaya devam etmektedir. Türkiye, terörle mücadele amacıyla yasal düzenlemeler kabul etmiş ve güçlü kurumsal çerçeveler oluşturmuştur. Bununla birlikte, yasal çerçeve eksikliklerini korumaktadır ve temel özgürlükler ile güvenlik endişeleri arasında makul denge sıklıkla sağlanamamaktadır.

Mevzuatın, özellikle Terörle Mücadele hakkında AB Direktifi'nde düzenlenen terör tanımına ilişkin olarak, AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmekte ve bu durum, yerine getirilmesi gereken önemli bir reform olarak yerini korumaktadır. Önleyici tedbirler yetersizdir. Terörle mücadele konusunda kapsamlı bir strateji veya siyasi sahiplenme bulunmamaktadır ve şiddet içeren aşırııcılığın önlenmesine/bunlarla mücadele edilmesine yönelik uygulamalarda da, hukukun üstünlüğüne ve temel hak ve özgürlüklere riayet edilmesi gerekmektedir. Türkiye, terörle mücadele operasyonlarını PKK, DEAŞ ve Gülen hareketi üzerine yoğunlaştırmıştır (Gülen hareketi, AB'de terör örgütü olarak listelenmemiştir).

Türkiye, 2001/931/ODGP sayılı Konsey Ortak Tutumu kapsamında terör listelerinin düzenli olarak yılda iki kez gözden geçirilmesine dâhil olmaktadır. Halihazırda PKK, İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (İBDA-C), Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP/C) ve Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK), AB tarafından terör örgütleri olarak belirlenmiştir. Türkiye, Hamas'ı belirlenmiş terör örgütleri listesine alan AB'nin tersine, Hamas'ı terör örgütü olarak nitelendirmemektedir.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

Türkiye'nin, terörle mücadeleye yönelik devam eden çabaları sonucunda terör olayları azalmış ve güvenlik ortamında iyileşme kaydedilmiştir. AB, Türkiye'de gerçekleşen ve terör şiddeti içeren her türlü eylemi kınamıştır. Bununla birlikte, terörle mücadele mevzuatının siyasi saiklerle ve oldukça geniş kapsamlı bir şekilde uygulanması, hukukun üstünlüğünü ve temel hakları sekteye uğratmaya devam etmektedir. Muhalefeti susturmak ve siyasi muhalifleri ve gazetecileri hapse atmak amacıyla terörle mücadele mevzuatının seçici bir şekilde uygulanmasına yönelik sürekli artan bir eğilim bulunmaktadır.

Türkiye, Mart 2025'te, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanı ile Mücadelede Etkinliğin Artırılmasına ilişkin ilk Ulusal Strateji Belgesi'ni (2025-2029) yayımlamıştır.

2024'te MASAK, kara para aklama suçlarıyla ilgili olarak 148 kişi hakkında suç duyurusunda bulunmuştur.

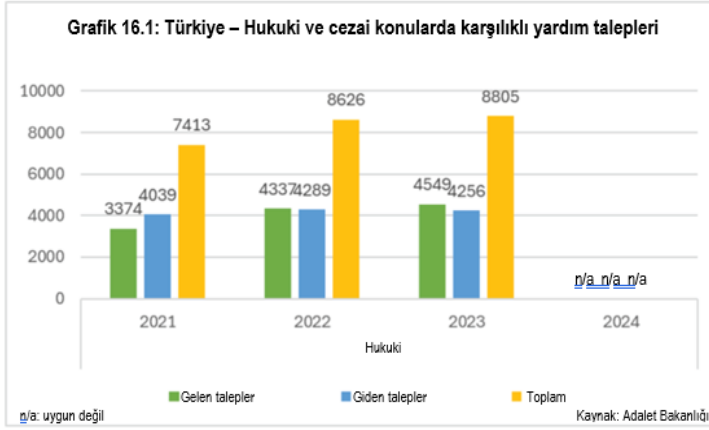
Türkiye, suçtan elde edilen varlıkların müsaderesi sistemini güçlendirmiştir. Geri alınan varlıkların yönetimine ilişkin olarak, Şubat 2025'te kabul edilen yasal düzenleme, mahkemenin Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nu 5 yıla yakın bir süre için kayyum olarak atamasına imkân tanımaktadır. Bu durum, kara para aklama veya terörizmin finansmanı suçlarına ilişkin kuvvetli şüphenin bulunduğu durumlarda uygulanmalıdır.

BM tarafından uygulanan yaptırımlar sonucunda, 2024 ve 2025'te iki kişiye ve üç kuruluşa ait varlıklar dondurulmuştur. Aynı dönemde, üç bakanlıklar arası karar ile Türkiye'de 53 kişinin ve 19 şirketin malvarlıkları dondurulmuştur.

Terörle mücadele alanında AB Üye Devletleri ve AB ajansları ile polis ve adli işbirliği, kişisel verilerin korunmasına ilişkin AB müktesebatıyla uyumlu bir kanunun bulunmaması ve terör tanımı bakımından farklılıkların olması nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu gereklilikler, diğerlerinin yanı sıra, AB-Türkiye Vize Serbestisi Yol Haritası'nda yer almaktadır ve hâlâ yerine getirilmemiştir. Türkiye'nin kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatı AB müktesebatıyla hâlâ uyumlu olmadığından, terör şüphelilerine ilişkin veriler de dâhil olmak üzere kişisel verilerin Europol ile değişimine ilişkin uluslararası bir anlaşma hâlâ akdedilmemiştir. Böyle bir anlaşmanın yokluğunda, terör şüphelilerine ve Türkiye açısından bilinen bir tehdit oluşturan diğer kişilere ilişkin verilerin Türkiye tarafından Europol'e aktarılması sınırlı kalmaktadır.

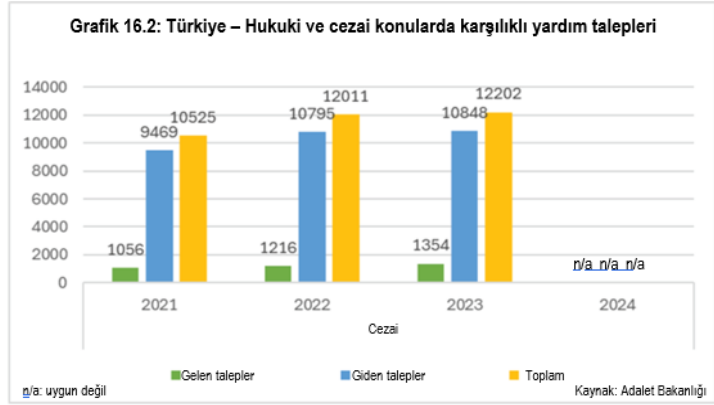
MASAK ve İçişleri Bakanlığı, risk temelli AML/CFT denetimini teşvik etmek amacıyla sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmıştır. 2024'te Anayasa Mahkemesi, İçişleri Bakanı'nın, kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı soruşturmaları sırasında STK temsilcilerini görevden uzaklaştırmasına olanak tanıyan yasal düzenlemeyi iptal etmiştir. Bu karar, FATF Karşılıklı Değerlendirme sürecinin dördüncü turunda Türkiye'nin uyumlu olarak değerlendirilmesine engel olan önemli bir eleştiriye de işaret etmektedir. Bu hükmün yerine geçecek yeni bir mevzuat çıkarılmamıştır.

Cezai, hukuki ve ticari konularda adli işbirliği

Cezai ve hukuki konularda adli işbirliğinin Avrupa standartlarını yakalaması için iyileştirilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin hâlâ, 30 Haziran 2005 tarihli Yetkili Mahkeme Seçimi Anlaşmalarına İlişkin Lahey Sözleşmesi'ne ve 2019 tarihli Hukuki veya Ticari Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair Lahey Sözleşmesi'ne katılması gerekmektedir. Türkiye, Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin

Avrupa Sözleşmesi'ni henüz onaylamamıştır. Bununla birlikte, Türkiye, suçtan kaynaklanan mal varlıklarının geri alımı konusunda adli işbirliğini güçlendirmeyi öngören yeni bir Avrupa Konseyi aracı ile ilgili müzakerelere katılmaktadır. Cezai ve hukuki konularda adli işbirliğine ilişkin yasal çerçeve AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. Kasım 2024'te suçluların iadesine ilişkin yeni bir genelge yayımlanmıştır. Gelen ve giden taleplerin yönetimini ve takibini iyileştirmek amacıyla sınır ötesi hukuki meselelerin daha şeffaf ve verimli bir şekilde ele alınmasını sağlamak için merkezi bir izleme sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemi kullanan kişilere eğitim verilmiştir. Ülke genelindeki yedi savcılık bünyesinde uluslararası adli işbirliği irtibat büroları kurulmasını öngören 2024 genelgesinin uygulanmasına devam edilmektedir. Bu büroların amacı, Eurojust da dâhil olmak üzere, yurt içinde ve uluslararası alanda ceza davalarına ilişkin taleplerin koordinasyonunu kolaylaştırmak, işlenmesini iyileştirmek ve Merkezi Otoritenin iş yükünü hafifletmeye yardımcı olmaktadır. Bu büroların işleyişinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, ceza davalarında adli işbirliği taleplerinin etkin bir şekilde işlenebilmesi amacıyla Adalet Bakanlığının, mahkemelerin ve savcılıkların kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu, Merkezi Otorite bünyesinde karşılıklı adli yardım ve suçluların iadesine ilişkin dosyaların ele alınması konusunda görevli personel sayısının artırılmasını da kapsamaktadır. Türkiye, 1 Mart 2024 ile 31 Temmuz 2025 tarihleri arasında çoğunlukla örgütlü suçlar ve dolandırıcılık ile ilgili 10 Eurojust dosyasına dâhil olmuştur. Eurojust ile işbirliğine yönelik olarak Avrupa Birliği ile uluslararası bir anlaşma bulunmamaktadır. Avrupa Savcılık Ofisi (EPPO) ile işbirliği henüz kurulmamış olmakla birlikte, EPPO 2024'te, Türk makamlarına, sekiz adet karşılıklı adli yardımlaşma talebi göndermiştir.

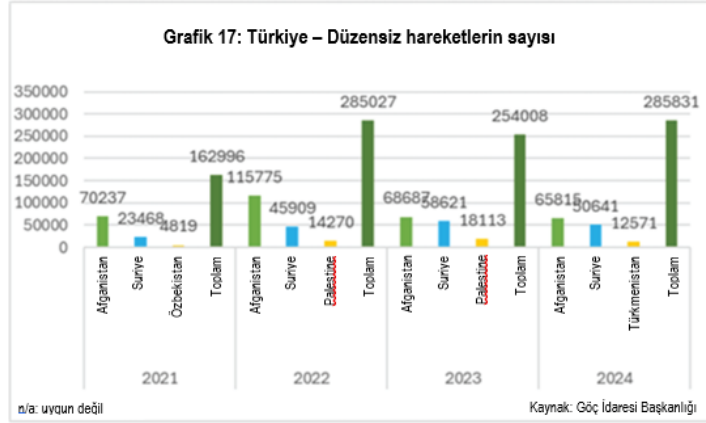

Düzenli ve düzensiz göç

Düzenli ve düzensiz göç yönetiminin iyileştirilmesi gerekmektedir. Düzensiz göçle mücadele hususunda işbirliği genel olarak etkilidir.

Mevzuat uyumu, stratejik ve kurumsal çerçeve

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), göç yönetiminden sorumlu kurum olmaya devam etmiştir. Geçtiğimiz yıl GİB, merkez ve il müdürlüklerine denetçi ve göç uzmanları ile sınırlı sayıda sosyal çalışmacı, psikolog, avukat ve tercüman istihdamına devam etmiştir. Bununla birlikte, özellikle geri gönderme merkezlerinde ve taşra teşkilatında bu pozisyonlarda önemli eksiklikler devam etmektedir. GİB, eksiklikleri gidermek amacıyla geri gönderme merkezlerinde

görevlendirilmek üzere yeni “idari gözetim personeli” alımına başlamıştır.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

AB-Türkiye Mutabakatı, AB ile Türkiye arasında göç konusunda temel işbirliği çerçevesi olmaya devam etmiştir.

Ancak Türkiye'nin, Mutabakat'ta yer alan “1'e 1” uzlaşısı kapsamında, düzensiz göçmenlerin Yunan adalarından dönüşlerini tek taraflı olarak askıya alması devam etmiştir. Aynı mekanizma kapsamında Türkiye'den AB'ye yeniden yerleştirmeye ilgili olarak, yeniden yerleştirilen Suriyeli mültecilerin toplam sayısı Ağustos 2025 sonu itibarıyla 44.046 olmuştur.

Türkiye, AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nı tam olarak uygulamamaya devam etmiştir. Türkiye, vize serbestisi süreci tamamlanana kadar üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin kuralları uygulamayacağı yönündeki tutumunu sürdürmüştür.

Uluslararası Göç Örgütüne (IOM) göre, 2024'te Doğu Akdeniz'de 175 göçmen hayatını kaybetmiştir (bu rakam 2023'te 171'dir). Ocak-Ağustos 2025 arasında, 134 göçmen hayatını kaybetmiştir ve beş kişi kayıptır. 2024'ün aynı döneminde ise bu sayı 89 olmuştur.

2025'in ilk yarısında Türkiye'den AB'ye gelenlerin sayısı 15 binden az olmuş, bu durum, geçen yılın aynı dönemine göre üçte birden daha fazla bir azalmayı işaret etmiştir. Türkiye'den geçişler, ilgili tüm Üye Devletlerde (Bulgaristan, Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya) azalmıştır.

İçişleri Bakanlığı, Türkiye'de yasa dışı ikamet eden yabancıların tespit edilmesi ve işlemlerinin yapılması amacını taşıyan yoğun çabaların bir parçası olarak, Temmuz 2023'te İstanbul'dan başlayarak, 81 ilde 270 adet mobil göç noktasını hizmete sokmuştur. İçişleri Bakanı, Temmuz 2023'ten bu yana bu birimler tarafından 145.435 düzensiz göçmenin tespit edildiğini ve sınır dışı işlemlerine tabi tutulduğunu açıklamıştır. Sonuç olarak, Türk makamları 2025'te 108.244 düzensiz göçmen yakalamıştır (2019'da 454.662, 2022'de 285.027, 2023'te 254.008, 2024'te 225.831).

İçişleri Bakanlığı verilerine göre, 18 Eylül 2025 tarihi itibarıyla, 2025'te 7.528 göçmen kaçakçısı yakalanmıştır (2021'de 7.942, 2022'de 9.235 ve 2023'te 10.482, 2024'te 13.061). 2024'te 5.164 göçmen kaçakçılığı şüphelisi yakalanmıştır. Türkiye, Göçmen Kaçakçılığına Karşı Küresel İttifak'ta yer almaktadır ve 2025 sonunda yapılması planlanan Küresel İttifak'ın ikinci konferansı vesilesiyle katılımını yenilemeye davet edilmektedir. Ulusal fonlarla ve AB fonlarıyla finanse edilen düzensiz göçmenlerin gönüllü geri dönüşleri devam etmiştir. Ulusal gönüllü geri dönüş programı aracılığıyla 2024'te, 3.444 düzensiz göçmen geri gönderilirken, IOM ve AB finansmanının yardımıyla 5.487 düzensiz göçmen geri gönderilmiştir.

Geri gönderme merkezlerinin sayısı halen 32 olup toplam kapasite 18.780 kişidir. GİB, kolluk birimleri tarafından yakalanan düzensiz göçmenlerin geri gönderme merkezlerine gönderilmesinden önce işlemlerinin yapılması amacıyla büyük illerde ön kabul ve transfer merkezleri de kurmuştur. Ekim

2024'te Avrupa medyası, aşırı kalabalık, yetersiz hijyen koşulları, sağlık hizmetlerine ve hukuki yardıma erişim gibi sorunların yanı sıra kötü muamele vakalarına da değinmek suretiyle, geri gönderme merkezlerinde insan hakları ihlalleri ve suistimaller yaşandığına dair haberler yayımlamıştır. Suriye ve Afganistan'a zorla geri gönderme vakaları ve Türkiye-İran sınırında geri itme vakaları da kaydedilmiştir. GİB, kötü muameleye karşı sıfır tolerans yaklaşımını vurgulayan bir açıklama yayımlamış ve bu iddiaları reddetmiştir.

2024'te, geri gönderme merkezlerindeki sınırlı sayıda düzensiz göçmen (1.594) ücretsiz adli yardımdan faydalanmıştır (2023'te bu rakam 956; 2022'de 939, 2021'de 1.059'dur). Ücretsiz adli yardım programına ek olarak, aynı dönemde 108.145 göçmen geri gönderme merkezlerindeki avukatlarına erişebilmiş ve avukatlarıyla görüşebilmiştir. (2023'te bu rakam 24.148'dir)

Türkiye'de yasal olarak ikamet eden yabancıların sayısı, 2024'te 1.056.632'dir (2023'te bu rakam 1.107.032, 2022'de 1.345.488, 2021'de 1.275.741'dir). Ağustos 2025 itibarıyla, Türkiye'de 1.108.394 kişinin ikamet izni vardır. En fazla ikamet iznine Türkmenistan, Azerbaycan ve Rusya Federasyonu uyruklular sahiptir.

İltica

İlticaya ilişkin yasal çerçeve AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. İltica sistemi yönetiminin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Mevzuat uyumu, stratejik ve kurumsal çerçeve

GİB iltica ile ilgili tüm usullerden sorumlu ana kurumdur. Bu kapsamda, statü belirlenmesine ilişkin kararlar için idari itiraz ve yargı yolu açıktır.

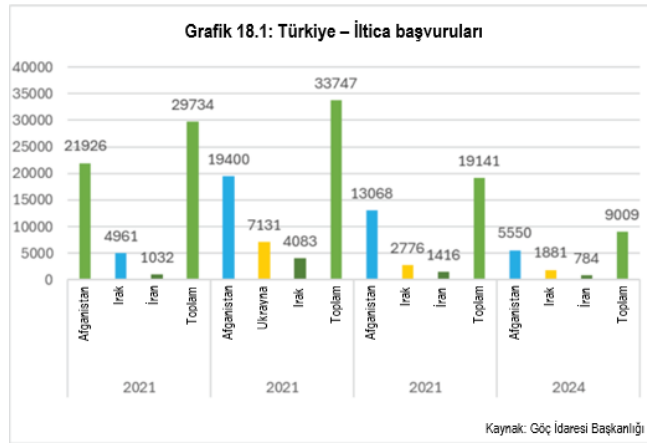
Bu alandaki mevzuat AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. Yabancılar ve

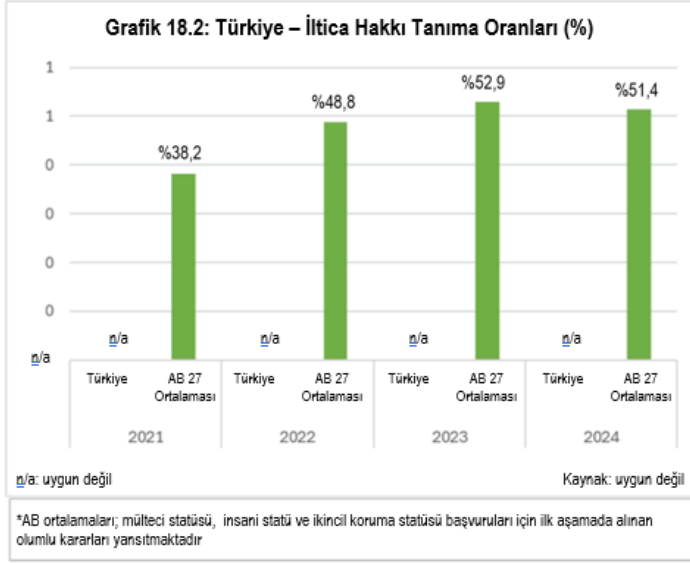
Uluslararası Koruma Kanunu, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin New York Protokolü'nde yer alan çekinceyi (coğrafi sınırlama) devam ettirmektedir. Bunun neticesinde, Türkiye'de uluslararası koruma talep eden kişilerin büyük çoğunluğu mülteci statüsü almak üzere müracaat edememekte, yalnızca “şartlı mülteci” statüsü ve ikincil koruma için başvuruda bulunabilmektedir.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

Türkiye, geçici koruma altındaki 2.508.446 Suriyeli ve kısa dönem ikamet eden 52.437 Suriyeli'yle dünyadaki en yüksek mülteci nüfuslarından birine ev sahipliği yapmayı sürdürmüştür (Ağustos 2025). Türk makamlarına göre ayrıca, 172.602'den fazla Suriyeli olmayan kişi bulunmaktadır (Temmuz 2025); bu sayı raporlama döneminde düşmüştür (2024'te bu rakam 259.000'dir).

İltica başvurularının sayısında önemli ölçüde düşüş olmuştur. 2024'te Türkiye, başvuruda bulunan 1.653 kişiye uluslararası koruma (mülteci statüsü, şartlı mülteci statüsü ya da ikincil koruma) vermiştir; bu rakam 2023'te 11.094'tür. 2024'te Türkiye, 34.570 başvuruyu reddetmiştir. 2024'te, sonuçlandırılmayı bekleyen uluslararası koruma başvurularının kümülatif toplamı 162.787'dir (224.065). Reddedilen başvurulara ilişkin herhangi bir veri bulunmamaktadır. Dikkat çeken birikmiş iş yükünde azalma olmamıştır. Yıl sonu itibarıyla, uluslararası korumaya ilişkin olarak karar ve sonuçlandırılmayı bekleyen başvurular hakkında kategorilerine göre dağılım gösteren kamuya açık veri bulunmamaktadır.

Ülke çapında kayıt ve iltica usullerine erişime ilişkin zorluklar hâlâ mevcuttur. İlticayla ilgili kararların niteliğine, gerekçeli bildirimlerine ve bir üst merciye yapılacak başvuru için adli yardıma erişim konusundaki farkındalıkla ve söz konusu adli yardıma erişimle ilgili zorluklara yönelik endişeler devam etmiştir.

Aralık 2024'te Suriye'de Esad rejiminin devrilmesinin ardından, Suriye'ye gönüllü geri dönüşler önemli ölçüde artmıştır. 7 Eylül 2025 tarihinde İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya, 8 Aralık 2024 tarihinden bu yana 474.018 Suriye vatandaşının gönüllü olarak ülkelerine döndüğünü duyurmuştur. Ocak-

Temmuz 2025 arasında Türk makamları, Suriyelilerin geçici koruma statülerini muhafaza ederek Suriye'ye geçici olarak seyahat etmelerine olanak tanıyan "izinli çıkış-giriş hakkı" vermiştir. Uluslararası hukuka ve standartlara uyumun sağlanması için geri dönüşlerin UNHCR tarafından bağımsız olarak izlenmeye devam edilmesi önem arz etmektedir. GİB ve AB Sığınma Ajansı, işbirliğine devam etmiş ve 2024-2026 İşbirliği Yol Haritası'nı hazırlamıştır. Yol Haritası, ilticayla ilgili mevzuat ve usuller konusunda kapasite geliştirme yardımı ve Avrupa Ortak Sığınma Sistemi ve Avrupa standartları doğrultusunda etkili bir kabul sistemi temin etmektedir.

Vize politikası

Türkiye'nin vize politikası, AB'nin vize politikasıyla, özellikle de vatandaşlarının AB'ye girmek için vize alması gereken ülkelerin listesiyle uyumlu değildir.

Türkiye'nin, vize politikasını AB'nin vize politikasıyla daha uyumlu hâle getirmesi gerekmektedir. Bu uyum, (i) Türkiye'nin vize yükümlülüklerinin AB'nin vize muafiyeti tanınan ülkeler ve vize uygulanan ülkeler listeleriyle daha uyumlu hâle getirilmesini, (ii) sınırlarda vize verilmesine ve elektronik vize uygulamasına son verilmesini ve (iii) diplomatik misyonlarında vize verilmesiyle ilgili işlemlerin AB Vize Kodu'nda öngörülen koşullara ve usullere uygun biçimde yapılmasının sağlanmasını da içerecektir. Türkiye, Kıbrıs vatandaşlarına karşı ayrımcı bir vize politikası uygulamaya devam etmektedir.

Türkiye, Vize Serbestisi Yol Haritası'nda⁶ yer alan, tamamlanmamış altı kriterin yerine getirilmesinde ilerleme kaydetmemiştir.

Türk vatandaşları AB'ye seyahat ederken hâlâ vize zorunluluğuna tabi olsa da, Avrupa Komisyonu, halklar arası temasları daha da kolaylaştırmak amacıyla 15 Temmuz 2025 tarihinde, Schengen vizesi başvurusunda bulunan Türk vatandaşları için daha elverişli vize kuralları ("kademeli vize kuralı" olarak adlandırılmıştır)⁷ kabul etmiştir.

Schengen yönetişimi ve dış sınırlar

Dış sınırların yönetimine ilişkin hukuki çerçevenin iyileştirilmesi gerekmektedir.

⁶ Altı kriter, Terörle Mücadele Kanunu, kişisel verilerin korunması hakkında mevzuat, AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanması, Europol'e ilişkin olarak AB ile uluslararası bir anlaşmanın akdedilmesi, Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubunun (GRECO) yolsuzlukla mücadeleye ilişkin tavsiyelerinin uygulanması ve tüm AB Üye Devletleriyle adli işbirliği konularını kapsamaktadır.

⁷ 7 C(2025) 4694 nihai

Mevzuat uyumu, stratejik ve kurumsal çerçeve

GİB, sınır yönetiminden sorumlu ana kurum olmaya devam etmektedir. GİB'in göç yönetimi hususundaki mevcut sorumluluklarının yanı sıra sınır yönetimindeki koordinasyon rolü Ocak 2025 tarihli Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile daha da netleşmiş ve kurumsallaştırılmıştır. Genelge, GİB'i Türkiye'deki kamu kurumları arasında göçle ilgili faaliyetleri koordine eden merkezi otorite olarak belirlemekte ve kurumlar arası işbirliğini geliştirmek, veriye dayalı karar almayı artırmak ve sınır kontrolüne ve göç yönetimine ilişkin birleşik bir yaklaşımı teşvik etmek suretiyle entegre sınır yönetimini güçlendirmektedir.

Sınır Yönetimi Uygulama Kurulunun 6. toplantısı Aralık 2024'te gerçekleştirilmiştir. Sınır Yönetimi Uygulama Kurulunun denetleme organı olan Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu, teşkil edilmesinden bu yana henüz toplanmamıştır. Belirli konularda kurumlar arası toplantılar teknik düzeyde gerçekleştirilmiştir.

Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi (UKORAM) henüz tam olarak faaliyete geçmemiştir. İlgili tüm kurumlardan personel görevlendirmeleri tamamlanmıştır. UKORAM'ın yetkilerini düzenleyen hukuki çerçeve, UKORAM'a, diğer kurumlar üzerinde veri paylaşımı ve risk analizi konusunda yeterli yetkiyi vermemeye devam etmektedir. UKORAM'ın mevcut yasal çerçevesinin veri toplama, paylaşma, işleme ve ortak risk analizi dâhil eksikliklerini gidermek, statüsünü iyileştirmek ve görev ve yetkilerini, yönetmelik yerine daha geniş bir ulusal düzenleme kapsamında yeniden tanımlamak için çalışmalar devam etmektedir. UKORAM, kapsamlı veri paylaşım protokollerinin bulunmaması nedeniyle merkezi ve yerel kurumlardan, yalnızca temel düzeyde veri toplamaya başlamıştır. 2024'te, yalnızca açık kaynaklı ve elden teslim edilen veriler kullanılarak pilot risk analizi raporu ve birinci yıllık risk analizi raporu hazırlanmıştır. UKORAM, yazılımını daha ileri düzeyde analiz etmek için test verilerini kullanmaya devam etmiştir. İçişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan GÖC NET sisteminden UKORAM'a kurum içi anlık veri aktarımı başlatılmış olup kapasite geliştirme faaliyetleri devam etmektedir. Risk analizi süreci sınırlı kalmaya devam etmekte olup veri modellerinin uyumlaştırılmasına ilişkin görüşmeler ve tüm ilgili kurumlarla veri paylaşımının iyileştirilmesi için protokoller imzalanmasına yönelik çabalar devam etmektedir.

Türkiye'de hâlâ ulusal entegre sınır yönetimi stratejisi ve güncellenmiş bir eylem planı bulunmamaktadır. Bu belgeler, bu alandaki ulusal ve uluslararası çabaların ve girişimlerin tek bir çerçevede koordine edilmesini sağlayan temel politika belgeleridir. Türkiye, sınır yönetimi sistemini AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirebilmek için entegre sınır yönetimi stratejisinin kabulünü hızlandırarak ve söz konusu stratejinin 2006 tarihli ulusal eylem planını güncelleyerek kurumlar arası ve uluslararası işbirliğini geliştirmek üzere çabalarını artırmalıdır. Türkiye'nin ayrıca, Türk Kara Kuvvetleri Komutanlığının sorumluluğu altında olan "yeşil" sınırdaki sınır gözetimi de dâhil olmak üzere, sınır yönetiminin tüm yönlerinden sorumlu, askerî olmayan bir sınır yönetim birimi kurulmasına yönelik yeni mevzuat çıkarması gerekecektir.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

Türkiye, özellikle ülkenin güney ve güneydoğusundaki kara sınırlarında sınır güvenliğinin modernize edilmesi yönünde önemli çabalar harcamaya ve mali kaynak ayırmaya devam etmiş ve İran sınırında modüler beton duvar inşa faaliyetlerinin yüzde 75'ini tamamlamıştır. AB, Türkiye'ye sınır gözetimi altyapısının modernizasyonu, özellikle de elektro-optik keşif ve gözetleme kuleleri sisteminin modernizasyonu konusunda önemli destek sağlamaktadır.

Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex) ile ilişkiler 2012 Mutabakat Zaptı'na dayanmaktadır. Frontex Tüzüğü'ndeki değişiklikleri yansıtmak ve AB ile Türkiye'nin, Ajansın genişletilmiş yetkisinden tam olarak yararlanabilmesini sağlamak amacıyla, Mutabakat Zaptı'nın yenilenmesi gerekmektedir. Yetkililer, ülkenin batı kara ve deniz sınırlarındaki düzensiz göç akınlarına ilişkin olarak aylık rapor sunmaya devam etmiştir. GİB, halihazırda Frontex ulusal temas noktasıdır. İlgili birimlerdeki odak noktaları, örneğin Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü (Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Daire Başkanlığı), Frontex ve Frontex'in Ankara'daki İrtibat Görevlisi ile işbirliği ve iletişimi sağlamaktadır. 2024 boyunca Frontex ile Türk makamları arasında önemli birçok

etkileşim gerçekleşmiştir.

Komşu ülkeler Yunanistan ve Bulgaristan ile işbirliği, Bulgaristan-Türkiye sınırındaki Kaptan Andrevo/Kapıkule sınır geçiş noktasında bulunan üçlü yapıdaki Polis ve Gümrük İşbirliği Ortak Temas Merkezi aracılığıyla, mevcut anlaşmalar kapsamında ülkelerin ilgili makamları arasında veri paylaşımı ve düzenli ve özel amaçlı toplantılar şeklinde devam etmiştir.

Türkiye, INTERPOL veri tabanlarına, ihtiyaç hâlinde yalnızca manuel sorgulamalar üzerinden de olsa, katkıda bulunmaya devam etmiştir. INTERPOL'ün Çalıntı ve Kayıp Seyahat Belgeleri veri tabanı Türkiye'nin yerel veri tabanına entegre edilmemiştir ve diğer uluslararası polis veri tabanlarına erişim bulunmamaktadır. Yerel veri tabanı bağlantıları, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 81 ildeki yetkili memurları tarafından kullanılmaktadır.

2.3. EKONOMİK KRİTERLER

Tablo 19: Türkiye – Temel ekonomik göstergeler	2016-21 Ortalama	2022	2023	2024
Kişi başına düşen GSYH (SGP, % AB -27) ¹⁾	62.0	68.0	72.0	71.0
Reel GSYH büyümesi	4.9	5.4	5.0	3.3
Ekonomik Faaliyet oranı (15+ yaş) (%), toplam	52.0	53.1	53.3	54.2
Kadın	33.1	35.1	35.8	36.8
Erkek	71.3	71.4	71.2	71.9
İşsizlik oranı (15+ yaş) (%), toplam	12.0	10.5	9.4	8.7
Kadın	14.7	13.5	12.7	11.8
Erkek	10.7	9.0	7.7	7.1
İstihdam oranı (15+ yaş) (yıllık büyüme %)	1.5	6.7	2.9	3.1
Nominal ücretler (yıllık büyüme %)	18.7	73.1	106.3	91.8
Tüketici fiyat endeksi (yıllık büyüme %)	13.7	72.3	53.9	58.5
Döviz kuru, avro karşısında	6.3	17.4	25.7	35.5
Cari işlemler dengesi (GSYH'nin %'si)	-1.9	-5.1	-3.7	-0.8
Net doğrudan yabancı yatırımlar, DYY (GSYH'nin %'si)	0.9	1.0	0.4	0.4
Genel devlet dengesi (GSYH'nin %'si)	-2.4	-1.1	-5.1	-4.8
Genel devlet borç stoku (GSYH'nin %'si)	32.5	30.2	28.7	24.0
Notlar: 1) Eurostat Kaynak: TÜİK, TCMB, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Eurostat				

2.3.1 İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı

Ekonomik yönetim

Yurt içindeki siyasi çalkantının ekonomik sonuçlarıyla karşı karşıya kalan yetkililer, politika duruşlarını daha da sıkılaştırmıştır. Mart 2025'te İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tutuklanması'nın ardından yaşanan iç siyasî gerginlikler, mali çalkantılara ve büyük miktarlarda sermaye çıkışlarına yol açmıştır. Yetkililer, Türk lirasındaki değer kaybını durdurmak, yatırımcı güvenini yeniden tesis etmek ve finansal istikrarı korumak amacıyla harekete geçmiş; ancak piyasalara yapılan müdahaleler, resmî rezervlerde oldukça büyük bir azalmaya yol açmıştır. Merkez Bankası, faiz indirimi döngüsünü kesintiye uğratarak Nisan'da politika faizini artırmış, Temmuz'da ise parasal genişleme sürecine yeniden başlamıştır. Ayrıca, parasal aktarım mekanizmasını güçlendirmek ve likiditeyi yönetmek amacıyla makroihtiyati tedbirler almıştır. Büyük ölçüde deprem sonrası yeniden inşa harcamalarının kademeli olarak azalmasıyla bağlantılı olarak 2025 bütçesinde, dezenflasyon çabalarına destek olmak amacıyla, çok daha düşük bir bütçe açığı hedefi belirlenmiştir. Ancak hedef, Eylül başında yukarı yönlü revize edilmiş ve bu durum mali konsolidasyon çabalarını zayıflatmıştır.

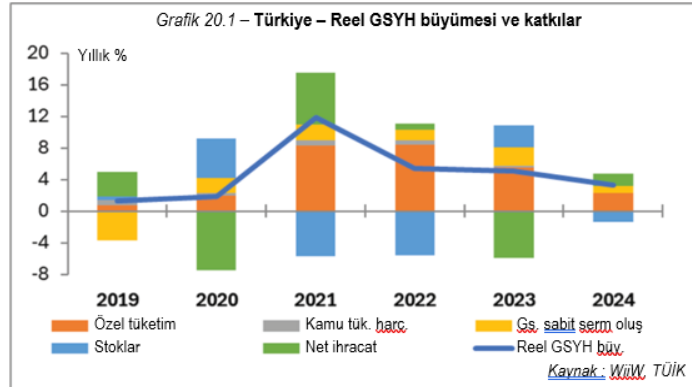
Mayıs 2024'te gerçekleştirilen Ekonomik ve Mali Diyaloğun sonuçlarında yer alan politika tavsiyeleri sadece kısmen uygulanmış olmakla birlikte, uygulama oranı geçmiş yıllara kıyasla iyileşmiştir. Yetkililer, tavsiyeler doğrultusunda genel olarak sıkı makroekonomik politika bileşimini

sürdürmüş, bütçe açığını başlangıçtaki planların ötesinde önemli ölçüde azaltmış ve orta vadede sağlam bir maliye politikasına bağlılıklarını yeniden teyit etmiştir. Ayrıca, kur korumalı mevduat stokunu hızla azaltarak ve bu tür hesapların açılması ile yenilenmesine Ağustos'ta son vererek mali riskleri de azaltmışlardır. Vergi muafiyetleri yalnızca sınırlı ölçüde azaltılmış ve devlet fosil yakıtlara yönelik sübvansiyonları sürdürmüştür.

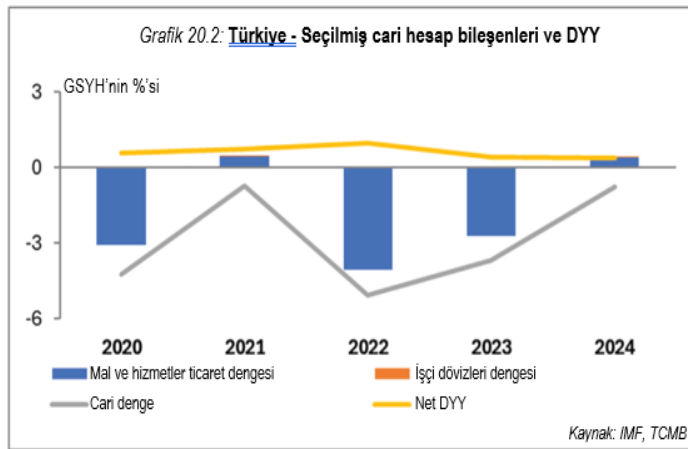
Makroekonomik istikrar

Yurt içi talebin zayıflamasıyla birlikte ekonomik büyüme yavaşlamıştır.

Reel gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH), 2023'teki %5,0 ve 2019–2023 dönemi beş yıllık ortalaması olan %5,1'e kıyasla, 2024'te %3,3 oranında büyümüştür. Hane halkı tüketimi ve yatırım büyümesi belirgin biçimde yavaşlarken, net ihracat büyük ölçüde ithalattaki düşüş nedeniyle reel GSYH büyümesine olumlu katkıda bulunmuştur. Ekonomik faaliyetler tarım ve inşaat sektörlerindeki güçlü seyrini sürdürürken sanayi sektöründe daralmış, hizmet sektöründe ise zayıflamıştır. Sıkı ekonomi politikaları yurt içi talebi sınırlandırmış ve büyüme hızı, 2025'in ilk çeyreğinde yıllık bazda %2,3'e kadar düşmüştür. Bununla birlikte, hane halkı tüketimi, yatırımlar ve stoklardaki artışın etkisiyle yurt içi talep ikinci çeyrekte bir miktar toparlanmış ve ekonomik büyümeyi %4,8'e taşımıştır. Türkiye'nin satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYH'si, 2023'te ulaştığı %72'lik zirve seviyesinden hafif bir düşüşle 2024'te AB ortalamasının %71'ine gerilemiştir.

Türkiye'nin dış dengesi güçlenmiş olmakla birlikte, kırılganlıklar varlığını korumaktadır.

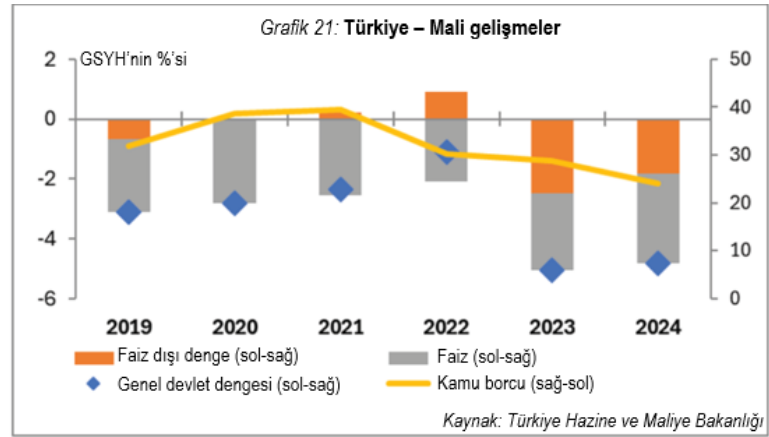

girişlerinin GSYH'ye oranı, 2024'te %1'in altında kalarak düşük seviyede seyretmiştir ve bu durum Türkiye'nin DYY çekme konusundaki kullanılmamış potansiyelini göstermektedir. Ülke risk primi azalmış, lira reel olarak değer kazanmış ve dış borç 2024'te GSYH'nin yaklaşık %38'ine gerilemiştir. İyileşen dış denge, Türkiye'nin geçen yılki ülke kredi notu artışında da belirleyici olmuştur. Ancak, ilkbaharda yaşanan iç siyasi gerilimler liranın değer kaybetmesine, ülke risk priminin artmasına ve büyük miktarda sermaye çıkışına neden olmuştur. Türkiye'nin 5 yıllık kredi temerrüt takası primi, Mart ortasında yaklaşık 250 baz puan seviyesindeyken Nisan ortasında 375 baz puana yükselmiştir. Ancak, Eylül'de 250 baz puanın altına düşerek son beş yılın en düşük seviyesine gerilemiştir.

Merkez Bankası, yüksek enflasyon ve iç finansal çalkantılarla mücadele ederek sıkı para politikası duruşunu sürdürmüştür. Merkez Bankası, 2024'ün büyük bir bölümünde politika faizini %50'de tutmuştur. Merkez Bankası, Aralık'ta (250 baz puan) faiz indirim döngüsüne başlamış; bunu Ocak ve Mart 2025'te yapılan iki faiz indirimi (her biri 250 baz puan) izlemiştir. Yetkililer, iç talebi

baskılamak ve enflasyonun düşüşünü desteklemek amacıyla bazı kredi kategorilerinin büyüme tavanlarını da sıkılaştırmıştır. Mart'ta İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tutuklanmasının piyasada yol açtığı dalgalanmaları kontrol altına almak ve döviz kuru oynaklığını azaltmak için Merkez Bankası, gecelik borç verme faizini 200 baz puan artırarak %46'ya yükseltmiş ve parasal aktarım mekanizmasını güçlendirmek, sıkı para politikası duruşunu desteklemek ve hem lira hem de döviz likiditesini yönetmek amacıyla makroihtiyati tedbirler almıştır. Merkez Bankası, Nisan'da politika duruşunu daha da sıkılaştırarak, 1 hafta vadeli repo ihale faiz oranını (temel politika faizi) %46'ya, gecelik borç verme faiz oranını %46'dan %49'a ve gecelik borçlanma faiz oranını %41'den %44,5'e yükseltmiştir. Temmuz'da Merkez Bankası faiz indirim sürecini yeniden başlatmış olsa da, para politikası duruşu sıkı kalmış ve Eylül'de temel politika faizi %40,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu para politikası duruşu, enflasyonun ve enflasyon beklentilerinin gerilemesine ve Merkez Bankasının döviz pozisyonunun kayda değer şekilde güçlenmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Ancak, yıllık enflasyon Ağustos'ta %33,0 ile yüksek seviyesini korumuştur. Piyasa katılımcılarının (önümüzdeki 12 ay için) enflasyon beklentileri %22,8'e gerilerken, reel sektör (%37,7) ve hane halkı (%54,1) beklentileri hâlâ çok yüksek seviyelerdedir.

Deprem sonrası yeniden inşa harcamalarının kademeli olarak azalmasıyla mali konsolidasyonda iyileşme sağlanmıştır. 2024 tahakkuk esaslı kamu açığı GSYH'nin %4,8'i olarak gerçekleşmiş olup revize edilen hedefle uyumlu olmakla birlikte, başlangıçta belirlenen bütçe planının önemli ölçüde altındadır. Deprem harcamalarının düşmesiyle birlikte açık bir önceki yıla göre azalmış olsa da, bu kalemler hariç tutulduğunda 2024'te temel bütçe açığı artmıştır. 2025 yılı merkezi yönetim bütçesi, bütçe açığını GSYH'nin %3,1'ine düşürmeyi hedeflemekte ve enflasyonla mücadeleyi desteklemekte olup bu düşüş ağırlıklı olarak deprem sonrası yeniden inşa harcamalarındaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Buna karşın, Eylül'de kabul edilen 2025-2028 orta vadeli ekonomik programı çerçevesinde bütçe açığı hedefi GSYH'nin %3,6'sına yükseltilmiş ve 2025 yılı bütçe açığı neredeyse sabit kalmıştır. Kamu borç stoku 2024'te, yüksek enflasyonun sağladığı güçlü payda etkisiyle GSYH'nin %24,0'üne gerilemiştir.

Yetkililer, enflasyonu düşürme taahhüdüne bağlı kalmış ve bunun için ağırlıklı olarak sıkı para politikası duruşuna güvenmiştir. 2025 ilkbaharında yaşanan finansal çalkantılara yanıt olarak, para politikası daha da sıkılaştırılmıştır. Temel politika faizi, cari enflasyon ve enflasyon beklentisinin önemli ölçüde üzerine çıkarılmış; makroihtiyati tedbirler ise finansman koşullarını ilave olarak sıkılaştırmıştır. Buna karşın, Eylül'de yapılan orta vadeli program güncellemesi ile birlikte mali konsolidasyon planları esnetilmiştir.

Ürün piyasalarının işleyişi

İş ortamı

Yetkililer, iş ortamını iyileştirmek için bazı sınırlı adımlar atmış olsalar da yetersiz şeffaflık ve öngörülebilirlik ile yüksek düzeydeki kayıt dışı ekonomi endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. Türkiye, Ocak 2025'te, yargı sisteminin etkinliğini artırmayı ve ihtisas mahkemelerinin rolünü güçlendirmeyi hedefleyen bir yargı reformu paketini kabul etmiştir. 2024'te kabul edilen iş ortamını iyileştirme eylem planının sonuçları, raporlama döneminde açıklanmamıştır. Temmuz 2025'te kabul edilen 2025 eylem planı, 39 eylemi kapsamakta ve veri korumaya, öncelikli olarak alternatif uyuşmazlık çözümü yoluyla yargının işleyişinin iyileştirilmesine, kamu alımlarında uluslararası standartlara uyum ile yeşil ve dijital dönüşüme yönelik önlemleri içermekte olup büyük ölçüde 12. Kalkınma Planı'nın

önlemlerini esas almaktadır. Türkiye, yeni mevzuatın hazırlanmasında ticari kuruluşlarla ve sosyal paydaşlarla sistematik bir istişare mekanizmasından hâlâ yoksundur. Alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları teşvik edilmiş olsa da ticaret alanındaki yargı süreçleri yavaştır ve ticaret mahkemelerindeki dava yükü yüksek seyretmektedir. Karmaşık iflas prosedürleri nedeniyle piyasadan çıkış maliyetli ve zaman alıcı olmaya devam etmektedir. Buna karşın, kötüleşen ekonomik koşullar nedeniyle, tasfiye edilen şirket sayısı 2023'e kıyasla %12,1 artarken, kapanan şirket sayısı %21,4 yükselmiştir. 2024'te yeni kurulan işletmelerin sayısı %10,2 azalmıştır. Öte yandan, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun kayyumluğu altındaki şirketlerin devri ve yönetimi hâlâ şeffaf şekilde yürütülmemektedir. Haziran 2025 itibarıyla Fon, Türkiye genelinde 42 ilde, toplam 328 milyar TL (8,3 milyar avro) aktif değere sahip ve 23.838 çalışanı olan 654 şirketi yönetmekteydi. Fikri mülkiyet haklarının uygulanmasındaki sorunlar devam etmektedir (bkz. *Fasıl 7 – Fikri Mülkiyet Hukuku*). Hükümet, kayıt dışı ekonomiyle mücadele eylem planını (2023-2025) uygulamaya devam etmiş olsa da performans göstergelerinin olmaması uygulamadaki ilerlemenin izlenmesini ve şeffaflığını engellemektedir. Kayıt dışı ekonominin ekonomideki payı hâlâ yapısal olarak yüksektir ve OECD ve AB ortalamalarının bir hayli üzerinde kalmaya devam etmektedir.

Devletin ürün piyasaları üzerindeki etkisi

Fiyat belirlemeye yönelik müdahaleler devam etmekte olup devlet desteklerinin şeffaflığı ve kontrolü hâlâ zayıftır. Yetkililer, çeşitli ithalat tarifesi kotalarını (örn. mısır için) ve ihracat kısıtlamalarını (örn. yumurta ve yağ için) uygulamaya koymuştur. Hane halklarını destekleme çabaları kapsamında, aylık 417 kWh'nin altında elektrik tüketen konutlar 1 Nisan 2025 tarihinden itibaren sübvansiyon almaktadır. Ayrıca, hükümet bu konutların doğalgaz tüketimi ile ilgili maliyetlerinin %65'ini üstlenmektedir. Düzenleyici makamlar, haksız fiyatlandırma ve stokçuluk iddialarını araştırmak üzere kapsamlı fiyat denetimlerine devam etmiştir. Uygulama mevzuatının ve işlevsel bir kurumsal çerçevenin bulunmaması nedeniyle Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun uygulanamamaktadır. Türkiye, Mayıs 2025'te stratejik sektörler, yeşil dönüşüme ve bölgesel kalkınmaya odaklanan yeni bir devlet desteği teşvik paketini kabul etmiştir. Türkiye henüz resmî olarak kapsamlı bir Devlet destekleri envanteri oluşturmamış veya tüm Devlet destekleri mekanizmalarını AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirmeye yönelik bir eylem planını uygulamaya koymamıştır (bkz. *Fasıl 15 – Rekabet Politikası*).

Özelleştirme ve yeniden yapılanma

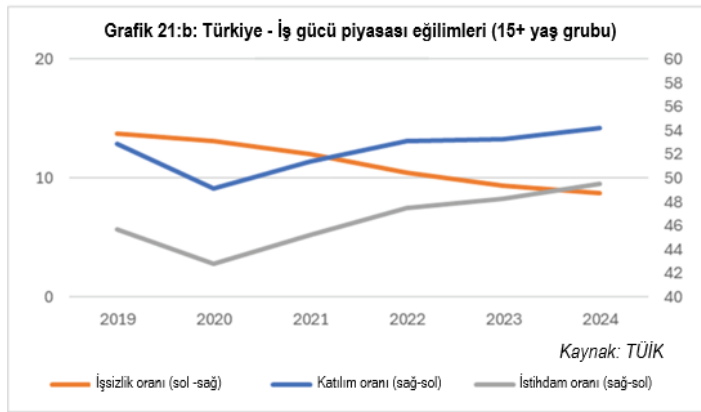
Özelleştirmenin kapsamı hâlâ sınırlıdır. Bunun nedeni kısmen, Türkiye'nin kamu iktisadi teşebbüslerinin birçoğunu zaten özelleştirmiş olmasıdır. Türkiye Varlık Fonu (TVF), finans (kamu bankaları, Borsa İstanbul ve konsolide kamu sigorta şirketleri dâhil), telekomünikasyon, petrokimya, gayrimenkul, madencilik ve demir/çelik, tarım ve ulaştırma/lojistik sektörlerindeki 31 şirketi kapsayan varlık portföyüne sahiptir. 2024 sonunda, TVF ilk Sukuk ihracatını tamamlamış ve Dubai Islamic Bank ile 150 milyon ABD doları değerinde bir İslami finansman anlaşması imzalamıştır; bu durum, Türkiye'nin İslami finans piyasalarına artan katılımını ortaya koymaktadır. TVF'nin toplam varlıkları, 2022'de 5,6 trilyon TL iken 2023'te değer bazında 9,4 trilyon TL'ye yükselse de varlıkların GSYH içindeki payı %37,3'ten %35,2'ye gerilemiştir.

Finans piyasalarının işleyişi

Bankacılık sektörü istikrarlı kalmaya devam etmiştir. Banka kredilerindeki daralma hızı yavaşlamış, Nisan itibarıyla reel kredi hacmi yeniden artış eğilimine girmiştir. Kredi faaliyetleri, kurumsal kredi ve konut kredisi segmentlerinde nispeten daha zayıf seyretmiştir. Yetkililer, karmaşık düzenleyici ortamı kademeli olarak sadeleştirmeye yönelik adımlar atmıştır. 2024'te, menkul kıymet tesisine ilişkin düzenleme yürürlükten kaldırılmış ve piyasa işleyişini bozucu diğer makroihtiyati tedbirlerin kademeli olarak kaldırılmasına yönelik ilave adımlar atılmıştır. Bununla birlikte, Temmuz 2025'te Merkez Bankası, Türk lirasını desteklemek amacıyla yeni bir makroihtiyati çerçeveyi uygulamaya koymuştur. 2023'te toplam mevduat stokunun dörtte birinden fazlasına ulaşarak zirveye çıkan kur korumalı mevduatların payı hızla azalmış ve Eylül 2025 itibarıyla %2'nin altına düşmüştür. Bu gelişmenin bir sonucu olarak, finansal sektörün başlıca kırılabilirlik kaynaklarından biri ortadan

kalkarken, Merkez Bankası Ağustos'ta söz konusu hesapların açılışını ve yenilenmesini sonlandırmıştır. Ticari bankaların sermaye yeterlilik oranı (2023'te %19,1), devam eden esneklik önlemlerinin olumlu etkisiyle 2024'te %19,7'ye yükselmiştir. Kârlılık ve sermaye miktarı, kamu bankalarında görece daha düşük seviyelerde kalmıştır. Takipteki kredilerin oranı, 2025 Temmuz itibarıyla %2,2 (kamu bankalarında %1,7) seviyesinde olup 2024'ün başlarından itibaren kademeli bir artış eğilimi göstermiştir. Merkez Bankası, 2024'te üst üste ikinci kez önemli miktarda zarar açıklamıştır. Yüksek enflasyon ve zayıf kredi faaliyetleri nedeniyle bankacılık sistemi varlıklarının GSYH'ye oranı, 2023'teki %87 seviyesinden 2024'te %73'e gerilemiştir. Yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sektörü varlıkları içindeki payı hafifçe gerileyerek %24.4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

İş gücü piyasasının işleyişi

İş gücü piyasasına ilişkin göstergeler daha da iyileşmiştir, ancak yapısal sorunlar varlığını sürdürmektedir. Türkiye'nin iş gücü piyasası güçlü bir görünüm sergilemeye devam etmiştir. İş gücüne katılım oranı (15 yaş ve üzeri) 2023'te ortalama %53,3 iken 2024'te %54,2'ye yükselmiş, Temmuz 2025'te ise %54,3 seviyesinde yüksek seyrini sürdürmüştür. İstihdam oranı da 2023'te ortalama %48,3 iken 2024'te %49,5'e, Temmuz 2025'te ise %49,8'e yükselmiştir. İşsizlik oranı daha da

gerileyerek Temmuz'da %8,3'e düşmüştür. Erkek ve kadın istihdam oranları arasındaki açık hâlen oldukça yüksektir (2024'te erkeklerdeki %66,9'a karşılık, kadınlarda %32,5), ayrıca kadın işsizlik oranı 2024'te %11,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bazı mesleklerdeki kısıtlamalar, geleneksel cinsiyet rolleri ve eğitimdeki cinsiyet eşitsizlikleri, kalite ve uygun maliyet bakımından sınırlı çocuk bakım olanakları (özellikle kırsal kesimde) ile beceri eksikliği nedeniyle kadınların iş gücüne katılımı hâla sınırlıdır. Bu kısıtlamaların aşılabilmesi için, uygun maliyetli bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve daha etkili aktif iş gücü piyasası programlarının uygulanması önemlidir. Zamana bağlı eksik istihdamın artmasıyla birlikte, atıl iş gücü oranı 2023'te %22,8 iken 2024'te %26,7'ye (kadınlarda %30,6'dan %35,3'e) yükselmiş, 2025'in ikinci çeyreğinde ise %31,6'ya (kadınlarda %40,1 ile şimdiye kadarki en yüksek seviyeye) ulaşmıştır. Gençler, iş gücü piyasasına girişte hâlen zorluklarla karşılaşmaktadır. Genç işsizlik oranı (15-24 yaş grubu), 2023'te %17,4 iken 2024'te %16,3'e gerilemiş, ancak Temmuz 2025'te yeniden %17,3'e yükselmiştir. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı, 2025'in ikinci çeyreğinde %22,1 seviyesinde sabit kalmıştır. Bölgesel iş gücü piyasası farklılıkları azalmaya devam etmiş, 2024'te iller bazında işsizlik oranları %4,0 ile %18,3 arasında değişmiştir. Enflasyonist baskıların azaltılması amacıyla, brüt asgari ücret 2024'te yalnızca bir kez artırılmış ve 2025 başında %30 oranında (enflasyon oranının altında) yeniden yükseltilmiştir.

2.3.2. Birlik içindeki rekabet baskısıyla ve piyasa güçleriyle baş edebilme kapasitesi

Eğitim ve inovasyon

Beşeri sermayenin geliştirilmesine yönelik çabalar sürerken, beceri uyumsuzlukları önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Eğitim harcamalarının GSYH içindeki payı, 2022'deki %3,9 seviyesinden 2023'te %4,3'e yükselmiştir. Kamu harcamaları, 2023'te GSYH'nin %3,6'sına ulaşarak 2022'ye kıyasla 0,5 puan artış göstermiştir. 2023-2024 eğitim-öğretim yılında, net okullaşma oranı ilköğretim düzeyinde ve kısmen ortaokul düzeyinde artış gösterirken, okul öncesi eğitimde bir miktar, lise ve yükseköğretim düzeylerinde ise belirgin bir düşüş kaydedilmiştir (bkz. Fesil 26 – Eğitim ve kültür). Beceri uyumsuzluklarının giderilmesi, ekonominin rekabet gücünün artırılmasında temel bir zorluk olmaya devam etmektedir. OECD tarafından yürütülen 2022 Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) araştırmasına göre, Türkiye'deki öğrencilerin matematik, okuduğunu anlama ve fen

alanlarındaki performansı OECD ortalamasının altındadır. Türkiye ayrıca Dünya Ekonomik Forumu tarafından açıklanan Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nde eğitime katılım düzeyi açısından zayıf performans göstermeye devam etmiş ve 2024'te 146 ülke arasında 127. sırada yer almıştır. Mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrencilerin oranı 2024'te 4 puan artarak %30,1'e yükselmiş olsa da, mesleki eğitim ve öğretimin (MEÖ) kalitesini ve erişilebilirliğini iyileştirmek için ilave önlemler alınması gerekmektedir.

İnovasyon performansı, iyileşme kaydedilmiş olsa da hâlâ AB ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamalarının GSYH'ye oranı, 2022'de %1,3'e geriledikten sonra 2023'te hafif bir artışla %1,4'e yükselmiştir. Ancak, AB ortalaması ile arasındaki %2,2'lik fark, hâlâ önemli düzeydedir. Ar-Ge'nin temel itici gücü olan özel sektör, 2022'ye kıyasla %3,7 puan artışla 2023'te Ar-Ge harcamalarının %65,1'ini oluşturmuştur. Türkiye Mart 2025'te, 2030'a kadar Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payını %2,2'ye çıkarmayı hedefleyen 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi'ni açıklamıştır. Küresel İnovasyon Endeksi 2024'te Türkiye, 133 ülke arasında 37. sırada yer almış ve son on yılda önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Ancak, Türkiye'nin inovasyon sisteminin performansı Avrupa'daki emsallerinin gerisinde kalmaktadır. Türkiye, 2024 itibarıyla AB ortalamasının %51,7'si düzeyindeki performansı ile gelişmekte olan bir inovasyon ülkesidir. 2024'te verilen patentlerin toplam sayısı 2023'e kıyasla %15,9 oranında artmış olup beş yıllık ortalamasına yakın bir seviyede gerçekleşmiştir. Türkiye'de verilen yerli patent sayısı 2024'te 2023'e kıyasla %33,7 oranında, uluslararası patent sayısı ise %9,8 oranında artmıştır.

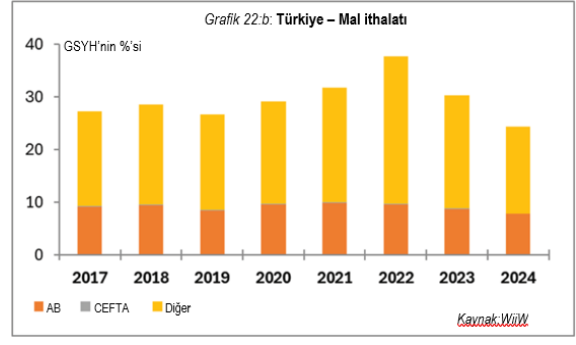
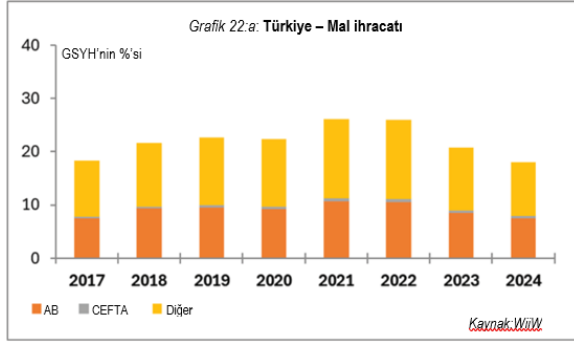
Fiziki sermaye ve altyapı kalitesi

Sıkı finansal koşullar nedeniyle yatırım faaliyetlerinde hafif bir yavaşlama görülmüştür. Toplam brüt sermaye oluşumunun GSYH'ye oranı 2023'e kıyasla 0,9 puan azalarak 2024'te %31 olarak kaydedilmiştir. Bu düşüş, özellikle makine ve teçhizat yatırımlarında belirgin olarak görülürken, inşaatın toplam yatırımlar içindeki payı 2024'te %45,2'ye yükselmiştir. Bu artışın büyük kısmı, Şubat 2023 depremlerinin ardından yürütülen yeniden inşa çalışmalarından ve kentsel dönüşüm planlarından kaynaklanmaktadır. Türkiye bölgesel bir enerji merkezi olma konusundaki iddialı hedefini korumakta ve sıvılaştırılmış doğal gaz ithalatı ile yeniden gazlaştırma kapasitesinin yanı sıra doğal gaz depolama kapasitesini arttırmak için büyük yatırımlar yapmaktadır. Yenilenebilir enerjinin payı artmaya devam etmiş ve Nisan 2025 itibarıyla faaliyetteki kurulu gücün %60'ına, 2024'teki enerji üretiminin %45'ine ulaşmıştır. Türkiye e-devlet hizmetlerinin kapsamını genişletmek, e-ticaret piyasalarını düzenlemek ve izlemek ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) dijitalleşmesini desteklemek suretiyle dijitalleşme sürecini hızlandırma çabalarını sürdürmektedir. Türkiye, en son e-devlet karşılaştırma raporunda (2022-2023) 35 ülke (AB, Avrupa Serbest Ticaret Birliği ve genişleme ülkeleri) arasında 10. sırada yer almakta olup %83'lük e-devlet olgunluğu genel skoru ile AB ortalamasının (%76) üzerindedir. İşletmelerde dijitalleşme çabaları devam etmiş, 2024'te şirketlerin %96'sının internet erişimine sahip olduğu kaydedilmiştir. Öte yandan, bireylerin özel kullanım amacıyla mal veya hizmet satın almak veya sipariş etmek için interneti kullanma oranı 2023'te %49,5 iken 2024'te %51,7'ye yükselmiştir.

Sektör ve işletme yapısı

Ekonomi, gelişmiş bir hizmet sektörü ve güçlü bir üretim altyapısı ile çeşitlilik göstermektedir. Hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı 2024'te %57,5'e yükselmiş olup 2023'e göre 3,2 puan artış göstermiştir. Sanayi sektörünün payı, 2023'te %22,8 iken 2024'te %19,7'ye gerilemiştir. Büyük ölçüde deprem sonrası yeniden inşa faaliyetlerinin etkisiyle inşaat sektörünün GSYH içindeki payı 2023'te %5,4 iken 2024'te %5,8'e yükselmiş, ancak 2019 öncesi seviyelerinin oldukça altında kalmıştır. Verimlilik sorunlarıyla karşı karşıya olan tarım sektörünün GSYH içindeki payı 2024'te daha da azalarak %5,8'e gerilemiştir. KOBİ'ler ekonominin belkemiğini oluşturmakta olup 2023'te istihdamın %70,5'ini, toplam katma değerin ise %40,1'ini oluşturmuştur; bu oran, 2022'ye kıyasla yaklaşık 4 puan artış göstermiştir. 2023'te, imalat sektöründeki KOBİ'lerin yaklaşık %55,6'sı düşük teknoloji sektörlerinde faaliyet göstermiştir. Türkiye, KOBİ'leri hedef alan çeşitli ekonomik destek programlarını uygulamaya devam etmiştir; ancak uzun vadeli finansmana erişim ve maliyeti bir sorun olarak devam etmektedir.

AB ile ekonomik bütünleşme ve fiyat rekabet gücü

AB ile ekonomik bütünleşme yüksektir. AB Türkiye'nin en büyük ticaret ortağıdır, Türkiye AB'nin en büyük beşinci ticaret ortağıdır ve AB'nin AB dışı ülkelerle yaptığı toplam mal ticaretinin 2023'te %4,1'ini temsil ederken, 2024'te %4,2'sini temsil etmiştir. Türkiye'nin mal ihracatında AB'nin payı 2023'te %40,8 iken 2024'te %41,4'e yükselmiştir. Türkiye'nin AB menşeli mal ithalatının payı 2023'te %29,3'ten 2024'te %32,1'e yükselerek artış göstermiş olsa da hâlâ uzun vadeli ortalamasının altındadır. Türkiye'nin mal ihracatında Rusya'nın payı, 2023'teki tarihi %4,3 seviyesinden düşerek 2024'te %3,3'e gerilemiştir. Rusya'dan yapılan mal ithalatının nominal değeri, uluslararası enerji fiyatlarındaki düşüşün etkisiyle 2024'te azalmış olsa da, Rusya'nın toplam mal ithalatındaki payı %12,8 ile önemli düzeyde kalmaya devam etmiştir.

Türkiye'ye doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerinde AB'nin payı 2024'te %55 olmuştur. Ticari açıklık, mal ve hizmet ihracatı ve ithalatı deflatörlerinin düşmesi nedeniyle 2024'te önemli ölçüde gerileyerek %55 seviyesinde kaydedilmiştir. Türkiye, AB ile ticaretin önündeki engellerden bazılarını kaldırmak üzere adımlar atarak 2021 başında 26 olan engel sayısını 2025 başlarında 14'e düşürmüştür.

2.4. KAMU ALIMLARI, İSTATİSTİK, MALİ KONTROL

Fasıl 5: Kamu Alımları

AB kuralları, tüm Üye Devletlerde kamu sektörünün mal ve hizmet alımlarının ayrımcılık yapılmaksızın ve eşit muamele temelinde AB şirketlerinin tamamına açık ve şeffaf olmasını temin eder.

Kurumsal yapılanma ve mevzuat uyumu

Kamu alımlarına ilişkin **yasal çerçeve** AB müktesebatıyla kısmen uyumludur. Mallar yurt içinde üretilmiyorsa ihale makamlarının telafi edici önlem talep etmesine imkân veren zorunlu yerli fiyat avantajı ve *offset* uygulamaları da dâhil olmak üzere ayrımcı uygulamaları içeren mevzuata ilişkin endişeler devam etmektedir. Kamu-özel sektör ortaklıkları yoluyla gerçekleştirilen büyük altyapı projeleri sıklıkla kamu alımları kurallarından muaf tutulmaktadır. AB müktesebatıyla uyumlu olmayan istisnalar 2024'te artmaya devam etmiştir; bu durum kamu alımları kurallarının kapsamını daraltmaktadır. Mevzuat, ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının belirli mal ve hizmetleri Devlet Malzeme Ofisinden almasını zorunlu kılarak Türkiye'nin istisna kapsamını daha fazla genişletmesine imkân tanımaktadır. Sektöre özgü kanunlar şeffaflığı kısıtlamaya devam etmektedir.

Kamu-özel sektör ortaklığı faaliyetlerinin koordinasyonunu, gözetimini ve izlenmesini kapsayan tek bir çerçeve hâlâ bulunmamaktadır.

Türkiye'nin Orta Vadeli Ekonomik Programı (2025-2027) ve Kalkınma Planı (2024-2028), kamu alımları yoluyla yerli üretimi ve teknoloji transferini teşvik etmeyi, yerli ürünlere yönelerek dış ticaret açığını azaltmayı amaçlamaktadır.

Kamu İhale Kurumu (KİK) bünyesindeki Kamu İhale Kurulunun işlevsel bağımsızlığının sağlanması için kurumsal çerçevenin halen daha fazla güçlendirilmesi gerekmektedir. Adayların eğitim durumlarına ve sektördeki deneyimlerine bakılmaksızın, Cumhurbaşkanı'nın başkanı ve üyeleri

doğrudan atama yetkisine sahip olması, kurulun işlevsel bağımsızlığını hâlâ zedeleme potansiyeline sahiptir.

Uygulama ve yürütme kapasitesi

2024'te Türkiye'nin **kamu alımları piyasası** değer bakımından büyümesine rağmen, GSYH'nin içindeki payı, 2023'teki %6,1'den %5,6'ya bir miktar gerilemiştir. Kamu İhale Kurumu, Ağustos 2025'ten itibaren, Elektronik Kamu Alımları Platformu'nun (EKAP) kapsamını, ihalelerin, doğrudan tedariklerin ve ilgili sözleşmelerin elektronik ortamda yürütülmesini sağlayacak şekilde genişletmiştir. Bununla birlikte, 2024'te, ihalelerin değeri ve sayısı bakımından toplam ihalelerin sırasıyla %31,26 ve %43,79'una tekabül eden (2023'teki %30,13 ve %43,27'ye kıyasla) pazarlık usulünün aşırı bir şekilde kullanılmasına devam edilmiştir. Sınırlı rekabetin olduğu ihaleler hariç tutulduğunda (belli istekliler arasındaki ihale usulleri, pazarlık usulünün kullanıldığı ihaleler, istisnalar ve doğrudan ihaleler gibi), kamu alımları piyasasının yalnızca %39,7'si (değer olarak) adil rekabete açıktır. Ayrıca, uluslararası ihalelerde yerli fiyat avantajı uygulaması, değer ve sayı olarak sırasıyla %54,39 ve %41,62'ye yükselmiştir (2023'te sırasıyla %48,68 ve %40,35). Bu uygulamanın yaygın olarak kullanılması, kamu ihalelerinde siyasi etki olduğu yönünde iddialara yol açmaktadır. Alım sürecinde dürüstlüğe ilişkin olası sorunları saptayan bir risk göstergesi sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kamu alımı süreçlerini yönetme kapasitesi ile ilgili olarak, Kamu İhale Kurumunun 322 personeli bulunmaktadır. İhale kararlarının izlenmesi ve uygulanması hâlâ tatmin edici düzeydedir. Kamu İhale Kurumu, performans ölçümü için altı ayda bir istatistik yayımlamaktadır. Sözleşme makamlarına yönelik olarak, toplam 6.359 kişinin katıldığı eğitimler düzenlemiştir (2023'te bu rakam 5.287'dir)

Dürüstlük ve çıkar çatışması kuralları da dâhil olmak üzere, **yolsuzluk** ve hileli uygulamaların tespit edilip **önlenmesini** sağlayan mekanizmalar hâlâ bulunmaktadır.

Şikâyetlerin etkili şekilde incelenmesi sistemi

Hukuk yollarına başvurma hakkı Anayasa'da güvence altına alınmaktadır ve Kamu İhale Kanunu, şikâyetlerin ele alınması bakımından kurumsal bir çerçeve ve sistem oluşturmaktadır. Ancak, sistemin AB Şikâyetlerin İncelenmesi Direktifleri ile daha fazla uyumlaştırılması gerekmektedir. Atanma politikası ve Kamu İhale Kurulunun, KİK'in bir parçası olması endişe unsurudur. Kamu İhale Kurumundan ayrı olarak, tamamen bağımsız bir Kamu Alımları İnceleme Kurulu oluşturulması ve Kurul üyelerinin bağımsızlığının sağlanması hâlâ önceliklidir. Kamu İhale Kuruluna, 2023'teki 1.626 şikâyet başvurusuna (%2,2) kıyasla, 2024'te 1.924 şikâyet başvurusu (ihalelerin %2,96'sı) gelmiştir.

Fasıl 18: İstatistik

Avrupa istatistikleri, Avrupa İstatistikleri Tüzüğü'nde belirtilen mesleki bağımsızlık, tarafsızlık, güvenilirlik, erişilebilirlik ve istatistiki gizlilik gibi, ilkeler ve kalite kriterleri doğrultusunda AB Üye Devletleri tarafından geliştirilmekte, üretilmekte ve yayılmaktadır. İstatistiki bilginin yöntemi, üretimi ve yayımlanması konularına ilişkin ortak kurallar bulunmakta olup bu kurallar, istatistik alanındaki AB müktesebatını oluşturan sektörel mevzuatta daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

İstatistiki altyapı konusunda, Türkiye'nin istatistik mevzuatı, Avrupa standartlarına ve Avrupa İstatistikleri Uygulama Esaslarına dayanmaktadır. İstatistik Konseyinin üye ve temsilci kuruluş sayısı mevzuat değişikliğiyle artırılmıştır. TÜİK'in güvenilirliğine ve kamuoyunun önemli makroekonomik istatistiklere olan güveninin azalmasına yönelik endişeler devam etmektedir. Kurumda, TÜİK başkanının atanmasına ilişkin profesyonel kriterler de dâhil olmak üzere şeffaf atama ve görevden ihraç prosedürleri hâlâ mevcut değildir. Türkiye, kamu kuruluşlarının idari kayıtlarının kullanımını daha fazla iyileştirmiş ve TÜİK ile diğer veri sağlayıcılar arasındaki işbirliğini güçlendirmeye devam etmiştir. Ancak, yayımlanamaz olarak işaretlenen önemli sayıda veri bulunmaktadır.

Kayıtlara ve sınıflandırmalara ilişkin olarak, istatistik ofisindeki kayıtlar düzenli olarak güncellenmektedir. Ana sınıflandırmalar, AB müktesebatıyla uyumludur.

Makroekonomik istatistikler konusunda, Türkiye, zamanlılık ve verilerin sağlanması bakımından ulusal hesapların uyum düzeyini iyileştirmiştir ancak veri raporlamasında kalan eksiklikleri tamamlamak için daha fazla çaba gerekmektedir. Türkiye, 2009-2023 finans dışı sektör hesaplarına dair verileri iletmiştir. TÜİK, 2024 için bölgesel hesapları sağlamıştır ancak göstergelerin kapsamı açısından hâlâ iyileştirmeye açık alanlar bulunmaktadır. Gayrisafi Milli Gelir (GSMG) konusunda Türkiye, GSMG hesaplamalarını Avrupa Hesaplar Sistemi (ESA 2010) ile tam uyumlu hâle getirmeye yönelik çabalarını sürdürmüştür fakat hesaplanan emsal kira bedelleri ve kapsamlılık tamlığı gibi bazı metodolojik iyileştirmelere hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır. GSMG envanteri Eurostat'ın Envanter Rehberi'yle tam olarak uyumlu değildir ve verilerin iletimi her zaman zamanında gerçekleşmemektedir. Türkiye, aşırı açık prosedürü verilerinin (EDP) iletiminde kaliteyi ve zamanlamayı iyileştirmeye devam etmiştir ancak aşırı açık prosedürü bildirimlerinin ve kamu maliyesi istatistiklerinin iletilmesinde kapsamlılık tamlığı sağlanırken, metodolojik sorunların ele alınması için ilave çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, 2024'te ilk kez üç aylık genel devlet borç verilerini iletmiş olup arz, kullanım ve girdi-çıktı tablolarını göndermemiştir. Türkiye, uluslararası mal ticareti alanında iyi kalitede istatistik üretmektedir. Türkiye, 2022 ve 2023 yıllarına ait uluslararası hizmet ticareti istatistiklerini göndermiş olup veri kümesinin zamanlaması ve tamlığı konusunda iyileştirmeler yapması gerekmektedir. Türkiye aylık ödemeler dengesi verileri sunmamaktadır; uluslararası yatırım pozisyonları ve doğrudan yabancı yatırım istatistikleri alanlarında veri eksiklikleri devam etmektedir. TÜİK, 2025'te harmonize tüketici fiyat endekslerini sunmaya başlamıştır.

İş istatistikleri konusunda TÜİK, özellikle veri kalitesi ve tamlık bakımından, kısa dönemli iş istatistiklerine ilişkin yeni gerekliliklerle uyum sağlanmasında ilerleme kaydetmiştir. Eurostat, Ocak 2017'den bu yana inşaat sektöründe aylık üretim endeksi almaktadır. Ar-Ge istatistikleri ile demir yolu ve deniz yolu taşımacılığı ve bölgesel taşımacılık istatistiklerinde uyum düzeyi yüksektir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin yıllık anketler, AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur.

Sosyal istatistikler, AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur. TÜİK, iş gücü anketine ait çeyreklik verileri iletmeye devam etmiştir. Aylık işsizlik verilerinin iletilmesinin düzenliliğini ve zamanlamasını iyileştirmiştir ancak hâlâ iyileştirilmesi gereken alanlar bulunmaktadır. Türkiye, demografik ve uluslararası göç istatistiklerinin bir kısmını iletmektedir ancak AB müktesebatına uygun olarak iltica ve yönetilen göç istatistiklerini toplamamaktadır.

Tarım istatistikleri konusunda, tarım sayımı uygulaması devam etmektedir. Sayım sonucunda entegre çiftlik istatistiklerinin tamamlanması beklenmektedir. Tarım ürünlerinin ve hayvansal ürünlerin büyük bir kısmına ilişkin istatistikler mevcut olup Eurostat'a gönderilmiştir. Hububat ve yağlı tohum ürün hesapları da Eurostat'a iletilmektedir. Tarımsal ekonomik hesaplar, AB müktesebatıyla hâlâ tam olarak uyumlu değildir.

Aylık ve yıllık **enerji istatistikleri** ve enerji fiyatı verileri düzenli olarak gönderilmektedir. Türkiye, **çevre istatistiklerinin** çoğunu üretmektedir. Atıkların geri dönüştürülmesi istatistikleri konusunda daha fazla ilerlemeye hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır.

Fasıl 32: Mali Kontrol

AB, gelir ve harcamaların sağlam mali yönetimini geliştirmek, yönetsel hesap verebilirliği ve kamu fonlarının dış denetimini artırmak amacıyla ulusal yönetim sistemlerinin reformunu teşvik etmektedir. Mali kontrol kuralları, AB fonlarının yönetiminde dolandırıcılığa karşı AB'nin mali çıkarlarını ve sahteciliğe karşı avroyu daha fazla korumaktadır.

Kamu İç Mali Kontrolü

Stratejik çerçeve kısmen mevcuttur. Türkiye'nin kamu yönetimi reformu ve kamu mali yönetimi için tutarlı bir stratejik çerçevesi bulunmamaktadır. Benzer şekilde, Kamu İç Mali Kontrol Politika Belgesi 2013'ten bu yana güncellenmemektedir. Çeşitli planlama belgeleri ve stratejilerindeki tutarsızlıklar ile düzenli izleme ve raporlama konusundaki koordinasyon eksikliği, hem kamu mali yönetimi çerçevesinin hem de politika belgelerinde yer alan stratejilerin güvenilirliğini zedelemektedir.

Türkiye, **yönetsel hesap verebilirlik** ve yetki devri unsurlarını sonuç odaklı bir performans yönetim

sistemi ile birleştiren tek tip bir idari yönetim yapısına sahiptir. Tüm kamu kurumları, mali kontrolün unsurlarını da tanımlayan Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYK) ile yönetilmektedir. Mevzuatın, raporlama yapıları, karar alma yetkisinin devredilmesi ve iç kontrol işlemleri dâhil olmak üzere yönetsel hesap verebilirliğin uyumlaştırılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir

İç kontrol, KMYK ile düzenlenmekte olup uluslararası standartlarla büyük ölçüde uyumludur. Ancak kapasite ve sahiplenme sorunları iç kontrol sistemlerinin uygulanmasını engellemeye devam etmektedir. Usulsüzlük vakalarının izlenmesi ve raporlamasının yanı sıra risk yönetimi uygulamalarının daha fazla iyileştirilmesi gerekmektedir. Yerel idarelerin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin Türkiye'nin tek hazine hesabı kapsamına alınmasına yönelik endişeler devam etmektedir.

KMYK Kanunu, **iç denetim** uygulamalarını uluslararası standartlara uygun olarak düzenlemektedir. Ancak iç denetimin amacı, yetkisi ve sorumluluğu, Bakanlıklarda iç denetim birimlerinin bulunmasına yönelik yasal bir zorunluluk olmaması nedeniyle sekteye uğramaya devam etmektedir. Ayrıca iç denetim birimi amirlerinin statüsünün yasal hâle gelmesi, iç denetçi sayısının artırılması ve ilgili kılavuzların güncellenmesi gerekmektedir. Mutabık kalınan iç denetim tavsiyelerinin uygulanmasını sağlayacak sistematik bir izleme prosedürü bulunmamaktadır. Mevzuatta ve uygulamada iç denetim ve teftiş kuruluşları arasında muğlaklık olması, iç denetim fonksiyonunun etkililiğine zarar vermektedir.

İç Denetim Koordinasyon Kurulu, iç denetimden sorumlu merkezi uyumlaştırma birimi iken, Hazine ve Maliye Bakanlığı Kamu Mali Yönetim ve Dönüşüm Genel Müdürlüğü, mali yönetim ve kontrolden sorumlu merkezi uyumlaştırma birimidir. Bağımsızlığını sağlamak ve görevini yerine getirebilmesini teminen kapasitesini, organizasyon yapısını ve kaynaklarını iyileştirmek için daha fazla adım atılmalıdır.

Dış denetim

Anayasal ve yasal çerçeve Sayıştayın bağımsızlığını teminat altına almaktadır. Cumhurbaşkanı'nın başkanlık ettiği ve Sayıştayın doğrudan denetimine tam olarak tabi olmayan Türkiye Varlık Fonunun (TVF) mali disiplinine, şeffaflığına ve hesap verebilirliğine ilişkin endişeler devam etmektedir. TVF, bağımsız bir denetim firması ve Cumhurbaşkanı tarafından atanan Devlet Denetleme Kurulu tarafından denetlenmektedir. Ancak Sayıştay'ın, TVF portföyünde bulunan tüm şirketleri denetlemesine izin verilmemektedir. TVF işlemleriyle ilgili denetim raporları kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Afet sonrası toparlanma çalışmaları için tahsis edilen fonları yönetmek üzere 2023'te oluşturulan Afet Yeniden İmar Fonu henüz faal değildir ve genel bütçe ve Sayıştay denetimi kapsamına alınmamıştır.

Sayıştay Kanunu, Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Örgütü standartlarıyla uyumludur. Kanun, Sayıştaya oldukça geniş kapsamlı bir denetim yetkisi sağlamakta ve sorumluluklarını yerine getirmede tam takdir yetkisi vermektedir. Sayıştay, genel uygunluk bildiriminin yanı sıra, Meclise yılda dört denetim raporu sunmaktadır. Ancak Sayıştay raporları, Meclis tarafından yalnızca bütçe görüşmeleri esnasında değerlendirilmektedir.

Denetim çalışmalarının etkisine ilişkin olarak, Sayıştay raporları, kamu iktisadi teşebbüslerine ilişkin raporlar hariç olmak üzere her yıl elektronik ortamda yayımlanmaktadır. Sayıştay denetim bulgularına, tavsiyelerine ve kamu kurumlarının performansına ilişkin parlamento denetiminin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Mutabık kalınan iç denetim tavsiyelerinin denetlenen kuruluşlar tarafından zamanında ve sistematik bir şekilde uygulanmasını sağlayacak etkili bir izleme prosedürü bulunmamaktadır. Bütçe ve denetim konularının ayrı ayrı tartışılmasına ihtiyaç vardır.

AB'nin mali çıkarlarının korunması

Türkiye'nin, mevzuatını, ceza hukuku yoluyla AB'nin mali çıkarlarını etkileyen Dolandırıcılıkla Mücadele hakkında AB Direktifi ile tam uyumlu hâle getirmesi gerekmele birlikte, AB müktesebatıyla uyum hâlâ iyi bir düzeydedir. 2019'da Devlet Denetleme Kurulu, **dolandırıcılıkla mücadele koordinasyon birimi** olarak belirlenmiştir. Ulusal bir dolandırıcılıkla mücadele stratejisi bulunmamaktadır. Türkiye, geçtiğimiz yıl Çevrim içi Usulsüzlük Yönetim Sistemi üzerinden Komisyona 203 vaka bildirmiştir. Türkiye, **Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi** ile iyi bir işbirliği içerisinde ve Türkiye'nin, soruşturmaların ve usulsüzlüklerin raporlanmasının koordinasyonuna

ilişkin performansını geliştirmeye devam etmesi gerekmektedir.

Avronun sahteciliğe karşı korunması

Türkiye'nin bu alanda AB müktesebatıyla uyum düzeyi yüksektir. Avro banknotları da dâhil olmak üzere sahte paranın teknik analizi merkez bankasında özel bir birim tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü de madeni avrolar dâhil olmak üzere sahte madeni paraların teknik analizini gerçekleştirmektedir. Sahte paraları piyasadan çekmeyen finansal kuruluşlara mali cezalar uygulanmaktadır.

3. İYİ KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ

Kıbrıs

Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımayı ve bu ülke ile işbirliği yapmayı reddetmeye devam etmiştir. AB Zirvesinin ve Komisyonun müteaddit çağrılarına rağmen Türkiye, Avrupa Topluluğu ve Topluluğa Üye Devletler tarafından 21 Eylül 2005 tarihinde yapılan Bildiri'de ve Aralık 2006 ile Aralık 2015 tarihli olanlar da dâhil, Konsey ve Zirve sonuçlarında belirlenen yükümlülüklerini hâlâ yerine getirmemiştir. Türkiye, Ortaklık Anlaşması'na Ek Protokol'ün tam olarak ve ayrımcılık yapmaksızın uygulanmasını sağlama yükümlülüğünü yerine getirmemiş olup Kıbrıs Cumhuriyeti ile doğrudan taşımacılık bağlantılarındaki kısıtlamalar da dâhil, malların serbest dolaşımı önündeki tüm engelleri kaldırmamıştır. Türkiye, terörizm dâhil güvenlikle ilgili meselelerde Kıbrıs Cumhuriyeti ile işbirliği yapmayı da reddetmiştir. Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, aralarında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) de bulunduğu çeşitli uluslararası kuruluşlara katılım başvurularını veto etmeye devam etmiştir.

Raporlama döneminde Türkiye, Doğu Akdeniz'de herhangi bir izinsiz sondaj faaliyetinde bulunmamıştır. AB, kendi çıkarları ile Üye Devletlerin çıkarlarını savunma ve bölgesel istikrarı muhafaza etme konusundaki taahhüdünü sürdürmektedir. Kasım 2024'te, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki izinsiz sondaj faaliyetlerine yanıt niteliğindeki kısıtlayıcı tedbirler çerçevesinin beşinci defa yıllık gözden geçirilmesinin ardından, AB Zirvesi, kısıtlayıcı tedbirleri 30 Kasım 2025 tarihine kadar bir yıl daha uzatmıştır. Hâlihazırda bir şahıs, yaptırımlara tabidir.

Türkiye'nin, Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarındaki askerî tatbikatları devam etmiştir. Uçuş Malumat Bölgesi'nde ve Kıbrıs Cumhuriyeti ulusal hava sahasında Türkiye'nin insansız hava araçları tarafından gerçekleştirilen uçuşlar hız kesmeden devam etmiştir. Türkiye, Geçitkale'deki askerî amaçlı insansız hava aracı üssünü ve İskele Boğazı'ndaki deniz üssünü geliştirmeye devam etmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs balıkçı gemilerine yönelik tacizleri ve yasa dışı, kayıt dışı ve kural dışı balıkçılık faaliyetleri hakkında raporlar gelmeye devam etmiştir.

Türkiye, Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün (UNFICYP) görev süresinin Kıbrıs Türk toplumunun rızası alınmaksızın uzatılmasına ilişkin BM Güvenlik Konseyi kararını tekrar eleştirmiş ve BM Barış Gücü'nü yanlışlıkla suçlamıştır. BM Barış Gücü'ne verilen yetki, Kıbrıs adasının tamamını kapsamaktadır ve BM Barış Gücü'nün hareket özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, barış gücü operasyonlarında görev yapan BM personelinin emniyeti ve güvenliği açısından ciddi riskler oluşturabilir.

Uluslararası düzeyde kınamalara ve BMGK'nın 550 (1984) sayılı Kararı'nda öngörüldüğü üzere eski mukimleri dışındaki kişilerin Maraş'ın herhangi bir bölgesine yerleşmesi kabul edilemez olmasına rağmen Türkiye, Kapalı Maraş'ın tamamını açmaya yönelik eylemlerini geri almamış, böylece sahadaki oldubittiye desteklemiştir. 2022'de BM Barış Gücü'nün Kapalı Maraş bölgesindeki faaliyetlerine getirilen kısıtlamalar uygulanmaya devam etmiştir; bu durum BMGK'nın 789 (1992) sayılı Kararı'nın ihlali niteliğinde olup BM Barış Gücü'nün yetkisine uygun olarak görevlerini yerine getirme kabiliyetini zorlaştırmaktadır. 19 Temmuz 2025 tarihinde, beş Kıbrıslı Rum, hükümetin kontrolü dışındaki bölgelerdeki mülklerini ziyaret ederken gözaltına alınmış, tutuklanmış ve haklarında kovuşturma başlatılmıştır.

Kasım 2024'te, Türkiye ve Kıbrıs Cumhurbaşkanları Budapeşte'de düzenlenen Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi marjında kısa bir görüşme gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı, Cenevre'de ve New York'ta Kıbrıs konusunda düzenlenen gayriresmî toplantılara da katılmıştır. Bu toplantılar, BM Genel Sekreteri (BMGS) tarafından, iki Kıbrıslı lider ve Garantör Güçlerin (Yunanistan, Türkiye ve BK) üst düzey temsilcilerinin de dâhil olduğu daha geniş bir formatta düzenlenmiştir. Söz konusu toplantılar, Ekim 2024'te New York'ta BMGS'nin iki Kıbrıslı liderle düzenlediği gayriresmî toplantının ardından gerçekleşmiştir. Cenevre'de katılımcılar, diğer hususların yanı sıra, BMGS tarafından Şahsi Temsilci'nin yeniden atanmasını kabul etmişlerdir. Bu toplantılar sırasında, Türkiye Dışişleri Bakanı ileriye dönük diyalogu devam ettirmeyi ve güvenin inşasını amaçlayan girişimleri sürdürme taahhüdünü dile getirmiştir. Eylül 2025'te, BMGS ile Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumlarının liderlerinin katılımıyla Kıbrıs meselesi üzerine New York'ta üçlü bir toplantı da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, iki kesimli, iki toplumlu bir federasyon arayışındaki herhangi bir sürecin başarılı olamayacağını belirterek, ilgili BMGK kararlarına aykırı bir şekilde Kıbrıs'ta "iki devletli çözüm"ü savunmaya devam etmiştir. Uluslararası alanda tanınmayan, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti", Kasım 2022'den bu yana Türk Devletleri Teşkilatı'na gözlemci olarak katılmaktadır. AB, ilgili BMGK Kararları uyarınca bir uluslararası hukuk süjesi olarak yalnızca Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımaktadır ve Kıbrıslı Türklerin ayrılıkçı oluşumunun uluslararası alanda tanınmasını herhangi bir şekilde kolaylaştıran veya bunu destekleyen her türlü eylemin, resmî çözüm görüşmelerinin BM himayesinde yürütülmesini sağlamaya yönelik çabalara ciddi şekilde zarar vereceğini vurgulamıştır.

AB, ilgili BMGK Kararları uyarınca ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler ile AB müktesebatı doğrultusunda, Kıbrıs meselesinin BM çerçevesinde kapsamlı çözümüne tam bağlılığını sürdürmektedir. AB, son olarak Aralık 2024 tarihli AB Zirvesi Sonuçlarında, BM öncülüğündeki sürecin tüm aşamalarını, tasarrufunda bulunan uygun tüm araçlarla destekleme konusunda aktif bir rol oynamaya hazır olduğunu ifade etmiştir. AB, AB-Türkiye işbirliğinin daha da güçlendirilmesi bakımından Kıbrıs'ta çözüm görüşmelerinin yeniden başlatılmasına ve ilerletilmesine özel önem atfetmektedir. AB, Aralık 2024'te BMGS'nin çözüm görüşmelerinin yeniden başlatılması için attığı adımları ve Mayıs 2025'te BMGS'nin Kıbrıs Şahsi Temsilcisi'nin yeniden atanmasını memnuniyetle karşılamıştır. Mayıs 2025'te Avrupa Komisyonu bir Kıbrıs Özel Temsilcisi atamıştır.

Müzakere Çerçeve Belgesi'nde ve Konsey bildirimlerinde vurgulandığı üzere Türkiye'nin, Kıbrıs meselesine, ilgili BMGK Kararları uyarınca ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler ile AB müktesebatı doğrultusunda, BM çerçevesinde adil, kapsamlı ve uygulanabilir bir çözüm bulunmasına yönelik müzakereleri aktif biçimde desteklemesi beklenmektedir. Türkiye'nin, ilgili BMGK Kararları doğrultusunda, dış veçheleri de dâhil olmak üzere Kıbrıs meselesinin BM öncülüğündeki çözüm görüşmelerine ilişkin taahhüdünü bir kez daha teyit etmesi önem arz etmektedir. Adada gerilimi artırabilecek ve görüşmelerin yeniden başlatılmasını engelleyebilecek tek taraflı eylemlerde bulunulmamalıdır. Maraş konusunda, Türkiye, 20 Temmuz 2021 tarihinde ilan edilen tek taraflı eylemler ile Ekim 2020'den bu yana atılan ve ilgili BMGK Kararları ile çelişen tüm adımları derhal geri almalıdır. AB, Maraş'ın statüsünün önemini vurgulamakta ve BMGK Kararlarına (özellikle 550, 789 ve 1251 sayılı Kararlar) tam uyum çağrısında bulunmaktadır.

Sınır ihtilaflarının barışçıl çözümü

Türkiye ile Yunanistan arasındaki olumlu hava ve yeniden yakınlaşma devam etmiştir. Bir dizi bakanlar toplantısının yanı sıra, Yunanistan Başbakanı ve Türkiye Cumhurbaşkanı Eylül 2024'te New York'ta BM Genel Kurulu sırasında, Kasım 2024'te Budapeşte'de Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi sırasında ve Haziran 2025'te Lahey'de NATO Zirvesi sırasında bir araya gelmiştir. 20 Ekim 2025 tarihinde, iki Dışişleri Bakanı Lüksemburg'da düzenlenen Bölgeler arası Güvenlik ve Bağlantısallık Bakanlar Toplantısı marjında bir araya gelmiştir.

İki lider tarafından imzalanan Aralık 2023 Dostane İlişkiler ve İyi Komşuluk Hakkında Atina Bildirgesi temelinde, Türk ve Yunan heyetleri askeri güven artırıcı tedbirleri görüşmek üzere birkaç kez bir araya gelmiş ve her iki ülkenin sahil güvenlik makamları arasında ayrıca toplantılar yapılmıştır. Dışişleri

Bakan Yardımcıları düzeyinde son siyasi diyalog turu 12 Haziran'da Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Yunanistan ile Türkiye arasındaki halklar arası temasları teşvik etmek amacıyla Türk vatandaşlarının 12 Yunan adasını ziyaret etmelerine yönelik kısa süreli turist ziyaret programı uygulaması uzatılmıştır. Olumlu atmosfere ve devam eden diyaloga rağmen, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge konularına ilişkin çözülmemiş anlaşmazlık ikili ilişkileri etkilemeye devam etmiştir. Türkiye, Ege Denizi'nde Yunanistan ile işbirliği yapmaya hazır olduğunu açıklarken, Nisan 2025'te Yunanistan'ın ilgili Direktif⁸ uyarınca hazırlaması ve uygulaması gereken Yunanistan Deniz Mekansal Planlaması'nın yayımlanmasını reddetmiştir. Haziran 2025'te Türkiye, kendi Deniz Mekânsal Planlaması'nı açıklayarak Yunanistan'ın egemenlik haklarına ve yargı yetkisine meydan okumuştur. Ağustos 2025'te, Yunanistan'ın yargı yetkisi altındaki bölgelere uzanan iki deniz koruma alanının kurulduğunu duyurmuştur. Türkiye ayrıca, Yunanistan'ın tamamen Yunan karasuları içinde üç deniz koruma alanı kurmasına itiraz etmeye devam etmiştir. Türkiye, uluslararası antlaşmalar uyarınca Yunanistan'a tahsis edilen Doğu Ege adalarıyla ilgili silahsızlandırma talebinde bulunarak, görünüşte hava tatbikatları için sistematik olarak genel seyir uyarıları yayımlamaya devam etmiş ve böylece Yunanistan'ın egemenliğini, egemenlik haklarını ve yargı yetkisini dolaylı olarak sınamıştır. “Mavi Vatan” doktrininin Türk ders kitaplarına dâhil edilmesi endişe kaynağıdır.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) 3. maddesi kapsamında, Yunan karasularının Ege Denizi'nde 12 deniz miline genişletilmesi olasılığı, Yunanistan-Türkiye ilişkilerinde bir yük olmaya devam etmiştir. Yunanistan'ın karasularını genişletmeye yönelik her türlü tek taraflı eylemin savaş nedeni (*casus belli*) olarak değerlendirileceği yönündeki 1995 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Açıklaması hâlâ değişmemiştir.

Şubat 2023'ten bu yana Yunanistan'ın yerleşim bölgeleri üzerinde Türk askerî jetlerinin uçuş yaptığı yönünde bir bildirimde bulunulmamıştır. Neredeyse hadisesiz geçen birkaç ayın ardından, Yunan hava sahası ve trafik düzenlemelerine ilişkin ihlaller gerçekleştiği bildirilmiştir. Türkiye, bir AB ortak çıkar projesi olan “Great Sea Interconnector” (GSI) Enterkonneksiyon Hattı'na yönelik araştırma faaliyetlerini engellemeye devam etmiştir. Türkiye, uluslararası alanda tanınmayan sözde “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” ile birlikte, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hükümet kontrolü dışındaki bölgelerinde enterkonnekte elektrik sistemi oluşturma planında ısrar etmektedir. Yunan karasularının ihlaline ilişkin bildirimler devam etmiştir ve bir önceki raporlama dönemine kıyasla olaylarda belirgin bir artış kaydedilmiştir.

Türkiye'nin, iyi komşuluk ilişkilerine, uluslararası anlaşmalara ve gerektiği takdirde Uluslararası Adalet Divanına başvurmak suretiyle anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne yönelik tartışmasız bir biçimde taahhütte bulunması beklenmektedir. Türkiye, (i) iyi komşuluk ilişkilerine zarar veren tehditlerden ve eylemlerden kaçınmalı, (ii) Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilişkilerini normalleştirmeli ve (iii) başta BMDHS olmak üzere, AB hukukuna ve uluslararası hukuka uygun olarak tüm Üye Devletlerin karasuları ve hava sahaları üzerindeki egemenliğine ve ayrıca, doğal kaynak arama ve bunlardan yararlanma hakkı da dâhil olmak üzere, bu ülkelerin egemenlik haklarına saygı göstermelidir.

Türkiye ile Libya Milli Birlik Hükümeti (GNU) arasında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin 2019 tarihli Mutabakat Muhtırası, üçüncü devletlerin egemenlik haklarını ihlal etmekte olup BMDHS ile uyumlu değildir ve üçüncü devletler bakımından hiçbir hukuki sonuç doğuramaz. Türkiye, GNU ile Ekim 2022'de imzalanan ve iki ülke arasında hidrokarbonlar alanında karada ve denizde ikili bilimsel, teknik, teknolojik, hukuki, idari ve ticari işbirliğinin geliştirilmesini öngören Mutabakat Zaptı'nı henüz onaylamamıştır. Libya Ulusal Petrol Şirketi, Türkiye'nin devlet petrol şirketiyle (TPAO) dört açık deniz bölgesinde jeolojik ve jeofizik çalışmalar yürütmek üzere Haziran 2025'te bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Bu anlaşma, 2019 Mutabakat Muhtırası'nın işleyişini güçlendirmektedir.

⁸ Deniz mekansal planlanması için bir çerçeve tesis eden 23 Temmuz 2014 tarihli ve 2014/89/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi.

Bölgesel işbirliği

İyi komşuluk ilişkileri, Türkiye'nin katılım sürecinin temel unsurlarından biridir. Diğer genişleme ülkeleri ile ikili ilişkiler raporlama döneminde olumlu seyretmiştir. Ancak, başta Yunanistan ve Kıbrıs olmak üzere, bazı komşu AB Üye Devletleri ile ilişkiler zorluk arz etmeye devam etmiştir. Şubat 2023'te meydana gelen depremlerin ardından Ege'deki ve Doğu Akdeniz'deki gerilimler belirgin ölçüde azalmış olup bu durum raporlama döneminde devam etmiştir. Türkiye bölgesel istikrarı zayıflatcak eylemlerden kaçınmalıdır. Türk bandıralı gemilerin yasa dışı, kayıt dışı ve kural dışı (IUU) balıkçılık faaliyetleri rapor edilmeye devam etmektedir. AB, kendi çıkarları ile Üye Devletlerin çıkarlarını savunma ve bölgesel istikrarı muhafaza etme konusundaki taahhüdünü sürdürmektedir.

Türkiye'nin **Batı Balkanlar'daki** politikası AB'nin bölgesel istikrar, Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünleşme ve ekonomik kalkınma konularındaki stratejik hedefleriyle hâlâ uyumludur. AB ve Türkiye, Batı Balkanlar konusunda düzenli siyasi istişareler yürütmektedir ve son istişare Eylül 2025'te gerçekleştirilmiştir. Türkiye, kendine özgü kültürel, dini ve ekonomik bağlarını güçlendirirken, bölgede kendisini bir AB ortağı olarak tanımlamıştır. Temmuz 2025'te, bölgedeki Dışişleri Bakanlarının (Türkiye ve altı Batı Balkan ülkesi) katılımıyla, İstanbul'da "Balkan Barış Platformu"nun açılış toplantısı gerçekleştirilmiştir. Ekim 2024'te Türkiye Cumhurbaşkanı Batı Balkan ülkelerini ziyaret etmiştir. Ticaret ve ekonomik işbirliği ile yatırım fırsatları, Ankara'nın tüm Batı Balkan ülkeleriyle ikili gündeminin ana konularını oluşturmaya devam ederek bölgesel bağlantısallığı, istikrarı ve güvenliği sağlamıştır. Türkiye'nin Batı Balkan ülkelerinin askeri kabiliyetlerini güçlendirme ve silahlı kuvvetlerini modernize etme taahhüdü doğrultusunda, askerî ve savunma alanında işbirliğinin güçlendirilmesi ikili ilişkilerin kalıcı bir unsuru haline gelmiştir. Bu durum, Ankara'yı bir silah ihracatçısı konumuna getirmiş ve ikili askerî işbirliği anlaşmaları çerçevesinde savunma sanayisine yaptığı yatırımları, işbirliği ve eğitim faaliyetlerini, ekipman ve lojistik destek sağlama faaliyetlerini artırmıştır. İkili ilişkiler kapsamında Türkiye, tüm ülkelerden, Gülen hareketine ve üyesi olduğu iddia edilen kişilere karşı harekete geçmelerini talep etmeyi sürdürmüştür; bu kişilerin iade edilmesi ve hareketle bağlantılı okulların ve işletmelerin kapatılması çağrısında bulunmuştur.

Türkiye ve **Arnavutluk**, birçok sektörde stratejik ortaklıklarını ve ikili ilişkilerini güçlendirmiştir. Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi çerçevesinde üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ekim 2024'te, Türkiye Cumhurbaşkanı ve Arnavutluk Başbakanı, Diyanet İşleri Başkanlığının desteğiyle inşa edilen ve halihazırda Balkanların en büyük camisi olan Tiran Namazgah Camisi'nin açılışını yapmıştır. Türkiye, Arnavutluk Silahlı Kuvvetlerinin modernize edilmesini desteklemeye devam etmiştir.

Türkiye, **Bosna Hersek**'in yakın bir ortağı olmaya devam etmiş, ülkenin siyasi birliği, toprak bütünlüğü ve egemenliği konusundaki kararlılığını sürdürmüştür. Güçlü diplomatik bağlar kurmak ve her düzeyde sık ziyaretler gerçekleştirmek suretiyle Bosna Hersek'in Devlet Başkanlığı Konseyinin tüm üyeleriyle düzenli temaslarını sürdürmüştür. Türkiye, bölgesel istikrarın ve güvenliğin önemini vurgulayarak, ikili ve üçlü ilişkiler de dâhil olmak üzere bu ülkede ve bölgedeki tüm taraflarla işbirliği yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir.

Türkiye, **Sırbistan**'ın bölgesel istikrar açısından önemli bir ülke olduğunu dikkate alarak bu ülkeyle iyi ilişkilerini sürdürmüştür. Türkiye-Sırbistan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi'nin dördüncü toplantısı Ekim 2024'te Belgrad'da iki Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında gerçekleştirilmiş ve savunma işbirliğini güçlendirme konusunda mutabık kalınmıştır. Türkiye'nin, Kosova'nın uluslararası kuruluşlara (Avrupa Konseyi) üye olması konusunda verdiği desteğe ilişkin anlaşmazlık devam etmektedir.

Türkiye, **Kosova*** ile güçlü kültürel ve ekonomik bağlarını korumuş ve Kosova'nın uluslararası alanda tanınmasını savunmayı sürdürmüştür. Savunma sanayisinde işbirliği devam etmiştir. Türkiye, Kosova'nın istikrarını, toprak bütünlüğünü, kalkınmasını ve Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla entegrasyonunu desteklemektedir. Bu bağlamda Türkiye, Belgrad-Priştine Diyalog Sürecini desteklemektedir.

---

*Bu ifade, statüye ilişkin tutumlara hâle getirmez ve BMGK'nın 1244/1999 sayılı Kararı ve Uluslararası Adalet Divanının Kosova'nın Bağımsızlık Deklarasyonu hakkındaki Görüşü'yle uyumludur.

Türkiye'nin **Karadağ** ile ilişkileri, sonuncusu 2025 Antalya Diplomasi Forumu'nda yapılan sık aralıklı toplantılarla istikrarlı bir biçimde seyretmiştir. Aralık 2024'te, Karadağ Cumhurbaşkanı Ankara'yı ziyaret etmiş ve yüksek düzeyli işbirliği konseyi kurulması konusunda Türkiye Cumhurbaşkanı ile anlaşmaya varmıştır.

Türkiye ve **Kuzey Makedonya** arasında Stratejik Ortaklık Anlaşması mevcut olup iki ülke arasında etkin angajman sürdürülmüştür. Şubat 2025'te, Türkiye Cumhurbaşkanı ve Kuzey Makedonya Başbakanı, yüksek düzeyli bir işbirliği konseyi kurarak ikili ilişkileri daha da kurumsallaştırma konusunda anlaşmaya varmışlardır. Ayrıca, askerî işbirliği konusunda bir çerçeve anlaşma imzalanmıştır.

Türkiye'nin **Gürcistan** ile ilişkileri stratejik ortaklık düzeyinde olup Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi çerçevesinde yürütülenler de dâhil olmak üzere üst düzey temaslar düzenli olarak sürdürülmektedir. Türkiye, Gürcistan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğünün yanı sıra ülkenin Avrupa-Atlantik hedeflerini de desteklemektedir. Türkiye, AB'den sonra Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağıdır ve 2024'te 2024-2028 yılları için bir kültürel işbirliği programı imzalanmıştır. Türkiye ve Gürcistan büyük enerji projelerinde işbirliği yapmaktadır. Orta Koridor'un geliştirilmesi için de aktif işbirliği yapılmaktadır. Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan arasındaki stratejik üçlü işbirliği formatı, bölgesel enerji ve ulaşım bağlantısallığının güçlendirilmesi ve güvenlik alanındaki işbirliği çerçevesinde üst düzeyde devam etmektedir.

Türkiye ve **Moldova Cumhuriyeti**, güçlü diplomatik ilişkilerini ve stratejik işbirliğini sürdürmüştür. Yüksek düzeyli temaslarda ekonomi, ticaret, enerji ve Karadeniz Bölgesi'nde işbirliği ile Gagauzya'daki projelere Türkiye'nin desteği konuları ele alınmıştır. Türkiye, Moldova'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü desteklemektedir.

Türkiye'nin **Ukrayna** ile ilişkileri stratejik önemini korumuştur ve bir dizi üst düzey temas gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tutarlı bir şekilde desteklemiş ve Mayıs, Haziran ve Temmuz 2025'te İstanbul'da Rusya ve Ukrayna arasında gerçekleştirilen doğrudan görüşmelere ev sahipliği yapmak suretiyle kolaylaştırıcı ve potansiyel arabulucu rolünü vurgulamayı sürdürmüştür. Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşı bağlamında AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerine uyum sağlamaktan imtina etmeye devam etmiştir. Bununla birlikte, Rusya'ya yönelik yaptırımların Türkiye toprakları üzerinden etkisizleştirilmesini önlemeye yönelik çabalarını sürdürmüş ve bazı sonuçlar elde etmiştir. Ankara, Ukrayna ile yapılan serbest ticaret anlaşmasını Ağustos 2024'te onaylamıştır (bu anlaşma Mart 2022'de imzalanmıştır). Savunma sanayisinde işbirliği devam etmiştir. Türkiye-Ukrayna “Yeniden İnşa Görev Gücü”nün ilk toplantısıyla somutlaşan süreçte, Türkiye Ukrayna'nın yeniden inşasına güçlü bir ilgi göstermiştir. Türkiye, “Gönüllüler Koalisyonu” girişiminin bir parçasıdır.

4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ

GRUP 2: İÇ PAZAR

Bu grupta, şunlar yer almaktadır: malların serbest dolaşımı (Fasıl 1), işçilerin serbest dolaşımı (Fasıl 2), iş kurma hakkı ve hizmet sunumu serbestisi (Fasıl 3), sermayenin serbest dolaşımı (Fasıl 4), şirketler hukuku (Fasıl 6), fikri mülkiyet hukuku (Fasıl 7), rekabet politikası (Fasıl 8), mali hizmetler (Fasıl 9) ve tüketicinin ve sağlığın korunması (Fasıl 28). Bu grup, AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin iyi işleyişi ve Türkiye'nin AB'nin tek pazarına entegrasyonu için kilit niteliktedir.

Fasıl 1: Malların Serbest Dolaşımı

Malların serbest dolaşımı, pek çok ürünün ticaretinin ortak kural ve usuller çerçevesinde tüm AB'de serbestçe yapılabilmesini temin etmektedir. Ürünlerin ülke kurallarına tabi olduğu durumlarda, malların serbest dolaşımı ilkesi bu kuralların ticarete haksız engeller getirmesine mani olmaktadır.

Genel ilkeler

Malların serbest dolaşımına ilişkin AB çerçevesi büyük ölçüde mevcuttur. Türkiye, Yüksek Düzeyli Ticaret Diyaloğu kapsamında Gümrük Birliği'nin uygulanmasına ilişkin yoğun temaslar çerçevesinde, iç pazarda malların serbest dolaşımını ve AB Ortak Ticaret Politikasına uyumu etkileyebilecek bir dizi engeli raporlama döneminde kaldırmıştır. Özellikle, Türkiye AB operatörlerinin alkol bandrolü temininde karşılaştıkları zorlukları çözüme kavuşturmuştur. Yeniden işlenmiş lastikler de dâhil olmak üzere ikinci el mallara yönelik lisanslama sistemi, Türkiye'nin döngüsel ekonominin özelliklerini taşıyan ürünlere hızla ithalat lisansı vereceği anlayışıyla geçersiz hale gelmiştir. Ayrıca, ithalatta ürün güvenliği kontrollerine yönelik risk temelli TAREKS sisteminin uygulanmasında ve AB ürünlerinin önceliklendirilmiş listesinin ithalat gözetim rejimi kapsamında muaf tutulmasında ilerleme kaydedilmiştir. AB operatörleri için canlı büyükbaş hayvan ve sığır eti tercihli kotaları konusunda, Türkiye AB'den ithalata yeniden başlamıştır ancak kota sisteminin şeffaf bir şekilde uygulanması sorunu devam etmektedir.

Ancak post, deri ve kromlu derilere yönelik ihracat vergilerinin kaldırılması konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye, ilaçlarda hâlâ sabit döviz kuru uygulamakta ve AB'nin İyi İmalat Uygulamaları (GMP) sertifikalarını kabul etmemektedir. Türkiye, yenilenebilir enerji ve tütün ürünlerinde yerli katkı gerekliliklerini korumuştur. Türkiye'nin ithal mallar üzerindeki ürün güvenliği kontrollerine yönelik TAREKS sistemi, Gümrük Birliği hükümlerine de aykırı olarak, ek belge ve bilgi gerektirebilmektedir.

Türkiye'nin, Access2Market veri tabanında listelenen AB ile Türkiye arasındaki öne çıkan tüm ticaret engellerini kaldırması gerekmektedir.

Düzenlenmemiş alanlar

Türkiye'nin, düzenlenmemiş alanda karşılıklı tanıma konusundaki mevzuatı AB müktesebatıyla uyumludur. Ancak Türkiye, düzenlenmemiş alanda 2024'te Komisyona yalnızca bir ürünle ilgili yasal düzenleme bildiriminde bulunmuş olup 2025'te ise şu ana kadar herhangi bir bildirimde bulunmamıştır. Türkiye'nin ekonomik büyüklüğü, yasama faaliyetleri ve Gümrük Birliği vasıtasıyla Avrupa Birliği ekonomisiyle yakın bağlantısı dikkate alındığında, bu sayı yetersizdir.

Düzenlenmiş alan: kalite altyapısı

Türkiye, standartlar, teknik düzenlemeler, uygunluk değerlendirmesi, akreditasyon, metroloji ve piyasa gözetimi ve denetimine ilişkin AB müktesebatıyla uyumludur. **Türk Standartları Enstitüsü**, Avrupa standart kuruluşlarının tam üyesidir. Türkiye, 2025'in ikinci çeyreğinin sonu itibarıyla, Avrupa standartlarıyla uyumlu 24.597 ulusal standart kabul etmiştir. CEN ve CENELEC standartlarına uyum oranı %99,5'dir.

Türkiye'de 67 onaylanmış kuruluş, altı tanınmış üçüncü taraf kuruluş ve iki teknik onay kuruluşu bulunmaktadır. Avrupa Akreditasyon İş Birliğinin (EA) üyesi olan Türk **Akreditasyon** Kurumu (TÜRKAK), ürün karbon ayak izi ve su ayak izine ilişkin ISO standartları kapsamında faaliyet gösteren doğrulayıcı kuruluşlar ile gelecekte malların serbest dolaşımı açısından önem taşıyabilecek yapay zeka sistemlerine ilişkin doğrulayıcı kuruluşlar için yeni akreditasyon hizmetlerini başlatmıştır. Türkiye, **piyasa gözetimi ve denetimini** AB müktesebatına uygun olarak gerçekleştirmekte ve yıllık programını Avrupa Komisyonuna sunmaktadır. Ancak piyasa gözetimi ve denetimi önlemlerinin kapsamı ve etkililiği artırılmalıdır. Türkiye, AB müktesebatıyla uyum sağlamak amacıyla Ekim 2024'te mesafeli satış yoluyla piyasaya arz edilen ürünlerin piyasa gözetimi ve denetimine ilişkin bir yönetmeliği kabul etmiştir. E-ticaret faaliyetlerine ilişkin piyasa gözetimi ve denetimi halen sınırlıdır. 2024 piyasa gözetimi ve denetimi raporuna göre, 2024'te toplam 262.898 ürün, piyasa gözetimi ve denetimi yürüten kuruluşlar tarafından denetlenmiştir; bu durum, 2023'e kıyasla %26 oranında bir artış olduğunu işaret etmektedir.

Düzenlenmiş alan: sektörel mevzuat

AB'nin “**yenı ve küresel yaklaşım**” çerçevesindeki ürün müktesebatına ilişkin olarak, Türkiye, çeşitli ürün grupları için çevreye duyarlı tasarım ve enerji etiketlemesi hakkında güncel müktesebata uyum sağlamaya ilişkin mevzuatı kabul etmiştir.

AB'nin “klasik yaklaşım” çerçevesindeki ürün müktesebatına ilişkin olarak, Türkiye özellikle tam otonom araçların otonom sürüş sistemleri, gelişmiş sürücü dikkat dağınıklığı uyarı sistemleri, akıllı hız destek sistemi, sürücü dalgınlık ve dikkat uyarı sistemi, alkol kilidi kurulum ön hazırlığı ve olay veri kaydedicisine ilişkin olarak motorlu araçlar hakkında yeni mevzuatı kabul etmiştir. Motorlu taşıtlar ve römorklarının tip onayı ve piyasa gözetimi ve denetimi, araç içi acil çağrı sistemi (eCall) ile iki veya üç tekerlekli motorlu araçların ve dört tekerlekli motosikletlerin tip onayına ilişkin mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. İlaçlar konusunda, tıbbi ürünler ile özel tıbbi amaçlı gıdaların piyasa kontrol faaliyetleri ile bu ürünlerin piyasadan geri çekilmesi hakkında mevzuat çıkarmıştır. İlaçlar, homeopatik tıbbi ürünler ve geleneksel bitkisel tıbbi ürünler için pazarlama izni verilmesine ilişkin mevzuatta değişiklik yapılmıştır. Türkiye, beşeri tıbbi ürünlere ilişkin AB İyi İmalat Uygulamaları sertifikalarını kabul etmemektedir. Türkiye'de 2005'ten bu yana veri koruması rejimi mevcuttur. Ancak bunun kapsamı sınırlıdır ve biyolojik ürünleri ve kombinasyon ürünlerini içermemektedir. İlaçlar ve zirai kimyasal ürünler için pazarlama ruhsatı almak üzere oluşturulan açıklanmamış test ve diğer verilerin yetersiz korunması, AB müktesebatıyla örtüşmemektedir. Kimyasallar konusunda Türkiye, Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (REACH) ile hâlâ kısmen uyumludur.

Usule ilişkin tedbirlerle ilgili olarak, Türkiye'nin **ilaç öncülleri** ile uğraşan iktisadi işletmelere yönelik, polis ve gümrük yetkilileri ile işbirliği hâlinde, sıkı bir takip ve izleme sistemi de olan, özel lisanslama ve düzenleme sistemleri bulunmaktadır. Türkiye, **ateşli silahları** ruhsatlandırma prosedürleri konusunda AB müktesebatıyla uyumludur. Ancak, **kültürel mallara** ilişkin AB müktesebatıyla uyum açısından gelişme kaydedilmemiştir.

Yolsuzlukla mücadele konusunda, ürün güvenliğine ilişkin kanun ile uygunluk değerlendirme kuruluşları, onaylanmış kuruluşlar, piyasa gözetimi ve denetimi ve akreditasyona ilişkin yönetmelikler, şeffaflığa, tarafsızlığa ve çıkar çatışmalarının önlenmesine yönelik kuralları kapsamaktadır. Türk Akreditasyon Kurumunun (TÜRKAK) bir etik komisyonu ve etik kuralları bulunmaktadır.

Fasıl 2: İşçilerin Serbest Dolaşımı

Bir Üye Devlet'in vatandaşları diğer bir Üye Devlet'te çalışma hakkına sahiptir ve kendilerine, diğer işçilerle aynı çalışma koşulları ve sosyal koşullar sağlanmalıdır.

İş gücü piyasasına erişim konusunda, bazı kısıtlamalar devam etmektedir. Özellikle, şu sektörlerde çalışmak için Türk vatandaşlığı gerekmektedir: hukuk, diş hekimliği, hemşirelik, eczacılık, veterinerlik, güvenlik, balık ihracatı, dalgıçlık, deniz pilotluğu ve kaptanlığı, mühendislik ve karasuları dâhilinde denizcilik, özel sağlık kurumlarında yöneticilik, gümrük komisyonculuğu ve tur rehberliği. 2024'te, 13'ten fazla AB ülkesinden 300.852 vatandaşa çalışma izni verilmiştir (2023'te bu sayı 239.835).

Türkiye, iş gücü piyasasına erişim veya **Avrupa İstihdam Hizmetleri Ağı'na (EURES)** katılıma yönelik hazırlıklar konularında ilerleme kaydetmemiştir. Türkiye'nin hâlâ AB Üye Devletleriyle altı iş gücü anlaşması bulunmaktadır ancak **Avrupa Çalışma Otoritesine** katılım hazırlıklarında hiçbir ilerleme kaydetmemiştir. Avrupa Beceriler, Yetkinlikler, Yeterlilikler ve Meslekler sınıflandırmasına uyum sağlama konusunda kaydedilen ilerleme de sınırlı düzeyde kalmaya devam etmektedir.

Sosyal güvenlik sistemlerinin koordinasyonu konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ne taraf olmaya devam etmektedir. AB Üye Devletleri ile 15 adet ikili sosyal güvenlik anlaşması imzalanmış olup bu sayı aynı kalmıştır.

Fasıl 3: İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi

AB gerçek ve tüzel kişileri, herhangi bir AB Üye Devleti'nde iş kurma ve sınır ötesi hizmet sunma hakkına sahiptir. Düzenlenmiş belirli meslekler için yeterliliklerin karşılıklı tanınmasına ilişkin kuralları bulunmaktadır. Posta hizmetlerine ilişkin AB kuralları, evrensel hizmetin kalitesinin artırılmasına, pazarın kademeli olarak rekabete açılmasına ve bağımsız bir düzenleyicinin kurulmasına odaklanmaktadır.

Türkiye'de birkaç gereklilik nedeniyle kısıtlanmaya devam eden **iş kurma hakkı** alanında ilerleme kaydedilmemiştir. **Sınır ötesi hizmet sunumu serbestisine** ilişkin olarak, AB'de kayıtlı hizmet sağlayıcılara yönelik kayıt, lisanslama ve yetkilendirme gereklilikleri devam etmektedir. Henüz tek temas noktası oluşturulmamıştır. Hizmetlerin geçici veya nadiren sunumunu düzenleyen herhangi bir özel düzenleme veya uygulama bulunmamaktadır.

Posta hizmetlerine ilişkin olarak Türkiye, Posta Hizmetleri Direktifi ve sınır ötesi paket teslimat hizmetlerine ilişkin Tüzük ile kısmen uyum sağlamıştır. Uygulamada mektup postası hizmetindeki tek el resmî bildirimle sınırlı olsa da, mektup posta pazarında evrensel hizmet sağlayıcı münhasır yetkiye sahiptir. Posta pazarında hâlen 56 posta işletmecisi faaliyet göstermektedir. Raporlama döneminde, Posta Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliği'nde değişiklik yapan yönetmelik yürürlüğe girmiş olup yetkilendirme gereklilikleri, dijital platformlar aracılığıyla sunulan kurye hizmetlerinin posta sektörüne dâhil edilmesi amacıyla güncellenmiştir. Türkiye'nin hâlen düzenleyici posta tekeli kaldırması, evrensel hizmet sağlayıcısında muhasebe ayırımını uygulaması ve ulusal düzenleyici otoriteye bağımsızlığını garanti altına alacak uygun yetki ve araçları sağlaması gerekmektedir.

Mesleki yeterliliklerin karşılıklı tanınmasına ilişkin olarak, Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK), ulusal yeterlilik çerçevesini uygulamaya devam etmiştir. Türkiye, 341 düzenleyici mesleğe ilişkin bir liste oluşturmuştur. Ancak ulusal mevzuat uyarınca, bazı meslekler, mesleki yeterliliklerin tanınmasının ötesinde, MYK'dan zorunlu ek belgelendirme gerektirmektedir; bu durum müktesebatla çalışmaktadır. Nisan 2025 itibarıyla, belge gerektiren mesleklerin sayısı 204 olarak kalırken, ulusal meslek standartlarının sayısı 925'e yükselmiştir ve 691 ulusal yeterlilik bu standartlarla uyumlu hale getirilmiştir. Türkiye, müktesebata uygun olarak, akademik amaçlarla yeterliliklerin tanınması ile düzenleyici mesleklere erişim için mesleki yeterliliklerin tanınması arasında ayrım yapmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) Ulusal Referanslama Raporu güncellenmemiştir. Yükseköğretim yeterliliklerinin tanınması ve denkliği için elektronik ortamda başvuru yapılması mümkündür. Bununla birlikte, bazı düzenleyici meslekler hâlen Türk vatandaşlarına mahsus olmaya devam etmekte olup bazı mesleklere erişim için dil şartları hâlâ kaldırılmamıştır. Türkiye, ayrıca yedi sektörel mesleğin (doktorlar, diş hekimleri, genel bakımdan sorumlu hemşireler, ebeler, eczacılar, veteriner cerrahlar ve mimarlar) asgari eğitim gerekliliklerine uyum konusunda çabalarını yoğunlaştırmalıdır. Bu alanda ulusal mevzuatın AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi için sürekli ve önemli adımların atılması gerekmektedir.

Fasıl 4: Sermayenin Serbest Dolaşımı

AB'de sermaye ve yatırımlar, sınır ötesi ödemelere ilişkin ortak kurallarla, bir sınırlama olmaksızın hareket edebilmelidir. Bankalar ve diğer iktisadi işletmeler, kara paranın aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadelenin desteklenmesi amacıyla belirli kuralları uygulamaktadır.

Sermaye hareketleri ve ödemeler konusunda, yayıncılık, eğitim, taşımacılık, mali hizmetler, elektrik piyasası ve gayrimenkul dâhil olmak üzere birçok sektörde yabancı sermaye payı üzerindeki kısıtlamalar hâlâ devam etmektedir. Yabancıların gayrimenkul edinimine ilişkin mevzuat tüm AB uyruklulara ayrımcı olmayan bir yaklaşımla uygulanmamaktadır. Komşu ülke vatandaşlarının sınır bölgelerinde taşınmaz mülkiyet edinimi ulusal güvenlik sebepleriyle sınırlandırılmaya devam etmiştir. Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'da yapılan değişikliğin ardından, Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları kredileri Türk bankaları aracılığıyla kullanmaları zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca, Türkiye'de yerleşik kişilerin menkul satış sözleşmelerinde (taşıt satış sözleşmeleri hariç) Türk lirası cinsinden ödeme yapma yükümlülüğü Mart 2025'te kaldırılmış ve ödemelerin yeniden döviz cinsinden yapılabilmesine olanak tanınmıştır. İhracatçıların döviz gelirlerini Merkez Bankasına

satmakla yükümlü oldukları asgari oran Şubat 2025'te %30'dan %25'e düşürülmüş olsa da, bu oran Mayıs 2025'te %35'e yükseltilmiş ve 31 Temmuz 2025 tarihine kadar geçerli olmuştur.

Ödeme hizmetleri alanında Türkiye, Fonların Anlık ve Sürekli Transferi (FAST) sisteminin uygulanmasında ilerleme kaydetmiştir. 2024'ten bu yana sadece bireysel kullanıcılar için erişilebilir olan FAST Ödeme İste Katman Servisi, kurumsal müşterilerin erişimine izin verecek şekilde Ocak 2025'te güncellenmiştir. Merkez Bankası, mevzuat değişiklikleriyle daha güvenli veri paylaşımı sağlamayı, müşteri bilgilerinin korunmasını güçlendirmeyi ve ödeme sistemlerinde daha güçlü bir dijital altyapı sunmayı amaçlamıştır.

Kara paranın aklanmasıyla ve terörizmin finansmanıyla mücadele konusunda Türkiye, kara paranın aklanmasıyla ve terörizmin finansmanıyla mücadele (AML/CFT) çerçevesini daha fazla güçlendirmek amacıyla AB müktesebatı ve FATF tavsiyeleriyle daha yakından uyum sağlamaya devam etmelidir. 2025'te Türkiye, revize edilen FATF standartları kapsamında karşılıklı değerlendirme sürecinin beşinci turuna başlamıştır. FATF tavsiyeleri doğrultusunda Türkiye, stratejiler geliştirmeye ve risk değerlendirmeleri yapmaya özel önem atfetmiştir.

Raporlama döneminde Türkiye, kripto varlıklar ve bunların hizmet sağlayıcıları için sıkı AML/CFT düzenlemeleri de getirmiştir. Son değişikliklerle birlikte, dijital varlık hizmet sağlayıcıları ve platformları, belirli bir eşiğin üzerindeki işlemler için kullanıcı kimliklerini doğrulamak ve özellikle kayıtlı olmayan cüzdanlardan yapılan riskli transferleri işaretlemek veya engellemek zorundadır. Tüm kripto hizmet sağlayıcılarının lisans almaları ve süregelen denetim ve raporlama yükümlülüklerine uymaları gerekmektedir. Türkiye, düzenleyici ve yasal çerçevesini 2023/1113 sayılı AB Tüzüğü ile uyumlu hale getirmemiştir. Türk mevzuatı, FATF standartları uyarınca geleneksel banka havaleleri için izlenebilirlik verilerini zorunlu kılarken, kripto varlık transferleri için eşdeğer yükümlülükler içermemektedir.

Türkiye, ayrıca mali istihbarat birimini (MASAK) güçlendirmeye devam etmiş; mali istihbaratın ceza soruşturmalarında kullanımını iyileştirmiştir. Artık savcıların, ilgili öncül suçlarla ilgili dava oluştururken MASAK'tan AML/CFT girdisi talep etmeleri standart bir uygulama haline gelmiştir.

MASAK, ayrıca finansal piyasa aktörleriyle iyi işleyen bir bilgi paylaşım mekanizması geliştirmiştir.

AML/CFT ihlallerine yönelik cezaların ve gerçek faydalanıcılığı düzenleyen kuralların hem etkili hem de caydırıcı olmasını sağlamak için ilave önlemler alınmıştır. Nisan 2024'te Anayasa Mahkemesi, örgütlenme özgürlüğünün ihlal edildiğini gerekçe göstererek, 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'un önemli hükümlerini iptal etmiştir. Raporlama döneminde, iptal edilen hükümlerin yerine geçecek yeni bir mevzuat çıkarılmamıştır. Bu durum, NPO'ların izlenmesine yönelik orantılı ve risk temelli bir yaklaşımın sağlanmasına ilişkin düzenleyici çerçevede boşluk bırakmaktadır. Anayasa Mahkemesi, ilk etapta avukatları meslek sırrı endişeleri nedeniyle yükümlü taraflar kapsamından çıkarmıştır. Ancak mevzuat, Temmuz 2024'te avukatları yeniden yükümlü taraflar olarak dâhil edecek şekilde değiştirilmiş; mesleki gizliliğin korunmasını güvence altına alan gözden geçirilmiş hükümler ve güvenceler getirilmiştir. Bu yeni güvencelerin AML/CFT raporlaması ile avukat-müvekkil gizliliği için yeterliliği halen değerlendirme aşamasındadır.

Fasıl 6: Şirketler Hukuku

AB'nin, muhasebe, finansal raporlama ve bağımsız denetim için tamamlayıcı kurallar ile birlikte bir şirketin kurulmasına, tesciline ve şirketlerce kamuya açıklanması zorunlu bilgilere ilişkin ortak kuralları bulunmaktadır.

Şirketler hukuku ve kurumsal yönetim ile ilgili olarak, raporlama döneminde bazı yasama tasarrufları kabul etmiş olmakla birlikte, Türkiye'nin yurt içi birleşme ve bölünmeler, pay alım teklifleri, uzun vadeli pay sahipliği katılımı dâhil olmak üzere pay sahiplerinin hakları ve şirketler hukukunda dijital araç ve süreçlerin kullanımı ile ilgili mevzuatını AB müktesebatıyla tam uyumlu hale getirmesi gerekmektedir. Ticaret sicili ile ilgili olarak, tüm sınırlı sorumlu şirketlerin yıllık mali tablolarının yayımlanmasını gerektiren hükümler eksiktir.

Şirket raporlaması ile ilgili olarak, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Eylül 2024'te sürdürülebilirlik raporlaması için güvence denetimlerini zorunlu hale getirmiştir. KGK, çeşitli alanlarda uluslararası standartlardaki değişiklikleri ulusal standartlara yansıtmaya devam etmiştir. Bunlar arasında, orta ölçekli işletmelerin mali tablolarını daha düşük maliyetle hazırlamalarına olanak tanıyan finansal raporlama standartları, bağımsız denetçiler için etik davranış kuralları ve bağımsız denetim için denetim kriterleri yer almaktadır. Aralık 2024'te KGK, kripto para varlıklarının muhasebe ilkelerini ve sınıflandırmasını düzenlemek amacıyla, büyük ve orta ölçekli işletmeler için finansal raporlama standardını (BOBI FRS) güncellemiştir. Finansal olmayan bilgilerin ve devlet ödemelerine ilişkin raporların uyumlaştırılması, özellikle AB'nin finansal olmayan raporlama standartları (PTF-NFRS) ve 2013/34/AB sayılı Direktif açısından belirsizliğini korumaktadır.

Fasıl 7: Fikri Mülkiyet Hukuku

AB, fikri mülkiyet haklarının (FMH) yasal korunmasına ve uygulanmasına ilişkin kuralları büyük ölçüde uyumlaştırmıştır; bu kurallar özellikle patentleri, biyoteknolojik buluşları ve ilaçları (ek koruma sertifikaları (EKS) dâhil), markaları, tasarımları, coğrafi işaretleri (CI) (zanaat ve endüstriyel CI'ler dâhil) ve telif haklarını ve bağlantılı hakları kapsamaktadır.

Telif hakkı ve bağlantılı haklar konusunda, Türk mevzuatı, teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeterli korumayı sağlayacak biçimde telif haklarına ve bağlantılı haklara ilişkin Direktiflerle henüz uyumlaştırılmamıştır. Özellikle, eser sahipleri, icracılar ve fonogram yapımcıları için, teknolojik koruma tedbirlerinin (TPM) etkisizleştirilmesine karşı yasal koruma veya hak yönetim bilgilerinin (RMI) korunması yeterli değildir. Ödünç verme hakkı ve eğitim alanındaki istisnalar için sağlanan tazminatların yetersiz olması veya hiç olmaması, özel kopyalama ücretlerinin hak sahiplerine dağıtılmaması ve lisanslama güçlükleri gibi birçok sorun devam etmektedir. Türkiye'de çevrim içi korsanlık ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir ve yerli ve yabancı hak sahiplerinin ekonomik fırsatlarını zayıflatmaktadır. Türkiye'de çevrim içi telif hakkı korsanlığına karşı yaptırımlar etkisiz kalmaktadır.

Sınai mülkiyet hakları konusunda, markalarla ilgili olarak, ilk inceleme aşamasında “kötü niyet” unsurunun mutlak ret nedeni sayılmaması, iptal prosedürünü etkisiz hale getirmektedir. Markaların idari iptali prosedürlerine ilişkin yönetmelikte yapılan değişiklik Mart 2025'te yürürlüğe girmiş olup Türk Patent ve Marka Kurumu iptal taleplerini incelemekle yetkilendirilmiştir. Paydaşlar, markalar için iptal, itiraz ve hükümsüzlük prosedürlerinin pahalı olduğunu, uzun sürdüğünü ve iyileştirilmesi gerektiğini bildirmektedir. Paydaşlar, marka tescil sisteminin öngörülemez ve belirsiz olduğunu da belirtmektedir. İdari incelemeler halihazırda yapılamamaktadır ve bu nedenle markaların idari iptal prosedürüne ilişkin belirsizlikler devam etmektedir. Marka iptali prosedürü ile itiraz ve hükümsüzlük prosedürleri orantısız biçimde pahalı olup aşırı uzun sürmektedir.

Halihazırda, ek koruma sertifikalarının korunmasına ilişkin bir kanun bulunmamaktadır. Türkiye'de 2005'ten bu yana yürürlükte bulunan veri münhasıriyeti rejiminin kapsamı sınırlıdır ve biyolojik ürünleri ve kombinasyon ürünlerini içermemektedir. İlaçlar ve zirai kimyasal ürünler için pazarlama ruhsatı almak üzere oluşturulan açıklanmamış test ve diğer verilerin yetersiz korunması, AB müktesebatıyla örtüşmemektedir.

Yargılama süreciyle ilgili olarak, kanunlar daha yüksek cezaları öngörebilse de, ceza mahkemeleri ticari ölçekteki sınai mülkiyet ihlalleri için nadiren caydırıcı para cezaları vermektedir. Temyiz mahkemelerindekiler de dâhil, etkin olmayan dava süreçleri çözüm beklemektedir. İhtiyati tedbir alınmasına ve maddi tazminat taleplerinin karara bağlanmasına, depolama ve imha süreçlerine, ilgili mali yüklere ve bilirkişi raporlarının aşırı kullanımına ilişkin zorluklar ve tutarsızlıklar devam etmektedir. Hak sahipleri tarafından taklitçilik konusunda güçlü kanıtlar sunulsa dahi arama ve elkoyma kararlarının çıkarılması konusunda sıkıntılar devam etmektedir. Uygulayıcı makamların, sınai mülkiyet ihlallerine karşı atılan adımların etkinliğini artırmaları gerekmektedir.

Gümrüklerde uygulanan mevzuat AB müktesebatıyla tam uyumlu değildir. Elkoymalara ilişkin gümrükteki başvuruların sayısı 2023'te 2.869 iken 2024'te 3.031'e yükselmiştir ancak özellikle transit ve ihracat malları açısından, taklit ürünlerle mücadele amacıyla gümrük uygulamalarının

güçlendirilmesi gerekmektedir. Gümrük makamları ile hak sahipleri arasındaki işbirliği artmış olsa da, fikri mülkiyet haklarının korunmasının ve uygulanmasının güçlendirilmesi için ilave çabalar gerekmektedir. AB'nin fikri mülkiyet hakları uygulamasına ilişkin son raporuna göre Türkiye, 2023'te gümrükte elkonulan taklit ve korsan ürünlerin kaynak ekonomileri arasında üçüncü sırada yer almıştır. AB sınırlarında yapılan tüm elkoyma işlemleri içindeki payı %8,42'dir. 2023'te Türkiye, AB Üye Devletlerinin gümrüklerinde elkonulan ihlale konu malların değeri bakımından da üçüncü kaynak ülke olmuştur (%12).

Türkiye'nin, taklitçiliğin ve korsanlığın riskleri, özellikle sağlık, güvenlik, hukukun üstünlüğü ve istihdam üzerindeki etkileri konusunda kamuoyunun farkındalığını artırması ve fikri mülkiyet hakları yoğun sektörlerin ekonomik faydalarını da vurgulaması gerekmektedir. Fikri mülkiyet haklarını hem ülke içinde hem sınırda uygulamak ve yüksek miktarda taklit ürünün AB'ye girmesinin önüne geçmek için daha güçlü bir siyasi irade gerekmektedir.

Fasıl 8: Rekabet Politikası

AB kuralları serbest rekabeti sağlamaktadır. Şirketler arasındaki kısıtlayıcı anlaşmalara ve hâkim durumun kötüye kullanılmasına karşı anti-tröst kurallarını ve ayrıca etkin rekabeti önemli ölçüde engelleyecek olan şirketler arasındaki yoğunlaşmaya ilişkin kuralları da içermektedir. AB kuralları, ayrıca bir Devlet destekleri kontrolü sistemi de oluşturmaktadır. Rekabetin bozulmasını önlemek amacıyla sadece katı koşullar sağlandığı takdirde hükümetlerin Devlet desteği vermesine müsaade edilmektedir.

Anti-tröst ve birleşmeler

Yasal çerçeve AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (ABİA) 101 ve 102. maddelerini büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu alandaki uygulama mevzuatı büyük ölçüde yürürlüktedir. Dikey Grup Muafiyet Tüzüğü ile tam olarak uyumun sağlanması amacıyla ilgili mevzuatın hâlâ uyumlaştırılması gerekmektedir. Aralık 2024'te Rekabet Kurumu, Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar İle Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması Halinde Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Yönetmelik'i yenilemiş ve yayımlamıştır. Bu yönetmelik ihlalin niteliğine ve ağırlığına bağlı olarak idari para cezalarının belirlenmesinde sınırlamalardan bağımsız olarak Kuruma daha geniş takdir yetkisi tanımaktadır.

Kurumsal çerçeve mevcuttur. Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Rekabet Kurumu tarafından uygulanmaktadır. Rekabet Kurumu, idari ve mali özerkliğini sürdürmektedir. Rekabet Kurumunun uygulama kapasitesi yeterlidir. 2024'te, genel **uygulama** etkili olmuştur. Antitröst (166, 2023'te 145), muafiyet/menfi tespit (10, 2023'te 8) ve birleşme/devralma/ortak girişim/özelleştirme (254, 2023'te 217) alanlarında kararlar alınmıştır. Rekabet ihlalleri nedeniyle Rekabet Kurumu tarafından verilen para cezalarının toplamı (esasa ilişkin para cezaları), 2023'te 1,9 milyar TL iken 2024'te kayda değer bir artışla 7,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Rekabet Kurumu tarafından resen başlatılan soruşturmaların sayısı son iki yılda artmıştır (2023'te 70, 2024'te 80; önceki üç yıllık ortalama ise 13'tür). 2024'te Rekabet Kurumu kararlarına yapılan itirazlar sonucunda çözüme bağlanan 119 kararın %65'i Türk mahkemeleri tarafından onaylanmıştır. (Bu oran 2023'te %87'dir).

Devlet desteği

Yasal çerçevede ilerleme kaydedilmemiştir. Genel olarak, Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun, ABİA'nın 107 ve 108. maddeleriyle büyük ölçüde uyumludur. Ancak, Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun'un uygulanmasının süresiz olarak ertelenmesi nedeniyle, Türkiye'nin yasal çerçevesi fiilen etkisiz hâle gelmiştir.

İşleyen bir **kurumsal çerçeve** bulunmamaktadır ve yürürlükteki idari yapı AB müktesebatından önemli ölçüde sapmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin AB müktesebatıyla hâlâ uyum sağlaması gerekmektedir.

Mayıs 2025'te Türkiye, 2012 tarihli eski teşvik paketini ve ek programları (teknoloji odaklı sanayi hamlesi ve cazibe merkezleri programı) yürürlükten kaldıran yeni bir teşvik paketi yayımlamıştır.

Türkiye, büyük ölçekli yatırımlar için seçici proje bazlı teşvik programlarının uygulamasına devam etmiştir. Toplam değeri 54 milyar TL olan 11 projenin 2024'te Cumhurbaşkanlığı tarafından iptal edilmesi sonucunda, proje bazlı yatırım programı kapsamında taahhüt edilen tutar 496 milyar TL'ye düşmüş ve 58 proje desteklenmiştir. Verilen devlet desteğinin miktarı veya bütçelenen miktarı da dâhil olmak üzere tüm destek planlarını kapsayan şeffaf bir Devlet destekleri envanterinin bulunmaması endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Hükümetin proje bazlı yatırım destek kararlarını yayımlamayabileceğini öngören Kasım 2024 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı ile birlikte, devlet desteklerinin şeffaflığı daha da azalmıştır. Yeni teşvik paketi bu eksiklikleri gidermemiştir.

Serbestleşme

Kamu iktisadi teşebbüsleri rekabete ve teoride Devlet destekleri kurallarına tabidir.

Fasıl 9: Mali Hizmetler

AB kuralları, bankacılık, sigortacılık, tamamlayıcı emeklilik, yatırım hizmetleri ve menkul kıymetler alanlarında, finansal kuruluşlar arasında adil rekabetin yanı sıra finansal piyasaların istikrarının ve bütünlüğünün sağlanmasını amaçlamaktadır. Söz konusu kurallar, bu kuruluşların yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve denetlenmesine ilişkin düzenlemeleri içermektedir.

Bankacılık ve finansal gruplar konusunda Türkiye, düzenleyici çerçeveyi kademeli olarak sadeleştirmeye yönelik adımlar atmaya devam etmiştir. Bankacılık sektörü, sermaye yeterlilik oranının yasal eşik değerlerin üzerinde kalmasıyla dayanıklılığını sürdürmüştür. Finansal koşulların sıkılaşmasına rağmen, varlık kalitesine ilişkin göstergelerdeki bozulma sınırlı kalmıştır. Takipteki kredi oranı, Haziran 2025 itibarıyla %2,1 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Sigortacılık ve bireysel emeklilik alanında, Ocak 2025'te Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK), sigorta acentelerine ilişkin, esas itibarıyla yetkilendirme ve faaliyet izinleri için asgari ödenmiş sermaye ve öz kaynak gerekliliklerini yeniden belirleyen, sigorta acentelerinin faaliyetlerinin denetim koşullarını revize eden ve acentelerin sorumluluklarını genişleten bir mevzuat değişikliği yayımlamıştır.

Mali piyasa altyapısı konusunda, Türk mevzuatı AB müktesebatıyla kısmen uyumlu olmaya devam etmektedir. Mart 2025'te, türev araç işlemlerinin yalnızca organize piyasalarda gerçekleştirilmesi zorunluluğu kaldırılmıştır. Yeni yasal çerçeveye göre, bu işlemler artık, sermaye piyasası düzenlemelerine uymaları şartıyla, aracı kurumlar ve bankalar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca, Türk yerleşiklerin artık, herhangi bir hedefli tanıtım faaliyeti yürütülmemesi koşuluyla, yabancı finansal kuruluşlarla serbestçe türev işlemleri yapmalarına izin verilmiştir.

Menkul kıymet piyasaları ve yatırım hizmetleri konusunda, girişim sermayesi yatırım fonlarına ilişkin ilkelerde önemli düzenleyici değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler, girişim sermayesi yatırım fonlarının varlıklarının en az %80'ini Türkiye'de yerleşik şirketlere yatırım yapma zorunluluğu %51'e düşürülmüştür. Ayrıca, yurt dışında kurulu şirketlere yatırım yapılabilmesi için şirketlerin anonim veya limited şirket statüsünde olma koşulu kaldırılmıştır. Diğer yandan, girişim sermayesi yatırım fonları artık şemsiye fon veya fon sepeti şeklinde kurulabilmektedir. Belirli koşullar altında, ileri vadede ortak olma hakkı veren sözleşmeler (SAFE) kapsamında yapılan yatırımlar da girişim sermayesi yatırımı olarak tanınmaktadır. Halka arzlarda uygulanacak satış yöntemlerine ve dağıtım ilkelerine ilişkin bir karar alınmış; bu kararla, halka açık olmayan şirketlerin ilk halka arzlarında yatırımcı talebinin etkin biçimde karşılanması amaçlanmıştır.

Sürdürülebilir ve dijital finans konusunda, SPK Mart 2025'te ikincil düzenlemeler yayımlayarak kripto varlıklara ilişkin düzenleyici çerçeveyi güçlendirmiştir; söz konusu düzenlemeler, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının kuruluş ve faaliyet esaslarına, yönetim standartlarına, sermaye yeterliliği yükümlülüklerine ve bilgi sistemi denetimlerine ilişkin kurallar getirmiştir. BDDK ise, bankaların çevresel açıdan sürdürülebilir faaliyetlerin finansmanına katkılarını gösteren yeşil varlık oranının ve diğer temel göstergelerinin hesaplanmasına ve raporlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemiştir.

Fasıl 28: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması

AB kuralları tüketicilerin ekonomik çıkarlarını korurken aynı zamanda ürün güvenliğini güvence altına almakta, tehlikeli taklitleri engellemekte ve ayıplı ürünler için sorumluluklar belirlemektedir. AB tütün kontrolü, kan, doku, hücre ve organ, beşeri ve veteriner tıbbi ürünler gibi konularda yüksek düzeyli ortak standartlar da sağlamaktadır. AB ayrıca, halk sağlığının üst seviyede korunmasını güvence altına almaktadır ve sınır ötesi sağlık hizmetlerinde hasta haklarının korunması ve bulaşıcı hastalıklar dâhil olmak üzere, ciddi sınır ötesi sağlık tehditlerine karşı hazırlıklı olunmasına ve yanıt verilmesine yönelik AB kuralları bulunmaktadır.

Tüketicinin Korunması

Ürün güvenliğine ilişkin konularda, tüketicilerin Ulusal Güvensiz Ürün Bilgi Sistemi (GÜBİS) konusundaki farkındalığı düşük kalmaya devam etmektedir. Tüketici ve halk sağlığını tehlikeye atan taklit ürünlerin çevrim içi satışıyla mücadele etmek için düzenli izlemeye ve daha sağlam düzenleyici araçlara ihtiyaç bulunmaktadır (bkz. Fasıl 7 – Fikri Mülkiyet Hukuku). Ayrıca, çevrim içi alışveriş hacmi artmış olsa da e-ticarete piyasa gözetimi ve denetimi sınırlı kalmaya devam etmektedir (bkz. Fasıl 1 – Malların Serbest Dolaşımı).

Türkiye'nin ulusal mevzuatı, **ürün güvenliği ile ilgili olmayan** konularda tüketicinin korunmasına ilişkin AB müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur. Toplu çıkarların korunmasına yönelik Temsili Eylemler Direktifi'yle uyum başlangıç düzeyindedir ve bu hususta önemli çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Tüketici haklarının uygulanmasında zorluklar devam etmektedir. Tüketicinin bilinçlenmesi ve eğitimi, sektörel paydaşların işbirliği ve koordinasyonu zayıf kalmaya devam etmektedir. Tüketici hakem heyetlerinin tüketici haklarının daha iyi uygulanmasını sağlaması gerekmektedir.

Halk Sağlığı

Yatay konularda, Tek Sağlık Stratejisi'nin hayata geçirilmesine yönelik hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Halk sağlığı tehditlerine karşı Türkiye'nin mikrobiyoloji hizmet kapasitesinin güçlendirilmesi kapsamında, ulusal genom dizileme strateji planı onaylanmış ve insan kaynağının yetkinleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Hükümetin nüfus artış stratejisi, üreme sağlığı alanında uzman, eğitilmiş sağlık çalışanlarının sayısında azalmaya, özellikle kırsal bölgelerde doğum kontrol ve doğum öncesi bakım hizmetlerine erişimin sınırlandırılmasına ve kürtaj hizmeti sunan kamu hastanelerinin sayısında azalmaya neden olmuştur.

Bulaşıcı hastalıklara karşı salgın hazırlığı ve sağlık sisteminin müdahale kapasitesinin artırılması dâhil olmak üzere, ciddi sınır ötesi sağlık tehditleri konusunda ilerleme devam etmiştir. Türkiye'nin Saha Epidemiyolojisi Eğitim Programı, Küresel Saha Epidemiyolojisi Ortaklığı'na katılarak uluslararası işbirliğini güçlendirmiştir. Ülke çapında salgın araştırmaları yapılmasıyla ve pilot uygulama için Vektör Sürveyansı Yol Haritası'nın geliştirilmesiyle sürveyans çalışmaları genişletilmiştir. En son Ulusal Antimikrobiyal Direnç ile Mücadele Ulusal Eylem Planı'nın (2017-2022) uygulanmasından bu yana antimikrobiyal direnç konusunda herhangi bir güncelleme bildirilmemiştir.

Tütün kontrolü konusunda, Türkiye 2024-2028 yıllarını kapsayan “Dumansız Türkiye” ulusal eylem planını başlatarak sigara kullanım oranlarını azaltmayı ve daha sağlıklı yaşam alışkanlıklarını teşvik etmeyi hedeflemiştir.

Kan, doku, hücre ve organlar konusunda, organ bağıışı oranı düşmeye devam etmiş ve organ nakli bekleyen hasta sayısı 33.000'i aşmıştır. Türkiye'nin, kan, doku ve hücrelere ilişkin önceki direktiflerin yerini alan insan kaynaklı maddelere ilişkin yeni AB müktesebatıyla uyum sağlaması gerekmektedir.

Ülke, **sınır ötesi sağlık hizmetlerinde hasta haklarına** ilişkin AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Türkiye, Ocak 2025'te yürürlüğe giren Sağlık Teknolojisi Değerlendirmesine ilişkin 2021/2282 sayılı yeni AB Tüzüğü'yle de uyum sağlamalıdır.

Ruh sağlığı konusunda Türkiye, kurumsal yapının dışına çıkarma politikasını uygulamaya devam etmiş ve mevcut 182 toplum ruh sağlığı merkezine ek olarak hizmetlerini kentsel alanlarda 284 sağlıklı yaşam

merkezini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bununla birlikte, bağımsız bir ruh sağlığı yasası henüz kabul edilmemiştir.

Sağlıkta eşitsizlikler konusunda, bebek ve 5 yaş altı çocuk ölüm oranları 1.000 canlı doğumda sırasıyla 9 ve 11,1 ile yüksek seviyelerde kalmış ve Güneydoğu, Doğu ve iç Anadolu bölgelerindeki illerde belirgin farklılıklar görülmüştür. Türkiye, doktorların, hastane yataklarının ve hastanelerin bölgesel dağılımında da önemli eşitsizlikler sergilemektedir. Güvenli annelik, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim, özellikle kadınlar ve ergenler için kritik bir sorun olmaya devam etmektedir.

Rahim ağzı kanserine ilişkin olarak, 2024'te 30-65 yaş aralığındaki 3.527.259 kadına birinci ve ikinci basamak **tarama** yapılmıştır Türkiye'nin, İnsan Papilloma Virüsü (HPV) aşısını Genişletilmiş Ulusal Aşı Programı'na 15 yaş altı kız ve erkek çocukları kapsayacak şekilde dâhil etmesi gerekmektedir.

Yolsuzlukla mücadele konusunda, piyasa gözetimi ve denetimi ile ilgili düzenlemeler şeffaflıkla, tarafsızlıkla ve çıkar çatışmalarının önlenmesiyle ilgili kurallar içermektedir (*bkz.Fasıl 1 – Malların serbest dolaşımı*). Ancak, halk sağlığı konusunda yolsuzlukla mücadele planı bulunmamaktadır.

GRUP 3: REKABETÇİLİK VE KAPSAYICI BÜYÜME

Bu grupta, şunlar yer almaktadır: dijital dönüşüm ve medya (Fasıl 10), vergilendirme (Fasıl 16), ekonomik ve parasal politika (Fasıl 17), sosyal politika ve istihdam (Fasıl 19), sanayi politikası (Fasıl 20), bilim ve araştırma (Fasıl 25), eğitim ve kültür (Fasıl 26) ve gümrük birliği (Fasıl 29).

Fasıl 10: Dijital Dönüşüm ve Medya

AB, elektronik haberleşme, elektronik ticaret ve görsel-işitsel hizmetler konusunda iç pazarın sorunsuz işleyişini desteklemektedir. Kurallar, tüketicileri korumakta ve modern hizmetlerin evrensel olarak arz edilebilirliğini desteklemektedir.

Elektronik haberleşme konusunda, Türkiye henüz Avrupa Elektronik Haberleşme Kanunu ile uyumlu değildir ve düzenleyici kurumların mali ve idari bağımsızlığının olmaması hâlâ endişe kaynağıdır. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun gelir transferleri ve bunun tüketici dostu bir telekomünikasyon piyasasının oluşturulmasında kullanımı konusunda daha fazla şeffaflığa ihtiyaç duyulmaktadır. Telekomünikasyon alanında rekabetçi ve tüketici dostu bir piyasa oluşturulması için, düzenleyici görevler ile sahiplik veya kontrolle bağlantılı faaliyetler arasında etkili yapısal ayırım, kurulun atama ve işten çıkarma kuralları ve devlet organlarından bağımsızlığı gibi konularda daha fazla düzenleyici ve idari adım atılması gerekmektedir.

Dijital hizmetlere ilişkin olarak Ticaret Bakanlığı, Elektronik Ticaret Aracı Hizmet Sağlayıcı ve Elektronik Ticaret Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik'te değişiklik yaparak, platformlara, satıcı bilgilerinin doğrulanması, haksız ticari uygulamalar, anahtar kelime reklamcılığı, veri kullanımı ve paylaşımı ile denetim ve raporlama gereklilikleri gibi konularda yeni yükümlülükler getirmiştir. Türkiye'nin e-ticaret pazarı 2024'te, Türk lirası bazında finansal hacimde %61,4, işlem adedinde ise %1 artış kaydederek büyümeye devam etmiştir. Şahsi kullanım amacıyla mal veya hizmet satın almak ya da sipariş etmek için internet kullanan kişi oranı artmaya devam etmiştir. Tüm vatandaşların çevrim içi hizmetlere eşit şekilde erişimini güvence altına almak ve kolaylaştırmak için uygulamaya ilişkin daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Türkiye henüz Dijital Hizmetler Tüzüğü ve Dijital Pazarlar Tüzüğü ile uyum sağlamamıştır.

Sosyal Medya Düzenlemeleri hakkında Kanun, Dezenformasyon Kanunu ve Siber Güvenlik Kanunu da dâhil olmak üzere, Türkiye'nin dijital hizmetlere ilişkin mevcut bazı mevzuatının ve uygulamasının, AB Şartı'yla ve dijital hizmetlere ilişkin AB müktesebatının temel ilkeleriyle uyumlu olmaması nedeniyle gözden geçirilmesi gerekmektedir.

E-Devlet Kapısı tarafından sunulan hizmet sayısı Ağustos 2024'te 8.360 iken Ağustos 2025 itibarıyla 8.614'e ulaşmıştır. Sisteme entegre olan kurum sayısı Ağustos 2024'te 1.061 iken Ağustos 2025'te 1.101'e yükselmiştir. Resmî istatistiklere göre, e-devlet hizmetlerinden yararlanan kişi sayısı Ağustos

2024'te 66,1 milyon iken Ağustos 2025'te 67,95 milyona yükselmiştir. Avrupa Birlikte Çalışabilirlik Çerçevesi ve Birlikte Çalışabilir Avrupa Tüzüğü'yle uyum sağlanması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

Dijital televizyon yayıncılığına ilişkin olarak, ITU Cenevre 06 planı kapsamında 700 MHz'nin altındaki frekansların kaydına ilişkin yeni bir birleşik Kıbrıs dijital televizyon yayıncılığı planının oluşturulmasıyla ilgili olarak, Kıbrıs hâlâ Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nde (ITU) Türkiye'nin itirazıyla karşılaşmaktadır. Bu durum Kıbrıs'ı komşu ülkelerden gelen parazitlere karşı gerekli düzenleyici korumadan mahrum bırakmaya devam etmektedir.

Geniş bant piyasasında yeterli rekabet olmaması endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Geniş bant abone sayısı 2023'te %23 iken 2024'te %23,9'a yükselmesine rağmen, %35,8 olan OECD ortalamasının altındadır. Toplam mobil geniş bant kullanıcı sayısı 75,9 milyondur ve bu 2024'ün sonunda nüfusun %88,6'sını kapsayan bir penetrasyon oranına karşılık gelmektedir; OECD ortalaması ise %134,1'dir. LTE abone sayısı artmaya devam etmiştir ve 2023'ün sonunda 84,9 milyon olan abone sayısı 2025'in ilk çeyreğinde 88,1 milyona ulaşmıştır. Ağustos 2025'te mevcut frekans paketlerinin asgari değerlerini belirleyen bir Cumhurbaşkanı Kararı'nın yayımlanmasıyla 5G tedarikinde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir.

Yapay zekâ konusunda, Türkiye Mart 2025'te, yapay zekâ kapasitesinin ve yapay zekâ uygulamalarının geliştirilmesinin öncelikli olarak değerlendirildiği ve AB'nin Dijital On Yıl hedefleri doğrultusunda hizmetlerin daha geniş çapta dijitalleştirilmesine katkıda bulunması beklenen, 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi başlıklı yeni bir sanayi stratejisini kabul etmiştir. Bu Strateji, Türkiye ekonomisinin dijital dönüşümüne yön verirken, AB müktesebatıyla uyum için ihtiyaç duyulan reformların politika temelini oluşturmaktadır. Türkiye'nin, gerekli uygulama yapısının kurulması yoluyla da dâhil olmak üzere, AB Yapay Zekâ Tüzüğü ile uyumunu sürdürmesi gerekmektedir.

Veri konusunda, Türkiye, AB Veri Yönetişimi Tüzüğü ve Veri Tüzüğü doğrultusunda, güvenilir, güvenli ve birlikte çalışabilir bir veri ekosistemini mümkün kılacak bir Ulusal Veri Stratejisi'ni henüz kabul etmemiştir.

Dijital güven ve siber güvenlik konusunda, Elektronik Kimlik Belirleme ve Güven Hizmetleri Tüzüğü'ne hâlâ uyum sağlanmamıştır. Ticaret Bakanlığı, veri koruma ve siber güvenlik risklerini ele almak amacıyla, ticari elektronik ileti yönetim sistemi entegrasyon hizmetlerini, entegratörlerin yetkilendirilmesi, sorumluluklarının belirlenmesi ve yetkilerinin iptaline ilişkin olarak düzenleyen, Ticari Elektronik İleti Yönetim Sistemi Entegratörleri Hakkında Tebliğ'i yayımlamıştır. Türkiye, Mart 2025'te Dijital Dönüşüm Ofisini lağvederek ve henüz faal olmayan bir Siber Güvenlik Başkanlığı kurarak, dijital politikaların eş güdümünde kurumsal bir kırılma yaratmıştır. Türkiye'de dijital dönüşüme yön vermek amacıyla, yeni yapının net yetkilerle tanımlanması ve işler hale getirilmesi kritik önem taşımaktadır. Türkiye raporlama döneminde ayrıca, siber dayanıklılığını güçlendirmek amacıyla Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı'nı kabul etmiştir ve Siber Güvenlik Kanunu'nu yayımlamıştır. Türkiye'nin, tedarikçilerin risk profilini değerlendirmek ve yüksek riskli tedarikçiler için uygun kısıtlamalara ve/veya hariçte tutmaya başvurmak da dâhil olmak üzere AB 5G Siber Güvenlik Araç Kutusu tedbirlerini uygulamaya devam etmesi gerekmektedir. Türkiye, NIS2 Direktifi ile uyumuna katkıda bulunmak amacıyla, yapılandırılmış ve sektöre özgü bir siber olaylara müdahale ekosistemi oluşturmaya devam etmiştir. Eylül 2024 itibarıyla kritik altyapılar için 14 sektörel Ulusal Siber Olaylara Müdahale Ekibi (CERT) ve 2.200'den fazla kurumsal CERT bulunmaktadır.

Medya konusunda, radyo, televizyon ve isteğe bağlı medya hizmetlerini düzenleyen mevzuatın; söz konusu mevzuata kapsamı, tanımları ve lisanslama kriterleri bakımından netlik kazandırılması ve çevrim içi yayın içeriğine erişimin kısıtlanmasına ve yargı yetkisine ilişkin tartışmalı hususların giderilmesi amacıyla gözden geçirilmesi gerekmektedir. RTÜK'ün tarafsızlığına ve bağımsızlığına ilişkin endişeler giderilmemiştir (*bkz. Faisıl 23 – Yargı ve Temel Haklar*).

Fasıl 16: Vergilendirme

Vergilendirmeye ilişkin AB kuralları, katma değer vergisini, özel tüketim vergisini ve kurumlar vergisine ilişkin hususları kapsamaktadır. Söz konusu kurallar ayrıca, vergi kaçakçılığını önleme amaçlı bilgi değişimi dâhil olmak üzere vergi idareleri arasındaki işbirliğine ilişkin hususları kapsamaktadır.

Dolaylı vergilendirme konusunda, KDV'yle ilgili olarak, vergi yapısı, muafiyetler, özel usullere ilişkin KDV mevzuatı ve indirimli oranların kapsamı, AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu değildir.

Özel tüketim vergisi konusunda, sigaraya uygulanan genel vergilendirme oranı (*advalorem*) AB düzeyleriyle benzer olmasına rağmen Türkiye'nin sigaraya ilişkin özel tüketim vergisi mevzuatı AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Alkol ve alkollü içeceklerle uygulanan özel tüketim vergisine dair mevzuat da AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Ayrıca Türkiye, rakı ve benzeri içkiler arasındaki özel tüketim vergisi farkını Aralık 2024'ten itibaren yeniden uygulamaya koymuştur. Enerji ürünlerinin bazıları üzerindeki özel tüketim vergisi AB'deki asgari oranların altındadır. AB müktesebatına aykırı olarak, kömür, kok kömürü ve elektrikte özel tüketim vergisi uygulanmazken, jet yakıtı (kerosen) için ÖTV oranı sıfırdır.

Doğrudan vergilendirme konusunda, Türkiye'de hâlâ kurumlar vergisi oranı %25 iken, finans sektöründe bu oran %30'dur. Türkiye, Ağustos 2024'te çokuluslu büyük işletmeler için asgari %15 kurumlar vergisi, %10 yerel asgari kurumlar vergisi getirmiş ve kamu-özel sektör ortaklıkları için genel kurumlar vergisini %30'a çıkarmıştır. Türkiye, 2025'ten itibaren elektronik ticaret pazar yerlerinden satın alınan ürünler için hizmet sağlayıcılarından %1 ek vergi almaktadır.

2022'den bu yana uygulanmakta olan, asgari ücrete tekabül eden tüm ücretlere uygulanan vergi dâhil olmak üzere asgari ücretin gelir vergisinden muaf tutulması uygulamasına devam edilmiştir. Mart 2020'den bu yana yürürlükte olan, %7,5 oranında dijital hizmet vergisi (dijital reklam, içerik ve aracı hizmetler üzerinden) uygulamasından 2024'te 21 milyar TL toplanmıştır.

İdari işbirliği ve karşılıklı yardım konusunda, OECD Vergi Amaçlı Şeffaflık ve Bilgi Değişimi Küresel Forumu (Küresel Forum) Türkiye'yi, talep üzerine bilgi değişimi konusunda “büyük ölçüde uyumlu” olarak nitelendirmiştir. Ancak ilgili gerekliliklere hâlâ tam olarak uyum sağlamamış olması nedeniyle Türkiye, 1.1 No'lu kriter (finansal hesaplara ilişkin vergi bilgilerinin otomatik değişimi) bakımından vergi konusunda işbirliği yapmayan ülkeler listesine ilişkin AB Konseyi Sonuçlarının II. Ekinde yer almaya devam etmektedir. Sonuç olarak, Konsey, Şubat 2025'te, Türkiye'nin AB listesinin 1.1 No'lu kriterini karşılayabilmek için Üye Devletlerle geciken otomatik bilgi değişimi ilişkilerini başlatması çağrısını yinelemiştir.

Uygulama kapasitesi ve bilgisayar ortamına geçiş konusunda, Gelir İdaresi Başkanlığı bir elektronik belge yönetim sistemi kullanmaktadır. Öte yandan Türkiye, işlevsel bir bütünleşik kamu mali yönetimi bilişim sistemi geliştirememiştir. Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Eylem Planı (2023-2025) uygulamadaki ilerlemeyi izlemeye yönelik performans göstergelerinden ve kamuya açık bir sistemden hâlâ yoksundur.

Fasıl 17: Ekonomik ve Parasal Politika

AB kuralları, merkez bankalarının bağımsızlığını gerektirmekte ve kamu sektörünün merkez bankaları tarafından doğrudan finansmanını yasaklamaktadır. Ayrıca, Üye Devletler ekonomi politikalarını koordine etmekte ve mali, ekonomik ve finansal gözetim sürecine tabi olmaktadır.

Para politikası konusunda, son on yılda, Merkez Bankası hükümet ile birlikte belirlediği %5'lik resmi enflasyon hedefinden uzaklaşmıştır. Merkez Bankası Başkanı'nın ve Para Politikası Kurulu üyelerinin atanması ve görevden alınmasında Cumhurbaşkanı'nın kapsamlı yetkilere sahip olması nedeniyle Merkez Bankasının bağımsızlığının kurumsal temelleri konusunda endişeler devam etmektedir. Haziran 2024'te, Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı'nın Merkez Bankası Başkanı'nı görev süresi dolmadan görevden alma yetkisini, söz konusu yetkinin kanunla değil, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle verildiği gerekçesiyle iptal etmiştir. Mahkemenin kararı yürürlüğe girmiştir. Bununla

birlikte Meclis, Mahkeme tarafından tanınan bir yıllık süre içerisinde, iptal edilen ilgili maddelerin yerine geçecek uygun mevzuatı henüz kabul etmemiştir.

Merkez Bankası sıkı para politikasını sürdürmüş; bu durum, enflasyon ve enflasyon beklentilerinin gerilemesine ve döviz pozisyonunun kayda değer şekilde iyileştirilmesine katkı sağlamıştır. Banka, Mart'tan Aralık 2024'e kadar politika faizini %50'de tutmuş ve faiz indirimi döngüsünü ancak yıl sonunda başlatmıştır. Bununla birlikte, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın tutuklanmasının ardından yaşanan iç siyasi gerginliklerin tetiklediği finansal piyasa dalgalanmalarına karşı, yetkili otoriteler finansal istikrarı korumak için hızlı ve koordineli önlemler almıştır. Merkez Bankası, Nisan 2025'te politika faizini %46'ya yükseltmiş ve ancak Temmuz'da faiz indirim sürecini yeniden başlatmıştır (%43). Türk makamları, makroihtiyati politika çerçevesini sadeleştirmeye devam etmiş; ayrıca parasal aktarım mekanizmasını ve sıkı para politikası duruşunu desteklemek ve Türk lirası ve döviz likiditesini yönetmek için önlemler almıştır. Merkez Bankası, kur korumalı mevduat programının aşamalı olarak kaldırılmasını hızlandırmak için kademeli adımlar atmıştır ve 23 Ağustos 2025 tarihi itibarıyla, bu hesapların açılmasını ve yenilenmesini (Yurt Dışında Yerleşik Vatandaşlar için Mevduat Hesabı, yani YUVAM hesapları hariç) sonlandırmıştır. Kur korumalı mevduat bakiyesindeki düşüş, parasal aktarım mekanizmasını güçlendirmiş ve Merkez Bankasının bilançosuna yönelik riskleri azaltmıştır.

Ekonomi politikasına ilişkin olarak, daha gerçekçi bir makroekonomik çerçevenin sunulmasında önemli ilerleme kaydedilmiştir ancak temel makroekonomik hedefler arasındaki tutarlılığı güçlendirmek için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Temel politika belgeleri, alternatif makroekonomik ve mali senaryolar ortaya koymamaktadır. Türkiye, henüz Bütçe Çerçevelerinin Gerekliliklerine İlişkin Direktif'e uyum sağlamamıştır ve Türkiye'de sayısal mali kurallar ve uyumu takip eden bağımsız bir mali kurul bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesinin Ocak 2025'te aldığı bir kararla, bütçe açığı sınırına uyulması halinde hükümetin fazla geliri harcayabilmesine izin veren bir hüküm iptal edilmiştir. Türkiye, aşırı açık prosedürü kapsamında veri kalitesi ve raporlama zamanlaması konularında iyileşme kaydetmiştir ancak daha fazla çabaya ihtiyaç bulunmaktadır (bkz. *Fasıl 18 – İstatistik*).

Türkiye, 2025-2027 **Ekonomik Reform Programı'nı** zamanında sunmuştur. İlk kez, yapısal reformlar bölümü sivil toplum kuruluşlarıyla istişare edilerek geliştirilmiştir. Makroekonomik çerçeve alternatif bir senaryonun sunulmasından yararlanabilirken, mali çerçeve temel ihtiyati mali tedbirler hakkında daha fazla ayrıntı sağlanarak güçlendirilebilir. Mayıs 2024'te gerçekleştirilen Ekonomik ve Mali Diyalog Toplantısının sonuçlarında yer alan politika tavsiyeleri kısmen uygulanmış olmakla birlikte, uygulamada geçen yıllara kıyasla önemli derecede iyileşme kaydedilmiştir.

Fasıl 19: Sosyal Politika ve İstihdam

Sosyal alandaki AB kuralları; iş hukuku, eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele ve iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin asgari gereklilikleri kapsamaktadır. Söz konusu kurallar aynı zamanda Avrupa düzeyinde sosyal diyalogu da geliştirmektedir.

Türkiye **iş hukuku** konusunda ilerleme kaydetmemiştir. İş hukukunun uygulanabilirliği, çeşitli muafiyetler ve iş yerinde yüksek düzeyde kayıt dışılık nedeniyle engellenmekte olup bu durumdan özellikle Roman toplumu etkilenmektedir. Kayıt dışı istihdam %26,58 ile yüksek seyretmektedir ve bu oran çok sayıda göçmen işçiyi kapsamamaktadır. Platform çalışmasına ve diğer yeni ortaya çıkan sektörlere yönelik düzenleyici çerçevelerin oluşturulması gerekmektedir. 15-17 yaş aralığındaki çocukların iş gücüne katılım oranı bir önceki yıl %22,1 iken 2024'te %24,9'a yükselmiştir. Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına ilişkin ulusal programın yenilenmesi de dâhil olmak üzere, özellikle tehlikeli işlerde çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik çabaların artırılması gerekmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği (İSG) konusunda, uygulama mevzuatında yapılan değişikliklerle düşük riskli sektörlerde İSG hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Ancak iş yeri düzeyinde İSG risk değerlendirme sistemlerinin etkililiğinin artırılması gerekmektedir. Raporlama döneminde en fazla ölümcül kaza inşaat sektöründe meydana gelmiştir. Türk makamlarının İSG mevzuatının uygulanmasını hızlandırması ve İSG mevzuatına uyumu artırması gerekmektedir. Bolu'daki bir kış

turizmi otelinde çıkan ölümcül yangın, turizm sektöründe İSG sistemindeki eksiklikleri ve kusurları gün yüzüne çıkarmıştır. Platform çalışanları veya kuryeler ve mevsimlik tarım işçileri gibi çeşitli meslek sektörlerinde çalışanların karıştığı birçok trafik kazası kayıt altına alınmamaktadır. Ortaöğretimde çırak çocukların birçok ölümcül kazaya maruz kalması dolayısıyla, ulusal çıraklık sistemi (MESEM) ile ilgili İSG risklerinin ele alınması gerekmektedir. Meslek hastalıklarına ilişkin bildirim sisteminin iyileştirilmesine de ihtiyaç duyulmaktadır. 2024'te iş müfettişlerinin sayısı 916'ya yükselmiştir.

Sosyal diyalog konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye'de hâlâ işleyen bir ekonomik ve sosyal konsey bulunmamaktadır. Üçlü Danışma Kurulu toplanmıştır. Mevcut üçlü sosyal diyalog mekanizmalarının sistematik işleyişinin artırılması için daha fazla kayda değer çabaya ihtiyaç vardır. Toplu sözleşme kapsamı işçiler için %11,33 ile düşük seviyede kalmıştır. Özel sektör çalışanları için sendikalaşma oranı önemli ölçüde azalarak %6,83'e gerilemiştir. Kamu görevlileri için sendikalaşma oranı %76,88 olarak kaydedilmiştir. Sendikalı işçilerin yalnızca %24,7'si kadındır. Özel sektörde, sendikalaşmanın ve toplu sözleşmenin önündeki büyük engeller devam etmektedir. Sendika karşıtı işten çıkarmalar da dâhil olmak üzere, sendika karşıtı ayrımcılığa karşı etkili ve caydırıcı yaptırımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye henüz kamu görevlilerine grev hakkını, cezaevi personeli ile vekil ve ücretlilerin de dâhil olduğu bazı kategorilerdeki çalışanlara ise örgütlenme ve toplu sözleşme hakkını tanımamıştır. Ağustos 2025'te Hükümet, kamu iktisadi teşebbüslerindeki maden işçilerinin planlamış olduğu dört grevi milli güvenliği gerekçe göstererek ertelemiştir. Ertelemelere sistematik olarak başvurulması grev hakkını zayıflatmakta ve Türkiye'nin uluslararası çalışma standartlarına uyumu konusunda endişelere yol açmaktadır.

İstihdam politikası alanında, Türkiye İş Kurumundaki (İŞKUR) iş ve meslek danışmanı sayısı azalmıştır. Katılımcı sayısı da dâhil olmak üzere aktif iş gücü programlarının sayısında belirgin bir artış olmasına rağmen, rakamlar hâlâ 2020-2022 dönemindeki seviyelerin oldukça altındadır. Kayıt dışı ekonominin payı azalmış olsa da yapısal olarak yüksek seviyededir ve sosyal güvenlik ve refah sistemlerini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Göçmenlerin kayıtlı iş gücü piyasasına erişimini kolaylaştırma çalışmaları kapsamında Uluslararası İş Gücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde değişiklik yapılmıştır. Yönetmelik, geçici koruma altındaki ve insani ikamet izni verilmiş olan yabancıların, belirlenen kapsam ve süre içerisinde çalışma izni muafiyeti kapsamında çalışmalarına imkân tanımaktadır. Yönetmelik ayrıca, geçici koruma altındaki kişilerin, belirli bir işverene bağlı olmaksızın çalışma izni muafiyeti başvurusunda bulunmalarını da mümkün hâle getirmektedir (bkz.2.1.1 Demokrasi). Verilen çalışma izinlerinin sayısı 2024'te artmıştır; ancak Suriyeli göçmenlerin çalışma çağındaki büyük nüfusu göz önünde bulundurulduğunda bu oran düşük kalmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilerin büyük çoğunluğu kayıt dışı sektörde çalışmaktadır.

İş gücü piyasası, yapısal olarak yüksek olan cinsiyete dayalı istihdam açığı haricinde, daha yüksek istihdam ve daha düşük işsizlik oranlarıyla olumlu bir şekilde gelişmektedir. Türkiye, uzun süreli işsizliğe ilişkin AB tavsiyesini yalnızca kısmen uygulamaktadır. *İstatistiki Ek'e ve 2.3 Ekonomik Kriterler başlığı altındaki iş gücü piyasasının işleyişi bölümüne bakınız.*

Sosyal koruma ve sosyal içerme konusunda, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altındaki kişilerin oranı %30,4 ile yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Yoksulluk riski altındaki çocukların oranı %40,3 ile yüksek bir seviyededir. Gelir eşitsizlikleri de 44,8'lik Gini katsayısı ile yüksek seyretmiştir. Türkiye'de çeşitli kırılgan grupları hedef alan bazı sosyal yardım mekanizmaları mevcut olmakla birlikte, yoksulluğun azaltılmasına yönelik kapsamlı bir strateji ve asgari gelir planı hâlâ bulunmamaktadır. Yoksulluğun azaltılmasında sosyal transferlerin etkisi düşük olup %11,9'dur (AB'de bu oran %34,15'tir). Konut sahipliğinin azalmaya devam etmesi ve konut maliyetlerinin belirgin şekilde artmış olması nedeniyle, uygun fiyatlı sosyal konut programlarının daha fazla geliştirilmesi gerekmektedir. Kırılgan durumdaki çocuklara yönelik olarak, acil koruyucu aile sisteminin geliştirilmesi de dâhil olmak üzere, kurumsal bakımdan toplum temelli bakıma geçiş süreci devam etmektedir. Yaşlılar ve engelli bireyler için, uygun fiyatlı toplum temelli bakım seçeneklerinin genişletilmesi gerekmektedir. Türkiye, Avrupa Çocuk Garantisi için bir ulusal Temas Noktası atamıştır.

Türkiye, **istihdam ve sosyal politikalarda ayrımcılığın önlenmesi** konusunda, İstihdamda Eşitlik Direktifi ve Irk Eşitliği Direktifi ile uyum da dâhil olmak üzere, ilerleme kaydetmemiştir. Türkiye'de,

cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığa karşı koruma sağlayan bir uygulama stratejisi ve kanun hâlâ bulunmamaktadır. Engelli bireylere yönelik makul düzenleme ilkesinin uygulanması için daha fazla çabaya ihtiyaç duyulmaktadır.

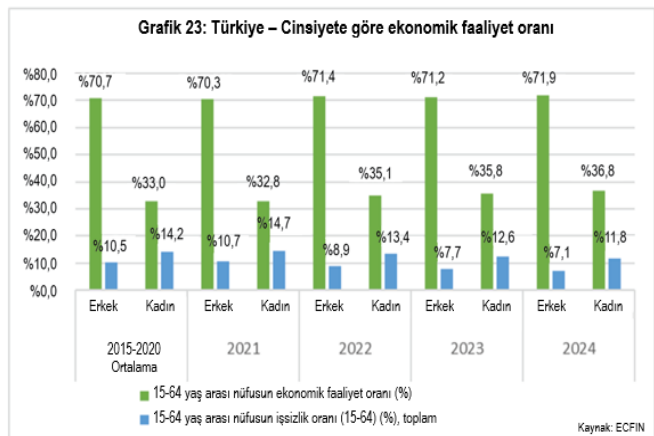
İstihdam ve sosyal politikada kadın-erkek eşitliği konusunda, iş gücü piyasasındaki cinsiyete dayalı istihdam açığı, hafif bir düşüşe rağmen, AB ortalamasından yaklaşık dört kat daha yüksektir. Kadınların eğitim düzeyindeki artış, iktisadi yaşamda henüz, daha yüksek bir cinsiyet eşitliği düzeyine dönüşmemiştir. Türkiye, yalnızca %36,6 ile (erkeklerde %72'ye kıyasla), OECD ülkeleri arasında kadınların iş gücüne katılım oranının en düşük olduğu ülkelerden biridir. Kayıt dışı istihdam edilen kadınların oranı %32,9'a yükselmiştir. Kazançlar bakımından kadın ile erkek arasındaki ücret farkı %7,8'e çıkmış olup AB ortalamasının (%12) altındadır. Lise mezunları için bu oran %20'ye ulaşmıştır. Türkiye, Ocak 2025'te Uluslararası Eşit Ücret Koalisyonu'na (EPIC) resmî olarak katılmıştır. İŞKUR tarafından kadınlara yönelik istihdam desteğinin uygulanmasına devam edilmiştir, ancak çalışma çağındaki kadın nüfusunun büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda, etkisi sınırlı kalmıştır. Doğum veya evlat edinme sonrası kamu görevlilerinin yarım zamanlı çalışma hakkının kullanımına ilişkin Yönetmelik 17 Temmuz 2025 tarihinde kabul edilmiştir. Yönetmelik, çocukları ilkökul çağına gelene kadar her iki ebeveynin de normal haftalık çalışma süresinin yarısı kadar çalışmasına olanak tanımaktadır. Mevzuat henüz, ebeveynler ve bakım verenler için iş-yaşam dengesine ilişkin Direktifle ve istihdam ve meslek konularında erkekler ve kadınlara eşit fırsatlar ve eşit muamele ilkelerinin uygulanması hakkında Direktifle tam olarak uyumlu değildir. Uygun fiyatlı bakım hizmetlerine erişilebilirlikte kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır. Cinsiyete dayalı kalıp yargılar, bakım yükümlülüklerinin üstlenilmesi konusundaki cinsiyetçi önyargılar ve uygun fiyatlı bakım hizmetlerinin yetersiz olması kadınların daha yüksek istihdam oranına ulaşmasını engellemeye devam etmiştir. Kadınlar, erkeklere göre tüm yaş gruplarında, daha yüksek bir yoksulluk veya sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaya devam etmiştir. Mart 2025'te iş yerlerinde psikolojik tacizin önlenmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Genelgesi yayımlanmıştır, ancak Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 190 sayılı Sözleşmesi uyarınca, iş yerinde her türlü şiddet ve tacizin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Karar alma pozisyonlarında bulunan kadınların payı oldukça düşük kalmıştır (bkz. *Fasıl 23 – Yargı ve Temel Haklar*). Mevzuatın, Şirket Yönetim Kurullarında Cinsiyet Dengesinin İyileştirilmesi Hakkında AB Direktifi ile uyumlu hale getirilmesine yönelik adımlar da dâhil olmak üzere, tedbirler alınması gerekmektedir.

Avrupa Sosyal Fonuna katılım konusunda Türkiye iyi düzeyde hazırlıklı olmaya devam etmiştir. (Bkz. *Fasıl 22 – Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu*).

Fasıl 20: İşletme ve Sanayi Politikası

AB sanayi politikası, rekabetçiliği artırmakta, yapısal değişimi kolaylaştırmakta ve küçük ve orta ölçekli işletmeleri (KOBİ'ler) teşvik eden, ticari faaliyetler için elverişli ortam oluşturulmasını desteklemektedir.

Türkiye, **sanayi politikası** alanında, Mart 2025'te "2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi"ni kabul etmiştir. Strateji'ye yeşil dönüşüm ve dijitalleşme girişimleri eklenmiş ve teknolojik ve endüstriyel bağımsızlığa yönelik çabalar güçlendirilmiştir. Ancak bu stratejinin tasarımı için endüstriyel paydaşlarla istişareler tam olarak şeffaf olmamıştır ve Sanayi ve Teknoloji Stratejisi'nde karşılaştırılabilir etki göstergelerine ilişkin bir sistem bulunmamaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, seçilmiş bazı paydaşların katılımıyla altı ayda bir rapor hazırlamaktan sorumludur, ancak, ilerleme raporlarının yayınlanması veya dış değerlendirmelerin yapılması öngörülmemiştir. Yatırım Ortamının İyileştirilmesine İlişkin Yeni Eylem Planı, Temmuz 2025'te veri koruma, yargının işleyişinin

iyileştirilmesi, kamu alımlarında uluslararası standartlara uyum ve yeşil ile dijital dönüşüme ilişkin eylemleri içeren tedbirler de dâhil olmak üzere kabul edilmiştir. Türkiye, kamu alımlarında yüzde 15'lik yerli fiyat avantajını korumuştur. AB sanayi politikası ilkelerine aykırı olmasına ve inovasyon performansının iyileştirilmesi hususunda etkisiz kalmasına rağmen, finansal hacim ve ihale sayısı bakımından kullanımı daha da artmıştır (*bkz. Fası 5 – Kamu alımları*). Kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyle yönelik mevcut eylem planının (2023-2025) sonuçları henüz yayınlanmamıştır. Türkiye, orta ölçekli işletmeler için yıllık ciro veya bilanço toplamı açısından mali eşiği 500 milyon TL'den 1 milyar TL'ye çıkarmak suretiyle Ağustos 2025'te KOBİ tanımını gözden geçirmiştir.

İşletme politikası ve araçları konusunda, Türk mevzuatı, Geç Ödemeler ile Mücadele Direktifi ile henüz tam olarak uyumlu değildir. Büyük ölçekli yatırımlar için Proje Bazlı Yatırım Programı sürdürülmüştür. Türkiye, 2012 teşvik programını yürürlükten kaldırarak Mayıs 2025'te teşvik programı çerçevesini gözden geçirmiştir. Bu yeni program, dört öncelikli hedefe odaklanan çok katmanlı bir çerçevedir: Yerli üretimin artırılması, teknolojik ilerlemenin teşvik edilmesi, bölgesel kalkınmada farklılıklarının giderilmesi ve yeşil ve dijital dönüşümün teşvik edilmesi. Türkiye, küçük ve orta ölçekliler başta olmak üzere, şirketleri destekleyen çeşitli programları uygulamaya devam etmiştir. Endüstri destek programları altında yapılan yatırımlara yönelik Devlet desteğinin tahsis tutarı, AB-Türkiye Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerle rağmen açıklanmamaktadır (*bkz. Fası 8 – Rekabet Politikası*).

Türkiye, Küçük İşletmeler Yasası çerçevesini uygulamaya devam etmiş olup ve AB tarafından finanse edilen OECD'nin yeni KOBİ Politikası Endeksi döngüsüne katılmaktadır. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) çeşitli teknik destek ve finansman programları yürütmeye devam etmiştir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB ve Türkiye ve Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun (TÜBİTAK) da aralarında bulunduğu 20 destek programının etki değerlendirmelerini yayımlamıştır. KOSGEB desteği için öncelikli sektörlerle ilişkin bir Cumhurbaşkanlığı kararı yayınlanmış ve tüm sektörler içerisinde imalat sanayi en öncelikli sektör olarak belirlenmiştir.

Türkiye, Tek Pazar Programının KOBİ ayağına katılmaktadır. Nisan 2025 itibarıyla derlenen ülke verileri, Türkiye'nin KOBİ ayağı kapsamında teklif sunma ve hibelerden faydalanma konusunda başarılı olduğunu doğrulamaktadır. Farklı çağrılara yanıt olarak, Türk kuruluşlarının dâhil olduğu 10 KOBİ ayağı proje teklifi kabul edilmiştir.

Sektörel politikalar konusunda, raporlama döneminde (Nisan 2025 itibarıyla) yeni bir sektörel strateji kabul edilmemiştir. Türkiye, raporlama döneminde sanayi sektörü üzerinde etkileri olan bir siber güvenlik stratejisi (*bkz. Bölüm 10 – Dijital dönüşüm ve medya*) ve bölgesel kalkınma ulusal stratejisi yayımlamıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, yönetmelik kurallarına uygun bir biçimde faaliyet gösteren işletmeler için yeşil dönüşüm sertifikaları verilmesini öngören endüstriyel emisyonlara ilişkin bir yönetmelik kabul etmiştir.

Fası 25: Bilim ve Araştırma

AB, araştırma ve inovasyon için önemli düzeyde destek sağlamaktadır. Özellikle, bilimsel mükemmeliyetin ve araştırma ve inovasyona önemli yatırımların olduğu yerlerde tüm Üye Devletler, AB'nin araştırma ve inovasyon programlarına katılabilmekte ve bu programlardan faydalanabilmektedir.

Araştırma ve inovasyon alanında, Türkiye'nin Ufuk Avrupa'daki performansına ilişkin olumlu eğilim devam etmiştir. Türkiye'nin Ufuk Avrupa İnovasyon Sütunu'na katılımı, Avrupa İnovasyon ve Teknoloji Enstitüsü (EIT) girişimlerinin dinamik bir katılımcısı olarak öne çıktığı EIT hariç olmak üzere, hâlâ zayıftır. 2025'in ilk çeyreğinde, EIT ile mevcut işbirliğini ve EIT programlarına Türk yenilikçilerin katılımını güçlendirmeyi amaçlayan EIT Topluluk Merkezi'nin faaliyete geçmesi kayda değer bir gelişmedir.

Politika tarafında Türkiye, yeni 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi'nde Ar-Ge harcamalarının GSYH'nin %3'üne ve 2030'a kadar Ar-Ge personeli sayısının 500.000 kişiye çıkarılması gibi iddialı

hedefler açıklamıştır. 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi'nde belirlenen hedeflerin bir kısmı gerçekleştirilmiştir. Yüksek teknoloji ürün ihracatı ve tam zamanlı eşdeğer Ar-Ge personeline ilişkin hedefler, hemen hemen gerçekleştirilmiş olsa da, Türkiye, Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı konusundaki hedefin gerisinde kalmıştır. 2022'deki hafif düşüşün ardından, Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı yeniden yükseliş eğilimine girerek, OECD verilerine göre 2023'te %1,42'ye ulaşmıştır. Ancak, %2,24'lük AB ortalaması ile arasındaki fark, hâlâ önemli düzeydedir.

Türkiye, süreci ülkenin geri kalanına yaymak amacıyla, üç pilot bölgede (Batı Akdeniz, Doğu Anadolu ve Ahiler) Akıllı Uzmanlaşma Stratejileri'nin tasarımını başlatmıştır. Şu ana kadar, rekabet avantajı alanlarının belirlenmesi ve inovasyon ile girişimciliğin desteklenmesi konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Sürekli destekle Türkiye, ekonomik büyüme, inovasyon ve bölgesel kalkınmaya yön vermek için akıllı uzmanlaşmadan faydalanabilir.

Beyin göçünü tersine çevirmeye yönelik programa rağmen, resmî istatistiklere göre, 2015'ten bu yana, yükseköğretim mezunları arasında, özellikle BİT, moleküler biyoloji ve mühendislik alanlarında beyin göçü istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki bilim ve teknoloji üzerinde önemli bir olumsuz etki oluşturabilir.

2025 Avrupa İnovasyon Skor Tablosuna göre Türkiye, AB ortalamasının %58'i düzeyinde bir performans göstererek, Gelişmekte Olan Yenilikçi olarak değerlendirilmektedir. Türkiye ile AB arasındaki inovasyon farkı daralmaktadır.

Fasıl 26: Eğitim ve Kültür

AB, finansman sağlanan programlarla eğitim ve kültür alanında işbirliğini ve açık koordinasyon yöntemiyle Üye Devlet politikalarının koordinasyonunu desteklemektedir. AB ve Üye Devletler, dezavantajlı geçmişleri olanlar da dâhil olmak üzere, göçmen işçilerin çocuklarının ayrımcılığa maruz kalmasını önlemeli ve onlara kaliteli eğitim sağlamalıdır.

Eğitim ve öğretim alanında, toplam örgün eğitim bütçesinin GSYH içindeki payı 2024'te, GSYH'nin %4,6'sı olan AB ortalamasının altında kalarak %3,93'e yükselmiştir. Toplam eğitim bütçesinin konsolide hükümet bütçesi içindeki payı, 2024'te %14,6 olarak gerçekleşmiştir.

Son on yılda erken çocukluk eğitimi (EÇE) kapasitesindeki %34,7'lik büyümeye rağmen, Türkiye'deki okul kayıt oranı, hâlâ OECD ortalamasının altındadır. 5 yaşında okul öncesi eğitime net kaydolma oranı 2024'te %84,26'ya yükselirken, 3 ilâ 5 yaş arası Türk çocukları için toplam net kaydolma oranı ise %51,89'dur. Mülteci çocuklar arasında, 5 yaş için okul öncesi brüt kaydolma oranı çok daha düşüktür ve %44,48 seviyesindedir. Dezavantajlı çocukların yarısından fazlası, erken çocukluk eğitimi almamakta veya bir yıldan az süreyle bu eğitime devam etmektedir; avantajlı durumdaki çocuklar için bu oran, sadece %14'tür. Maliyet etkin ve kaliteli erken çocukluk eğitimi hizmetlerinin, belediye düzeyinde dâhil olmak üzere, çoklu hizmet sunumu modelleri yoluyla yaygınlaştırılması gerekmektedir.

2023-2024 döneminde ilkökul ve ortaokula net kaydolma oranı artarak sırasıyla %95,03 ve %91,45 şeklinde gerçekleşmiştir. Liseye net kaydolma oranı dikkate değer oranda düşerek %87,97'ye gerilemiştir. Yükseköğretime kaydolma oranında da %46,02'den %42,72'ye şeklinde önemli bir düşüş olmuştur.

Türkiye, Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Anketi'ne (TALIS 2024) katılmıştır. Türkiye, PISA 2025'e katılım sağlamaktadır ve Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) 2027'ye katılmak için başvuruda bulunmuştur.

Mesleki eğitim ve öğretim alanında, Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) tarafından Ulusal Mesleki Yeterlilikler Sisteminin uygulanması devam etmektedir. Ulusal mesleki standartların ve onaylanmış yeterliliklerin sayısında hafif bir artış olmakla birlikte, yetkili belgelendirme kuruluşlarının sayısı azalmış ve beş yetkilendirme iptal edilmiştir. Söz konusu belgelendirme kuruluşları tarafından sınavlara girerek becerileri test edilen kişilerin sayısında artış olmuştur.

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) faal durumda olmasına rağmen, mesleki eğitim ve öğretim kurumları tarafından sağlanan mesleki eğitim, ulusal yeterlilik adaylarının ihtiyaçlarıyla hâlâ uyumlu değildir. Çerçevenin işleyişini iyileştirmek için, üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığının halk eğitim merkezleri ve özel mesleki eğitim merkezleri gibi diğer mesleki eğitim kurumlarının da sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu süreç, ilgili yetkili belgelendirme kuruluşlarıyla işbirliği içinde ve çıkar çatışmasından kaçınılması ihtiyacı dikkate alınarak, beklenen ulusal yeterlilik öğrenim çıktılarına göre belirli mesleklere yönelik modüler mesleki eğitim kurslarının hazırlanmasını içermektedir.

2025'te Türkiye, Ulusal Yeterlilikler Çerçevesinin Avrupa Yeterlilikler Çerçevesine (AYÇ) referanslanmasını güncellemiştir.

Türkiye, Avrupa Çıraklık İttifakı'nın (EaFA) bir üyesidir ve bölgesel ve yerel paydaşların bu ağa katılımını teşvik etmelidir.

Yükseköğretim konusunda, Türkiye'deki 208 yükseköğretim kurumu arasında kalite bakımından hâlâ önemli farklılıklar olmasına rağmen, Türkiye, Bolonya sürecinin uygulanmasında ileri bir aşamada değildir. 2024 Bolonya Süreci uygulama raporuna göre Türkiye, bazı programların kabul edilen Bolonya modeli dışında kaldığı durumlarda, özellikle derece yapıları ile ilgili olarak, temel taahhütlerin tam olarak uygulanması için çalışmaya devam etmelidir. Yükseköğretimde Avrupa Kalite Güvence Birliği (ENQA) kurulu üyesi olan Türkiye Yükseköğretim Kalite Kurulu, ENQA üyeliğinin yenilenmesini ve Avrupa Yükseköğretim Kalite Güvencesi Tescil Kurulu (EQAR) kaydını beklemektedir. Türkiye'den beş üniversite, Avrupa Üniversiteleri İttifakları'na katılım sağlamaktadır. Ekim 2024'te yayımlanan Risk Altındaki Akademisyenler Ağı raporuna göre Türkiye, akademik özgürlüğe saygı gösterilmesi bakımından dünya genelindeki devletlerin en alt %10'luk diliminde yer almaktadır. Temmuz 2025'te Türkiye, Cumhurbaşkanı'nın devlet ve vakıf üniversitelerinin rektörlerini tek başına atama yetkisini tekrar teyit eder nitelikte bir yasayı kabul etmiştir. Bu durum, Türkiye'deki üniversitelerin özerkliği konusunda endişelere yol açmaktadır.

2023-2024 döneminde, özel eğitim ve ilgili kurumlardaki öğrenci sayısında artış olmuştur. Bu öğrencilerin %76,2'si genel eğitim sınıflarına devam etmektedir; geri kalan kısım ise, özel eğitim kurumlarında veya farklı seviyelerdeki özel eğitim sınıflarında öğrenim görmektedir. Kapsayıcı eğitim oranları, ilkokul ve lise eğitiminde %70'in üzerindedir. İlerleme kaydedilmesine rağmen, ayrımcılık hâlâ önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Yaklaşık 50.000 çocuk ayrı sınıflarda, 50.000'den fazla çocuk ise ayrı okullarda eğitim görmektedir. Bazı bölgelerde kız çocuklarının okul terk oranı daha yüksek olmasına rağmen, kız ve erkek çocukların eğitime kaydolma oranları arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Engelli kız çocukları, hissedilen mali külfetler, şiddet riskinin daha yüksek olması ve güvenlik gerekçeleriyle ergenlik döneminden sonra evde tutulma nedeniyle, erkek çocuklara nazaran daha düşük oranda eğitime erişim sağlamaktadır. Birçok okul, fiziksel olarak erişilebilir olmadığından, engelli çocukların ortaöğretim düzeyinde okulu terk etme olasılığı daha yüksektir. Engelli mülteci çocuklar, dil sorunları ve toplumsal damgalanma gibi ek engellerle karşı karşıya kalmaktadır.

Programa ortak bir ülke olarak Türkiye'de, Erasmus+ programına olan ilgi artmaya devam etmektedir. 2024'te Türk kuruluşları, 2.675 Erasmus+ projesine katılmıştır. Türkiye, 2021-2025 Avrupa Eğitim Alanı çalışma gruplarının tamamına katılım sağlamaktadır.

Gençlik politikası alanında, Hükümet tarafından işletilen gençlik merkezleri, ofisler ve hareketlilik kamplarının sayısındaki artışın yanı sıra, gençlik hizmetleri de çeşitlilik göstermektedir. Türkiye, 2011'e ait ulusal gençlik politikası belgesini güncelleme sürecindedir. Gençlere yönelik demokratik katılım mekanizmaları sınırlı kalmaya devam etmektedir. Avrupa Gençlik Forumu'nda yer alan, hak temelli güvenilir bir çatı gençlik örgütü olan Go-For, hâlâ Hükümet tarafından tanınmamaktadır. Buna paralel olarak, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ulusal Gençlik Konseyinin kurulması için hazırlık çalışmalarına başlamıştır. 2025 ilkbaharındaki protestolar sırasında, genç öğrencilere yönelik haksız, aşırı ve uzun yargılama öncesi tutukluluk süreleri, Türkiye'deki gençlerin siyasi katılım fırsatları konusunda endişelere neden olmaktadır. Avrupa Dayanışma Programı başvuruları için ayrılan bütçe, 5,6 milyon avroya ulaşırken, 2024'te başvuru sayısında hafif bir düşüş görülmüştür.

Spor alanında Türkiye'nin ulusal bir spor stratejisi bulunmamaktadır. Türkiye, Avrupa Spor Haftası'na katılmaya devam etmektedir.

Kültür alanında, merkezi ve yerel düzeyde kültürel faaliyetlere önemli kaynaklar ayrılmış olmasına rağmen, hâlâ sistematik, tutarlı ve sürdürülebilir kültür politikalarının geliştirilmesinin önünde engeller bulunmaktadır. Türkiye'deki kültür politikası merkezîyetçi olmaya devam etmekte ve bağımsız paydaşlara ve eleştirel ifadeye sınırlı bir alan tanınmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, devletin öncülüğündeki büyük çaplı etkinlikleri teşvik etmeye devam ederken, şeffaf katılım ve kültürel çeşitlilik genellikle gözardı edilmektedir. Bakanlık tarafından yönetilen merkezi bütçenin payının %0,36'dan az olması, kültürün ulusal öncelikler arasında marjinal bir yeri olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki birçok büyükşehir belediyesi, kültürel erişimi, yerel kimliği ve sivil katılımı iyileştirmek amacıyla, edebiyat, sahne sanatları ve katılımcı miras girişimlerinin desteklenmesinde giderek daha fazla yer almaktadır. Raporlama döneminde, kültürel etkinliklere yönelik siyasi müdahaleler ve keyfi yasaklar devam etmiştir. Türkiye, Yaratıcı Avrupa programına katılmamaktadır.

Fasıl 29: Gümrük Birliği

Tüm Üye Devletler, AB Gümrük Birliği'nin bir parçasıdır ve aynı gümrük kural ve usullerine tabidir. Bu durum, mevzuat uyumunun yanı sıra, yeterli uygulama ve yürütme kapasitesini ve AB elektronik gümrük ortamına erişimi ve bu ortam ile birlikte çalışılabilirliği gerekli kılmaktadır.

Türkiye, **gümrük mevzuatı** konusunda ilerleme kaydetmemiştir. Türkiye, AB-Türkiye Gümrük Birliği'nde serbest dolaşımda bulunan AB dışı ülke menşeli çok sayıda ürüne ilave vergileri uygulamaya devam etmiştir.

Türkiye'nin kıymete dayalı ithalat gözetim tedbirleri uygulaması, şeffaf, nesnel ve doğrulanabilir gümrük değerlendirme usulleri ilkeleriyle tutarsız olmaya devam etmektedir. Ayrıca, kıymete dayalı gözetim uygulamasından kaynaklanan fazla ödenen tutarların geri alınmasına yönelik bir yasal mekanizmanın mevcut olmaması, AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Post, deri ve kromlu derilere yönelik ihracat vergisi tedbirleri, devam etmektedir. Birlik Gümrük Kodu ile uyumlaştırılmış Taslak Gümrük Kanunu, henüz tamamlanmamıştır. Ayrıca, serbest bölgeler ve vergi muafiyeti rejimi ile ilgili düzenlemeler, hâlâ AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu değildir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 7 No'lu Eki kapsamında gümrük konularında karşılıklı idari yardıma ilişkin kurallar doğrultusunda, Türkiye'nin AB ile, özellikle bu mevzuatı ihlal eden işlemlerin önlenmesi, tespiti ve soruşturulması suretiyle gümrük mevzuatının doğru bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla işbirliği yapması gerekmektedir. Dolandırıcılıkla mücadele çalışmaları kapsamında, Türkiye'nin Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi (OLAF) ile işbirliği yaparak özellikle tütün mamulleri kaçakçılığı olmak üzere gümrük dolandırıcılığıyla mücadeleyi güçlendirmesi tavsiye edilmektedir.

İdari ve uygulamaya ilişkin kapasite konusunda, özellikle kaçakçılıkla mücadele operasyonları başta olmak üzere, sınır kontrollerine ilişkin gümrük uygulama kapasitesini güçlendirmeye yönelik çalışmalar devam etmiştir. Ancak, fikri mülkiyet haklarının gümrüklerde uygulanmasına ve özellikle ihracat ve transit işlemlerine ilişkin AB müktesebatıyla tam uyum henüz tamamlanmamıştır. Güvenlik ve emniyet tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin risk temelli kontrollerin, AB müktesebatı doğrultusunda etkinleştirilmesi gerekmektedir. Türkiye, Ortak Transit Rejimi Sözleşmesi'ne katılımının bir parçası olarak, güncellenen Faz 5 Yeni Bilgisayarlı Transit Sistemi'ni (NCTS) uygulamaktadır. Tarife BT sistemleri, hâlâ AB tarife BT sistemleri doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin iş girişimleriyle uyumlu BT stratejisini uygulaması ve yasal zeminle uyumlu belgeye dayalı gümrük iş süreçlerini güncellemesi gerekmektedir.

GRUP 4: YEŞİL GÜNDEM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BAĞLANTISALLIK

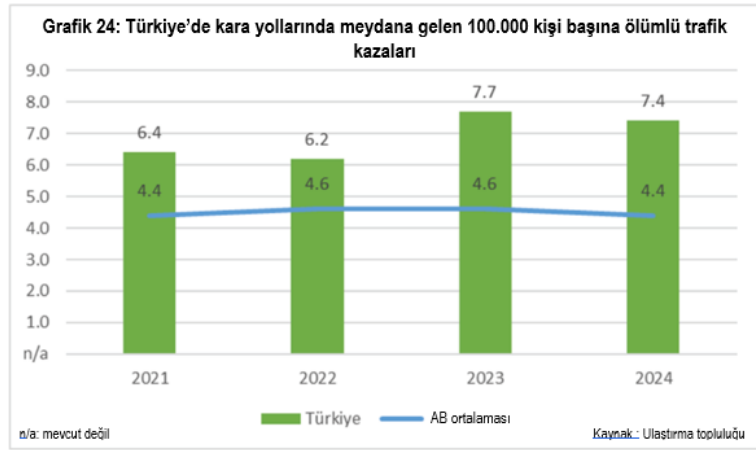
Bu grupta şunlar yer almaktadır: taşımacılık politikası (Fasıl 14), enerji (Fasıl 15), trans-Avrupa ağları (Fasıl 21) ve çevre ve iklim değişikliği (Fasıl 27).

Fasıl 14: Taşımacılık Politikası

AB'nin, kara yolu taşımacılığı, demir yolları, iç su yolu taşımacılığı, çok modlu taşımacılık, hava yolu taşımacılığı ve deniz taşımacılığında teknik ve emniyet standartları, güvenlik, sosyal standartlar ve piyasanın serbestleştirilmesi konularında ortak kuralları bulunmaktadır.

Genel taşımacılıkla ilgili AB müktesebatı konusunda Türkiye, Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Beyaz Kitabı henüz kabul etmemiştir. Türkiye, emisyon tahmin modeline dayanan karbonsuzlaşma yol haritaları üzerinde çalışmaya devam etmiştir.

Kara yolu taşımacılığında Türkiye, mesleki standartlar getiren motorlu kurye hizmetleri ile ilgili bir Yönetmelik ile Uluslararası Bozulabilir Gıda Maddelerinin Taşınması Anlaşması'na uyum sağlamak amacıyla, Bozulabilir Gıda Maddelerinin Taşımacılığında Kullanılacak Özel Ekipmanlar Hakkında Yönetmelik'i kabul etmiştir. Mesleğe ve pazara erişim, lisanslama, erişilebilirlik, mesleki yeterlilik eğitimi sertifikaları, kara yolu güvenliği yönetimi (özellikle yol altyapısı ve tüneller), araçların yola elverişlilik muayenesi, dinlenme sürelerinin denetimi, alternatif yakıt altyapısı kurulması ve ağır vasıta araçlar için emisyon hedefleri konusunda hâlâ uyum eksiklikleri bulunmaktadır. Kara yolu güvenliği konusunda, Türkiye İstatistik Kurumuna göre, toplam kaza sayısı %9,9 ölüm veya yaralanma ile sonuçlanan kaza sayısı %13,5 ekipman hasarı ile sonuçlanan kaza sayısı %9,1 ve yaralı sayısı %9,8 oranında artış göstermiştir.

Demiryolu taşımacılığında, Tehlikeli Maddelerin Demiryolu ile Taşınması Hakkında Yönetmelik, Tehlikeli Eşyanın Demiryolu ile Uluslararası Taşınmasına İlişkin Tüzük'te (RID) yer alan 2025 standartlarına kısmen uyum sağlayacak şekilde güncellenmiştir. Demir Yolu Çerçeve Kanunu henüz kabul edilmemiştir ve Türkiye, AB'nin dördüncü demir yolu paketine hâlâ uyum sağlamamıştır. Demiryolu emniyeti ve demiryolu sisteminin karşılıklı işletilebilirliği hususundaki mevzuat, henüz AB müktesebatıyla uyumlu değildir. Demiryolu emniyetiyle ilgili daha fazla eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Hâlihazırda Ulaştırma Hizmetleri Düzenleme Genel Müdürlüğüne bağlı Ulusal Emniyet Otoritesinin bağımsızlığı henüz sağlanamamıştır. Mevcut demiryolu işletmecisine sağlanan sübvansiyonlar ve taşımacılık operatörünün altyapı yöneticisinden, mali açıdan bağımsızlığı, önemli sorunlar olmaya devam etmektedir. Uyum konusunda hâlâ eksiklikler bulunmaktadır ve düzenleyici bağımsızlık (2012/34/AB sayılı Direktif), güvenlik sertifikasyonu ((AB) 2016/798 sayılı Direktif), tren makinisti sertifikasyonu, maliyet hesaplama yöntemleri, kamu hizmeti sözleşmesi düzenlemesi ve yolcu hakları konularında daha fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Deniz taşımacılığı alanında Türkiye, deniz emniyeti bilgileri, seyir uyarıları, hava tahminleri ve diğer önemli güncellemeleri denizde seyir hâlindeki gemilere iletmeye başlayan yerli üretim bir seyir mesaj sistemini tanıtmıştır. Avrupa Birliği Liman Hizmetleri Tüzüğü'nün uygulanmasına yönelik ulusal mevzuat henüz hazırlanmamıştır.

Türkiye, Kıbrıs'a giden veya Kıbrıs'tan gelen tüm yük gemilerinin Türk limanlarına yanaşmasının yasaklanmasının yanı sıra, Kıbrıs bandıralı gemilerin Türk limanlarına yanaşmasını yasaklamaya devam etmektedir.

Türkiye'nin, **iç su yolu** taşımacılığı alanında ilgili AB mevzuatına hâlâ uyum sağlaması gerekmektedir.

Havacılık alanında Türkiye, sürdürülebilir havacılık yakıtına ilişkin ulusal mevzuatı henüz kabul etmemiştir ve bu mevzuatın kabul edilmesi ve uygulanmasına ilişkin zaman çizelgesi belirsizliğini korumaktadır. Türkiye, Çukurova'da ülkenin 58. uluslararası havalimanını açmıştır.

Türkiye'de ve Kıbrıs'ta bulunan hava trafik kontrol merkezleri arasındaki iletişim eksikliği, Lefkoşa Uçuş Malumat Bölgesi'nde hava emniyeti bakımından tehlike oluşturmaya devam etmektedir ve bu durum operasyonel bir çözüm gerektirmektedir. Türkiye, Üye Devletlerle yaptığı havacılık hizmetleri anlaşmalarında, havacılıkta AB iç pazarının temel taşı olan, AB hava taşıyıcısı tayini ilkesini kabul etmemeye devam etmektedir.

Çok **modlu taşımacılık** konusunda, Kombine Taşımacılık Direktifi ve düzenleyici kolaylaştırma tedbirlerine uyum sağlanması için daha fazla mevzuat çalışması yapılması gerekmektedir.

AB yolcu hakları mevzuatına uyum konusunda Türkiye, mevzuatında üç saat veya daha fazla süreli gecikmeler için tazminat uygulamasını getirmiştir.

Kıbrıs'ta kayıtlı, Kıbrıs ile ilgisi olan ya da son uğradığı liman Kıbrıs'ta bulunan gemiler ve uçaklara yönelik kısıtlamalar yürürlükte kaldığı sürece Türkiye, bu fasla ilişkin AB müktesebatını tam olarak uygulamış olmayacaktır.

Fasıl 15: Enerji

AB enerji politikası, enerji arzı, altyapı, enerji iç piyasası, tüketiciler, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, nükleer enerji, nükleer güvenlik, radyasyondan korunma ve nükleer güvence konularını kapsamaktadır.

Arz güvenliği konusunda Türkiye, 51,3 milyar m³ kapasitesiyle, 2024'te İspanya'dan sonra Avrupa'da ikinci en büyük LNG yeniden gazlaştırma kapasitesine sahip ülke haline gelmiştir. Türkiye, coğrafi konumundan yararlanarak bölgesel doğal gaz ticaretindeki rolünü geliştirmeye yönelik yatırım yapmaya devam etmiştir ve doğal gaz altyapı kapasitesini artırmıştır. Cezayir ile yapılan uzun vadeli anlaşma 2027'ye kadar uzatılırken, Eylül 2024'te önemli aktörlerle yeni LNG tedarik anlaşmaları imzalanmıştır. Şubat 2025'te BOTAŞ ve Türkmengaz, 1,3 milyar metreküp Türkmen doğal gazının İran'la yapılan takas anlaşması kapsamında Türkiye'ye taşınmasına yönelik bir anlaşma imzalamıştır. Mart 2025'te Türkiye, yıllık 500 milyon metreküp kapasiteye sahip, 85 km uzunluğundaki yeni kesintisiz gaz boru hattı Igdır-Nahçıvan doğal gaz boru hattını hizmete almıştır. BOTAŞ ve Mısır ulusal gaz şirketi, Mayıs 2025'te BOTAŞ filosuna ait bir yüzer depolama ve yeniden gazlaştırma ünitesinin ilk kez yurt dışında işletilmesini sağlayan bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye, Karadeniz'deki Sakarya gaz sahasında yürütülen arama ve üretim faaliyetlerini geliştirmiş, Nisan 2025 sonunda günlük 9,5 milyon metreküpe ulaşan gaz üretiminin ilk fazını tamamlamıştır. Türkiye'nin Tuz Gölü'ndeki en büyük yer altı depolama tesisinin inşaatı çalışmalarına devam edilmiştir ve Silivri'deki ikinci yer altı doğal gaz depolama tesisinin gaz depolama kapasitesi artırılmıştır. Bu alanda AB müktesebatıyla mevzuat uyumu konusunda hiçbir bir gelişme bildirilmemiştir. Sonuç olarak, bazı çeşitlendirme çabalarına rağmen, Rusya'ya enerji bağımlılığı devam etmiştir.

Türkiye, **enerji iç piyasası** konusunda, devlete ait boru hatları ile petrol taşıma anonim şirketi olan ve doğal gaz piyasası ve ticareti bakımından hâkim konumda bulunan BOTAŞ'ın ayrıştırılmasını bir kez daha askıya almıştır. Doğal Gaz Piyasası Kanunu, AB'nin Üçüncü Enerji Paketi ile hâlâ uyumlu değildir ve şeffaf, maliyet tabanlı ve ayrımcı olmayan fiyatlandırma mekanizmaları henüz oluşturulmamıştır.

Toptan elektrik piyasasında, Ocak 2025 itibarıyla, tüketiciler için yıllık 5.000 kWh üzerinde, endüstriyel kullanıcılar için yıllık 15.000 kWh üzerinde elektrik sübvansiyonları kaldırılmıştır. Türkiye'nin kurulu elektrik üretim kapasitesi artmaya devam etmiş ve Mart 2025 itibarıyla 117.876 MW'a ulaşmıştır. Temiz enerji kaynakları, toplam kapasitenin yaklaşık 70.000 MW'ını oluşturmuştur.

Fosil yakıtların payı %55 ile tarihî en düşük seviyede olup hidroelektrik üretiminin artması ve elektrik talebinin yükselmesi nedeniyle gaz üretimi ancak %18,5'e ulaşmıştır. Üretilen rüzgar ve güneş enerjisinin toplamı (62 TWh), iki yıl üst üste yerli kömürden üretilen elektrik miktarını aşmıştır.

Hidrokarbonlar konusunda Türkiye, hidrokarbonların geçişi de dâhil olmak üzere, Açık Deniz Petrol ve Doğal Gaz Faaliyetlerinin Güvenliğine ilişkin Direktif ile mevzuatını henüz uyumlu hale getirmemiştir. 2025'te Türkiye, nihai yatırım programı kapsamında enerji sektörüne 75,7 milyar TL tahsis etmiştir ve bu rakam 2024'teki miktarın %70 fazlasına tekabül etmektedir. Türkiye'de günlük petrol üretimi artmaya devam etmiştir. Türkiye, Diyarbakır havzalarındaki dört sahada kaya petrolü ve kaya gazı aramak üzere ABD merkezli şirketlerle dört yıllık bir işbirliği anlaşması imzalamıştır.

Kömür konusunda, Türkiye, yerli linyit üretimini teşvik etmeye devam etmiş, Rusya'dan alınanlar da dâhil olmak üzere ithal kömürün enerji üretimindeki payı yaklaşık %20 ile önemli düzeyde kalmıştır. Türkiye, kömürün aşamalı olarak azaltılması ve önümüzdeki on yılda kömür yakıtlı elektrik üretimi için öngörülen kapasitenin azaltılması için henüz bir tarih belirlememiştir.

Yenilenebilir enerji konusunda, yenilenebilir kaynakların kurulu güç içindeki payı 2023'te %56 iken 2024'te %60,06'ya, üretimdeki payı ise 2023'te %42 iken 2024'te %53'e ulaşarak artış eğilimini sürdürmüştür. Türkiye'de 2024'te yenilenebilir kaynaklardan üretilen 59,2 GW elektriğin 32 GW'ı hidroelektrik, 11,8 GW'ı rüzgâr, 11,3 GW'ı fotovoltaik ve geri kalanı ise jeotermal ve biyoenerjiden elde edilmiştir. Yenilenebilir Enerjide 2035 Yol Haritası kabul edilmiştir; bu çerçevede, 120 GW'lık rüzgar ve güneş kurulu gücü hedeflenmektedir. 2024-2028 Stratejik Planı kapsamında, elektrik üretiminde yerli kaynakların payının 2028'e kadar %63'e çıkarılması hedeflenmiştir.

2024'te, 1,2 GW rüzgâr ve 800 MW güneş fotovoltaik kapasite için yeni bir Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) ihale süreci başlatılmıştır. Ancak Türkiye'deki yerli katkı gerekliliği uygulamaları, Dünya Ticaret Örgütü ve AB-Türkiye Gümrük Birliği kurallarına aykırı olması ve AB'nin ve diğer uluslararası şirketlerin Türkiye enerji piyasalarındaki rekabet gücünü etkilemesi nedeniyle endişe yaratmaya devam etmektedir.

2024'te yayımlanan Türkiye'nin Uzun Dönemli İklim Stratejisi, 2030 ve 2035 yılları için sırasıyla 2,1 GW ve 7,5 GW enerji depolama kapasitesi hedefleri de belirlemektedir.

Enerji verimliliği konusunda, binaların enerji performansı konusu da dâhil olmak üzere hiçbir gelişme bildirilmemiştir.

Nükleer enerji, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma konularında Türkiye'nin Akdeniz'de yer alan Akkuyu'daki ilk nükleer güç santralinin (% 99,2'si Rus Rosatom yatırımı) ilk reaktörünün devreye alınması gecikmiş ve henüz faaliyete geçmemiştir. Akkuyu güç santralinde ikinci, üçüncü ve dördüncü reaktörlerin inşaatına devam edilmiştir.

Akkuyu santralinde Fukushima sonrası nükleer güvenlik stres testlerinin AB/ENSREG metodolojisine göre gerçekleştirilmesine yönelik gönüllü taahhüdünün ardından, Avrupa Nükleer Güvenlik Düzenleyicileri Grubu (ENSREG) tarafından bir dizi tavsiye içeren bir uzman eşdeğerlendirme raporu yayımlanmıştır. Türkiye hâlâ Avrupa Topluluğu Acil Radyolojik Bilgilerin Değişimi (ECURIE) sistemine üye değildir ve Kullanılmış Yakıt İdaresinin ve Radyoaktif Atık İdaresinin Güvenliği Üzerine Birleşik Sözleşme'den kaynaklanan yükümlülüklerini kabul etmeyi reddetmeye devam etmektedir.

Fasıl 21: Trans-Avrupa Ağları

AB, iç pazarı güçlendirmek ve büyüme ve istihdama katkıda bulunmak amacıyla taşımacılık, telekomünikasyon ve enerji alanlarında, Trans-Avrupa ağlarını (TEN'ler) teşvik etmektedir.

Taşımacılık ağları konusunda, Türkiye, Halkalı-Kapıkule demir yolu hattı projesinde etapların tamamında ilerlenmesi yönünde çalışmalarına devam etmiştir. Projenin Çerkezköy-Kapıkule kesiminde fiziki tamamlanma oranı %95'e ulaşmıştır. Halkalı-Kars koridorunun doğu yakasındaki demir yolu kapasitesi çok sınırlıdır ve altyapı iyileştirmesi gerekmektedir.

Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nün kapasitesinin artırılması, Boğaz'ın demiryolu geçişlerinin kesintisiz olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Köprüye raylı sistem altyapısının kurulması ve bunun TEN-T'ye tam olarak entegre edilmesi için önemli miktarda yatırım yapılması gerekmektedir. Bu bağlantının tamamlanması, Avrupa ve Asya arasında kesintisiz yük ve yolcu akışını sağlamak suretiyle çok modlu koridorları güçlendirecektir. 7. Demiryolu İzleme Kurulu, Mart 2025'te toplanmış ve Türkiye'nin, karşılıklı işletilebilirlik, ağ performansının izlenmesi ve paydaşlar arasında daha iyi koordinasyonun sağlanması hususlarında Avrupa standartlarına olan bağlılığını bir kez daha teyit etmiştir.

İstanbul Boğazı'nın tek işlevsel deniz altı raylı sistemi olan Marmaray tüneline demiryolu kapasitesinin artırılması, daha acil bir hale gelmiştir. Marmaray, yolcu ve yük taşımacılığının bir arada yapılması nedeniyle şu anda kapasite sıkıntısı yaşamaktadır. Avrupa ile Asya TEN-T uzantıları arasında esnek ve kesintisiz bir akışın sağlanması ve öngörülen hacimlerin karşılanması için, geçiş kapasitesinin artırılması büyük önem taşımaktadır.

Raporlama döneminde, Kars-Tiflis-Bakü demiryolu hattında kapasite artırımı girişimleri gerçekleştirilmiştir. Bu koridor, Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan'ı birbirine bağlayan alternatif bir doğu-batı demiryolu bağlantısı konumundadır ve Orta Asya'ya bağlantıları sağlayan önemli bir unsurdur. Türkiye'nin doğu-batı hattındaki bağlantısını güçlendiren Ankara-İzmir Yüksek Hızlı Tren projesinin inşaatına devam edilmiştir. Mersin-Adana-Gaziantep demiryolu hattı inşaatı yavaş da olsa ilerlemiştir. Bu koridor, Türkiye'nin güneyinde bulunan limanların Orta Koridora bağlanması ve alternatif doğu-batı tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Enerji şebekeleri konusunda, Türkiye, TEN-E Tüzüğü'ne henüz tam olarak uyum sağlamamıştır. Türkiye'nin elektrik şebekesinin modernizasyonunda, artan miktarlardaki kesintili yenilenebilir enerjinin sisteme entegrasyonu büyük bir sorun olmaya devam etmektedir.

Fasıl 27: Çevre ve İklim Değişikliği

AB, güçlü iklim eylemini, sürdürülebilir kalkınmayı ve çevrenin korunmasını teşvik etmektedir. AB mevzuatı, iklim değişikliği, su ve hava kalitesi, atık yönetimi, doğa koruma, endüstriyel kirlilik, kimyasallar, gürültü ve sivil koruma konularına ilişkin hükümler içermektedir.

Çevre

Yatay mevzuat konusunda, Türkiye henüz Espoo Sözleşmesi'ne taraf olmamıştır ve Çevresel Etki Değerlendirme ve Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifleri'ne tam olarak uyum sağlaması tavsiye edilmektedir. Türkiye, Aarhus Sözleşmesi'ne henüz taraf değildir ve kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgilere erişim, çevreyle ilgili konularda yargıya erişim ve karar alma süreçlerine halkın katılımındaki zorluklar devam etmektedir. Çevresel Sorumluluk Direktifi ve Çevre Suçları Direktifi ile uyum sağlanması için daha fazla düzenleyici çalışma yapılması gerekmektedir.

Türkiye, **hava kalitesi** konusunda, Dış Ortam Hava Kalitesi ve Ulusal Emisyon Tavanları hakkındaki güncellenmiş AB direktifleriyle uyumlu ulusal mevzuatı henüz kabul etmemiştir. Bazı şehirlerdeki yoğun hava kirliliğine ilişkin raporlar gelmeye devam etmiştir. PM 2.5'e ilişkin ölçüm sonuçları kamuoyuna henüz açıklanmamış olup çoğu parametrenin eşik değerleri AB sınır değerlerinin üzerinde kalmaya devam etmektedir.

Atık yönetimi konusunda, Türkiye'nin geri dönüşüm oranı raporlama döneminde, %30'dan %36'ya çıkmış, depozito yönetim sistemi ilkeleri Ocak 2025'te yayımlanmış ve bir pilot ilde (Sakarya) uygulamaya başlanmıştır. Ancak, yerel ve bölgesel düzeyde atık yönetim planlarının uygulama düzeyi hâlâ yetersizdir. Türkiye, AB Gemi Geri Dönüşüm Tüzüğü'nün gerekliliklerini yansıtan gemi geri dönüşüm mevzuatını henüz kabul etmemiştir. Türkiye, Ulusal Döngüsel Ekonomi Eylem Planı'nı henüz kabul etmemiştir ve enkaz yönetimi temel bir çevre sorunu olmaya devam etmektedir.

Su kalitesi konusunda, revize edilmiş AB İçme Suyu Direktifi ile uyum sağlanması konusunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. 1258 adet atıksu arıtma tesisinin, belediye nüfusunun %91'ini kapsamayı devam etmektedir. AB Deniz Stratejisi ile uyum hâlâ sağlanmamıştır.

Doğa koruma konusunda daha fazla çalışma yapılması gerekliliği devam etmektedir. Türkiye, Kunming-Montreal Küresel Biyoçeşitlilik Çerçevesi'ni uygulamaya yönelik ulusal hedefleri henüz belirlememiş, çerçeve mevzuatını, ulusal biyoçeşitlilik stratejisini ve bir eylem planını henüz kabul etmemiştir. Türkiye, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında, Ulusal Yetki Alanları Dışında Kalan Denizlerdeki Biyoçeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımına Dair Anlaşmayı (BBNJ Anlaşması) imzalamış ancak onaylamamıştır. Sulak alanlarda, ormanlarda ve doğal sit alanlarında planlama ve imara izin veren düzenlemeler için AB müktesebatıyla daha fazla uyum sağlanması gerekmektedir. Tarım alanları, koruma alanları, milli parklar ve kıyı bölgelerinde madencilğe izin veren maden yönetmeliğinin uygulanması, STK'lar ve kamuoyu nezdinde endişe yaratmaya devam etmektedir.

Endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi konusunda Türkiye, Ocak 2025'te uygulama mevzuatını kabul etmiş olmakla birlikte, bu mevzuat AB'nin Endüstriyel Emisyonlar Direktifi ile kısmen uyumludur ve özellikle izin sistemi konusunda daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Kimyasallar konusunda, Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (REACH) ile henüz uyum sağlanmamıştır.

Uyum ve uygulama düzeyinin yüksek olduğu **gürültü** konusunda herhangi bir iyileştirme yapılmamıştır.

Sivil koruma konusunda, Türkiye, AB Sivil Koruma Mekanizması (UCPM) kapsamındaki ilgili faaliyetlere katılımını sürdürmüştür. Türkiye ayrıca, depremlere ve tıbbi acil durumlara müdahalede bulunma kapasitesiyle AB Sivil Koruma Havuzu ve rescEU rezervine de katkıda bulunmuştur. Ortak Acil Durum İletişim ve Bilgi Sistemi ile bağlantı kurabilmek için ön koşul olan Trans Avrupa İdareler Arası Güvenli Bilgi ve Haberleşme Servisleri Ağı sistemi henüz kurulmamıştır.

İklim değişikliği

Ülkenin iklim hedefleri AB'nin hedefleriyle henüz uyumlu olmamakla birlikte, raporlama döneminde, Türkiye'de iklim değişikliği konusunda iyileşmeler kaydedilmiştir. Türkiye, Kasım 2024'te Paris Anlaşması ile uyumlu olan uzun vadeli iklim stratejisini kabul etmiştir, ancak 2053'e kadar iklim nötrlüğe ulaşılması yönündeki uzun vadeli hedefi ile kısa ve orta vadeli tedbirlerini uyumlu hale getirmek için ayrıntılı, modele dayalı senaryolarını henüz açıklamamıştır. Türkiye, Temmuz 2025'te ulusal emisyon ticareti sisteminin kurulmasına ilişkin kuralları içeren İklim Kanunu'nu kabul etmiştir. Bu gelişme, karbon fiyatının belirlenmesi için çok önemli bir adım olmakla birlikte Kanun, AB müktesebatıyla henüz sadece kısmen uyumludur.

Türkiye hâlen Yakıt Kalitesi Direktifi'ni tam olarak uygulamamakta ve yeni hafif ve ağır vasıtalarla ilişkin AB emisyon standartlarıyla uyum sağlamamaktadır. Türkiye, Karbon Yakalama ve Depolama Direktifi'ne uyum sağlamamıştır. Türkiye, Ekim 2024'te, ozon tabakasını incelten maddelerle ilgili, Montreal Protokolü'nün Kigali Değişikliği'ni uygulayan bir yönetmelik yayımlamak suretiyle ozon tabakasını incelten maddeler ve florlu sera gazları konusunda AB standartlarıyla uyumunu iyileştirmiştir, ancak uyumlaştırma süreci henüz tamamlanmamış olup özellikle sektörel kısıtlamalar ve kota sisteminin hedefleri konusunda daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 30. Taraflar Toplantısı (COP30) öncesinde, küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlandırma çabalarıyla uyumlu olarak, özellikle mutlak bir emisyon azaltım hedefi içeren, daha iddialı bir yeni Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkının (NDC) sunulması büyük önem taşımaktadır.

GRUP 5: KAYNAKLAR, TARIM VE UYUM

Bu grupta, şunlar yer almaktadır: tarım ve kırsal kalkınma (Fasıl 11), gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikası (Fasıl 12), balıkçılık ve su ürünleri (Fasıl 13), bölgesel politika ve yapısal araçların koordinasyonu (Fasıl 22) ile mali ve bütçesel hükümler (Fasıl 33).

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

AB'nin ortak tarım politikası çiftçileri desteklemekte ve Avrupa'nın gıda güvenliğini sağlamaktadır. İklim değişikliğiyle mücadeleye ve ulusal kaynakların sürdürülebilir yönetimine yardımcı olmakta; AB genelinde kırsal alanları ve peyzajı korumakta; çiftçilik, tarımsal gıda endüstrileri ve ilgili sektörlerde istihdamı teşvik ederek kırsal ekonomiyi canlı tutmaktadır. Bu da güçlü yönetim ve kontrol sistemleri gerektirmektedir. Pazarlama standartları, kalite politikası ve organik tarım için de ortak AB kuralları bulunmaktadır.

Yatay konularla ilgili olarak, Türkiye Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamında sürdürülebilir tarım konusunda ilerleme kaydetmek için kayda değer hiçbir adım atmamıştır. Türkiye, AB'nin ortak tarım politikası kapsamındaki desteği düzenleyen ilkelerden uzaklaşmaya devam etmiştir. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin tesis edilmesine ilişkin gelişme kaydedilmemiştir.

Tarım pazarları - ortak piyasa düzeni konusunda bir gelişme kaydedilmemiştir. AB'yle tarım ürünleri ticaretine ilişkin anlaşma kapsamında, sığır eti ve canlı sığır ile ilişkili tercihli kotaların etkili bir şekilde açılması ve doldurulması süreci hâlâ şeffaf değildir.

Türkiye, **kırsal kalkınma** konusunda, AB Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı'na (IPARD III) ulusal katkısını artırmıştır. Bu program kapsamında yedi başvuru çağrısı açılmış olup mevcut bütçeyi aşan sayıda başvuru yapılmıştır. IPARD II'nin uygulanması neredeyse fonların tam olarak kullanılmasıyla sona ermiştir.

Kalite politikası konusunda, AB müktesebatıyla uyumun devam etmesi gerekmektedir.

Organik tarım konusunda, AB müktesebatıyla uyum sağlanması bakımından ilerleme kaydedilmemiştir.

Yolsuzlukla mücadele tedbirleri konusunda, IPARD kurumları usulsüzlükleri önlemek, tespit etmek ve bildirmekle yükümlüdür.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası

Gıda maddelerinin üretimine ilişkin hijyen kurallarını da içeren AB gıda müktesebatı, gıda ve yem güvenliğinin üst düzeyde sağlanmasını ve tüketici çıkarlarının yüksek düzeyde korunmasını temin etmektedir. Tohum kalitesi, bitki üreme ürünleri, zararlı organizmalara karşı koruma ve hayvan besleme ve bitki koruma ürünlerinin kullanımının yanı sıra, hayvan sağlığı ve refahı ile hayvansal gıdaların güvenliği de güvence altındadır.

Genel gıda güvenliği alanında, AB'ye Türkiye'den ithal edilen meyve ve sebzelerde pestisit kalıntıları ile kuru incir, antep fıstığı, ot ve baharatlarda bulunan kirleticilere ilişkin Gıda ve Yem İçin Hızlı Alarm Sistemi bildirimlerinin sayısı yine yüksek kalmıştır. AB'nin altı kanatlı hayvan kesimhanesini onaylamasının ardından, Türkiye, ısıl işlem görmüş kanatlı hayvan ürünlerini AB'ye ihraç etmeye başlamıştır.

Veterinerlik politikası alanında, domuzların kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınması ile sığır ve küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi hususunda halen bir ilerleme sağlanmamıştır. Hayvan refahı konusunda, mevzuatın uygulanması hususunda eksiklik devam etmiş olup kesimhaneler, uzun yolculuklar ve zenginleştirilmiş kafes sistemlerine geçiş ile ilgili kurallar hâlâ uygulanmamaktadır. Hayvanların, nakilleri sırasında, kontrol edilmeleri, yem ve su ihtiyaçlarının karşılanması, barınma ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin zorunlu gerekliliklerin uygulanması, Aralık 2026'ya kadar bir kez daha uzatılmıştır. Türkiye, Aralık 2024'te hayvanların korunmasına ilişkin bir yönetmelik çıkarmış olup ötenazi kullanımına ilişkin kurallar ülkede tartışmalara yol açmıştır. Türkiye'deki hayvan sağlığı mevzuatı, henüz AB'nin hayvan sağlığı politikası ve müktesebatıyla uyumlu değildir.

Gıda, yem ve hayvansal yan ürünlerin piyasaya arzı alanında, çiğ süt stratejisinin henüz hazırlanmamış olması ve çiğ süt üreticilerinin uygulayacağı genel kuralların henüz yürürlükte

bulunmaması nedeniyle, çiğ süt kalitesi konusunda hâlâ sorunlar yaşanmaktadır. Çiğ süt spesifikasyonları ve somatik hücre kriterlerini karşılamayan sütlerin kullanımına ilişkin kurallar hâlâ yasal düzenleme olarak kabul edilmemiştir. Türkiye'nin denetimlerin finansmanına ilişkin kurallarının AB sistemiyle uyumlu hale getirilmesi için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Hayvansal yan ürünlerin toplanması, depolanması ve işlenmesine ilişkin AB ile uyumlu bir sistem henüz mevcut değildir.

Türkiye'nin, **gıda güvenliği kuralları** ve **yemlere ilişkin özel kurallar** hususunda çabalarını sürdürmesine rağmen, herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, **bitki sağlığı politikası** alanında, tarımsal bitki türlerine ait çeşitlerin kayıt altına alınmasına ilişkin ilkeleri belirlemek amacıyla bitki çeşitlerinin kayıt altına alınmasına ilişkin bir yönetmelik yayımlamıştır. Bitki sağlığı kanununa ilişkin herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Türkiye, yeni gıdalar ve **genetiği değiştirilmiş organizmalar** konularındaki mevzuatını henüz uyumlaştırmamıştır.

Fasıl 13: Balıkçılık ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Ortak balıkçılık politikası, balıkçılık yönetimine ilişkin kuralları belirlemekte, canlı deniz kaynaklarını korumakta ve balıkçılığın çevresel etkilerini sınırlandırmaktadır. Av kotalarının belirlenmesi, filo kapasitesi yönetimi, su ürünleri yetiştiriciliğine ve piyasalara ilişkin kurallar ile balıkçılara ve kıyı toplumlarına destek sağlanması da bu kapsam dâhilindedir. Ayrıca, sürdürülebilir bir su ürünleri yetiştiriciliğini teşvik etmektedir.

Türkiye **kaynaklar ve filo yönetimi** konularında bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğini de kapsayan tarımsal üretimin planlanmasıyla, ilgili yönetmeliğin yürürlüğe girmesinin birinci yılının ardından, ticari ve amatör amaçlı su ürünleri avcılığı alanlarında düzenlemeler yapılmak suretiyle ilave önlemler alınmıştır. Mevzuat, ekolojik ve ekonomik açıdan önemli türler için avlanma limitleri, ağ gözü boyutları kısıtlamaları, derinlik limitleri, balıkçılık yasak bölgeleri ve türlere özgü yasakları içermektedir. Deniz kuşları ve deniz kaplumbağaları gibi hassas türlerin korunması için de özel tedbirler alınmıştır. Türkiye, Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu'nun (GFCM) Doğu Akdeniz için yerli olmayan türler gözlemevinin faaliyete geçirilmesi yönündeki çalışmalarını sürdürmüştür.

Denetim ve kontrole ilgili olarak, Türkiye, mevzuat uyumu ve Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu ve GFCM tarafından tavsiye edilen bağlayıcılığı olan kontrol tedbirlerinin uygulanması konusunda bazı ilerlemeler kaydetmiştir. Yeni bir balıkçılık denetim merkezi ve izlenebilirlik sistemlerinin kurulmasıyla izleme, gözetim ve kontrol kapasiteleri daha da güçlendirilmiştir.

Değiştirilen Su Ürünleri Kanunu'nda, iyileştirilmiş balıkçılık izleme sistemleri, kontrol ve gözetim sistemleri ve yasa dışı, kayıt dışı ve düzenlenmemiş balıkçılık nedeniyle elkonulan gemi sayısını artıran yeni cezalar getirilmesi gibi bazı **yapısal eylemler** ve daha güçlü bir koruma rejimi öngörülmüştür. Raporlama döneminde, küçük ölçekli balıkçılığı ve balıkçılık sektöründe çalışan kadınları desteklemek için daha fazla tedbirler alınmıştır. Ulusal veri toplama sistemi de iyileştirilmiştir: avlanma verileri/karaya çıkış verileri, filo faaliyet kayıtları ve ekonomik göstergeler düzenli olarak toplanmış ve balıkçılığın yönetiminde kullanılmıştır.

Piyasa politikası konusunda, AB piyasa politikası doğrultusunda meslek kuruluşlarının gelişimini ve kontrolünü desteklemek üzere BT araçları oluşturulmuştur. Türkiye, su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik **Devlet desteği** sağlamayı sürdürmüş, ve deniz ve iç kesimlerdeki küçük ölçekli balıkçı teknelerine ilişkin veri kalitesini iyileştirmiştir.

Su ürünleri yetiştiriciliği konusunda önemli bir gelişme kaydedilmemiştir.

Uluslararası anlaşmalar konusunda, Türkiye bölgesel ve uluslararası platformlarda AB ile işbirliğini sürdürmüştür. Türkiye, GFCM'nin çalışmalarına aktif ve destekleyici bir tutumla katılmıştır. Ancak,

balıkçılık ve denizcilik politikası konusunda AB ile işbirliğini geliştirecek olan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni henüz onaylamamıştır.

Fasıl 22: Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu

Bölgesel politika, AB'nin bölgesel eşitsizlikleri azaltmaya ve sürdürülebilir ve kapsayıcı sosyo-ekonomik büyümeye yatırım yapmaya yönelik temel araçtır. Komisyon ve AB Üye Devletleri arasındaki “paylaşılmış yönetim” yoluyla faaliyet göstermektedir. Uyum politikası programlarının uygulanması, program ve proje düzeyinde uygun idari kapasiteyi, sağlam mali yönetim ve kontrol sistemlerinin kurulmasını ve ayrıca çevre veya kamu ihale mevzuatı gibi diğer AB müktesebatı unsurlarının yerine getirilmesini gerektirir.

Yasal çerçevede herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, kanıta dayalı politika oluşturma, politika ve program değerlendirme ile etki değerlendirme mekanizmalarını devreye sokmamıştır. Türkiye, kamu yönetiminin üst kademelerindeki hesap verebilirlik eksikliğini giderecek kapsamlı bir kamu yönetimi ve kamu mali yönetimi reform gündemine, ayrıca kanıta dayalı politika oluşturma, politika ve program değerlendirmeleri ile etki değerlendirmelerine yönelik mekanizmalara ihtiyaç duymaktadır. Yerel yönetişimin özerkliği korunmamaktadır. Yerel yönetimler tarafından alınan planlama kararlarında, devletin aşırı düzenleyiciliği ve müdahaleciliği devam etmektedir.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nin ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının performansının izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik genel çerçevenin ve istatistiksel araçların iyileştirilmesine ve uygulama araçlarının güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Kurumsal çerçeve konusunda, IPA fonlarının sözleşme ve uygulama sürecinde Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin denetim ve müdahale kapasitesinde bazı iyileşmeler gözlemlenmiştir. Bakanlıklar arasında etkili bir koordinasyonun sağlanması, IPA III kapsamında müdahalelerin önceliklendirilmesi ve sonuçların izlenmesi için Ulusal IPA Koordinatörünün (NIPAC) rolünün güçlendirilmesi gerekmektedir. Yararlanıcı ülke tarafından dolaylı olarak yönetilen IPA fonlarının kurumsal yapılanması ve yönetim sistemi, IPA III gerekliliklerine uyarlanmıştır.

Programlama, izleme ve değerlendirme faaliyetlerinin **idari kapasiteleri** ile Denetim Otoritesinin kapasitesini güçlendirme çabaları sürmüştür. Ancak, IPA yapılarında personel tutmaya yönelik net bir politika ve strateji hâlâ mevcut değildir. Üst düzey kamu görevleri için işe alım prosedürlerinde objektif seçim kriterleri bulunmamaktadır. IPA programlarının etkin bir şekilde ve zamanında sözleşmeye bağlanmasını ve uygulanmasını sağlamak amacıyla, Yararlanıcı Ülke Tarafından Dolaylı Yönetim Sistemi (IMBC) yapılarının kapasitelerinin daha fazla güçlendirilmesi gerekmektedir. Proje yönetimi kapasiteleri de, sağlam bir mali yönetim sağlanması ve uyumun yanı sıra performans unsurlarına daha fazla önem atfedilmesi için geliştirilmelidir.

Programlama konusunda, NIPAC süreci koordine etmeye devam etmiş ve uygulamanın genel olarak izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlamıştır. Türkiye, bölgesel politika programlaması ve bazı Interreg IPA programlarının uygulanması konusunda deneyim kazanmaya devam etmiş olsa dahi, bölgesel politika uygulamasındaki yapısal zayıflıkları gidermeli, yerel demokrasinin düzgün bir biçimde işlemlerini ve daha dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlamalıdır. IPA III uygulaması hızlandırılmalıdır.

İzleme ve değerlendirme konusunda, IMBC kapsamında geçerli olan izleme prosedürlerinin bir parçası olarak, sonuç odaklı izlemeler devam etmiş ve NIPAC ofisi 2025 ve 2026 yılları için bir değerlendirme planı sunmuştur. Proje ve program ilerlemesinin çıktı ve sonuç göstergeleri aracılığıyla daha kolay izlenebilmesi ve sonuç odaklı yönetim uygulamasının kolaylaştırılması amacıyla Yönetim Bilgi Sistemlerinin (MIS) işlevlerinin önemli ölçüde iyileştirilmesi gerekmektedir.

IPA yapıları, uygulamanın etkinliği, özellikle performans göstergelerinin kullanımı ve sağlam mali yönetim kuralları ve uygulamalarına uyum açısından iyileştirilme gerektirse de **mali yönetim ve kontrol konusunda** donanımlıdır. Risk yönetimi, iç kontrol ve mali yönetimin izlenmesi ve raporlanması için ülke çapında bir yönetim bilgi sistemi mevcuttur. Denetim çalışmaları, Finansal

Çerçeve Ortaklık Anlaşması ve Çerçeve Anlaşmalarında belirtilen uluslararası denetim standartlarına uygun olarak yürütülmektedir.

Yolsuzlukla mücadele konusunda, Türkiye’de, ulusal bir dolandırıcılıkla mücadele stratejisi bulunmamaktadır. IMBC sistemi, potansiyel riskleri ele alarak, dolandırıcılık ve usulsüzlükleri tespit etmekte ve bunlarla mücadele etmektedir. Türkiye, IPA III yapılarının iç denetim birimlerinin hukuki statüsü, bağımsızlığı, sözleşmeleri, kalite güvencesi ve raporlama sistemi ile ilgili eksiklikleri gidermelidir.

Fasıl 33: Mali ve Bütçesel Hükümler

Bu fasıl AB bütçesinin finansmanına (“öz kaynaklar”) ilişkin kuralları kapsamaktadır. Bu kaynaklar ağırlıklı olarak; i) her Üye Devlet’in gayrisafi milli gelirine dayanan katkılardan; ii) gümrük vergilerinden; iii) geri dönüştürülmeyen plastik kaynaklardan ve iv) katma değer vergisine dayalı bir kaynaktan oluşmaktadır. Üye Devletlerin, AB bütçesine yapacakları katkıların doğru hesaplanması, tahsili, ödenmesi ve kontrolünü sağlamaya ve bunu yeterli şekilde koordine etmeye yönelik uygun idari kapasiteye sahip olması gerekmektedir.

Türkiye, öz kaynaklar sisteminin uygulanmasıyla ilgili temel politika alanlarında temel ilke ve kurumları oluşturmuştur (bkz. Fasıl 16 – Vergilendirme, Fasıl 18 – İstatistik, Fasıl 29 – Gümrük Birliği ve Fasıl 32 – Mali Kontrol). Ancak zamanı geldiğinde, öz kaynaklar sisteminin etkili bir biçimde uygulanması için somut koordinasyon yapılarının oluşturulması, idari kapasitenin güçlendirilmesi ve uygulama kurallarının benimsenmesi gerekmektedir. İşlenmiş tarım ürünleri ve sanayi ürünleriyle (kömür ve çelik ürünleri hariç) ilgili olarak AB ile tesis edilen Gümrük Birliği, Türkiye’nin gümrük mevzuatının AB gümrük müktesebatıyla kayda değer şekilde uyumunu sağlamaya devam etmektedir. Türkiye, Birlik Gümrük Kodu ile uyumlu bir gümrük kanunu tasarısını henüz kabul etmemiştir. Söz konusu kanunun kabulü, başta gümrük vergileri olmak üzere **geleneksel öz kaynaklardaki** hazırlığı kolaylaştıracaktır.

Katma değer vergisine dayalı kaynak için KDV matrahını ve ağırlıklı ortalama oranını doğru bir şekilde hesaplamaya yönelik sistemler henüz mevcut değildir. KDV ve gümrük vergilerindeki yolsuzluk, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünde olduğu gibi sorun oluşturmaya devam etmektedir. Vergi yapısı, muafiyetler, özel usuller ile ilgili mevzuat ve indirimli oranların kapsamına ilişkin mevzuat, AB müktesebatıyla tam olarak uyumlu değildir.

Gayrisafi milli gelire dayalı kaynak konusunda, Türkiye ulusal hesaplarını ve GSMG hesaplamalarını Avrupa Hesaplar Sistemi (ESA 2010) ile tam uyumlu hâle getirmeye yönelik çabalarını sürdürmüştür. Tahminlerin kapsamlılığını, gözlem dışı ekonomiyi dikkate alacak şekilde geliştirmesi de gerekmektedir. GSMG envanteri, Eurostat’ın Envanter Rehberi’yle tam olarak uyumlu değildir ve verilerin iletimi her zaman zamanında gerçekleşmemektedir.

İdari altyapı bakımından Türkiye’nin, AB müktesebatıyla uyumlu olarak, AB bütçesine yapacağı katkının doğru şekilde hesaplanması, tahmini, muhasebeleştirilmesi, tahsili, ödenmesi, kontrolü ve AB’ye raporlanmasını sağlamak için yeterli idari kapasiteye ve uygulama kurallarına sahip, tam anlamıyla işlevsel bir koordinasyon yapısı oluşturması gerekmektedir.

GRUP 6: DIŞ İLİŞKİLER

Bu grupta, iki fasıl yer almaktadır: dış ilişkiler (Fasıl 30) ile dış, güvenlik ve savunma politikası (Fasıl 31).

Fasıl 30: Dış İlişkiler

AB’nin üçüncü ülkelere yönelik, çok taraflı ve ikili anlaşmalar ile müstakil tedbirlere dayanan ortak bir ticaret politikası mevcuttur. İnsani yardım ve kalkınma politikası alanlarında da AB kuralları bulunmaktadır.

Ortak ticaret politikası konusunda raporlama döneminde sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, ortak gümrük tarifesiyle saparak uyguladığı ek vergilerin geniş kapsamını korumuş ve AB'nin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine, yararlanıcı ülkeler ile ürünler bakımından, kısmi uyumunu sürdürmüştür. Türkiye bir yeni korunma önlemi soruşturması başlatmıştır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), OECD ve G20 bünyesinde, AB ve Türkiye arasında daha yakın bir eş güdüme ihtiyaç duyulmaktadır. DTÖ'de Türkiye, Elektronik Ticaret Ortak Girişimi müzakerelerine aktif olarak katılmış ancak ortaya çıkan sonuçlara henüz destek beyanında bulunmamıştır. Elektronik iletimler üzerindeki gümrük vergilerine ilişkin çok taraflı moratoryumun yenilenmesini desteklediği halde, bu taahhüdün anlamı ve kapsamı konusunda şüphelerini dile getirmeye devam etmektedir. Türkiye (Hindistan ve Güney Afrika ile birlikte) Kalkınma İçin Yatırımların Kolaylaştırılması Anlaşması'nın DTÖ müktesebatına hukuken dâhil edilmesi talebinin kabul edilmesi konusunda uzlaşmayı engellemektedir. Türkiye, Çok Taraflı Geçici Temyiz Tahkim Düzenlemesine (MPIA) de katılmamıştır.

AB-Türkiye Gümrük Birliği köprü mevzuatının (1/2006 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı) teknik revizyonuna yönelik çalışmalar, bu mevzuatın, revize edilmiş Pan-Avrupa-Akdeniz Sözleşmesi'nin yeni hükümleriyle uyumlu hâle getirilmesi amacıyla sürdürülmektedir. Türkiye, askerî teçhizat ve teknoloji ile **çift kullanımlı** malzemenin ihracat kontrolleri konusunda, belirli çok taraflı ihracat kontrolü düzenlemelerine ilişkin AB tutumuyla uyum sağlamamıştır. Türkiye, çift kullanımlı malzemelerle ilgili olarak Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarının etkisizleştirilmesini önlemek amacıyla uygulamaya dönük bazı tedbirler alsa da, AB'nin Rusya'ya karşı uyguladığı kısıtlayıcı tedbirlere uymaması endişe kaynağı olmaya devam etmiştir.

Üçüncü ülkelerle ikili ticaret ve yatırım anlaşmaları konusunda Türkiye'nin, 24'ü 25 AB Üye Devleti'yle olmak üzere, yürürlükte olan 84 ikili yatırım anlaşması ve 23 serbest ticaret anlaşması bulunmaktadır. Ukrayna'yla imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girmiştir ancak uygulaması askıya alınmıştır. Türkiye, AB-Türkiye Gümrük Birliği kapsamında ortak ticaret politikasından saparak, AB'nin benzer anlaşmalarının bulunmadığı Malezya, Venezuela, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar ile serbest ticaret anlaşmalarını uygulamaya devam etmiştir. Türkiye, bunun yanı sıra, İran, Özbekistan, Pakistan ve Azerbaycan ile tercihli ticaret anlaşmalarını uygulamıştır.

Kalkınma politikası ve insani yardım alanlarında, 2024'te Türkiye tarafından yapılan resmî kalkınma yardımı, Gayrisafi Milli Gelirinin % 0,56'sına karşılık gelen 6,87 milyar avro (7,48 milyar ABD doları) tutarındadır. Bu oran, 17 no'lu Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinde yer verilen %0,7'lik hedefin gerisinde kalmıştır. Yardımların büyük bölümü Suriye ile bağlantılı ancak Türkiye'de yürütülen projelere insani destek sağlanması amacıyla kullanılmıştır.

Fasıl 31: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Üye Devletler, AB'nin dış, güvenlik ve savunma politikası kapsamında siyasi diyalog yürütebilmeli, AB'nin açıklamalarına katılım sağlamalı, AB eylemlerinde yer almalı ve üzerinde uzlaşılan yaptırımlar ile kısıtlayıcı tedbirleri uygulamalıdır.

Dış ve güvenlik politikasıyla ilgili konularda AB ve Türkiye arasındaki **siyasi diyalog**, üst düzey ve kıdemli memurlar düzeyindeki temaslar, toplantılar ve ikili ziyaretlerle yoğunlaşmıştır. Bir dizi üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı ve Yüksek Temsilcisi/Başkan Yardımcısı sırasıyla Aralık 2024'te ve Ocak 2025'te Ankara'yı ziyaret etmiştir. Türkiye, çeşitli bölgesel konularda (Afrika Boynuzu, Orta Asya, Güney Kafkasya, Batı Balkanlar, Körfez) AB Özel Temsilcileriyle etkin angajmanda bulunmuş ve Batı Balkanlar konusunda AB-Türkiye istişareleri Eylül 2025'te gerçekleşmiştir. Siyasi Direktörler seviyesindeki Siyasi Diyalog, üç yıllık bir aranın ardından Mart 2025'te gerçekleşmiş ve Güvenlik ve Savunma konusundaki gayriresmî istişareler dört yıllık bir aranın ardından Haziran 2025'te yeniden başlamıştır. AB yaptırımlarının uygulanmasından sorumlu AB Özel Temsilcisi, Nisan 2025'te Türkiye'yi ziyaret etmiş ve Rusya'ya yönelik yaptırımların etkisizleştirilmesine ilişkin görüşmelerde bulunmuştur. Mart 2025'te Türkiye, AB tarafından düzenlenen Suriye konulu 9. Brüksel Konferansı'na katılmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanı, Mayıs 2025'te Varşova'da düzenlenen AB Dışişleri Bakanları gayriresmî toplantısı (Gymnich) ile Ekim

2025'te Lüksemburg'da AB Dış İlişkiler Konseyi marjında gerçekleştirilen Bölgelerarası Güvenlik ve Bağlantısallık konulu Bakanlar Toplantısı'na katılmış ve burada Yüksek Temsilci/Başkan Yardımcısıyla ikili görüşme gerçekleştirmiştir.

Türkiye'nin **AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na (ODGP)** ve **Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'na (OGSP)** katılımını sağlayan kurumsal çerçeve mevcudiyetini korumaktadır.

Türkiye'nin AB adına Yüksek Temsilci tarafından yapılan açıklamalara ve yaptırımlarla ilgili Konsey kararlarına 2024'te %6 olan uyum oranı, 24 Ekim 2025 itibarıyla ne yazık ki %4 gibi oldukça düşük bir seviyede kalmıştır.

Türkiye, BM çerçevesi dışında uygulanan yaptırımları desteklememe yönündeki tutumunu sürdürmüş ancak İsrail'in Filistinlilere yönelik eylemleri nedeniyle bu ülkeyle ticareti askıya almıştır. Türkiye, AB yaptırımlarının etkisizleştirilmesine yönelik bir platform haline gelmek istemediğini vurgulamakla birlikte, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşıyla bağlantılı olarak AB'nin Rusya'ya uyguladığı **kısıtlayıcı tedbirlere** uyum sağlamaktan kaçınmıştır. Türkiye, G7 yaptırımlarına uyulmamasının riskleri konusunda finansal kuruluşlara yönelik bir rehber yayımlamıştır. Türkiye, en hassas mallara yönelik yaptırımların etkisizleştirilmesinin önlenmesi amacıyla AB ile işbirliği yapmış ve serbest ticaret bölgelerinden/depolarından transit geçen yaptırım kapsamındaki malların yeniden ihracatını yasaklamıştır. Nisan 2025'te Türkiye, ekonomik açıdan kritik AB menşeli malların Rusya'ya yeniden ihracatını önlemeyi kabul etmiştir. Türkiye'nin, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşının ardından artış gösteren Ortak Yüksek Öncelikli Ürünler Listesi'nde (CHPL) yer alan ürünlerinin Rusya'ya doğrudan ihracatı, 2024'te önemli ölçüde düşmüş ve 2022 başındaki savaş öncesi seviyelere gerilemiştir. Türkiye, AB, ABD, BK ve Japonya menşeli CHPL ürünlerinin Rusya'ya doğrudan yeniden ihracatını önlemek için tedbirler almıştır. AB ve Türkiye, CHPL ürünlerinin "hileli geçişinin" önlenmesine yönelik işbirliğini sürdürmüştür ancak Türkiye'nin, Orta Asya'ya ihraç edildiği beyan edilen fakat nihayetinde Rusya'ya ulaşan CHPL ürünlerinin hileli geçişini durdurmak için ilgili üçüncü ülkelerle çalışmalarını hızlandırması ve yaptırım kapsamında olup tek pazara yasa dışı yollarla giren Rus menşeli ürünlerin menşesinde sahtecilik vakaları konusunda AB soruşturma makamlarıyla daha aktif işbirliği yapması gerekmektedir. AB Türkiye'ye, Rusya'nın "Gölge Filosu" ile ilişkili denizcilik riskleri ve ekolojik riskler konusunda uyarıda bulunmuştur ve Türk makamlarının İstanbul Boğazı'ndan geçen gemilerin sigortalarını aktif şekilde kontrol etmesini memnuniyetle karşılamaktadır.

Türkiye, Rusya varışlı ve Rusya kalkışlı uçuşlar gerçekleştirmeye devam etmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşı bağlamında 1 Eylül 2025 itibarıyla Türkiye merkezli 23 kuruluş AB yaptırımları listesine alınmıştır.

Türkiye, bir taraftan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, bazı kuruluşlara ve düzenlemelere katılımını sistemli olarak engellemeye devam ederken, diğer taraftan aralarında BM ve AGİT'in de bulunduğu **uluslararası kuruluşlarla** etkin angajmanını sürdürmüştür. Türkiye, BRICS+ üyeliği için başvuruda bulunmuş, ancak partner ülke statüsü teklif edilmiş ve bu teklifi reddetmiştir; Türk Devletleri Teşkilatı'nda (TDT) öncü bir rol oynamaya ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda (İİT) aktif rol üstlenmeye devam etmiştir. Türkiye, **Uluslararası Ceza Mahkemesi** Roma Statüsü ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) dâhil olmak üzere başlıca BM antlaşmalarına ve 2021'de çekildiği Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi'ne taraf değildir. Türkiye'nin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Barış ve Güvenlik konulu 1325 sayılı Kararı'nın uygulanmasına yönelik bir Ulusal Eylem Planı (UEP) bulunmamaktadır.

Silahsızlanma ve **silahların yayılmasının önlenmesiyle** ilgili olarak Türkiye, uluslararası antlaşmaların ve sözleşmelerin neredeyse tümüne taraftır ve hukuki bağlayıcılığı olan yükümlülüklerine ve siyasi taahhütlerine uygun şekilde, ihracat kontrol rejimlerine ve siyasi açıdan bağlayıcı diğer düzenlemelere katılmaktadır. Bununla birlikte Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Silahsızlanma Konferansına ve diğer Düzenlemelere ve Komitelere katılımını engellemeye devam etmiştir. Türkiye, imzacısı olduğu Silah Ticareti Antlaşması'nı henüz onaylamamıştır. Türkiye, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT) çerçevesindeki AB açıklamalarına uyum sağlamamaktadır.

2025 itibarıyla Türkiye, Kimyasal Silahlar Sözleşmesi (KSS) bağlamındaki AB açıklamalarına uyum sağlamayı bırakmıştır.

Güvenlik tedbirleriyle ilgili olarak, Türkiye ile AB arasında, AB'nin gizlilik dereceli bilgilerinin (EUCI) paylaşılmasına ve korunmasına yönelik usullere ilişkin bir Bilgi Güvenliği Anlaşması bulunmamaktadır. 2006'dan bu yana Türkiye'nin OGSP misyonlarına katılımı (AB'nin gizlilik dereceli bilgilerinin edinilmesi de dâhil), bir çerçeve anlaşma ile mümkün olmaktadır.

OGSP alanında Türkiye, AB kriz yönetimi misyonlarına ve operasyonlarına aktif bir şekilde katılmaya ve önemli derecede katkı sağlamaya devam etmiştir. Türkiye, Bosna-Hersek'teki EUFOR-Althea Harekâtı'na AB dışından en büyük askerî katkısı sağlamaya, Kosova'daki NATO Gücü KFOR'a önemli katkılarda bulunmaya devam etmiş ve BM barış gücü operasyonlarına katkıda bulunmuştur. Türkiye, OGSP ve AB savunma girişimlerine dâhil olmaya yönelik arayışını sürdürürken, bir AB Üyesi Devleti, NATO ile işbirliğinin dışında tutma politikasına devam etmiştir. Politika ve Güvenlik Komitesi ile Kuzey Atlantik Konseyi arasındaki toplantılar 28 Mayıs 2025'te yeniden başlamışsa da, Türkiye'nin AB-NATO işbirliği çerçevesine ilişkin dar yorumu, özellikle bilgi paylaşımı bakımından, teşkilatlar arasında gerçek ve sürdürülebilir bir ilişki tesisine yönelik temel unsurların geliştirilmesinin önünde engel oluşturmaya devam etmiştir. Olumlu bir gelişme olarak, dört yıllık bir aranın ardından, 11 Haziran 2025'te AB ile Türkiye arasında OGSP alanında gayriresmî istişareler gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Avrupa'nın gelecekteki güvenliğinin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynama iddiasını ortaya koyarak, AB savunma girişimlerine katılma konusundaki güçlü istekliliğini sürdürmüştür.

Terörle mücadelede Türkiye, DEAŞ'la Mücadele Uluslararası Koalisyonu'nun aktif bir üyesidir ve özellikle yabancı terörist savaşçılarla ve terör şüphelileriyle ilgili karşılıklı bilgi paylaşımının ve sınır ötesi soruşturmaların geliştirilmesi amacıyla AB'yle işbirliği yapmaktadır.

Hibrit tehditlere ilişkin olarak, Türkiye'de, sosyal medya ve geleneksel medyada dezenformasyonun yayılması da dâhil, yabancı bilgi manipülasyonu ve müdahalesi (FIMI) faaliyetleri devam etmiştir. Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşı kapsamında, devlet kontrolündeki Rus basın kuruluşlarının faaliyetlerini kısıtlamamıştır. Rus yanlısı söylemler Türkiye'de yaygındır. Rusya bağlantılı dezenformasyon ağları, Ukrayna'daki savaş, NATO, enerji güvenliği ve Batı karşıtı tutumlarla ilgili söylemlere odaklanarak Türk enformasyon alanına önemli ölçüde nüfuz etmiştir.

Türkiye, bölgesel jeopolitik rolünü ve normalleşme çabalarını güçlendirerek, **arabulucu ve insani yardım sağlayan ülke** konumunu pekiştirmeye çalışarak, **dünya genelindeki ülkelerle yoğun ilişkiler ve stratejik ortaklıklar** geliştirmeye devam etmiştir.

Türkiye, **Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırı savaşı** konusunda dengeli bir tutum benimsediğini iddia etmiştir. Türkiye, yeni ABD Başkanı'nın savaşı sona erdirmeye yönelik girişimine yönelik desteğini ifade ederken, taraflar arasında karşılıklı mutabakata dayanan bir çerçevede Ukrayna ile Rusya arasındaki görüşmeleri kolaylaştırma ve arabuluculuk yapma yönündeki kararlılığını sürdürmüştür. Türkiye Mayıs, Haziran ve Temmuz 2025'te Rusya ile Ukrayna arasında İstanbul'da gerçekleştirilen doğrudan görüşmelere başarıyla ev sahipliği yapmıştır. Türkiye ayrıca Karadeniz tahıl koridorunu yeniden başlatmaya, Romanya ve Bulgaristan ile yürütülen mayın temizleme girişimi de dâhil olmak üzere, kıyıdaş devletlerle işbirliği içinde Karadeniz'de seyir güvenliğini sağlama çabalarını sürdürmeye hazır olduğunu ifade etmiş ve Montrö Sözleşmesi'ni "harfiyen uygulama" yönündeki tutumunu sürdürmüştür. Türkiye, Ukrayna'nın egemenliği ve toprak bütünlüğü konusundaki kararlılığını yinelemiştir. Şubat 2025'te Türkiye, Rusya'nın Ukrayna'yı topyekûn işgalinin üçüncü yıldönümünü işaret eden "Ukrayna'da kapsamlı, adil ve kalıcı barışın ilerletilmesi" başlıklı BM Genel Kurulu kararını desteklemiştir.

Türkiye, **Rusya'ya** yönelik angajman politikasını sürdürmüştür. Çeşitli alanlarda gerçekleştirilen üst düzey temaslar, bölgesel ve küresel konular dâhil olmak üzere, ilişkilerin daha da geliştirilmesi ve derinleştirilmesi yönündeki iradeyi ortaya koymuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı, Ekim 2024'te Kazan'da düzenlenen BRICS+ Zirvesi'ne katılmış, Ağustos 2025'te ise iki Cumhurbaşkanı, Çin'de düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü Zirvesi sırasında bir araya gelmiştir. Türkiye'nin, Rusya'nın enerji tedarikine bağımlılığı devam etmiştir.

Türkiye, **Amerika Birleşik Devletleri** için önemli ve zor bir ortak olmaya devam etmiş; bir NATO müttefiki olarak, ABD ile her düzeyde düzenli temaslarda bulunmuştur. Yeni ABD yönetimi döneminde Türkiye, savunma sanayi alanındaki işbirliğini güçlendirmek ve F-35 programına yeniden katılmak amacıyla, özellikle Rus S-400 karadan havaya savunma sistemiyle bağlantılı kısıtlamaların kaldırılmasını talep ederek, Amerika Birleşik Devletleri ile stratejik ortaklığını ilerletmeye yönelik iradesini yeniden ortaya koymuştur. Türkiye, ABD ve Rusya arasında iki tur ikili görüşmeye ev sahipliği yapmış ve ABD'nin arabuluculuğunda imzalanan Ermenistan-Azerbaycan barış anlaşmasını memnuniyetle karşılamıştır. ABD Başkanı, Türkiye'nin Suriye'deki ve Gazze ateşkes müzakerelerindeki rolünü takdir etmiş, Türkiye'ye, İsrail ile ilişkilerini normalleştirme ve Rus petrolünü almaya son vermesi çağrısında bulunmuştur.

Türkiye, Katar ile siyasi, askerî ve ekonomik işbirliğini de kapsayan köklü stratejik ilişkilerini sürdürürken, Umman ile ilişkilerini yoğunlaştırmıştır (2025 başında savunma anlaşmaları imzalanmıştır) ve **Körfez ülkeleriyle** normalleşme süreci, ticari ve ekonomik işbirliği ve yatırım ve savunma alanlarında işbirliğine yönelik olmak üzere hem ikili hem de bölgesel düzeyde devam etmiştir. Türkiye, Suriye'nin yanı sıra Gazze, Ukrayna ve Sudan'a ilişkin gelişmelerle ilgili olarak bölgesel barış ve güvenlik bağlamında Körfez ülkeleri ile proaktif bir şekilde temas kurmuştur. Kasım 2024'te, yaklaşık kırk yıl aradan sonra bir Umman hükümdarının gerçekleştirdiği ilk ziyaret olma özelliğini taşıyan, Umman Sultanı Heysem'in Türkiye'ye dönüm noktası niteliğindeki ziyareti de dâhil, tüm düzeylerde çok sayıda ziyaret gerçekleştirilmiştir ve Türkiye-KİK (Körfez İşbirliği Konseyi) Ortak İşbirliği Eylem Planı 2029'a kadar uzatılmıştır.

2024'te ilişkilerinin normalleşmesini müteakip Türkiye ve **Mısır**, ikili ticaret ve yatırımlarını genişletmeye ve enerji ve savunma alanlarındaki işbirliklerini geliştirmeye devam etmiştir. Eylül 2024'te iki Cumhurbaşkanı, Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin ilk toplantısını Ankara'da gerçekleştirmiştir ve iki ülke, 2025'te askerî işbirliğini yeniden başlatmıştır.

Türkiye'nin **İsrail** ile ilişkileri kötüleşmeye devam etmiştir. Türkiye, İsrail ile her türlü ticarete uyguladığı ambargoyu sürdürmüştür ve diplomatik ilişkiler halen fiilen dondurulmuş durumdadır. Türkiye, İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'daki ve Lübnan ve Suriye gibi komşu ülkelerin yanı sıra İran ve Katar'daki eylemlerini sert bir şekilde eleştirmiştir. Türkiye, İsrail'in Gazze'de soykırım işlediğine dair Güney Afrika'nın Uluslararası Adalet Divanı nezdindeki başvurusunu desteklemiştir. Türkiye, Gazze Şeridi'nde Filistinli nüfusun zorla yerinden edilmesine yönelik her türlü öneriye şiddetle karşı çıkmış ve İsrail'in İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki varlığını sona erdirmesini talep eden BM Genel Kurulu Kararı'nı desteklemiştir. Türkiye, Hamas'ın 7 Ekim'de düzenlediği terör saldırısını kınamamış ve AB'nin tutumuyla tamamen uyumsuz şekilde, AB'nin terör örgütleri listesinde yer alan Hamas'ı desteklemeye devam etmiştir. Türkiye, Gazze'deki ateşkesin ilk aşamasında ilerleme kaydedilmesine yönelik arabuluculuk çabalarına yapıcı katkıda bulunmuş ve 13 Ekim 2025 tarihinde ABD, Mısır ve Katar ile birlikte Şarm El-Şeyh'te Gazze Barış Zirvesi Bildirisi'ni imzalamıştır. Türkiye, uluslararası istikrar gücüne katılmak suretiyle ateşkesin uygulanmasını izlemeye hazır olduğunu bildirmiştir. Türkiye, Filistinlilere kayda değer insani yardım sağlamak ve ilgili tüm BM kararları da dâhil olmak üzere Gazze'deki ateşkes çabalarını desteklemektedir. Türkiye ayrıca, Geçici İrtibat Komitesi ve Gazze Temas Grubu üyesidir. **Orta Doğu Barış Süreci** konusunda Türkiye, iki devletli çözümün uygulanması amacıyla siyasi sürecin yeniden başlatılması gerektiği yönündeki AB tutumuna uyum sağlamaktadır ve söz konusu çözümün uygulanmasını destekleyen “Küresel İttifak”ın bir üyesidir.

Türkiye, Esad rejiminin devrilmesinden sonra **Suriye'de** nüfuzunu önemli ölçüde artırmış, Şam'daki Büyükelçiliğini yeniden açmış ve Suriye geçiş hükümetiyle yakın ilişkiler kurmuştur. Türkiye, Ağustos 2025'te, Suriye'nin savunma kabiliyetlerini güçlendirmek amacıyla askerî eğitim ve danışmanlık desteği sağlamak üzere Suriye geçiş hükümetiyle bir Mutabakat Muhtırası imzalamıştır. Türkiye'nin ilan ettiği hedef, Suriye'nin istikrarlı ve müreffeh bir ülke olmasının sağlanması ve ülkenin egemenliği ile toprak bütünlüğünün desteklenmesidir. Uzun vadede bu durum, Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı çok sayıda Suriyeli mültecinin geri dönüşü için uygun koşulların oluşturulmasını da mümkün hale getirecektir. Türkiye, Suriye'ye yönelik uluslararası yaptırımların tamamen kaldırılmasını savunmakta ve AB ve ABD'nin ekonomik yaptırımların hafifletilmesine yönelik aldığı kararı memnuniyetle karşılamaktadır.

Haziran 2025 tarihli Konsey Sonuçlarında, “AB'nin, Türkiye'nin desteklediği silahlı grupların ülkenin kuzeyindeki faaliyetlerinden endişe duymaya devam ettiği” ve “Türkiye'nin güvenlik kaygılarının, Kürtler de dâhil olmak üzere tüm Suriyelilerin güvenlik ve temel haklardan yararlanmasını sağlayacak şekilde ele alınması gerektiği” vurgulanmıştır. Türkiye'nin Kürt meselesine barışçıl ve sürdürülebilir bir çözüm bulmaya yönelik olarak kendi içinde yürüttüğü siyasi çabalar, başarılı olması hâlinde, güvenlik tehditlerini azaltma potansiyeline sahiptir ve Suriye de dâhil olmak üzere bölgenin istikrarı açısından önemli faydalar sağlayacaktır.

Irak ile ilişkiler, enerji ve su yönetimi alanlarının yanı sıra, terörle mücadelede ve Kalkınma Yolu Projesi'nde stratejik anlaşmalarla ve artan işbirliğiyle gelişmeye devam etmiştir. Türkiye ve Irak, Mart 2025'te bölgesel konularda ortak politikaları koordine etmek üzere Ürdün, Lübnan ve Suriye'yle birlikte Beşli Mekanizma ihdas etmiştir. Mayıs 2025'te Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye-Irak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyinin dördüncü toplantısı vesilesiyle Irak Başbakanı'nı ağırlamıştır. Savunma ve göç de dâhil olmak üzere çeşitli sektörlerde 11 anlaşma imzalanmıştır. Eylül 2025'te, Irak Federal Hükümeti, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi ve uluslararası petrol şirketleri arasında varılan geçici bir anlaşmanın ardından, Kerkük-Ceyhan boru hattı üzerinden Türkiye'ye petrol akışı yeniden başlamıştır. PKK'nın ilan ettiği tarihî fesih kararına rağmen Türkiye, AB politikasından ayrılarak Irak'ın kuzeyindeki askerî operasyonlarını sürdürmüştür.

Türkiye ve **İran**, çok yönlü ilişkileri çerçevesinde yüksek düzeyli bir diyalogu sürdürmektedir. İki Cumhurbaşkanı, Eylül 2024'te New York'taki BM Genel Kurulu ve Eylül 2025'te Çin'de düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü 25. Zirvesi sırasında bir araya gelmiştir. Haziran 2025'te İran Dışişleri Bakanı, İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi oturumuna katılmak üzere Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Türkiye ve İran, ortak güvenlik kaygılarını ve ticaret ve bağlantısallık alanında karşılıklı çıkarlarını göz önünde tutarak iyi ilişkilere öncelik vermiştir. Beş yıllık bir aranın ardından Mart 2025'te, Türkiye'nin bir şehri olan Van ile Tahran arasında tren seferleri yeniden başlamıştır. Türkiye, ABD'nin hava saldırılarının ardından bölgede gerilimin artması riskine dikkat çekerek İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını sert bir şekilde kınamış ve İran'ın nükleer programı konusundaki anlaşmazlığa diplomatik bir çözüm bulunmasına ilişkin desteğini yinelemiştir. Ankara, savaş sırasında İran ve ABD arasında bir arka kanal olmaya çalışmış ve müteakip ateşkesi memnuniyetle karşılamıştır.

Türkiye, **Libya'da** önemli ve aktif bir oyuncu olmaya devam etmiştir. Ankara istikrarı savunmaya devam etmiş ve BM kolaylaştırıcılığındaki siyasi süreci canlandırma çabalarını desteklemiştir. Türkiye, ülke içindeki tüm taraflarla temaslarını sürdürmüştür. Türkiye, uluslararası alanda tanınan, Trablus'taki Libya Milli Birlik Hükümeti (GNU) ile resmî ilişkilerini sürdürürken, Doğu Libya'da diplomatik, askerî ve ekonomik varlığını ve temaslarını önemli ölçüde artırmıştır. Türkiye, petrol ve doğal gaz arama alanındaki işbirliğini güçlendirmek için çalışmıştır ve Haziran 2025 tarihli Zirve Sonuçlarında da hatırlatıldığı üzere, AB'ye göre üçüncü devletlerin egemenlik haklarının ihlali olan, deniz hukukuyla uyumlu olmayan ve üçüncü devletler bakımından hukuki sonuçlar doğurmayan, Trablus yönetimiyle imzaladığı, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin (2019 tarihli) ve belirlenen yetki alanlarında arama ve sondaj yapılmasına ilişkin (2022 tarihli) mutabakat muhtıralarından kaynaklanan avantajlardan yararlanmıştır. Ankara ayrıca, BM silah ambargosunun, tüm paralı askerlerin, yabancı savaşçıların ve yabancı güçlerin Libya topraklarından geri çekilmesini talep eden BM Güvenlik Konseyi kararlarının ve askerî eğitimin askıya alınması hususunun Milli Birlik Hükümeti (GNU) için geçerli olmadığı görüşünü muhafaza etmektedir. Türkiye, 2023'te TBMM tarafından onaylanan bir Meclis kararıyla Libya'daki askerî varlığını Ocak 2026'ya kadar uzattıktan sonra, Libya'daki Türk kuvvetlerinin statüsüne dair bir Mutabakat Muhtırası'na ilişkin onay sürecini başlatmıştır. AB'nin Libya'ya yönelik BM ambargosunu uygulama çabaları, Türkiye'nin EUNAVFORMED İrini Harekâtı'nın amacını, meşruiyetini ve tarafsızlığını açıkça sorgulayan şüpheli tavrıyla sınanmaya devam etmiştir.

Türkiye'nin, **Güney Kafkasya ve Orta Asya'daki** varlığı ve jeopolitik iddiaları giderek artmaktadır.

Türkiye ve **Ermenistan** arasındaki normalleşme süreci, iki Özel Temsilci arasındaki temaslar, ikili görüşmeler ve güven artırıcı adımlarla ilerlemeye devam etmiştir. Ermenistan Başbakanı'nın 20 Haziran'da Türkiye'ye yaptığı ve Türkiye Cumhurbaşkanı ile bir araya geldiği tarihî ziyaret dikkat çekici

bir gelişme olmuştur. Türkiye, Ermenistan'la normalleşme sürecinde herhangi bir ön koşul olmadığını kamuoyuna açıklamış olsa da, uygulamada sürecin ilerlemesini Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki barış müzakerelerinde kaydedilen gelişmelerle ilişkilendirmektedir. Türkiye-Ermenistan sınırı kapalı kalmaya devam etmiş, ancak Ermenistan'dan Suriye'ye insani yardım ulaştırılabilmesi için Mart 2025'te kısa süreliğine açılmıştır. Türkiye, düzenli üst düzey ziyaretler, istişareler ve ortak askerî tatbikatlar düzenleyerek **Azerbaycan'la** çok yakın ilişkilerini sürdürmüştür. Türkiye, Azerbaycan'ın Ermenistan'a yönelik tutumunu kesin bir surette desteklemiştir. Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan, sonuncusu Eylül 2024'te Savunma Bakanları düzeyinde gerçekleşen üçlü bir platform aracılığıyla işbirliği yapmaya devam etmiştir. Ayrıca Türkiye, 3+3 formatındaki (Türkiye, İran, Rusya + Ermenistan, Azerbaycan, bu formatı boykot etse de, Gürcistan) Güney Kafkasya toplantısına ev sahipliği yapmıştır.

Türkiye, **Orta Asya'da** köklü bir varlığa ve jeopolitik iddiaya sahiptir. Türkiye, ulaştırma ve enerji alanlarındaki bağlantısallık projelerinde ilerleme kaydederek, bölgedeki ülkelerle ikili ilişkilerini güçlendirmeye odaklanmayı sürdürmüştür. Şubat 2025'te Türkiye ve Türkmenistan, doğal gaz akışını kolaylaştırmaya yönelik bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) daha güçlü bir siyasi role sahip olmasına yönelik ısrarına devam ederken, uluslararası alanda tanınmayan sözde "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"ni, TDT'ye gözlemci üye olarak katılması yoluyla meşrulaştırma çabalarını da artırmıştır. Bu adım, çözüm görüşmelerinin Birleşmiş Milletler himayesinde yeniden başlatılması için elverişli bir ortam oluşturulmasına yönelik çabaları baltalamaktadır.

Türkiye'nin **Pakistan** ile ilişkileri stratejik ortaklık düzeyinde güçlü kalmaya devam etmiş ve üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Şubat 2025'te Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye-Pakistan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyinin 7. toplantısı vesilesiyle Islamabad'ı ziyaret etmiş ve Pakistan Başbakanı da Mayıs 2025'te Türkiye'ye bir iade-i ziyarette bulunmuştur. 2025 ilkbaharında yaşanan Hindistan-Pakistan gerilimi sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı Pakistan'la dayanışma içinde olduğunu belirtmiş ve Türkiye'nin gerilimi azaltma çabalarına destek vermeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Türkiye, Katar ile birlikte, Pakistan ve Afganistan arasında Ekim 2025'te imzalanan ateşkes anlaşmasına arabuluculuk etmiştir. Türkiye, Taliban rejimini tanımamakla birlikte, Taliban'ın fiilî yetkilileriyle görüşmelerde bulunarak **Afganistan** konusunda pragmatik bir yaklaşım benimsemiştir. Bununla birlikte Türkiye, birleşmiş bir muhalefet ya da silahlı direniş oluşmasını kolaylaştırmadan Afgan siyasi muhaliflerine ev sahipliği yapmaktadır.

Türkiye, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir eksen hâline gelme hedefi doğrultusunda, "Yeniden Asya" girişimi aracılığıyla **Asya'daki** işbirliği fırsatlarını genişletmeye devam etmiştir. Bölge ülkeleriyle ortaklıklar kurmaya odaklanan Türkiye, ekonomi, ticaret, savunma (savunma sanayi dâhil) alanlarında ve kültürel ve jeostratejik konularda geniş kapsamlı işbirliği arayışı içinde olmuştur. Şubat 2025'teki Asya turu kapsamında Türkiye Cumhurbaşkanı Pakistan, Malezya ve Endonezya'yı ziyaret etmiştir. Endonezya Cumhurbaşkanı da Nisan 2025'te Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Türkiye ayrıca, sektörel diyalog ortağı statüsü çerçevesinde, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (**ASEAN**) ile işbirliğini sürdürmüş ve Asya Kalkınma Bankasına üye olmak suretiyle bölgeye yönelik angajmanını daha fazla derinleştirmiştir.

Türkiye, dış ticaret açığını azaltmanın yanı sıra çeşitli girişimler (Kuşak ve Yol Girişimi, Orta Koridor vb.) ve BRICS gibi formatlar aracılığıyla ikili ticaret hacmini artırma hedefiyle, **Çin** ile ticaret, ekonomi ve yatırım bağlantılarını güçlendirmeye yönelik fırsatlar aramaya devam etmiştir. İki ülke ayrıca, Orta Doğu'daki gelişmeler (Suriye), Ukrayna ve "Küresel Güney" gündemi gibi önemli bölgesel ve küresel konularda ikili istişarelerde bulunmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı, Çin'de düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü Zirvesi'ne katılmış (Türkiye bir "diyalog ortağı"dır) ve Çin Cumhurbaşkanı ile görüşmüştür.

Türkiye, **Afrika'da** aktif ilişkilerini artırmaya devam etmiş ve savunma, hidrokarbon arama ve işletme, madencilik gibi alanlarda işbirliğini geliştirerek, başta Afrika Boynuzu ve Batı Afrika olmak üzere Sahraaltı Afrika'daki bağlantılarını daha da güçlendirmiştir. Türkiye Aralık 2024'te, **Somali** ve **Etiyopya** arasında başarılı bir arabuluculuk yaparak, bölgesel gerilimleri azaltan ve bölgesel işbirliği imkânı yaratan Ankara Bildirisi'nin imzalanmasına aracılık etmiştir. Türkiye'nin Sudan ve Birleşik Arap

Emirlikleri arasında bölgesel istikrarı yeniden tesis etmeyi amaçlayan arabuluculuk çabaları her iki tarafça da teşvik edilmiştir.

Türkiye, siyasi ve ticari ilişkilerini genişletmek ve derinleştirmek amacıyla, **Latin Amerika** ile diplomatik angajmanını sürdürmüştür. Türkiye-**Venezuela** ilişkileri, 2018'den bu yana sık sık yapılan ikili ziyaretler ve serbest ticaret anlaşmasıyla güçlü kalmaya devam etmiştir.

EK I - TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Türkiye hâlâ, AB'ye aday bir ülke ve birçok ortak çıkar alanında kilit bir ortak ülkedir. Nisan **2024'te AB Zirvesi**, Doğu Akdeniz'de istikrarlı ve güvenli bir ortam sağlanmasında ve Türkiye ile işbirliğine ve karşılıklı yarara dayalı bir ilişki geliştirilmesinde AB'nin stratejik çıkarı olduğunu yinelemiştir. AB ve Türkiye, Yüksek Temsilci ve Komisyonun AB-Türkiye siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerinin mevcut durumuna ilişkin **Kasım 2023 tarihli Ortak Bildirimi**'nde yer alan tavsiyelerin ilerletilmesi yönünde çalışmaktadır. Söz konusu Zirve Sonuçlarında ortaya konulan koşullara tabi olmak kaydıyla AB, kademeli, orantılı ve geri çevrilebilir şekilde ilerlemektedir. 2024 ve 2025'te çalışmalar; yeni Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogunun başlatılması (iki kez düzenlenmiştir), Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalogun yeniden başlatılması, Yüksek Düzeyli Göç ve Güvenlik Diyalogu ile İklim Diyalogu toplantıları ve dış ve güvenlik politikası konularında siyasi istişarelerin yoğunlaşmasıyla hız kazanmıştır. AB Zirvesi, Türkiye'nin yapıcı angajmanının Ortak Bildirim'de belirlenen çeşitli işbirliği alanlarının ilerletilmesinde etkili olacağını vurgulamıştır.

Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımayı reddetmeye devam etmektedir ve ilgili BM Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarına aykırı olarak, iki devletli çözümü savunmaktadır. Aralık 2024'te Konsey, ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararları uyarınca ve AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeler ile AB müktesebatı doğrultusunda, **Kıbrıs meselesinin** BM çerçevesinde **kapsamlı çözümüne** yönelik taahhüdünü yeniden teyit etmiştir. AB, BM Genel Sekreteri'nin çözüm görüşmelerinin yeniden başlatılmasına yönelik attığı adımları memnuniyetle karşılamıştır ve bu durum, AB'nin, BM öncülüğündeki sürecin tüm aşamalarını, tasarrufunda bulunan tüm uygun araçlarla destekleme konusunda aktif bir rol oynamaya hazır olduğunu teyit etmektedir. Eski Komisyon Üyesi Johannes Hahn, Komisyon tarafından Kıbrıs Özel Temsilcisi olarak atanmıştır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki izinsiz sondaj faaliyetlerine yanıt olarak kabul edilen Temmuz 2019 tarihli AB Konseyi sonuçları hâlâ geçerlidir. İzinsiz sondaj faaliyetlerine yanıt niteliğindeki **kısıtlayıcı tedbirler** çerçevesini gözden geçirmesinin ardından Konsey Kasım 2024'te uygulamayı, 30 Kasım 2025 tarihine kadar bir yıl daha uzatmıştır. Hâlihazırda, bir şahıs yaptırımlara tabidir. Türkiye, 2021'in başından itibaren Doğu Akdeniz'de herhangi bir izinsiz sondaj faaliyeti yürütmemiştir.

Aralık 2024'te Konsey, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel haklar alanlarında devam eden oldukça kaygı verici durum hakkındaki ciddi endişelerini ve ülkeyle **üyelik müzakerelerinin** durma noktasına geldiğini ve başka hiçbir faslın açılması veya kapatılmasının düşünülemeyeceğini yinelemiştir. Katılım müzakerelerinin bir parçası olarak, 16 fasıl müzakereye açılmış olup bunlardan biri geçici olarak kapatılmıştır.

Türkiye'deki reformlar ve gelişmeler; raporlama döneminde, **Ortaklık Anlaşması** kapsamında kurulan organlar tarafından, mevcut alt komiteler aracılığıyla takip edilmeye devam edilmiştir. Ortaklık Konseyi toplantıları, 2019 tarihli Konsey sonuçları doğrultusunda hâlâ askıdadır.

Komisyon, **Gümrük Birliği'nin işleyişini** ele almak amacıyla, Temmuz 2025'teki Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu dâhil olmak üzere, Türkiye ile yoğun temaslarını devam ettirmiştir. Türkiye, ticaret engelleri konusunda ilerleme kaydetmiş ve AB'nin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline tepki olarak Rusya'ya karşı uyguladığı kısıtlayıcı tedbirlerin etkisizleştirilmesini önlemeye yönelik tedbirler almıştır. Komisyon, Aralık 2016'da, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi için Türkiye ile müzakerelerin başlatılması yönünde tavsiyede bulunmuştur. Kasım 2023 tarihli Ortak Bildirim'de Yüksek Temsilci ve Komisyon, Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik taslak müzakere çerçeve belgesi üzerinde görüşmelere devam edilmesini tavsiye etmiştir. Bu tavsiye, Türkiye'nin toprakları üzerinden AB'nin Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerinin etkisizleştirilmesi konusunu hızla ele alacağı ve ticari sorunları etkin şekilde çözmeye devam edeceği kabulüne dayanmaktadır.

Türkiye 2024'te AB'nin en büyük beşinci **ticaret ortağı** iken AB, Türkiye'nin en büyük ortağı olmaya devam etmiştir. 2024'te, Türkiye'nin AB'ye ihracatı 98,4 milyar avro, AB'den ithalatı ise 112 milyar avro olarak gerçekleşmiştir.

Vize, göç ve iltica alanında, Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı'nın uygulanması; Doğu Akdeniz rotasında Avrupa'ya düzensiz ve tehlikeli geçişlerin azaltılması ve denizde hayatların kurtarılması konusunda somut sonuçlar vermeye devam etmiştir. Türkiye, geçici koruma altındaki 2,5 milyon Suriyeli (Ağustos 2025 itibarıyla) dâhil olmak üzere 2,7 milyon mülteciye destek sağlamak için kayda değer çaba sarf etmeye devam ederken, düzensiz göçü önlemek için çalışmayı sürdürmüştür. AB-Türkiye Vize Serbestisi Diyalogu kapsamında, vize serbestisinin kalan kriterleri yerine getirilmemiştir. Temmuz 2025'te Avrupa Komisyonu, Schengen vizesi başvurusunda bulunan Türk vatandaşları için vize kurallarının kolaylaştırılmasına yönelik bir karar almıştır. Europol ile ağır suçlar ve terörizmle mücadelede sorumlu yetkili Türk makamları arasında kişisel verilerin değişimine ilişkin uluslararası bir anlaşma henüz akdedilmemiştir. Temmuz 2025'te gerçekleştirilen Yüksek Düzeyli Diyalog ile göç alanında yüksek düzeyde angajman devam etmiştir.

Türkiye ve AB, Türkiye'deki **mültecilerin ve onlara ev sahipliği yapan halkın desteklenmesi** hususunda etkili şekilde işbirliği yapmaya devam etmiştir. Türkiye'deki Sığınmacılar için AB Mali İmkânı kapsamındaki 6 milyar avro dâhil olmak üzere, 2011'den itibaren bu amaçla yaklaşık 12,5 milyar avro tahsis edilmiştir. Sağlanan destek; insani yardım, eğitim, sağlık, belediye altyapısı ve sosyo-ekonomik kalkınma ile göç yönetimi konularına odaklanmaya devam etmiştir. Destek, ev sahipliği yapan halkı da kapsamıştır. En kırılgan gruplar dâhil olmak üzere, 1,2 milyondan fazla mülteci, temel ihtiyaç desteği almaya devam etmektedir ve yaklaşık 938.610 mülteci çocuk okula kaydolmuştur. İki büyük hastanenin, 176 yeni okulun inşa edilmesi (hedef 348 yeni okul) ve 6 milyondan fazla sağlık muayenesi yapılması, elde edilen diğer kazanımlar arasındadır. 12,5 milyar avro toplam tahsisin 1,5 milyar avrosu, 2025-27 dönemi için bu yıl gerçekleştirilecektir.

İkili mali yardım konusunda, Türkiye **için Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı** (IPA) kapsamındaki projeler, AB bütçe otoritesinin politika rehberliğinde uygulanmaya devam etmiştir. IPA III kapsamındaki mali yardım; genişleme stratejisinin temel unsurlarıyla bağlantılı önceliklere ve esas olarak, daha dayanıklı ve daha sürdürülebilir ekonomiler ve toplumlar inşa edilmesinin yanı sıra yeşil ve dijital dönüşüm ve bağlantısallıkla ilgili ortak stratejik çıkar sektörlerine odaklanmaktadır.

Şubat 2023'te meydana gelen depremlerden etkilenen Türk halkına yönelik **1 milyar avroluk AB taahhüdünün** uygulanması devam etmiştir.

Türkiye; Erasmus+, Ufuk Avrupa, Avrupa Dayanışma Programı, Gümrükler Programı, Tek Pazar Programı (KOBİ bileşeni) ve Dijital Avrupa Programı ile AB Sivil Koruma Mekanizması, Avrupa Çevre Ajansı ve Avrupa Birliği Uyuşturucu Ajansı dâhil olmak üzere **AB programları ve ajanslarına** katılım sağlamaya devam etmiştir. Araştırma ve inovasyon konusunda, Türkiye'nin Ufuk Avrupa'daki performansında izlenen olumlu eğilim 2024'te de devam etmiş; Türk paydaşlara verilen AB katkısı 87 milyon avroyu aşmıştır (Ufuk Avrupa'nın ilk dört yılındaki toplam AB katkısı 330,3 milyon avroyu geçmiştir). Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Fonu Artı (EFSD+) altındaki Türkiye Yatırım Platformu (TYP); Yeşil Mutabakat, küresel geçitler ile istihdam ve büyüme olmak üzere üç temel politika önceliğine yönelik garanti programları aracılığıyla yatırımlara daha fazla AB desteği sağlamaktadır. AB bütçesinden sağlanacak 400 milyon avroya varan garantiler sayesinde Türkiye'de 2,4 milyar avroya yakın yatırım yapılması beklenmektedir. Türkiye, yeşil politikaların ve yatırımların makroekonomik etkilerini modellemedeki kapasitesini güçlendirmek ve belediyeleri uzun vadeli içerme stratejileri konusunda desteklemek amacıyla Teknik Destek Aracı kapsamında iki pilot projeye gözlemci olarak katılmaktadır.

Ek II - İstatistiki Veriler
İSTATİSTİKİ VERİLER (11.09.2025 itibarıyla)

Temel veriler	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Nüfus (bin)		74.724 i	83.155 i	83.614 i	84.680 i	85.280 i	85.372 i
Ülkenin toplam yüz ölçümü (km ²)		:	780.270	780.270	780.270	780.270	780.270

Ulusal hesaplar	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla (GSYH) (milyon ulusal para birimi)		1.581.479	5.048.568	7.256.142	15.011.776	26.545.722	43.410.514
Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla (GSYH) (milyon avro)		683.587	626.785	690.246	862.310	1.030.514	1.220.308
GSYH (kişi başına, avro)		9.090	7.520	8.200	10.150	12.080	:
GSYH (kişi başına, Satın Alma Gücü Paritesine (SGP) göre)		15.233	18.320	19.989	24.509	27.458	:
GSYH (kişi başına, Satın Alma Gücü Paritesine (SGP) göre), AB ortalamasına göre (AB-27 = 100)		58,6	60,2 b	60,3	68,2	72,0	:
GSYH reel büyüme hızı (Geçen yıla göre GSYH hacmindeki % değişim)		4,8	1,9	11,4	5,5	5,1	3,2
İstihdam artışı (ulusal hesaplar verileri, geçen yıla göre % değişim)		:	:	:	:	:	:
İş gücü verimliliği artışı: geçen yıla göre çalışan kişi başına GSYH'deki büyüme (hacme göre, % değişim)		:	:	:	:	:	:
Birim iş gücü maliyetindeki artış (geçen yıla göre % değişim)		:	:	:	:	:	:
*Nominal birim iş gücü maliyeti artış endeksindeki 3 yıllık değişim (T/T-3) (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Çalışan kişi başına iş gücü verimliliği: (SGP'ye göre) çalışan kişi başına GSYH, AB ortalamasına göre (AB-27=100)		:	:	:	:	:	:
Temel sektörler itibarıyla gayrisafi katma değer							
Tarım, ormancılık ve balıkçılık (%)		8,7	7,5	6,2	7,2	6,9	6,3
Sanayi (%)		21,8	25,6	29,2	29,5	25,8	22,6
İnşaat (%)		8,4	5,9	5,7	5,5	6,2	6,7
Hizmetler (%)		61,2 i	60,9 i	59,0 i	57,7 i	61,1 i	64,2 i
Nihai tüketim harcamaları, GSYH içindeki payı itibarıyla (%)		76,0	71,8	68,2	69,0	72,5	74,2
Gayrisafi sabit sermaye oluşumu, GSYH içindeki payı itibarıyla (%)		27,1	27,5	28,2	29,2	31,9	31,0
Mal ve hizmet ihracatının GSYH'ye oranı (%)		24,4	29,1	35,7	38,6	31,9	28,0
Mal ve hizmet ithalatının GSYH'ye oranı (%)		28,5	32,2	35,3	42,6	34,4	27,8
Genel Devlet Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, GSYH içindeki payı itibarıyla (%)		:	:	:	:	:	:

İş	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Sanayi üretim hacmi endeksi (2015=100)		83,4	115,4	135,6	143,3	144,6	:
Aktif şirket sayısı (sayı)		:	:	3.600.429	3.806.819	:	:
Kurulan şirket oranı: (t) referans döneminde kurulan şirket sayısının t'de aktif olarak faaliyet gösteren şirket sayısına oranı(%)		:	:	16,0 i	16,1 i	:	:

Kapanan şirket oranı: (t) referans döneminde kapanan şirket sayısının t'de aktif olarak faaliyet gösteren şirket sayısına oranı (%)			:	11,4 i	:	:	:
KOBİ'lerde çalışan kişilerin tüm çalışanlar içindeki payı (finansal olmayan firmalar) (%)		76,8 iw	73,9 iw	74,0 iw	73,3 iw	72,5 piw	:
KOBİ'ler tarafından yaratılan katma değer (finansal olmayan firmalar) (milyon avro)		102.423 iw	95.660 iw	88.925 iw	144.282 iw	155.216 piw	:
Toplam katma değer (finansal olmayan firmalar) (milyon avro)		183.539 w	181.250 w	178.072 w	281.635 w	304.258 pw	:

Enflasyon oranı ve konut fiyatları	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) (geçen yıla göre % değişim)		9,0 d	12,3 d	19,6 d	72,3 d	54,0 d	58,5 d

Ödemeler dengesi	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Ödemeler dengesi: cari işlemler hesabı toplamı (milyon avro)		- 32.316,2	- 27.404,9	- 5.110,7	- 43.409,5	- 36.990,3	- 9.497,5
Ödemeler dengesi cari işlemler hesabı: ticaret dengesi (milyon avro)		- 50.905,9	- 33.199,5	- 24.850,1	- 85.457,6	- 79.815,6	- 52.163,2
Ödemeler dengesi cari işlemler hesabı: net hizmetler (milyon avro)		22.587,9	13.210,2	27.960,7	50.712,6	52.867,9	57.165,2
Ödemeler dengesi cari işlemler hesabı: birincil gelir net dengesi (milyon avro)		- 5.124,2	- 7.569,2	- 9.016,9	- 8.353,1	- 10.555,6	- 14.571,0
Ödemeler dengesi cari işlemler hesabı: ikincil gelir net dengesi (milyon avro)		1.126,1	153,5	795,6	- 311,3	513,0	71,5
Birincil ve ikincil gelir net dengesi: hükümet transferleri (milyon avro)		305,5	90,9	355,2	- 583,1	- 762,6	- 159,2
*Cari işlemler dengesinin GSYH'ye oranı (son 3 yıllık hareketli ortalama) (%)		-6,5	-1,4	-1,0	-3,4	-3,1	-3,1
* Mal ve hizmet ihracatının dünyadaki payı (beş yıllık % değişim)		:	-9,4	5,3	11,2	18,4	12,8
Net (yurt içine – yurt dışına) doğrudan yabancı yatırım (DYY) dengesi (milyon avro)	1)	:	3.883,8 i	5.336,9 i	8.170,2 i	4.324,7 i	:
Yurt dışına doğrudan yabancı yatırım (milyon avro)	1)	:	2.833,7	4.262,0	4.475,1	5.334,1	:
Rapor düzenlenen ülkenin AB-27'deki DYY'si (milyon avro)	1)	:	1.069,1	1.805,9	2.266,9	2.438,9	:
Rapor düzenlenen ülkedeki doğrudan yabancı yatırım (DYY) (milyon avro)	1)	:	6.717,5	9.598,9	12.645,3	9.658,8	:
AB-27'nin rapor düzenlenen ülkedeki DYY'si (milyon avro)	1)	:	1.201,1	2.084,4	5.060,0	4.378,0	:
*Net uluslararası yatırım pozisyonu (GSYH'ye oranı) (%)		:	- 49,6	- 30,4	- 38,9	- 28,7	- 26,7
Göçmen işçilerden gelen brüt döviz gelirlerindeki (ulusal para birimi cinsinden) yıllık değişim oranı (%)		0,1 iw	0,0 iw	0,0 iw	0,0 iw	0,0 iw	0,0 iw

Kamu maliyesi	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Genel devlet açığı/fazlası, GSYH'ye oranla (%)		:	:	:	:	:	:
Genel devlet borç stoku, GSYH'ye oranla (%)		:	:	:	:	:	:
Toplam devlet gelirleri, GSYH'ye oranla (%)		:	:	:	:	:	:
Toplam devlet giderleri, GSYH'ye oranla (%)		:	:	:	:	:	:

Mali göstergeler	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Tüm ekonominin brüt dış borcu, GSYH'ye oranla (%)		40,6 iw	59,7 iw	53,2 iw	50,1 iw	44,8 iw	39,8 iw
Tüm ekonominin brüt dış borcu, toplam ihracata oranla (%)		168,7 w	205,7 w	150,9 w	131,4 w	139,5 w	141,1 w
Para arzı: M1 (banknot, madeni para, gecelik mevduat, milyon avro)		76.512,5 w	135.348,7 w	143.842,8 w	156.740,1 w	145.708,9 w	171.564,1 w
Parasal mali kuruluşların ülke mukimlerine verdikleri toplam kredi (konsolide) (milyon avro)		325.483,7	386.656,9	361.436,1	452.583,0	472.686,1	541.008,8

* Finans sektörü yükümlülüklerindeki yıllık değişim (%)		18,4	34,1	42,9	80,9	48,3	25,3
* Özel borç, konsolide, GSYH'ye oranı (%)		62,2	88,1	87,3	64,7	57,3	48,0
Faiz oranları: günlük oran, yıllık (%)		7,59	10,85	17,87	13,16	18,69	48,95
Avro döviz kuru: dönem ort. (1 avro=...resmî para birimi)		2.314	8.055	10.512	17.409	25.760	35.573
Ticaret ağırlıklı efektif döviz kuru endeksi, 42 ülke (2015 = 100)		128,6 w	40,0 w	30,7 w	17,8 w	12,4 w	9,1 w
* Ticaret ağırlıklı efektif döviz kuru endeksinde 3 yıllık değişim (T/T-3), 42 ülke (2015 = 100)		- 0,1 iw	- 0,5 iw	- 0,5 iw	- 0,6 iw	- 0,7 iw	- 0,7 iw
Rezerv varlıkların değeri (altın dâhil)(milyon avro)		16.389,8	- 29.004,1	19.405,7	13.110,7	- 1.949,6	691,1

Dış ticaret (mallar)	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
İthalat miktarı: tüm mallar, tüm ortaklar (milyon avro)		184.087	182.328	219.224	324.441	311.586	296.606
İhracat miktarı: tüm mallar, tüm ortaklar (milyon avro)		118.644	140.035	180.299	223.777	214.180	219.316
Ticaret dengesi: tüm mallar, tüm ortaklar (milyon avro)		- 65.443	- 42.293	- 38.925	- 100.663	- 97.406	- 77.291
Dış ticaret hadleri (ihracat fiyat endeksi/ithalat fiyat endeksi*100) (sayı)		:	98,4 iw	85,9 iw	75,7 iw	85,0 iw	86,7 iw
AB-27'ye yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı (%)		33,2 iw	41,1 iw	41,1 iw	40,4 iw	40,8 iw	41,9 iw
AB-27'den yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı (%)		34,7 iw	33,1 iw	31,1 iw	25,5 iw	29,0 iw	32,0 iw

Nüfus	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Nüfusun doğal değişim oranı (doğal büyüme oranı): doğumlardan ölümler çıkarılarak (1000 kişi başına)		11,7	:	:	6,2	5,1	5,2
Bebek ölüm oranı: 1000 canlı doğum başına 1 yaşından küçük çocuk ölümleri		11,6	:	9,3	9,2	10,0	:
Doğumda yaşam beklentisi: erkek (yaş)		74,8	:	:	74,3	74,8	:
Doğumda yaşam beklentisi: kadın (yaş)		80,5	:	:	78,4	79,8	:

İş gücü piyasası	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Ekonomik faaliyet oranı (20-64 yaş): ekonomik olarak aktif olan 20-64 yaş arası nüfusun toplam nüfusa oranı(%)		57,4	58,7	61,2 b	63,1	63,1	64,0
İstihdam oranı (20-64 yaş): 20-64 yaş arası istihdam edilen nüfusun oranı (%)		52,8	51,0	53,9 b	56,5	57,3	58,5
20-64 yaş arası istihdam edilen erkek nüfus (%)		75,0	70,1	73,6 b	75,9	76,5	77,5
20-64 yaş arası istihdam edilen kadın nüfus (%)		30,9	32,0	34,2 b	37,0	38,0	39,4
Yaşlı çalışan istihdam oranı (55-64): 55-64 yaş arası istihdam edilen nüfusun oranı (%)		31,9	31,1	33,6 b	34,9	36,3	38,5
Temel sektörler itibarıyla istihdam							
Tarım, ormancılık ve balıkçılık (%)		23,6 i	17,6 i	17,2 bi	15,7 i	14,6 i	14,6 i
Sanayi (%)		19,1 i	20,5 i	21,4 bi	21,7 i	21,3 i	20,7 i
İnşaat (%)		6,9 i	5,7 i	6,1 bi	6,0 i	6,3 i	6,6 i
Hizmetler (%)		50,4 i	56,2 i	55,3 bi	56,6 i	57,8 i	58,1 i
Kamuda istihdam edilen 20-64 yaş aralığındaki kişilerin toplam istihdama oranı (%)		:	:	:	:	:	:
20-64 yaş aralığındaki kişilerin (%) özel sektör istihdamının toplam istihdama oranı		:	:	:	:	:	:
İşsizlik oranı: işsiz olan iş gücü oranı (%)		8,2	13,2	12,0 b	10,5	9,4	8,8

Erkeklerde işsizlik oranı (%)		7,7	12,4	10,7 b	9,0	7,7	7,1
Kadınlarda işsizlik oranı (%)		9,4	14,9	14,7 b	13,5	12,7	11,8
Genç işsizlik oranı: 15-24 yaş aralığındaki işsizlerin bu yaş aralığındaki iş gücüne oranı (%)		15,7	25,1	22,7 b	19,5	17,5	16,4
Uzun dönemli işsizlik oranı: 12 ay veya daha uzun süre işsiz olan iş gücünün oranı (%)		1,8	3,3	3,7 b	2,5	2,0	1,7
En fazla ortaokul mezunu (25-64 yaş aralığındaki) kişilerin işsizlik oranı (ISCED seviye 0-2) (%)		6,7	11,8	10,4 b	8,6	7,6	7,1
Yüksek öğretim mezunu (25-64 yaş aralığındaki) kişilerin işsizlik oranı (ISCED seviye 5-8) (%)		6,7	10,0	10,0 b	9,4	8,2	7,6

Sosyal uyum	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Ortalama aylık nominal maaş ve ücretler (ulusal para birimi)	2)	1.327 w	3.501 w	3.904 w	4.742 w	8.568 w	17.480 w
Reel maaş ve ücret endeksi: (nominal maaş ve ücret endeksinin enflasyon endeksine bölünmesiyle) (2016=100)		:	:	:	:	:	:
GINI katsayısı		:	43,4	42,5	45,3	44,2	44,8
Yoksulluk açığı		30,3	27,5	27,0	24,8	24,7	24,3

Yaşam standardı	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Nüfusun büyüklüğüne kıyasla binek otomobil sayısı (1000 kişi başına)		114,0	157,0	162,0	167,0	178,0	189,0
Nüfusun büyüklüğüne kıyasla mobil telefon servislerine abonelik sayısı (1000 kişi başına)		895,0 w	982,0 w	1.019,0 w	1.058,8 w	1.080,3 w	:
Mobil geniş bant penetrasyonu (100 kişi başına)		26,0 w	78,5 w	82,7 w	84,0 w	86,3 w	:
Sabit geniş bant penetrasyon(100 kişi başına)		10 w	20 w	21 w	22 w	23 w	:

Altyapı	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Demir yolu ağı yoğunluğu (çalışır durumdaki hatlar, 1000 km ² başına)		:	13,3 i	13,5 i	13,7 i	14,6 i	:
Otoyol uzunluğu (km)		2.127	3.523	3.532	3.633	3.726	:

Eğitim, inovasyon ve araştırma	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
30-34 yaş aralığındaki yüksek öğretim mezunu kişilerin oranı (ISCED 2011 seviye 5-8) (%)		18,0	33,1	35,5 b	37,6	39,9	41,7
30-34 yaş aralığındaki yüksek öğretim mezunu kişilerin oranı (ISCED 2011 seviye 5-8) (%), erkekler		19,8	33,9	36,0 b	37,4	39,2	40,3
30-34 yaş aralığındaki yüksek öğretim mezunu kişilerin oranı (ISCED 2011 seviye 5-8) (%), kadınlar		16,2	32,2	35,1 b	37,9	40,5	43,1
Erken çocukluk eğitime katılım (3 yaş ve üzeri çocuklar)		:	42,2	31,7	48,6	54,9	:
Erken çocukluk eğitime katılım (3 yaş ve üzeri çocuklar), erkek çocukları		:	42,5	32,1	48,9	55,3	:
Erken çocukluk eğitime katılım (3 yaş ve üzeri çocuklar), kız çocukları		:	41,8	31,3	48,3	54,5	:
Okuduğunu anlamada düşük başarıya sahip 15 yaş grubu kişiler		21,6	:	:	29,3	:	:
Matematikte düşük başarıya sahip 15 yaş grubu kişiler		42,0	:	:	38,7	:	:
Fen bilimlerinde düşük başarıya sahip 15 yaş grubu kişiler		26,4	:	:	24,7	:	:

Eğitim ve öğretimi terk edenler: en fazla ortaokul (en fazla ISCED 2011 seviye 2) mezunu olup eğitim-öğretime devam etmeyen 18-24 yaş arası nüfusun oranı		39,6	26,7	23,1 b	21,2	19,5	18,7
Eğitim ve öğretimi terk edenler: en fazla ortaokul (en fazla ISCED 2011 seviye 2) mezunu olup eğitim-öğretime devam etmeyen 18-24 yaş arası erkek nüfusun oranı		36,1	27,5	23,9 b	22,2	20,1	19,6
Eğitim ve öğretimi terk edenler: en fazla ortaokul (en fazla ISCED 2011 seviye 2) mezunu olup eğitim-öğretime devam etmeyen 18-24 yaş arası kadın nüfusun oranı		43,0	25,8	22,2 b	20,2	19,0	17,8
25-64 yaş aralığındaki kişilerin eğitim ve öğretime katılma oranı (son 4 hafta)		3,9	5,8	6,5 b	6,7	7,4	8,0
25-64 yaş aralığındaki kişilerin eğitim ve öğretime katılma oranı (son 4 hafta), erkekler		4,0	6,0	6,5 b	6,4	7,0	7,3
25-64 yaş aralığındaki kişilerin eğitim ve öğretime katılma oranı (son 4 hafta), kadınlar		3,8	5,5	6,5 b	7,0	7,8	8,6
Mesleki eğitim ve öğretim (MEÖ) mezunlarının işbaşında öğrenme deneyimi (20-34 yaş arası nüfusun %'si)		:	:	:	:	:	:
En az temel dijital becerilere sahip bireylerin oranı (16-74 yaş arası nüfusun %'si)		:	:	30,1	:	33,1	:
En az temel dijital becerilere sahip bireylerin oranı (16-74 yaş arası nüfusun %'si), erkekler		:	:	34,0	:	36,8	:
En az temel dijital becerilere sahip bireylerin oranı (16-74 yaş arası nüfusun %'si), kadınlar		:	:	26,2	:	29,4	:
Eğitime yapılan kamu harcamalarının GSYH'ye oranı (%)		:	4,0	:	3,1	:	:
Ar-Ge'ye yönelik gayrisafi yurt içi harcamaların GSYH'ye oranı (%)		0,83	1,37	1,40	1,32	1,42	:
Ar-Ge için tahsis edilen hükümet bütçe ödenekleri veya harcamaları (GBAORD), GSYH'ye oranla (%)		0,34	0,41	0,38	0,36	0,37	0,40 p
Evde internet erişimi olan hane halkı oranı (%)		47,2	90,7	92,0	94,2	95,5	96,5

Çevre	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Sera gazı emisyonları endeksi, CO2 eş değeri (ton, 1990=100)		199,6 ew	232,5 ew	250,9 ew	244,9 ew	:	:
Ekonominin enerji yoğunluğu (2015 sabit fiyatlarıyla 1.000 avro GSYH başına petrol eş değeri, kg)		183,5	162,8	159,6	157,8	:	:
Yenilenebilir kaynaklardan üretilen elektriğin brüt elektrik tüketimindeki payı (%)		26,9 w	41,9 w	35,6 w	41,6 w	41,8 w	:
Kara yolu yük taşımacılığının ülke içi yük taşımacılığı içindeki payı (ton-km olarak) (%)		94,9 w	94,6 w	95,6 w	95,7 w	96,5 w	:

Enerji	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Tüm enerji ürünlerinin birincil üretimi (bin TEP)		30.490	43.636	46.208	50.484	48.870	:
Ham petrolün birincil üretimi (bin TEP)		2.310	3.274	3.518	3.663	4.206	:
Katı yakıtların birincil üretimi (bin TEP)		15.554	15.006	17.151	18.835	14.682	:
Gazın birincil üretimi (bin TEP)		521	363	324	312	665	:
Tüm enerji ürünlerinde net ithalat (bin TEP)		89.313 i	104.983 i	115.096 i	113.942 i	114.008 i	:
Brüt iç enerji tüketimi (bin TEP)		117.910	148.074	161.774	159.458	162.366	:
Brüt elektrik üretimi (GWh)		239.497	306.703	334.723	328.379	331.149	:

Tarım	Not	2012	2020	2021	2022	2023	2024
Tarımsal çıktı hacmi endeksi (üretici fiyatları) (2015=100)		:	:	:	:	:	:
Kullanımdaki tarım arazisi (bin hektar)		38.412,0	37.747,0	38.038,0	38.450,0	38.563,0	38.596,0

Hayvancılık: Büyükbaş (bin baş, dönem sonu)		14.022,4	18.158,0	18.036,1	17.023,8	16.583,0	16.986,3
Hayvancılık: Domuz (bin baş, dönem sonu)		:	:	:	1,7 e	1,7	1,7
Hayvancılık: Koyun ve keçi (bin baş, dönem sonu)		35.782,5 i	54.112,6 i	57.519,2 i	56.265,8 i	52.363,4 i	54.902,7 i
Çiftliklerde mevcut çiğ süt miktarı (bin ton)		:	:	:	:	:	:
Hasat edilen tarımsal ürün: Hububat (pirinç dâhil) (bin ton)		33.025,0	38.050,8	32.602,0	39.562,1	43.176,3	39.922,3
Hasat edilen tarımsal ürün: Şeker pancarı (bin ton)		15.000,0	23.026,0	18.250,0	19.000,0	23.498,0	22.999,0
Hasat edilen tarımsal ürün: Sebze (bin ton)		28.105,0	31.120,0	31.691,0	31.525,0	31.716,0	33.496,0

Kaynak: Eurostat ve Türkiye'deki istatistik otoriteleri

: = mevcut değil

b = seride bozulma

d = farklı tanım

e = tahmini değer

p = geçici

i = Eurostat tahmini

w= Türkiye İstatistik Kurumu tarafından ve Kurumun sorumluluğu altında sağlanan ve "olduğu gibi" ve kalitesi ve AB istatistik metodolojisine uygunluğuna ilişkin bir güvence verilmeksizin yayımlanan veriler

* = Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü (MIP) göstergesi

Dipnotlar:

- 1) BPM6 esas alınmıştır.
- 2) Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

